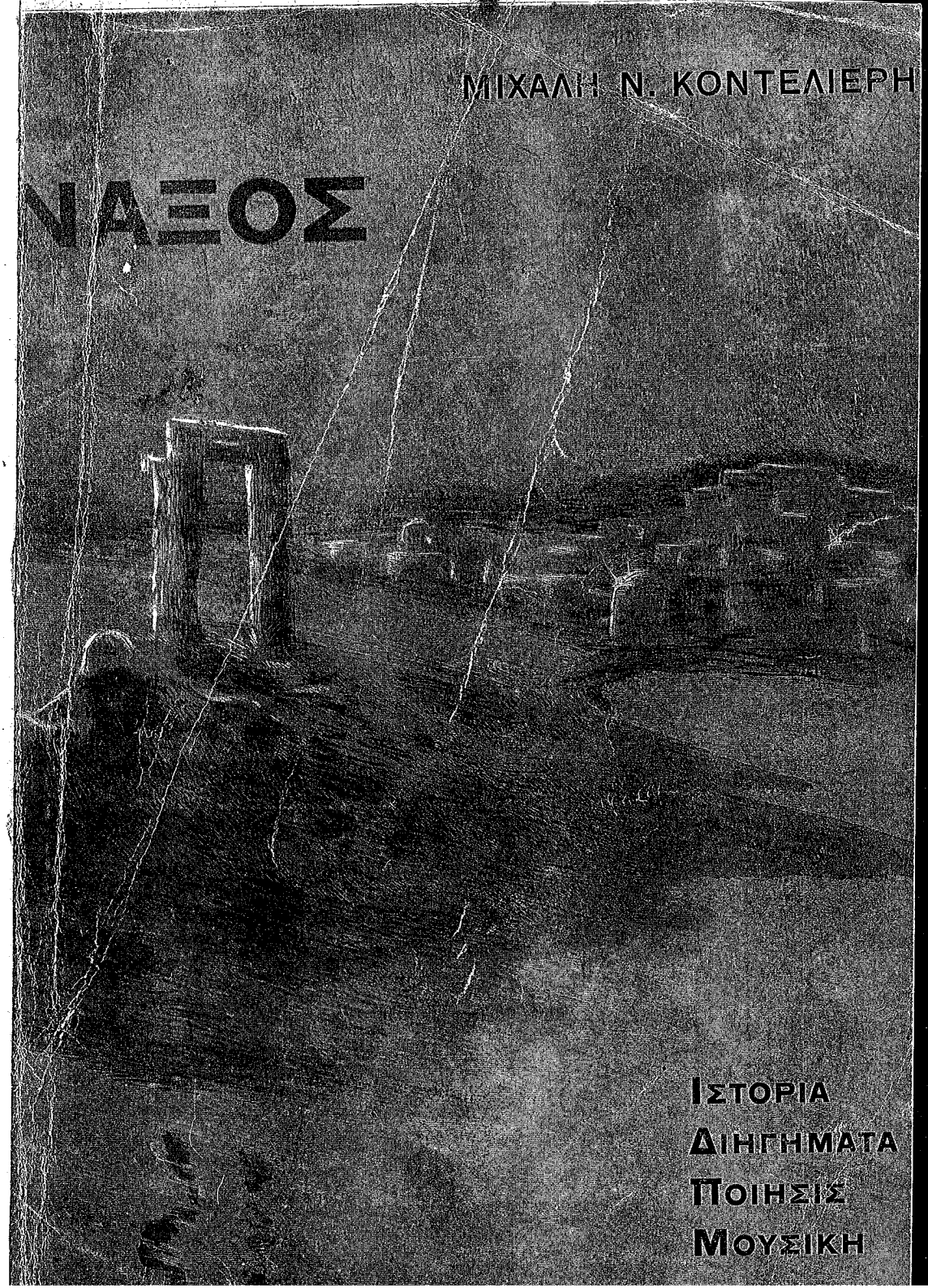

ΜΙΧΑΛΗ Ν. ΚΟΝΤΕΛΙΕΡΗ

ΝΑΕΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΠΟΙΗΣΙΣ
ΜΟΥΣΙΚΗ

*Επειδή ζήτησα να μην γράφω ποίηση
αλλά να γράφω μόνο για τον λαό
Μιχαήλ Ν. Κοντελιέρης*

Πάρις 12/10/32

ΜΙΧΑΗΛ Ν. ΚΟΝΤΕΛΙΕΡΗ

Γαλλικά

ΝΑΞΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΠΟΙΗΣΙΣ
ΜΟΥΣΙΚΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ Ν. ΤΑΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ
- ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ -
ΠΛΗΣΙΟΝ ΘΕΑΤΡΟΥ Ν. ΦΑΛΗΡΟΥ
1929

Σ' ΤΟΝ ΑΓΑΠΗΤΟ ΛΑΟ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ ΜΟΥ

M. ΚΟΝΤΕΛΙΕΡΗΣ

Μανόστου Νο. 403

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐπειτα ἀπὸ τῆς τόσες ἱστορικῆς σελίδες πὸν γράφτηκαν γιὰ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου κι' ἀπὸ τῆς τόσες νησιωγραφικῆς μελέτες πὸν πλημμύρισαν τοὺς αἰῶνες, παρουσιάζω κι' ἐγὼ τὸ σύγγραμμά μου αὐτό, μὲ τὸν τίτλο τῆς πατρίδας μου «Ἡ Νάξος».

Ἀρχίζοντας ἀπὸ τῆς ἱστοριογραφικῆς παρατηρήσεις τοῦ νησιοῦ, πὸν εἶνε ὅλες παρμένες ἀπὸ μιὰ ἀκριβόλογη μελέτη τῆς παληᾶς ὅσο και τῆς νέας ζωῆς τοῦ τόπου, προχώρησα ὅσο μποροῦσα σιγά-σιγά στὴν ἐξέτασι αὐτή, τὴν ὁποῖαν και εἰδικώτερα ἐσκιαγράφησα.

Δὲν παρέλειπα νὰ ἐρευνήσω και νὰ ἐπιμείνω στὴν ἀνάπτυξι τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ναξίων ἢ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ἐπὶ δλόκληρες χιλιετηρίδες δὲν ἔπαυσε νὰ σκορπίζη τὴ λάμπρι της και ἢ ὁποῖα ἀργότερα ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ πρόδρομος τῆς ἀπαράμιλλης ἐκείνης καλλιτεχνικῆς αἰσθητικῆς τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος.

Ἐπίσης στὸ βιβλίο μου αὐτὸ ἐξιστοροῦνται ὅλα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῶν Μηδικῶν χρόνων, πὸν φθάνουν μέχρι τῆς τελευταίας μεσαιωνικῆς ἐποποιίας - γιατί ἢ ὠραία και Βακχικὴ Νάξος, δὲν ὑπῆρξε μόνον ἢ ἡρωϊκὴ παλαιστρα τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ και ἕνα ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτα προπύργια τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ὁποῖον μάλιστα κατώρθωσε νὰ ἀνθέξῃ καστροδύναμα, ἐναντίον ὅλων τῶν νεωτέρων ἐπιδρομῶν τῆς Δύσεως.

Ἐπάναγκες ἔκρινα ἐπίσης νὰ σκιαγραφήσω καὶ ἠθογρα-
φικῶς τὸν ψυχικὸ χαρακτήρα τῶν Ναξίων, ὡς μόνο δὲ μέ-
σον μιᾶς τέτοιας προσπάδειας—ποῦ τὴ θεωρῶ μία ἀληθινὴ
τόλμη, καὶ τὴν ἀφίνω στήν κρίση τοῦ ἀναγνώστη—ἐδιάλεξα
τὸ διήγημα «Ὁ ΓΙΟΒΑΝΗΣ», στίς λίγες σελίδες τοῦ ὁποίου,
φαντάζομαι ὅτι θὰ ἔδωσα ὅλες τῆς ψυχικῆς ἀνησυχίας καὶ
τάσεις καὶ τὸν ἐσωτερικὸ ἀκόμα πόνο τοῦ νησιώτη, ποῦ ζῆ
καὶ ἀναπνέει τὴ μυροβόλο αὐρα τοῦ γαλακοῦ Αἰγαίου.

Περαιόντως τὸ σύγγραμμά μου αὐτό, ἐθεώρησα καλὸ νὰ
προσδέσω ἀκόμα καὶ μερικὰ τραγούδια παρμένα ἀπ' τὴ ζωὴ
μου καὶ γραμμένα μὲ τὴ δύναμι τῶν μεγάλων ἐκείνων σιγ-
μῶν, ποῦ μᾶς δίνει ἡ νοσταλγία τῆς πατρίδας μας.

Ἐκτός ὅμως αὐτῶν ὄλων, ὁ ἀναγνώστης θὰ βρῆ, περὶ τὸ
τέλος τοῦ βιβλίου, καὶ ἀρκετὰ λαϊκὰ τραγούδια τῶν χορῶν τῆς
Νάξου, τονισμένα ἀπὸ τὸν φίλο μουσικὸ κ. Π. Γλυκοφρύδη,
στὰ ὁποῖα ὁμολογῶ, ὅτι ἡ μουσικὴ του ἔδωσε ὄλο τὸ χρῶμα
καὶ τὴν ἔκφρασι, ποῦ ταιριάζει στὸ λαϊκὸ τόνο τοῦ χοροῦ.

Ἔτσι, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι μὲ τὸ βιβλίό μου αὐτὸ θὰ πρόσθεσα
κ' ἐγὼ στήν Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου,
μερικῆς ἀξίας λόγου σελίδες, προβαίνω σήμερα στήν ἔκδοσι
τῆς ΝΑΞΟΥ.

M. K.

ἘΝΑ ἀπὸ τὰ πειρὸ μαγευτικά, νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, ποῦ βρί-
σκεται ἀνάμεσα στίς Κυκλάδες νήσους, εἶνε καὶ ἡ Νάξος.
Τὸ μεγαλονῆσι αὐτὸ μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου
ἔχει διαδραματίσει σπουδαιότατο ὄλο στήν ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, ὅπως
εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὰ πολυπληθῆ μνημεῖα ποῦ σώζονται ἀκόμα καὶ
ἀπὸ τὰ ὁποῖα καταφαίνεται ὅτι ἡ ἀρχαία τέχνη ἀνεπτύχθη στὴ Νάξο,
ὅσο εἰς ὀλίγα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὠνόμαζαν τὴν Νάξο στρογγύλην μὲν,
ἐνεκα τοῦ σχήματός της, Διονυσιάδα δέ, ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τὴν
παράδοσι, ὁ θεὸς τοῦ οἴνου Διόνυσος, ἔμενε στήν Νάξο καὶ ἀντα-
μοίβοντας τὴν εὐλάβεια τῶν κατοίκων της πρωτοδίδαξε σ' αὐτοὺς πῶς
νὰ καλλιεργοῦν τ' ἀμπέλια.

Ἡ Νάξος στήν ἀρχαία ἐποχὴ ὀνομαζόταν ἀκόμα καὶ Καλλιπο-
λις γὰρ τῆς ὥραις πόλεις ποῦ ὑπῆρχαν ἐκεῖ.

Τὸ ὄνομα Νάξος δὲν εἶναι Ἑλληνικόν, ἀλλὰ Καρικόν ἢ Πελασ-
γικόν, ὅπως ἄλλως τε εἶναι καὶ τὰ ὀνόματα ὄλων σχεδὸν τῶν νη-
σιῶν τοῦ Αἰγαίου.

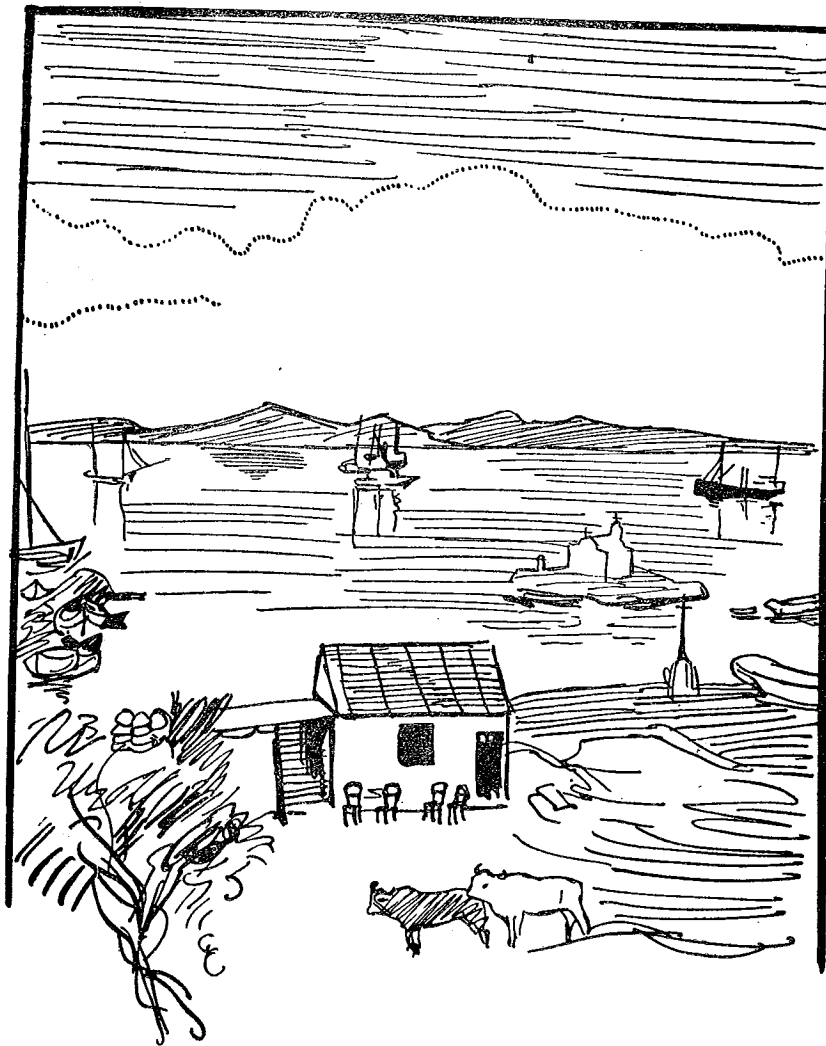
Ἡ Νάξος εὐρίσκεται γεωγραφικῶς εἰς 21-40 μοίρας μήκους καὶ
37 πλάτους, γεωλογικῶς δέ, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι εἶναι συνδεде-

μένη με όλα τα άλλα νησιά της στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Μ. Ἀσίας, γιατί ὅπως παραδέχονται οἱ περισσότεροι γεωλόγοι, στὰ προκατακλισμαῖα χρόνια, όλα αὐτὰ τὰ νησιά ἀποτελοῦσαν μιὰ μεγάλη ξηρὰ ποῦ ἔφτανε καὶ ἐνώνετο με τῆ γῆ τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ Νάξος εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί τῶν Κυκλάδων. Ἡ ἔκτασις της φτάνει 374 τετρ. χιλιομ. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς εἶναι ὄρεινὸ, ἢ δὲ γεωλογικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους της ἀποτελεῖται ἀπὸ σχιστόλιθο ἐπάνω στὸν ὁποῖο βρίσκονται πολλὰ στρώματα γρανίτου, ἀσβεστολίθου καὶ μαρμάρου.

Ἡ ἀφθονία τοῦ μαρμάρου αὐτοῦ συνετέλεσε πάρα πολὺ στὴν ἀνάπτυξι τῆς γλυπτικῆς τέχνης, ποῦ τόσο πρόωρα παρατηρήθηκε καὶ ἤκμασε στὸ θελκτικὸ αὐτὸ νησί τοῦ Αἰγαίου. Γιατὶ εἶναι γνωστὸ σὲ ὄλους τοὺς ἀρχαιολόγους, ὅτι πρὶν ἀκόμη ἀκμάσει ἡ γλυπτικὴ τέχνη στὴν κυρίως Ἑλλάδα, δηλαδὴ στὴν Στερεὰ καὶ στὴν Πελοπόννησο, εἶχε παρατηρηθῆ μεγάλη κίνησις παραγωγῆς γλυπτικῶν ἔργων, σὲ πολλὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ὅπως π. χ. στὴ Σάμο, Χίο, καὶ Λέσβο, καθὼς καὶ στὶς Κυκλάδες νήσους, ἀπὸ τις ὁποῖες χωρὶς ἀμφιβολία τὰ πρωτεῖα εἶχε ἡ Νάξος ποῦ ἀποτελοῦσε, μπορεῖ νὰ πῆ κανεῖς, μιὰ γέφυρα τῆς Ἀσίας μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ περίοδο, ἓνας ἱστορικὸς παρατηρητὴς θὰ βρῆ καθαρὰ τὰ ἴχνη τοῦ Κυκλαδικοῦ ἐκείνου πολιτισμοῦ, ποῦ ἀνθίσε στὴν δευτέρη χιλιετηρίδα καὶ ἐξακολούθησε ν' ἀκμάζει μέχρι τοῦ ἔτους 3.000 π. Χ., στὴν ἐποχὴ δηλαδὴ ποῦ ἀρχίζουν νὰ ἀναφαίνωνται γιὰ πρώτη φορὰ τὰ μέταλλα.

Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ περίοδος τῆς τέχνης, ποῦ μπορεῖ κανεῖς νὰ τὴν παραλληλίσῃ ἀξιόλογα μετὰ τὴν περίφημη ἐκείνη πρωτομινωικὴ ἐποχὴ τῆς Κρήτης, μᾶς παρουσιάζει σπουδαιότατα καλλιτεχνικὰ δείγματα, τὰ ὁποῖα μπορεῖ ὁ καθένας νὰ ἰδῆ ἂν θελήσῃ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν μικρὴ ἐκείνη αἴθουσα τῶν Μυκηναϊκῶν ἀρχαιοτήτων. Στὴν αἴθουσα αὐτὴ θὰ βρῆ ὅλα τὰ προϊστορικὰ μνημεῖα, ποῦ ἀνεκαλύφθησαν στὶς Κυκλάδες νήσους καὶ ἰδίως στὴν Νάξο, Πάρο, Τῆνο, Μῆλο, Θήρα, κλπ. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ φέρνει ἀληθινὴ ἐκπληξι στὸν ἐπισκέπτη εἶναι ἡ θαυμαστὴ μορφὴ τῶν ἔργων αὐτῶν. Ὅλα τὰ ἀγγεῖα εἶναι φτιασμένα μετὰ μιὰ ὑπέροχη κομψότητα καὶ σκαλισμένα μετὰ ἀπαράμιλλη καλαισθησία καὶ χάρι. Ἡ δὲ κοσμητικὴ τῶν δὲν εἶναι νεκρὴ καὶ ξερὴ ἀπεικόνισσις γεωμετρικῶν σχημάτων, ὅπως π. χ. τὰ ἔργα ἐκείνα τῶν πρωτογενῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο στὸ νὰ παραστήσουν, μετὰ τὴν τέχνη τους, ἀπλοὺς συγκεντρικοὺς κύκλους ἢ γραμμὲς τεθλασμένες ἢ μικρὰ τρίγωνα.

ΛΙΜΝΗ ΝΑΞΟΥ

Ἀπὸ τὸν χάρτην τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου.

Νάξος, (κοινῶς Ἀξιά) εἶναι ἡ δευτέρα τῶν Κυκλάδων εἰς ἐμβαδὸν (443250 στρέμ.) νοτίως τῆς Μυκόνου, ἀνατολικῶς τῆς Πάρου καὶ βορ. τῆς Θήρας. Ἐχει διαστάσεις 18 μιλ. ἀπὸ Β. εἰς Ν. καὶ 13 μιλ. ἀπὸ Δ. εἰς Α. Γενικῶς ὄρεινὴ μετὰ τρεῖς χαρακτηριστικὰ κορυφὰς. Κόρωνος (3250 ποδ. πρὸς Β. τοῦ Δία κοινῶς

Όταν παρατηρήσει κανείς τα άγγεϊα αυτά, θ' απορήσει για την απaráμιλλη τέχνη με την όποια οι άρχαϊοι έστόλιζαν τής πλευρές των, με τα καλλιτεχνικά σχήματα τών φυτών και λουλουδιών, ποϋ εϊναι γνωστά άκόμη στα Νησιά του Αιγαίου και φημίζονται για την υπέροχη καλαισθησία των. Επίσης διακρίνει κανείς στα άγγεϊα αυτά, και διάφορες φόρμες ψαριών και θαλασσινών ζώων, άκόμη δέ και πρόσωπα ανθρώπων, τα όποια έσκάλιζαν με θαυμάσιες πλαστικές γραμμές. Άκόμη και τώρα, αν και έχουν περάσει τόσο αϊώνες, τα έργα αυτά εξακολουθούν να θαυμάζονται και να προκαλούν τó ένδιαφέρον όλου του καλλιτεχνικού κόσμου τής Εύρώπης.

Οι πρώτοι κάτοικοι τών νησιών του Αιγαίου ήσαν οι Κάρες και οι Λέλεγες. Αυτούς διαδέχεται ή υπέροχη εκείνη καλλιτεχνική φυλή τών Ελλήνων, ποϋ εϋθύς μόλις άνεφάνη, άρχισε με την ύψηλή εκείνη έμπνευσι ποϋ διέκρινε την καλλιτεχνική ψυχή τους, να ύψώνη τους θαυμαστούς εκείνους ναούς τών θεών της και να κατασκευάζη τα πρωτοφανή εκείνα για την ιστορία τής τέχνης άγάλματα.

Η περίοδος αυτή τής καλλιτεχνικής δημιουργίας τών άρχαίων Ελλήνων, συμπίπτει με τα χρόνια ποϋ άκολούθησαν τόν Τρωϊκό πόλεμο και ίδίως με την έποχή ή όποια διαδέχτηκε την κάθοδο τών Δωριέων, δηλαδή κατά τó 1100 π. Χ.

Στα χρόνια αυτά ή ώραία μεγαλόνησος τών Κυκλάδων Νάξος άρχίζει να αναπτύσσει σε μεγάλο βαθμό τής τέχνης της και ιδιαιτέρως την γλυπτική. Η ιστορία δέ τής άρχαιολογίας αναφέρει πολλούς καλλιτέχνες Νάξιους, ποϋ είχαν διακριθῆ ως περίφημοι γλύπτες και διατηρούσαν εκεί διάφορα όνομαστά εργαστήρια. Συνέβαινε μάλιστα

(Ζιά Ζά). Όλίγον νοτίως του κέντρου τής νήσου εϊναι τó ύψηλότερο σημείον (3250) ως και τó Φανάρι (2980). Μεταξύ δέ τών δύο, χωρίζεται δέ από την Πάρον (Μπογάζι τής Πάρου).

Άπό δέ τας νοτίους νήσους (Κουφονήσια) και Ηρακλειά δια του διαύλου τής Ηρακλειάς εϊναι τó (Μπογάζι τής Ηρακλειάς).

Άρωγήρια: Σταυρός ή Β. τής νήσου έσχατιά - Βενέτικο 2 μιλ. ΝΝΑ. του προηγ. Χοντρού 4 1/2 μιλ. ΝΝΑ. του Σταυρού - Μούτζωμα 3 μιλ. Ν. Χοντρού, ή Α. τής νήσου έσχατιά - Γαϊτάνι 1 μιλ. Δ. ΒΔ. του προηγούμενου - Μονή 1 μιλ. Β. ΒΔ. του προηγ. Ράγα 2 1/2 μιλ. Β. ΒΔ. τής Μονής - Κουρούπα 3 1/2 μιλ. ΒΔ. τής Μονής. - Άη Γιάννης 1 μιλ. Β. του προηγ. - Παρθένος 3 1/2 Β. ΒΔ. τής Κουρούπα. - Άγιος Προκόπης 1 1/3 Β. ΒΔ. του προηγ. Βάκχος 1 3/4 Β. ΒΔ. του προηγ. και πρό τής πόλεως Νάξου. Άχαφι 5 1/3 Β. ΒΔ. άπ' του Άγιου Προκόπη. Άγιος Μάμμας 8 μιλ. Β. ΒΑ. του Μουγκρέ. - τής Β. έσχατιάς.

έπι όλόκληρες οικογένειες, από τόν πατέρα ως τόν υϊόν και από τόν πάπο ως τόν έγγονο, να άσχολούνται στην γλυπτική τέχνη και να μη μπορούν παρά να άκολουθήσουν τó επάγγελμα αυτό του γλύπτου, ποϋ άποτελοϋσε πιά για τα μέλη τής οικογενείας μιá ιερή παράδοσι.

Πολλές φορές άκόμα έπειδή τα έγγόνια έφερναν τα όνόματα τών πάππων των, έβλεπε κανείς στις διάφορες χρονικές περιόδους, τó ίδιο όνομα ν' αναγράφεται κάτω άπ' τα διάφορα κολοσσιαία άγάλματα, όπως π.χ. τó περίφημο εκείνο κομμάτι, ποϋ σώζεται άκόμη στη Δ ή λ ο, από τó υπέροχο άγαλμα του θεοϋ Άπόλλωνος.

Και στο δικό μας όμως Έθνικό Μουσείο, ύπάρχουν αρκετά γλυπτικά έργα τής Νάξου. Έδώ δέ πρέπει να αναφέρουμε τó υπ' άρ. (1) άγαλμα ποϋ κατασκευάσθηκε από Νάξιο γλύπτη και τó όποιο παριστάνει την προτομή τής Νικάνδρας. Τó άγαλμα αυτό εϊνε άφιερωμένο στη θεά Άρτεμι και εϊνε ίσως τó πειό άρχαϊο μνημείο τής Έλληνικής τέχνης. Υπάρχουν βέβαια πολλές γνώμες διαφόρων άρχαιολόγων ποϋ ύποστηρίζουν ότι τó άγαλμα αυτό θά κατασκευάσθηκε τόν δέκατον αϊώνα π. Χ.

Η γνώμες όμως αυτές δέν φαίνονται δρθές γιατί εϊναι άδύνατο να φαντασθοϋμε, πως μιá τέτοια τεχνοτροπία, τόσο πρωτογενής, θά ήρμοζε στα χρόνια εκείνα τής άκμής του Έλληνικού πολιτισμοϋ. Μόλις ιδῆ κανείς αυτό τó άγαλμα, θά πεισθῆ από τή στάσι, την έργασία και την κόμωσι, ποϋ θυμίζει τó περίφημο κλάφτ τών Αιγυπτιακών αγαλμάτων, ότι δέν εϊνε δυνατόν παρά να κατασκευάσθηκε σε πολύ παλαιότερες έποχές από τόν 10^{ον} π. Χ. αϊώνα. Ένα άλλο πάλι άγαλμα Νάξιο γλύπτου εϊνε και τó υπ' άριθ. (39) έπιτύμβιο άνάγλυφο, ποϋ βρέθηκε στους Όρχομενούς τής Βοιωτίας και ποϋ φέρνει την ύπογραφή του Νάξιο ΑΛΞΕΝΟΡΟΣ.

Τó άγαλμα αυτό παριστάνει ένα πωγωνοφόρο άνδρα, ό όποιος φορεϊ ένα μόνο χιτώνα, ποϋ του σκεπάζει όλο του τó σώμα, έκτός άπ' τó δεξί του χέρι, ποϋ μένει γυμνό ως τόν ώμο, και στο όποιο κρατεί ένα ραβδί, ένῶ με τó άλλο του χέρι, δίνει μιá άκριδα σ' ένα σκυλί, ποϋ κάθεται στα πόδια του.

Τó θέμα αυτό βέβαια εϊναι άφελέστατο και φυσικώτατο, κανείς δέ άσφαλώς από τους γλύπτες τής συγχρόνου έποχής δέν θά τολμοϋσε να παραστήσει τέτοια σκηνή του καθημερινού βίου επάνω στην πλάκα ένός τάφου!! Μά με πόση λεπτή και ευγενικιά τέχνη έχει σκαλιστῆ αυτό τó άγαλμα, με πόση δεξιοτεχνία ό γλύπτης αυτός κατώρθωσε να περιλάβη σ' ένα τόσο περιορισμένο πλαίσιο, όλο τó σύμπλεγμα

τοῦ παγωνοφόρου αὐτοῦ ἀνδρὸς μὲ τὸ σκυλί του, ποῦ εἶναι ἐκπληκτικό, τὸ πῶς μπόρεσε νὰ κατασκευασθῇ σ' ἓνα τέτοιο φυσικὸ μέγεθος.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνήκει ἀσφαλῶς στὴν παραγωγή τῶν ἔργων τοῦ 6^{ου} αἰῶνος δηλ. στὰ προοδευμένα ἐκεῖνα χρόνια τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα προετοίμασαν τὸν δρόμο γιὰ τὴν δημιουργία τῶν ἀξιοθαυμάστων μεγαλοεργημάτων τοῦ Φειδίου.

Ὁ Ἀλέξενος, ὁ Νάξιος αὐτὸς γλύπτης, θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς νοιώσει τὴν μεγάλη ἀξία τοῦ ἔργου του καὶ γι' αὐτὸ μὲ κάποιαν αὐταρέσκεια καὶ ἀρχαϊκὴ ἀφέλεια, ἐχάραξε κάτω σὲ μίαν ἄκρη τοῦ μαρμαροῦ τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια:

«ΑΛΞΕΝΟΡ ΕΠΟΙΗΣΕΝ Ο ΝΑΧΣΙΟΣ ΑΛΛ ΕΣΙΔΕΣΘΕ» δηλαδή: «Ἀλέξενος ὁ Νάξιος τὸ κατεσκεύασε, θαυμάσατέ το».¹

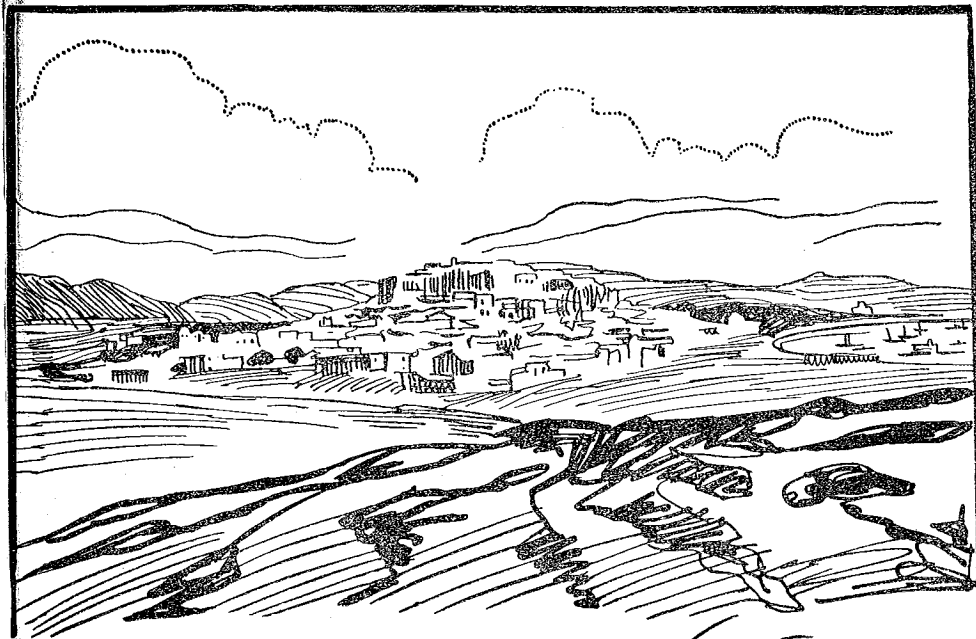
Ὅλα αὐτὰ μᾶς δείχνουν τὴ σπουδαιότητα θέσι ποῦ κατέχει ἡ Νάξος στὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Εἶναι ἀσφαλῶς ἓνα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ νησιά, ποῦ ὑπῆρξαν ὁ πρῶτος τοῦ καλλιτεχνικῆς αἰσθητικῆς τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Ἀκόμη δὲ καὶ σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ εὐρίσκωνται διάφορα καλλιτεχνήματα θαμμένα κάτω ἀπ' τὸ χῶμα τοῦ ὠραίου αὐτοῦ νησιοῦ.

Συνεχίζοντας τὴ μελέτη τῆς γεωλογικῆς συνθέσεως τοῦ Ναξιακοῦ ἐδάφους, παρατηροῦμεν ὅτι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα βουνὰ τῆς Νάξου εἶναι ἡ Κορωνίς, ἡ σημερινὴ «Κόρωνος» καὶ «Φανάρι», ὅπως ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ ὄρος Δρία κοινῶς Ζιὰ (Ζὰ) τὸ ὁποῖο ἔχει ὕψος χίλια περίπου μέτρα ἀπ' τὴ θάλασσα. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἦταν ἀφιερωμένο στὸν Δία, ὅπως ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐπιγραφή ἐκείνη, ποῦ ἀνακαλύφθηκε πρὸ χρόνων μὲ τὰ ἐξῆς γράμματα, τὰ ὁποῖα βρέθηκαν γραμμένα ἐπάνω σ' ἓνα μάρμαρο:

ΟΡΟΣ ΔΙΟΣ ΜΗΛΩΣΙΟΥ Τὸ μηλωσίου θὰ σημαίνει, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, προστάτη τῶν προβάτων.

Τὸ βουνὸ αὐτὸ συνορεύει πρὸς Δυσμᾶς μὲ τὴ θάλασσα καὶ σχηματίζει ἐκεῖ πολλὰ λεκανοπέδια, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐπίσης στὸ ἴδιο βουνό, συναντᾷ

¹) Ἐπίσης πρῶτος καὶ ὀνομαστὸς γλύπτης ἦταν ὁ Βίξης, ποῦ ἤκμασε στὸν 8^{ον} περίου αἰῶνα. Μετὰ τὸν Βίξην εἶναι καὶ ὁ Γλύπτης Ἰφικρατίδης τοῦ ὁποίου σώζεται εἰς τὴν Νάξο μιά ἀρχαία ἐπιγραφή χαραγμένη σὲ τριγωνικὴ βάση καὶ στῆς γωνίες μὲ κεφαλὲς κριοῦ. Πρόκειται δηλαδή περὶ ἀναθημάτων δισκαιοῦ, στηριγμένου σὲ χάλκινο τρίποδο, ὅπως ἦταν ἡ συνήθεια τὸν ἀρχαῖο ἐκεῖνο καιρὸ

ΑΠΟΨΙΣ ΝΑΞΟΥ

Μητσοβιτώνης
1959

Λιμένες καὶ ὄρη:

Ἀγκυροβόλιον Ἅγιος Προκόπης χρησιμοποιούμενος κατὰ τοὺς ἀνέμους. Κεντρικὸς λιμὴν Νάξου σχηματίζεται ἀπὸ τὸν κυματοθραύστη τοῦ Βάχχου. Πολύ δυσπροπέλαστος στάς τρικυμίας. (Ἀλοπήγιον) ἐλέγετο ὁ κολπίζων ὄρημος τῆς Νάξου ἀπὸ τῆς ἀλικῆς εὐρίσκειται μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μουγκρι καὶ τῆς νησιακοῦ τοῦ Βάχχου.

Ἡ περιοχή αὐτὴ περιλαμβάνει τὸν λιμένα τῆς Νάξου καὶ τὰς ΝΑ. ἀλικῆς ποὺ τὰς ὀνόμαζαν: στὰ παλὰ λιμένας - Φανερωμένη, ἀγκάλη ἀνοικτὴ πρὸς Σ. (ΒΑ.) 5 μίλια ΒΑ. τοῦ λιμένος τῆς Νάξου - Ἀγκάλη Ἄης Μάμμας - Ἀγκάλη Ἀηδόθωρος Νοτ. τῆς ἀκρ. Αἰμιλιανός - Σταῦρα ὕψος 1 μιλ. Δ. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Σταυρός (Β. ἀκρ.) Ἀπόλλωνος 2 μιλ. ΝΝΑ. τοῦ Σταυροῦ καὶ Βορ. τοῦ ἀκρωτηρίου Βενέτικο. Εἰς τὸ ἐπίγειον αὐτὸ εἶναι τὸ κολοσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ ἐπιγραφῆς. Μετὰ ὁ Λέοντας ἀμέσως - Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Χονδρό. Ἀγκυροβόλιον Μούτζωμα ἀκρωτηρ. ὑψηλιώμος, Κλειδο. Πάνερμος Δυτ. Ἦρένα 1 μιλ. ΒΑ. τοῦ ἀκρωτ. Καλαδὸ (Καλαντὸς) Κατωμῶρι ποῦ διανοίγει τὸν κολπίζοντα ὄρημο. Ἀγκυροβ. Ἄη Γιάννης. Τριάγκαθα μετὰ τοῦ ἀκρωτ. Ἦγά καὶ Κουρούπα. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἀγκυροβόλιον μετὰ τοῦ Ἦγά καὶ Μονὴ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου προφυλάσσονται τὰ πλοῖα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τὸ μέρος ὁμοῦ αὐτὸ παραμένει ἀνόνημον ἐκτὸς ἀπὸ μερικὸς ποῦ τὸ ὀνομάζουν Ποταμίδα.

κάνεις και αρκετά περιέργα σπήλαια, μέσα εις τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν τεράστιοι σταλακτίτες.

Ὅσο γιὰ τὸ βουνὸ τῆς Κορωνίδος, προσθέτουμε ὅτι τὸ ὄνομά της, μᾶς θυμίζει τὴν περίφημη νύμφη Κορωνίδα, ποῦ ἦταν μιὰ ἀπ' τῆς γυναῖκες ἐκεῖνες, ἡ ὁποῖες σύμφωνα με τὴν παράδοσι, ἀνέθρεψαν και ἐγαλούχησαν τὸν θεὸν Διόνυσο.

Και τὰ δυὸ αὐτὰ βουνά, μόλις τ' ἀντικρύσει κανεὶς, αἰσθάνεται ἕνα αἰσθημα σεβασμοῦ και ἀγάπης, γιὰτὶ ὄχι μόνον εἶναι ντυμένα πάντα με τὴν κατάλευκη χλαμίδα τους, ἀλλὰ δεσπόζουν και φαίνονται σὰν ὑψωμένοι κρίνοι, μέσ' τοὺς μεσημβρινοὺς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Εἶναι δὲ γνωστὸ πῶς τὰ βουνὰ αὐτὰ ἔμειναν ἀπάτητα ὅλες τὶς φορὲς ποῦ ἀποπειράθηκαν, νὰ τὰ διαβοῦν ἢ ληστρικές φυλὲς τῶν Φοινίκων, Καρῶν και Λελέγων, ἢ ὁποῖες δὲν ἔλειπαν ποτὲ ἀπ' τὰ νερὰ τοῦ Ἀρχιπελάγους. Κάθε ὅμως ἀπόπειρα γιὰ τὸ πέρασμα τῶν μαγικῶν αὐτῶν βουνῶν, κούραζε ὑπερβολικά τοὺς πειρατές, γιὰτὶ δὲν ἔβρισκαν ἔδαφος προσιτὸ στὰ δύσβατα μονοπάτιά τους, ποῦ τᾶξεραν και τὰ ὑπεράσπιζαν ἡρωικά οἱ ὀρεσίβιοι κάτοικοι τοῦ νησιοῦ, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν στὶς σκοτεινὲς σπηλιές των. Ἀποδεικνύεται δὲ πῶς ἀπ' τὴν αἰτία αὐτὴ δόθηκεν ἡ ἔννοια τῆς ὀνομασίας «Ἀπείρατος» στὸ ἐκεῖ κατακείμενο χωριό, και ὄχι ὅπως σήμερα τὸ ὀνομάζουμε «Ἀπείρανθο», και ἔτσι μόνο ἐξηγεῖται τὸ πῶς εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ εὐδοκιμῇ καμμιά βλάστησι λουλουδιοῦ σὲ μέρη ξερὰ και πετρώδη.

Ἡ Νάξος ἦταν μὲν φρουρημένη ἀπὸ τὰ ὀλύμπια βουνὰ της, τὴν Κορωνίδα και τὸν Ζιά, ἀλλὰ εἶχε ὅμως και ἕνα μεγάλο μειονέκτημα. Τὰ λιμάνια τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ νὰ εἶνε ἀνοιγμένα πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις τῆς ἀνοικτῆς θάλασσας. Ἡ αἰτία αὐτὴ ἔδινε τὴν εὐκαιρία στοὺς ἐπιδρομεῖς Σαρακηνοὺς και Φοίνικας, νὰ εἰσβάλουν εὐκόλα στὸ ἔδαφος της και ν' ἀρπάζουν τυραννικά, πᾶν ὅ,τι βρῖσκανε μέσα στὶς εὐφορες πεδιάδες τοῦ ὠραίου αὐτοῦ νησιοῦ. Και ἔτσι ὅλα τὰ παράκτια ἀκρωτήριά του, κρεμόταν στὸν κίνδυνο τῶν ληστῶν. Ἀπ' ἐδῶ δὲ θεωροῦμε, πῶς οἱ κάτοικοι ἐστήριζαν τὴν ἄμυνά τους στὴν παντοδυναμία τῶν βουνῶν, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴν δύναμι, με τοὺς κραταιοὺς θεοὺς των, νὰ συντρίβουν με κεραυνοὺς κάθε ἐχθρικήν ἀντίθεσι.

Ἡ λατρεία τῶν Ναξίων γιὰ τὰ βουνὰ αὐτὰ ἦταν χαρακτηριστικὴ στοὺς χρόνους ἐκείνους, γιὰτὶ τοὺς διέπνεε ἕνας ἱερὸς σεβασμός, ποῦ και σήμερα ἀκόμη ὅταν σταθῆς μπροστὰ στὸν Δρία, σὲ ἐκπλήττει τὸ θέαμα, ποῦ φανερώνεται με μιὰ ἀρχαιοπρεπῆ θεότητα και σὲ κάνει ἀληθινὰ νὰ πιστεύης, ὅτι ἡ αἰσθητικὴ αὐτὴ εἰκόνα τῆς

φύσεως τῶν βουνῶν, ἐμάγεψε και αὐτὸν ἀκόμα τὸν κραταιὸ Δία και τὸν ἔκανε ἀπὸ ἕνα ἀβόηθητο ἐπιμαστήδιο βρέφος, νὰ γίνῃ θεληματικὰ ἕνας μεγάλος θεὸς τῆς Ναξιακῆς φύσεως. Οἱ μῦθοι λέγουν μάλιστα, ὅτι ὁ Μίνως ὁ θρυλικὸς βασιλεὺς τῆς Κρήτης, ἐπὶ ὀλόκληρα ἔννηνὰ χρόνια, περιπλανιότανε στὸ ἱερὸ βουνὸ τοῦ Δριός, γιὰ νὰ πάρῃ ἀπ' τὸν Δία, τοὺς νόμους με τοὺς ὁποῖους ἀργότερα οἱ Ἕλληνες διέδωκαν στοὺς αἰῶνες, τὴν ἠθική και τὸ δίκαιον, οἱ δὲ Νάξιοι ἀπ' τὴν αἰτία αὐτὴ, εἶχαν ὑπερβολικὴ λατρεία στὸ ἱερὸ χῶμα τοῦ βουνοῦ, ποῦ ἐξέθρεψε τὸν Δία, τὸν πρῶτο φορέα τῆς νίκης τοῦ νησιώτικου πολιτισμοῦ.

Ἐπὶ πολλὲς δὲ γενεὲς παρατηροῦμε ὅτι τὰ ἱερὰ βουνὰ μας ὑπῆρξαν τὰ αἰσθητήρια σύμβολα τῶν θεῶν ἐκείνων τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι ποῦ τὰ κατοίκησαν και ποῦ ἐκρίθησαν ὡς ἡ πεῖ ἀναμνηστικὴ γενεὰ τοῦ νησιοῦ, ἦταν οἱ Θραῖκες. Αὐτὸ εἶνε ἀναμφισβήτητο, γιὰτὶ προκύπτει ἀπ' τὸ ἱστορικὸ γεγονός, ὅτι ὁ λαὸς τῶν Θρακῶν ἦταν ἐνωμένος με τὴν φυλὴ τῶν Πελασγῶν, σὲ πολλὰ καθιδρύματα, τὸ ἴδιο δὲ συνέβαινε και με τοὺς Ναξίους.

Κατὰ τὴν παράδοσι τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου, ὡς και τοῦ Εὐσταθίου, τὸ νησι αὐτὸ εἶχε περιλάβει και μιὰ μεταγενέστερη ἀποικία τῶν Ἑλλήνων, ποῦ τὴν διοικοῦσε ἕνας ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἐνδυμίωνος. Ἐκείνη ὅμως ποῦ ἀφῆκε πεῖδι διαφωτιστικὰ ἔχνη στὴν ἱστορία, ἀπ' ὅλες τὶς τελευταῖες ἀποικίες, ἦταν ἡ ἀποικία τῶν Καρῶν, ἡ ὁποία ἔμενε ἐνωμένη με τοὺς Κρήτες. Ὡστε και τὸ ὄνομα Νάξος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προέρχεται ἀπὸ κάποιον βασιλέα τῶν Καρῶν. Ὁ Σουίδας π.χ. ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου, ἀναφέρει μιὰ πολιτεία Νάξον στὴν Κρήτη, ἐκ τοῦ ὁποῖου μποροῦμε νὰ πιστέψουμε, ὅτι ἡ πόλις αὐτὴ ἦταν ἡ Μητρόπολις τῆς Ναξιακῆς χώρας, ποῦ ἀργότερα μάλιστα πῆρε και τὸ ὄνομά της, καθὼς ἦταν στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ συνήθεια τῶν ἀποικίων τῆς Κρήτης.

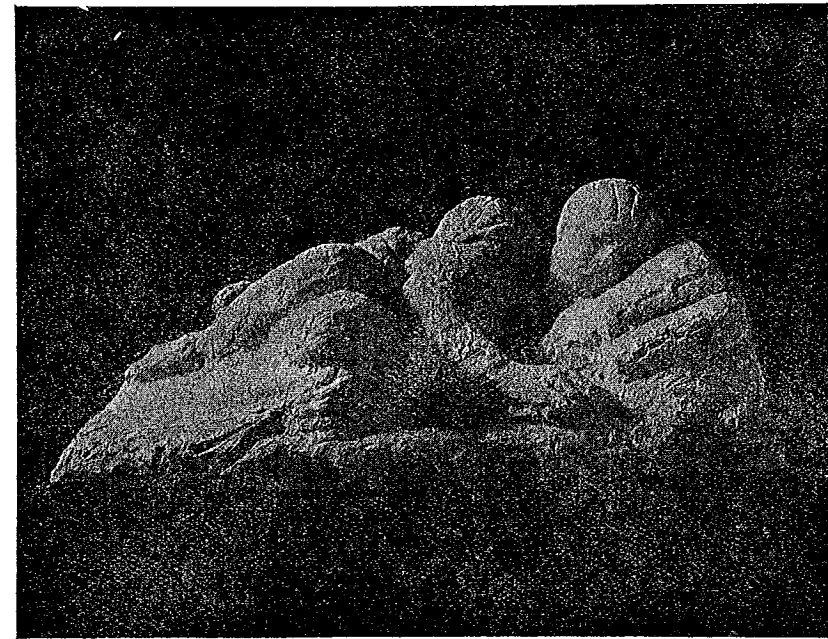
Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν και ὁ Διόδωρος και ὁ Παιουσανίας ἀναφέρουν πολλὴ πλούσιες λεπτομέρειες γιὰ τὰ ἱστορικὰ τῆς Νάξου, σχετικῶς μάλιστα με τὴν ἀποικία τῶν Θρακῶν στὴν Νάξο, μᾶς βεβαιώνουν ὅτι ἀρχηγὸς τῆς ἀποικίας τῶν Θρακῶν, ἦταν ὁ Μπούτιος ὁ υἱὸς τοῦ Βορέα, λέγουν δὲ ἀκόμα πῶς οἱ Θραῖκες ὅταν ἤλθαν στὴ Νάξο δὲν εὐρίσκαν γυναῖκες και ὅτι λόγῳ αὐτοῦ, κατέφυγαν στὴν Ἡπειρο, στὶς χῶρες τοῦ Ἡλώπου και ἀπ' ἐκεῖ παρέλαβον βίβη τὴν γυναῖκα και τὴν κόρη του. Οἱ υἱοὶ ὅμως τοῦ Ἡλώπου, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσαν νὰ ὑποκύψουν στὴν προσβολὴ ἐκείνη, ἐξεδικήθησαν τοὺς ἀρπαγὰς τῶν γυναικῶν των

και τους τιμώρησαν με πολλά βάσανα στο τέλος δε εκυρίευσαν και την Νάξο. Μετά τον θάνατο όμως των κατακτητών, οι Θράκες ξμειναν πάλι κύριοι του Δία. Στη νέα εκείνη διαβίωσι των Θρακων, δλόκληρο το νησι ξεεράθηκε. Παντού ήταν τόση ξερημιά και ανομβρία, που στείχισε τη δυστυχία των Θρακων, ωσπου και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη Νάξο. Αργότερα δε απ' αυτους ηλθαν οι Κάρες, την εποχή που ο Νάξος ο βασιληάς ξεορήγησε τον θρόνο του στον υιόν του Λωσιόπου. Στα χρόνια δε εκείνα βλέπουμε και την Θηρεσία να γυρνά από την Κρήτη μαζί με την Αριάδνη που ξεκατελείφθηκε στην Νάξο. Ήταν δε υποχρεωμένη η Αριάδνη η ξεκουστή βασιλοπούλα του αυτοκράτορα Μίνως της Κρήτης, να δεσμεύση την τύχη της με το νησι, γιατί ο πανίσχυρος τότε θεός Διόνυσος, είχε τρελλά ξερωτευθή την ωμορφιά της, και με πείσμα και με απειλές την κατατρόμαξε, μιά νύκτα με ένα φρικιαστικό όνειρο, που την ξεκανε να ιδή στον ύπνο της.

Η Αριάδνη ως γνωστόν, ήταν κόρη του Μίνως του βασιλέως της Κρήτης και της Πασιφάης. Όταν δε ξεκαταλείφθηκε στην Νάξο από τον Θησέα, ξελαιε απαρηγόρητα και αναζητούσε τον ώραίο ήρωα μέχρις ότου τσακισμένη πειά από την άπνία και τον πόνο, άποκοιμήθηκε ένα βράδυ στην άκτὴ του νησιού, περιμένοντας εκεί τον άγαπημένο της. Ξάφνου όμως άκούονται φωνές, ίαχές, θόρυβος και ήχοι άλλων! Αληθινό πανδαιμόνιο! Ολόκληρη η άκτὴ άντιλαλούσε από φωνές χαράς και μέθης. Η Αριάδνη ξεπνά τρομαγμένη και κάνει να φύγη, αλλά δεν μπορεί να προχωρήσει και μένει εκεί άκίνητη, ώσαν την γυναίκα του Λάτ. Αμέσως μιά θεϊκιά λάμψη σκορπιέται σαν άστραπή μπροστά της. Είναι ο θεός Διόνυσος του οποίου το πρόσωπο άστράφτει από κάλλος και νεότητα. Αποβιβάζεται άμέσως με τον τρελλό θίασό του στην άκτὴ του νησιού και ενθός εκεί πλησιάζει την ώραία νύμφη, η οποία μένει ξεστατική βλέποντας το πρόσωπο του κραταιού θεού, το οποίο ξελαμπε από ωμορφιά και θεϊκιά χάρι. Από τη στιγμή εκείνη ο πανίσχυρος θεός γίνεται δοϋλος της ώραίας θνητής και σε λίγη ώρα, επειδή δεν μπορούσε να υποφέρει πια το φλογερό ξερωτά της, την πέρνει στην άγκαλιά του και της δίνει το πρώτο φιλί, που ήταν συγχρόνος και μιá υποσχεσις γάμου. Αμέσως παντρέφθηκαν και σε λίγο, το πάγκαλο εκείνο ξευγάρι, ξεπήγε και ξεστησε την γαμήλιο κατοικία του στο όρος Δριός, που ήταν ξεεπίτηδες άφιρωμένο στον θεό, εκεί δε ύστερα από λίγο απέκτησαν και δύο άγγελόμορφα παιδάκια, τον Οϊνοπίονα και τον Στάφυλον. Τα παιδάκια αυτά, πολὺ

παραστατικά συμβολίζουν την λατρεία του πατέρα των προς τον Βότρυν και προς τα προϊόντα του. Η λατρεία του Διονύσου ήταν τόσο μεγάλη στη Νάξο και τόσο βαθειά χαραγμένη στις ψυχές των κατοίκων της, ώστε διατηρήθηκε ως τα σήμερα ἐπὶ δλόκληρους αιώνες, ως την εποχή δηλαδή που κατέπεσε πια δλόκληρος ο άρχαίος κόσμος και διαχύθηκε παντού το φως του Χριστιανισμού. Και πάλι όμως απ' τη

Η ΑΡΙΑΔΝΗ ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΒΡΑΧΟ

λατρεία εκείνη διεσώθηκαν πλείστα ίχνη και παραδόσεις, η οποίες φαίνονται ακόμα και σήμερα επάνω σ' ένα σωρό τοπεία και μνημεία του νησιού.

Πολλοί όμως απ' τους ιστορικούς λέγουν ότι το ειδύλιο του Διονύσου και της Αριάδνης διευκρινίζει καθαρά την καταγωγή του θεού εκείνου ως Ναξίου. Ηλέκουν δηλαδή διάφορα μυθεύματα για τον τρόπο με τον οποίο η Αριάδνη ξεκαταλείφθηκε στην Νάξο από τον Θησέα, για να συξευχθῆ ύστερα τον χρυσοχαίτην θεό Διόνυσο. Το ιστορικό

ὅμως αὐτὸ τῆς μακαρίας νύμφης, κατὰ τὴν γνώμη μου, δὲν εἶνε καὶ τὸ μόνο ποὺ βεβαιώνει τὴν ὀριστικὴ καταγωγὴ τοῦ Βάκχου ὡς Ναξίου, γιατί αὐτὸ μπορεῖ νὰ κριθῆ ὡς ἓνα μονομερὲς ἐπεισόδιο τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ὡραίας θνητῆς· πάντως ὅμως ἡ σημασία τοῦ Βάκχου γιὰ τὴν Νάξο εἶνε πολὺ γενικώτερη, διαπιστώνεται δὲ ἄριστα ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Νάξου, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι ἀνέθρεψαν καὶ ἐγαλούχησαν τὸν ρωμαντικὸν θεόν. Ἐνομολογεῖται δὲ ἀκόμη ἀπ' ὄλους τοὺς Ναξίους, ὅτι ὁ Βάκχος ἦταν ἡ κυριώτερα θεότης τῶν Θρακῶν καὶ τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία παρεχώρησε εἰς τὴν Νάξο τὸν πρῶτον αὐτῆς πληθυσμόν. Ἐπ' τὸ σημεῖο τοῦτο δηλαδὴ παρατηροῦμεν ὅτι ἀρχίζει μιὰ νέα παράδοσις καὶ μιὰ καινούργια θρησκεία τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου πολιτισμοῦ τῶν Ναξίων, ποῦ εἶχε τὴ συνέχειά του μεσ' τοὺς μετέπειτα αἰῶνες. Ἀλλὰ μόνο αὐτὰ ἄραγε νὰ θέτουν τὴν ἐπίσημη σφραγίδα τοῦ Θεοῦ Βάκχου γιὰ τὴν Νάξο; Ὁχι βέβαια, γιατί ἔχουμε ἀναρίθμητες ἐνδείξεις τῆς ζωῆς του.

Ἀπὸ τὰ τρία π.χ. τεμάχια τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου τοῦ Soiselle Couffie βλέπουμε τὰ ἑξῆς: τὸ ἓνα παριστάνει τὴν κεφαλὴ τοῦ Βάκχου μὲ γενειάδα καὶ στολισμένη μὲ διάδημα καὶ μὲ φύλλα κισσοῦ, πίσω δὲ ἀπ' τὸ ὄνομα τῶν Μαξιανῶν καὶ τοῦ γέροντος ἐπικαθισμένου Σιλένου, βρίσκεται τὸ δοχεῖο, τὸ ὁποῖο κρατεῖ μαζί μὲ τὴ Βακχικὴ θάβδος. Στὴ δευτέρῃ δὲ πλευρᾷ, ἔχει τὴν κεφαλὴ τοῦ ἰδίου θεοῦ σκεπασμένη μὲ κληματίδες ἀμπελιῶν. Πίσω πάλι ὑπάρχει ἓν ἄλλο δοχεῖο, μὲ μιὰ βακχικὴ θάβδος καὶ ἓνα ὄνομα τοῦ ἄρχοντα ἐνωμένο μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ νησιοῦ. Τὸ τρίτο δῶρο, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, εἶνε ἡ κεφαλὴ τοῦ Βάκχου στολισμένη ξανά μὲ κισσόν, ἀπὸ δὲ τὰ ἄλλα μέρη ἡ Σιλῆνη, στηριγμένη ἐπάνω σ' ἓνα ἄσκον καὶ κρατοῦσα ἓνα ἄλλο δοχεῖο μαζί μ' ἓνα κλαδί κισσοῦ.

Ἡ συνθήκη τῶν ἄσκιῶν, ὅπως τὰ λέγουν στὴ Νάξο, κρατεῖ φαίνεται ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ χρόνια, ποῦ μετέφεραν τὸ ξανθὸ κρασί γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Βάκχου, εἶνε δὲ ἀξιοπεριέργο, ὅτι ἐνῶ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ Ἑλληνικὰ χωριά τὸ κρασί μεταφέρεται σὲ βαρέλια, στὴ Νάξο ἐπικρατεῖ ἀκόμα τὸ ἔθιμο στοὺς ἀμπελουργοὺς, νὰ τὸ διαμετακομίζουν μὲ ἄσκιᾶ. Πολλὰ δὲ θραυσμένα ἀγγεῖα (λατῖνια) ποῦ βρέθηκαν στὶς τοποθεσίαι Σκλάβες Ποταμιάς, Τζιτζάμων, Ἁγίου Γεωργίου Γαλανάδων, ἔχουν στὶς πλευρὰς των διάφορες κοσμητικὰς καλλιτεχνικὰς σκιτσογραφίαις, μεσ' στὶς ὁποῖαι διακρίνονται τὰ ἄσκιᾶ μὲ κύπελλα, σιφούνια, ῥοῖᾶ, νάπους, πινάκια κ.λ.π. Κάθε δὲ δοχεῖο, ὅταν εἶναι γεμᾶτο λέγεται: Μίστατον. Οἱ ἄσκοι αὐτοὶ ἐκπληροῦσαν στὴν ἀρχαιότητα,

ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διαμετακόμισι τοῦ κρασιοῦ, καὶ ἓνα ἄλλο εὐγενέστερο σκοπὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ὀμιλήσουμε παρακάτω.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ βουνοῦ, ποῦ εἶπαμε πῶς ἐπέρασε ὁ Διόνυσος τὸ μῆνα τοῦ μέλιτος μαζί μὲ τὴν Ἀριάδνη, ὑπάρχει ἀκόμα στὸν Ἱερὸ Βράχο τοῦ ἀκρογιαλιοῦ, μιὰ μεγάλη μαρμαρένια πύλη, τρεῖς καὶ τέσσερες φορὲς ὑψηλότερη ἀπὸ ἓνα ἀνδρικό ἀνάστημα. Ἡ πύλη αὐτὴ εἶνε στηριγμένη ἐπάνω σὲ μιὰ σκόπελο καὶ σὲ ἀπόστασι βολῆς ἀπὸ τὴν πόλι τῆς Νάξου, θεωρεῖται δὲ ὡς τὰ σήμερα ἀπὸ τὸ λαὸ, ὡς ἓνα λείψανο τοῦ Ναοῦ τοῦ Διονύσου, ὁ ὁποῖος βρισκόταν κάποτε ἐκεῖ. Ἐπίσης, ὅχι σὲ πολὺ μακρυνῆ ἀπόστασι ἀπ' τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὑπάρχουν καὶ ἄντρα, στὰ ὁποῖα λέγουν ὅτι ὤργιασε ὁ Θίαςος τοῦ Θεοῦ τοῦ οἴνου. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὰ ὅμως τὰ νομίσματα τῆς Νάξου, θεωροῦμε ὅτι ἀποτυπώθηκε καὶ ἐλατρεύτηκε ἡ μορφή τοῦ Διονύσου. Τὰ νομίσματα αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, γιατί ἡ Νάξος ἦταν πάντα πλουσιώτατη καὶ πανίσχυρη, μποροῦσε δὲ νὰ παρατάξῃ στόλους καὶ στρατὸ ἀξιόμαχο· ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὰ εἶχε καὶ μεγάλη οἰκονομικὴ εὐρωστία στὸ ἐμπόριο, τὸ ὁποῖο διεξήγαγε σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ λιμάνια τῆς μεσογείου. Μιὰ τρανὴ ἀπόδειξις τῆς μεγάλης ἐκείνης ζωτικότητος τοῦ Ναξιακοῦ λαοῦ, ἦταν καὶ ἡ ὀμώνυμή της ἀποικία στὴ Σικελία, ἡ ὁποία διετήρησε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, τὸν ἀρχαῖο τύπο τῶν νομισμάτων τῆς μητροπόλεως τῶν Ναξίων. Καὶ ἐπάνω στὰ νομίσματα αὐτὰ, βλέπουμε χαραγμένη τὴ μορφή τοῦ θεοῦ Διονύσου, πάντοτε πωγωνοφόρου καὶ στεφανωμένου μὲ κισσό. Στὴν πλευρᾷ μάλιστα τοῦ νομισματος αὐτοῦ φαίνεται ἐπίσης ὁ Σιλένος, ὀκλάζων καὶ κρατῶν στὸν ὄμο του ἓνα κάνθαρο.

Ἡ παράδοσις γιὰ τὸν Διόνυσον εἶναι ἡ πιὸ ἱστορικὴ ἀπαρχὴ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ γι' αὐτὸ εἶδαμε ὅτι τελευταίως τὸ Κράτος ἐνεργεῖ ἀνασκαφὰς στὸν Ἱερὸ βράχο τοῦ Διονύσου. Τὸ ἐνδιαφέρον μάλιστα τοῦ Κράτους, ἀκολούθησε καὶ τὸ Μουσεῖον τῆς Ρώμης, τὸ ὁποῖο στὶς τελευταῖαι ἀνασκαφὰς, ποῦ ἐνήργησε πλησίον τῆς Ρώμης, ἀνεκάλυψε μιὰ κεφαλὴ τοῦ Διονύσου. Γιὰ τὴν κεφαλὴ αὐτὴ ἀποφαινόνται οἱ διασημότεροι Ἱταλοὶ ἀρχαιολόγοι, ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου τοῦ Ἀλκαμένους ἢ τοῦ Φειδία. Στὸ τελευταῖο μάλιστα θανμάσιο βιβλίον τοῦ συγγραφέως Τσαρλγούστον «Ὁ Ἀλκαμένης καὶ ἡ καθιέρωσις τοῦ κλασικοῦ τύπου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τέχνῃ» ἀποδίδεται ἐξαιρετικὴ σημασία στὴν ἀνακάλυψι τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἢ ὁποῖα, χωρὶς ἄλλο, θὰ εἶναι ἔργο περιφήμου ἀρχαίου γλύπτου. Γιὰ τὴν ἀνακάλυψι αὐτὴ ἀσχολήθηκε σοφώτατα ὁ Καθηγητὴς Παριμπένι, ὁ διάσημος Διευθυντὴς

τοῦ Μουσείου τῆς Ρώμης. Διατηρεῖται δὲ σὲ ἀρίστη κατάστασι τὸ ἔργο αὐτό, τὸ ὁποῖο φαίνεται ὅτι εἶναι γνησίου ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἑνθμοῦ. Τὸ ἀριστουργηματικὸ αὐτὸ Ἑλληνικὸ κειμήλιον, βρέθηκε κοντὰ στὰ ἔρειπια τῆς βίλλας Κουντίλλιε καὶ μέσα στὴν Ἀππία ὁδὸ. Ἡ κεφαλὴ εἶναι μεγαλύτερη τοῦ φυσικοῦ μεγέθους καί, μόλις βρέθηκε, ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἀρχαιολόγους, ποὺ ἐβεβαίωσαν, πῶς εἶναι ἀναπαράστασις κάποιου Ἑλληνικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖο χάθηκε κατὰ τὴν 5^{ην} π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ὁ καθηγητὴς μάλιστα Παριμπένι, ἀποδίδει τὴν πρωτοτυπία τοῦ ἔργου στὴ σχολὴ τοῦ Φειδία ἢ στὴ περίφημη ἐκείνη σχολὴ τοῦ μαθητοῦ καὶ ἀντιπάλου τοῦ Ἀλκαμένους. Τὸ παρομοιάζει δὲ μὲ τὴν κεφαλὴ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἢ ὁποῖα βρέθηκε στὴν Πέργαμον. Καθὼς δὲ ὁ Ἑρμῆς τῆς Περσάμου, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς τὸ μόνο ἐξακριβωμένο ἔργο τοῦ Ἀλκαμένους, ἔτσι καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτὴ κεφαλὴ, παριστάνει τὸ θεὸ Διόνυσο, μὲ τὸν ἐπιβλητικὸ καὶ ἀνατολίτικο γενειοφοροῦντα τύπο, ἐν ᾧ ἀντίθετα ἀπὸ τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα, ἐπικρατεῖ ὁ κοινὸς τύπος τοῦ ἀγενείου φαιδρουῦ καὶ ὤμορφου ἐφήβου. Χαρακτηριστικὸ ἐπίσης εἶναι ὅτι ἡ γλυκῆ καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς ἐκφράσεως, καθὼς καὶ τὸ γενικότατο διάγραμμα, ἀπεικονίζουν πιστὰ τὰ αὐτὰ ὁμοίτυπα καὶ στοὺς δύο. Μονάχα ἡ κόμη διαφέρει, γιὰ τὴν κεφαλὴ αὐτὴ δὲν εἶναι βοστρυχώδης. Τὴν ἴδια γνώμη γιὰ τὴν ἀναγνώρισι τοῦ ἀληθινοῦ ἀντιτύπου τῆς κεφαλῆς τοῦ Διόνυσου τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, ἐκφέρει μὲ θετικὰ συμπεράσματα καὶ ὁ καθηγητὴς Χάλμπεργγ, ὁ ὁποῖος κρίνει αὐτὴν, ὡς μὴ ἐπιμελὴ μίμησι τῆς ἀριστουργηματικῆς τέχνης τοῦ Ἀλκαμένους, ποὺ ὁ μέγας καλλιτέχνης εἶχε ὡς φαίνεται ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὴ Νάξο.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ πρέπει οἱ Νάξιοι νὰ εἶναι ὑπερήφανοι γιὰ τὴν ἀσχολία τῶν ξένων μὲ τὸ Διόνυσο, γιὰ τὸν ὁποῖο τόσα καὶ τόσα τεκμήρια μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξί του στὸ ὠραῖο νησί.

Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ Διονύσου, στὴν Νάξο ἔζησε ἐπίσης καὶ ὁ ἰσοτίμος καὶ φιλότεχνος ἀδελφός του θεὸς Ἀπόλλων, ὁ ὁποῖος ἐτύγχανε ἐξαιρετικῆς λατρείας καὶ ἀγάπης ἀπὸ τὸν λαὸ τῆς Νάξου, πολλοὶ δὲ μῦθοι, παραδόσεις καὶ μνημεῖα μαρτυροῦν ἀκόμα γιὰ τὴ σπουδαία σημασία, ποὺ ἀπέδιδαν οἱ Νάξιοι στὸν μεγάλο αὐτὸ θεὸ.

Μεταξὺ τῶν μῦθων αὐτῶν τὴν πρώτη θέσι κατέχει ὁ μῦθος τῆς νεαρᾶς νύμφης ΔΑΦΝΗΣ τῆς θυγατέρας τῆς Γῆς. Ὁ ἔρως ἐκεῖνος τοῦ ξανθοῦ Φοῖβου εἶναι πράγματι ἄξιος διηγήσεως καὶ ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις πῶς ἔχει:

Ἡ Δάφνη, ὅπως, λέγουν ἦταν μιὰ ἀπ' τῆς ἀγνώτερες παρθένες

καὶ νύμφες. Συνώδευε πάντα τὴ θεὰ Ἀρτέμιδα, ὅταν ἦταν ἀκόμη στὴν παιδικὴ τῆς ἡλικία. Μαζὶ ὅμως μὲ τὴ θεὰ Ἀρτέμιδα, διέτρεχε τὰ ὄρη καὶ τὶς μυρωμένες κοιλάδες μας, φέρουσα καὶ αὐτὴ μαζὶ τῆς φαρέτρης καὶ βέλη.

Ἐπίσης, στὰ τόσα πολλὰ χαρίσματά της, ἦταν καὶ θαυμασία κυνηγός, κυνηγώντας ἀκατάπαυστα δορκάδες καὶ ἐλάφια, ἀνάμεσα στὶς ἑματιῆς τῶν βουνῶν. Γι' αὐτὴ μάλιστα θέλουν νὰ ποῦν, ὅτι ἀπὸ τὴ λάμψι ποὺ σκόρπιζε τριγύρω, λιγότευε τὸ φῶς τῶν ἀστέρων καὶ ἔκανε τὸ φεγγάρι νὰ φαίνεται ὠχρότερο. Ἀγαποῦσε δὲ τόσο πολὺ τὴν ἐλευθερία, καθὼς τὴν ἀγάπησαν ἀνέκαθεν οἱ Νάξιοι.

Ἡ μοῖρα ὅμως, ὅπως λένε καὶ ἡ παροιμία, ἀντιτάχθηκε κάποτε μπροστὰ της, πρὸ σιδεροδύναμη κι' ἀπ' τὸν Δία.

Μιὰ μέρα λοιπὸν ὁ Ἀπόλλων εἶδε τὴν ὠραία Δάφνη κάτω ἀπὸ μιὰ πυκνὴ σκιά κάποιας γεροντόκορης πικροδάφνης (ἀπ' τὸ εἶδος αὐτῶν τῶν δενδρυλίων εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη κατάφυτες ἡ ἀκροποταμιῆς τοῦ Βίβλινου ποταμοῦ). Μόλις λοιπὸν ὁ Ἀπόλλων ἀκουσε τὰ ἐλαφρὰ βήματα τῆς Δάφνης καὶ τὴν εἶδε πῶς ἐκάθησε νὰ ξεκουρασθῆ, ἤλεκτρίστηκε ἀπὸ τὰ ὠραία της μάτια καὶ ἔνοιωσε ἕναν παράφορο ἔρωτα γι' αὐτήν. Τότε ἡ Δάφνη ἢ ὁποῖα ἔνοιωσε ὅλο ἐκεῖνο τὸ φλογερὸ πάθος τοῦ ἐρωτευμένου θεοῦ, σηκώθηκε γιὰ νὰ φύγη τὴν εἶχε καταλάβῃ ἕνας τρομερὸς φόβος καὶ μὲ ἕνα ἀκατάσχετο ὄϊγος ἄνοιξε τὸ βῆμά της, γιὰ νὰ βρῆ ὁπωσδήποτε κάποιον κρησφύγετο καὶ νὰ σωθῆ. Ὁ Ἀπόλλων ὅμως τὴν κατεδίωξε μ' ἕνα τρομερὸ πῆσμα καὶ προσεπάθησε νὰ τὴν φτάση. Τότε μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν προσώπων ἐπακολούθησε μιὰ ἀληθινὴ μάχη. Ἡ Δάφνη, ποὺ δὲν μπόρεσε πιά νὰ κρατήσῃ ἄμυνα ἀπέναντι τοῦ ἐρωτευμένου θεοῦ, κατάρθωσε στὸ τέλος μὲ τὴν ἀστραπένια ταχύτητα ποὺ τὴ διέκρινε, νὰ διαφύγῃ ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἑρωμαντικοῦ θεοῦ, ὄχιγοντας συγχρόνως ἐναντίον του τὰ φαρμακερὰ της βέλη. . . . Μὰ τὸ τόλμημα αὐτὸ δὲν μπόρεσε οὔτε νὰ τὴν σώσῃ γιὰ πάντα, οὔτε καὶ νὰ καταπνίξῃ τὸ φλογερὸ αἶσθημα τοῦ φιλόκαλου θεοῦ. Ὑστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ, ἕνα βράδυ, ὁ Ἀπόλλων συνέλαβε τὴ Δάφνη ἀποκαμωμένη ἀπ' τὸν πολὺ δρόμο γύρω στὰ ἔρημα βουνά, ποὺ εἶχε καταφύγει γιὰ νὰ κρυφθῆ. Τὴ στιγμὴ δὲ αὐτὴ ὅταν ἡ Δάφνη εἶδε πῶς δὲν μποροῦσε πιά ν' ἀντισταθῆ στὴ φλογερὴ ἀπαιτήσι μᾶς ἐρωτευμένης καρδιάς, ὕψωσε τὰ πάλλευκα χέρια της στὸν οὐρανὸ καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια παρακαλοῦσε γονατιστὴ τὸ θεὸ νὰ τὴ λυπηθῆ.

Ὁ Ἀπόλλων ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ μένῃ ἀκαμπτος στὰ παρα-

κάλια τῆς ἀγαπημένης του· ἀσυγκράτητος ἀπ' τὸ αἶσθημα τοῦ πόθου προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὴν προσελκύσῃ κοντὰ του, ψάλλον-
τας μὲ τὴ φλογέρα του, ἓνα γλυκὸ καὶ μεθυστικὸ ἐρωτικὸ τραγοῦδι.

Ἐκείνη ὅμως τὴ στιγμὴ, ἡ Γῆ ποῦ ἄκουσε ἀπὸ μακρὰ τὶς γοε-
ρὲς κραυγὲς τῆς θυγατέρας της, ἔτρεξε γλήγορα νὰ τὴν βοηθήσῃ καί,
χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ, ἄνοιξε διάπλατα τοὺς κόλπους της καὶ σκέπασε
στοὺς ἀβυσσαλέους τάφους της τὴν δυστυχισμένη Δάφνη.

Ἔτσι ἡ ὥραία νύμφη ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς Γῆς
καὶ ἔσωσε ἀπὸ τὸν ἐρωτευμένο θεὸ τὴν παρθενικὴ ψυχὴ της. . . Ἀπὸ
τότε λένε ὅτι στὴ Ναξιακὴ γῆ βλαστήσανε τὰ χλοερὰ κλαριά τῆς ῥο-
δόχρωμης πικροδάφνης, ποῦ ἀκόμα καὶ σήμερα μὲ τὰ τριανταφυλλέ-
νια λουλούδια της, περιφράζει καὶ στολίζει τὶς μυρωμένες ἀκροποτα-
μιὲς τοῦ Βίβλινου κάμπου, ὁ ὁποῖος χροσιζέται καὶ ζωογονεῖται ἀπὸ
τὸν ζεστὸ καὶ ὥραιο ἥλιο τῆς Κόρωνος.

Ὁ Ἀπόλλων εἶχε πολλὰς ιδιότητες ὡς θεός. Ὄνομαζόταν Νό-
μιος, Τράγιος, Τραγαῖος, ἔξ οὗ πῆρε καὶ τὸ ὄνομα ὁ Δῆμος Τρα-
γαίας, ἀκόμα δὲ καὶ Ἄρνοκόμος. Ἦταν δηλαδὴ ὁ θεὸς ποῦ ἀγρυπνοῦσε
γιὰ τῆς νομῆς τῶν αἰγοπροβάτων καὶ δαμάλεων. Ἀπὸ αὐτὸ φαίνεται ὀλό-
κληρη ἡ ποιμενικὴ καὶ βουκολικὴ ζωὴ του στὴ Νάξο. Τῆς ιδιότητες
αὐτὲς τῆς εἶχε γιὰτὶ ἦταν καὶ ὁ θεὸς τοῦ φωτός, τοῦ λάμποντος ἡλίου
τῆς Κόρωνος καὶ υἱὸς ἀκόμα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς. Γι' αὐτὸ καὶ
τὸ πρόσωπό του ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ νεανικὸ κάλλος καὶ ἀπὸ ὑπέροχη
χάρη καὶ ἔμμορφιά.

Σχετικὰ γιὰ τὴν ἀγροτικὴ ζωὴ τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ θεῖος
Ὅμηρος, δὲν παρέλειψε μέσα στοὺς ἐμπνευσμένους ὕμνους του νὰ
ψάλλῃ τὴ βουκολικὴ ζωὴ του. Ὁ Ἐρμῆς, λέει, κάποτε ὅταν ἦταν ἀκόμα
νήπιο ἐσπαργανωμένο, πήδησε μιὰ μέρα στοὺς Μητάτους καὶ στῆς Μάν-
δρες τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἀπ' ἐκεῖ τοῦ ἔκλεψε τῆς δαμαλίδες του. Εὐ-
θὺς ὅμως μόλις ἀνέτειλε ἡ ῥοδοδάκτυλος αὐγή, τοῦ τις ἐπέστρεψε.
Ὡστε ὁ ὥραϊος αὐτὸς ὕμνος πολὺ παραστατικὰ παρομοιάζει τὴ βου-
κολικὴ ζωὴ του, καὶ μᾶς πείθει καὶ μᾶς σήμερα, πῶς ἦταν πράγματι
ὁ θεὸς τῶν βοσκῶν μας καὶ πῶς εἶχε συνυφανθεῖ μὲ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ
ιερὰ βουνά μας. Ἀπὸ τὰ θρυλικά ἐκεῖνα βασιλεία του, ἐστήριξε πρῶ-
τος τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἁρμονικὰ θεμέλια, πέρνοντας τὸν τίτλο τοῦ
κιθαρωδοῦ καὶ μουσηγέτου. Ἀπὸ τότε δὲ ἀνεγνωρίστηκε ὡς ὁ μόνος
θεὸς τῶν αἰοιδῶν, τῶν μουσικῶν καὶ τῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς, ποῦ
ἔμεινε ἐπὶ αἰῶνες, ὡς ἡ μόνη θεία πηγὴ τῆς ἀνθρώπινης ἁρμονίας.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν καὶ στὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Σκόπας,
λέγει, ὅτι ὅταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων ἀσκοῦσε τὰ μουσικά του καθήκοντα
στὰ βουνά μας, ἦταν ὄλο χαρὰ καὶ τέρψι, καμαρόνοντας τοὺς χορευ-
τὲς βοσκούς μας ποῦ ἔσερναν, μὲς' τῆς περιστροφικῆς κινήσεις των,
τῆς πτυχῆς τῶν σαλβαριῶν των, μὲ τὴν συνοδεία τῶν Ἀπολλώνειων
τραγουδιῶν τῶν νησιώτικων χορῶν. Ἀπ' αὐτὸ βλέπουμε πόσο πιστὰ
συμβολίζεται τὸ σημερινὸ ἔμβλημα τῶν χωρικῶν μας, τὸ ὁποῖον εἶνε
ἑξάπαντος μία χαρακτηριστικὴ ἀντιγραφή τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ πρώτη ἀπαρχὴ τῆς μουσικῆς σχολῆς τοῦ Ἀπόλλωνος ἦταν
ἀσφαλῶς ἡ Αὐλητικὴ. Ἀπὸ τὰ πνευστὰ αὐτὰ ὄργανα, ἀκολούθησε κατό-
πιν τὸ μονόχορδον κλπ. Δὲν εἶναι γνωστὸ βέβαια ἂν ἡ σχολὴ τῆς αὐλητι-
κῆς στὴ Νάξο ἐξημέρωνε τὰ θηρία καθὼς λέγουν οἱ μῦθοι τοῦ Ὁρφέα,
Ἄρῖωνος, καὶ τοῦ Θαμύρεως, τῆς Πιερίας τῆς Θράκης (δηλαδὴ ἐκεῖ
ποῦ εἶχε ἰδρυθεῖ ἡ πρώτη σχολὴ τῶν μουσῶν), ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ μᾶς
πέθει γιὰ τὴν αὐλητικὴ μουσικὴ τῆς Νάξου, εἶνε κυρίως ὅτι ὅταν ὁ
Ἀσκληπιὸς ἄκουγε τῆς φλογέρες τῶν βουνῶν μας, κατεπράυνε τοὺς πόνους
τῶν ἀρρωστημένων ἀνθρώπων, ὅπως ἔτερπαν καὶ τοὺς θυμοὺς τοῦ χω-
λοῦ Ἀχιλλέως. Τὰ εἶδη τῶν αὐλῶν ἐκείνων ἦτανε τριάντα τρία
ἀρκοῦμαι ὅμως εἰς τὸ νὰ ἀναφέρω μόνον μερικὰ διασωζόμενα,
ὅπως εἶνε τὸ πνευστὸν τῆς τσαμποῦνας, καθὼς τὴν ὀνομάζουν οἱ βοσ-
κοὶ μας στὴ Νάξο. Τὸ ὄργανο αὐτὸ εἶνε ἀναμφισβήτητο πῶς προέρ-
χεται ἀπὸ τὴ μουσικὴ αὐλητικὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἰδοὺ περίπου ἡ
μυστηριώδης τέχνη καὶ φαντασία μὲ τὴν ὁποία κατασκευάστηκε τὸ
ἔμφυσο αὐτὸ αὐλητικὸ ὄργανο τοῦ Ναξιακοῦ λόγγου:

Δύο καλάμια μήκους δεκαπέντε ἕως εἴκοσι ἑκατοστῶν, εἶνε κολη-
μένα μὲ κερὶ στὰ πλάγια των. Πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος τῶν δύο αὐτῶν
καλαμιῶν, προεξέχουν δύο μικροὶ πλαγίανλοι, ποῦ τοὺς ὀνομάζουν (Μπι-
μπίκια) δεμένοι καὶ αὐτοὶ μὲ κερὶ καὶ μὲ συρῆμι τριγύρω στὴν
ὀπὴ ἐνὸς ἀσκοῦ ἐριφιοῦ. Τὰ καλάμια αὐτὰ στὴν ὄψι τους ἔχουν
ἐπὶ τὰ ἢ ἐννέα τρύπες, ποῦ εἶνε ἐπίτηδες γιὰ τὴν χρῆσι τῶν δακτύλων
τοῦ ὄργανοποιάικτου, καταλήγουνε δὲ πρὸς τὸ κάτω μέρος εἰς ἓνα κέ-
ρατο βωδιοῦ, τὸ ὁποῖο στὴ μέση εἶναι ἔτσι κομμένο, ὥστε θαρρεῖς ὅτι
μοιάζει σὰν ἀκουστικὸ τηλεφώνου. Τὸ ὄργανο αὐτὸ μέσα ἀπ' τὸ συγ-
κεντρωμένο ἄνεμο τοῦ ἀσκοῦ, δίνει τῆς μελωδίας του σὲ κείνον ποῦ
ἀκοῦει καὶ τὸν κάνει νὰ καταλαβαίνει ὅλα τὰ συναισθήματα πότε τῆς
χαρᾶς καὶ πότε τοῦ ὀδυρμοῦ καὶ τῆς λύπης. Οἱ ἤχοι του ἤχουν μεσ'
στὰ βουνά, σὰν νᾶνε μιὰ ἁρμονικὴ εὐλογία, ποῦ τὴνκ σορποῦν οἱ ζέφυ-
ροι. Πολλὰς φορὲς μάλιστα ἡ ἁρμονία αὐτὴ γίνεται καὶ ἡ εὐλαβικὴ εὐχὴ

στη σπορά, στὸ θέρος, στὸν τρῦγο καὶ στὸ ἀνοιγμα τῶν πιθαριῶν τῶν κρασιῶν, ποῦ τὰ ὀνομάζουν μαγκανίτες. Ἡ τσαμπούνα αὐτὴ ἦταν στὴν ἀρχαιότητα ἢ συνοδεία τῶν Διθυράμβων δηλ. τῶν κυκλικῶν χορῶν τῆς ἐποχῆς, ποῦ αὐνεπιθίζον ἀκόμα καὶ τώρα νὰ τοὺς χορεύουν στῆς Νάξου τὰ ψηλότερα χωριά. Χορεύονται δὲ μὲ στίχους ὁμοιοκαταλήκτους στῆς πλατειῆς στροφῆς τῶν βοσκῶν, ὅταν διασκεδάζουν στὰ πανηγύρια. Αὐτοὺς τοὺς χοροὺς τοὺς ἔδιναν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ὀνομαζότανε δὲ Τραγικοί, γιατί οἱ χορευτὲς ἦταν ντυμένοι μὲ δέματα τῶν τράγων. Τὴν χρῆσι τοῦ ὄργανου αὐτοῦ ἀκολουθοῦν καὶ σήμερα οἱ κάτοικοι, θεωρεῖται δὲ ὡς ἓνα γλυκὸ ἀρμόνιο τῶν πανηγυριῶν καὶ τῶν σερενάτων τοῦ γάμου. Οἱ μαγικοί ἦχοι του ἀκούγονται σὰν ἀγγελικὰ χερουβεϊμ καί, ὅταν παίζει, θαρρεῖς ὡς νὰ ἤχῃ εἰς τὸ ἄπειρον ἓνας γλυκὺς βόμβος τοῦ τραγουδιοῦ τῆς μέλισσας, ἀπλωμένος μεσ' τὸν διάφανο ἀέρα, ποῦ σκορπιέται ἀνάμεσα στῶν ἀμπελιῶν τῆς κρεβαταριῆς καὶ ποῦ σοῦ θυμίζει ἀληθινὰ τὸ μυθικὸ ἐκεῖνο κελάδημα, ποῦ τόσο γλυκὰ ἐναρμόνισε μεσ' στὴν ψυχὴ μας, ὁ φιλότεχνος αὐτὸς ὠραῖος θεός.

Ἐστερα ἀπὸ τὴν τσαμπούνα, ἔχουμε καὶ τὸ ἄλλο εἶδος τοῦ αὐλοῦ, τὸ σουραῦλι, τὸ ὁποῖον ἐπίσης εἶνε καὶ αὐτὸ ἓνα ὠραῖο ὄργανο γιατί τὸ συνοδεύει, ὅπως καὶ τὴν τσαμπούνα, ἓνα μεγάλο καὶ βοερὸ τύμπανο, ποῦ τὸ ὀνομάζουν στὰ χωριά (Τουμπάκι). Ἡ Μελωδικὴ ὅμως ποικιλία τῆς τσαμπούνας, ποῦ προανέφερα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων χαρακτηρισμάτων της, ἔχει μεσ' στὸ τραγοῦδι της καὶ κάτι τὸ ὑπερήφανο καὶ τὸ τολμηρὸ. Οἱ Ἄγγλοι ποῦ ἐγνώρισαν καλὰ τὸν τόνο της, ἔχουν κατορθώσει νὰ παρουσιάζουν στῆς Σκωτικῆς βορεινῆς στρατιῆς των μιὰ μεγάλη ποικιλία ἀπὸ τσαμποῦνες καὶ τύμπανα, γιατί στὰς ἐφόδους των τὰ ὄργανα αὐτὰ παιανίζουν θαρρεῖς ἐμβατήρια τοῦ Τυρταίου καὶ φέρνουν μὲ τοὺς ἤχους των τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴ νίκη.

Ὅλα βέβαια αὐτὰ τιμοῦν ὄχι μόνον τὴ Νάξο, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρη τὴν Ἑλληνικὴ πατρίδα, ποῦ ἐξέθρεψε τὸν μουσηγέτην καὶ φιλότεχνο θεό, τοῦ ὁποῖου σώζεται ἀκόμα, ὡς σήμερα, τὸ περίφημο ἀγαλμὰ του.

Οἱ Νάξιοι βέβαια ποῦ δὲν ἐλησμόνησαν ποτὲ τὶς παραδόσεις των, διετήρησαν καὶ διατηροῦν ἀκόμα ὡς τὰ σήμερα στὴ ψυχὴ των, τὸ ὑψηλὸ ὄνομα τῆς μυρωμένης ἀκρογιαλιάς, μὲ τὸν γνωστὸ σ' ὅλους μας ἀδιάσειστο τίτλο «Ἀπόλλωνας».

ΚΑΤΑ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους, ἡ Νάξος ὅπως καὶ τὰ ἄλλα νησιά τῶν Κυκλάδων δεχότανε ἀποίκους Ἴωνες. Ὁ Αἰλιανὸς μάλιστα μᾶς λέγει εἰς τὴν Ποικίλην Ἱστορίαν, ὅτι ὅταν ὁ Νηλεὺς ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Ἀσία, ἀπάντησε στὸ ταξεῖδι του σφοδροὺς ἀνέμους, καὶ τόσο δυνατοὺς, ὥστε τὸν ἐξανήγκασαν ν' ἀγκυροβολήσῃ στὴ Νάξο. Πρὶν ὅμως ἀποφασίσῃ τὸ ταξεῖδι ἐκεῖνο, εἶχε συμβουλευθεῖ τοὺς μάντις οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶπαν, ὅτι γιὰ νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς θεοὺς, ἔπρεπε νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴν Νάξο ἀπ' τὰ διάφορα κακοποιὰ στοιχεῖα τοῦ λαοῦ της. Γιὰ νὰ κατορθώσῃ ὅμως νὰ ἀνακαλύψῃ τοὺς ταραξίεις, μετεχειρίσθηκε ἓνα τέχνασμα στρατηγικὸ, προσποιούμενος καὶ ὁ ἴδιος, ὅτι ἦταν τάχα ἓνας ἐνοχος ἀνθρωποκτονίας, καὶ ὅτι ζητοῦσε μέσα σ' αὐτοὺς νὰ ἐξαγισθῇ. Ἴδου λοιπὸν τί συνέβη. Ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς ἐβασάνιζε ἢ συνείδησι, γιὰ παρόμοια κακουργήματα, ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχηγῶν τους καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀποχωρίζονταν ἀπὸ τοὺς ἄλλους στρατιῶτες, καὶ ἔτσι ἐγνώριζε ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἔπρεπε νὰ ἀπαλλαγῇ. Ἀφῆσε λοιπὸν αὐτοὺς στὴ Νάξο καὶ ἀνεχώρησε μαζὺ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους.

Στὸν ἕκτον αἰῶνα ἡ Νάξος ἦταν τὸ πλουσιώτερο νησι τῶν Κυκλάδων καὶ ἂν καὶ δὲν εἶχε λιμάνια, διατηροῦσε ὅμως ἄριστο ναυτικὸ, γιατί εἶχε στὴν κατοχὴ της τὰ θαυμαστὰ ἐκεῖνα λιμάνια τῆς Πάρου

Ἡροδ. Φθάσας δὲ ἡ Ἀρισταγόρας εἰς τὰς Σάρδεεις εἶπεν εἰς τὸν Ἀρταφέρνην ὅτι ἡ Νάξος ἦτο νῆσος οὐχὶ μεγάλη κατὰ τὸ μέγεθος κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ὠραία καρποφόρος καὶ γείτων τῆς Ἰωνίας καὶ ὅτι ἐκεῖ ἦσαν πολλὰ πλούτη καὶ ἀνδράποδα. «Σὺ λοιπὸν στρατεύσον κατ' αὐτῆς τῆς χώρας καὶ καταβίβασον εἰς αὐτὴν τοὺς φυγάδας καὶ ἀπ' ἐτέρου θὰ ὑποτάξῃς εἰς τὸν Βασιλέα τὴν νῆσον ταύτην Νάξον καὶ τὰς ἄλλας νήσους τὰς παρ' αὐτῆς ἐξαρτωμένας τὴν Πάρου, τὴν Ἄνδρον, καὶ τὰς ἄλλας τὰς καλουμένας Κυκλάδας.

Ἡροδ. Ἐπιδοκιμάσαντες δὲ τοῦ βασιλέως τὰ σχέδια ταῦτα ἠτόιμασε διακοσίας τριήρεις καὶ συνόθησε πλῆθος Περσῶν καὶ Συμμάχων. Τούτων στρατηγὸν κατέστησεν τὸν Μεγαβάτην ἓνα τῶν Ἀρχιμεινιδῶν κλπ.

καὶ Ἄνδρου. Εἶχε δὲ πάντοτε ὑπὸ τὰ ὄπλα περὶ τοὺς ὀκτὼ χιλιάδες ὀπλίτες. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἢ Ἑλληνικὴς χῶρες βρισκόντουσαν σὲ μεγάλο ἐσωτερικὸ ἀλληλοσπαραγμὸ. Μέσα σὲ κείνη τὴ διαίρεσι τοῦ λαοῦ κυρία ἀφορμὴ, ἦταν αἱ δύο παρατάξεις τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν γαιοκτημόνων. Ἡ αἰτία αὐτὴ ἐμάστιζε τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος τοῦ ἦταν ἀφόρητος. Ὁ κύριος στόχος τῆς διενέξεως ἐκείνης ἦταν ὁ μεγαλογαιοκτήμονας Τηλεσταγόρας, γιατί μιὰ μερίδα λαοῦ τοῦ εἶχε ἀπεριόριστα προνόμια, πρᾶγμα ποῦ ἐξηρέθιζε τοὺς εὐγενεῖς τοῦ τόπου, ὑπάρχουν δὲ μάλιστα μερικοὶ ποῦ λέγουν, ὅτι εἶχαν συλλάβει σχέδιον οἱ ἐχθροὶ του, νὰ μεθύσουν τὴν γυναῖκα καὶ θυγατέρα του· πρὶν ὅμως τὸ κατορθώσουν ἐπῆραν στὰ χέρια τὰ ὄπλα τους, γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲ μάλιστα τοὺς μετέπειτα πολέμους τοὺς ἀποδίδει στὴν ἀναφερομένη αἰτία.

Τὸ ἠφαίστειο ὅμως ὀλοκληρωτικὰ εἶχε πιά ἐκτραγεῖ ἀπὸ τὴν κάθοδο τοῦ Πεισιστράτου στὰς Ἀθήνας, ὁ ὁποῖος προχωροῦσε μαζὺ καὶ μετὰ τὴν τυραννικὴ ἀρχηγία τοῦ Λυγδάμεως, ποῦ κ' αὐτὸς βοηθοῦσε τότε τὸν Ἀιτικὸ τύραννο. Ὁ Λύγδαμις τότε ἦταν γιὰ τὴ Νάξο ὅ,τι καὶ ὁ Χαμίτ τῶν Τούρκων. Ἡ Μοῖρα ὅμως, ποῦ δυστυχῶς βοηθεῖ πολλὰς φορὰς καὶ τοὺς αἰμοβόρους, τὸν ἔκανε κ' αὐτὸν πολὺ ἰσχυρό, γιατί εἶχε διαλέξει τοὺς ὀμήρους, ποῦ εἶχαν διακριθεῖ μέσ' στῆς μάχης καὶ ἔτσι μαζὺ μαυτούς, εἶχε νικήσει καὶ αὐτὸν τὸν Πολυκράτη, τὸν φοβερό τότε Γιαγκούλα τῆς Σάμου.

Ἀλλὰ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν καὶ αὐτὴ μοιραία στὸ διάβα της, γιατί ἀντίθετα πρὸς τὸ τυραννικὸ πνεῦμα τοῦ Λυγδάμεως, ἀνεπήδησε ἔξαφνα ὁ ἥρωϊσμός τῶν Σπαρτιατῶν, ποῦ ἡ δόξα τοῦ θριάμβου του περιέγραφε τὸ σταθερὸ πολίτευμα τὸ ὁποῖο συμφωνοῦσε μετὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἀριστοκρατῶν, οἱ ὁποῖοι ἦταν πρόθυμοι σὲ κάθε στιγμή νὰ ὑποστηρίξουν μετὰ δάφνην νίκη τοὺς ἀγῶνες τῶν ἐξορίστων εὐγενῶν καὶ εἶνε ἀλήθεια, πὼς ἡ νίκη αὐτὴ ἐγκρέμισε, σὰν ἐτοιμόροπο πύργον ἀπὸ χαρτί, ὅλα τὰ κατακτητικὰ σχέδια τῶν βαρβάρων τυράννων, καὶ κατὰ φυσικὴ συνέπεια, ἔτσι μόνον ἀποκατεστάθηκε ἡ τάξις καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν γαιοκτημόνων τῆς Νάξου. Τὰ γεγονότα ὅμως αὐτὰ πόσο εἶχαν ἐξωργισμένον τὸ νησί μας δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφῆ σὲ τοῦτο δῶ τὸν χῶρον, γιατί οἱ κουραστικοὶ ἐκεῖνοι ἀγῶνες, εἶχαν μαράνει τὴν εὐδαιμονία καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Νάξου καὶ γι' αὐτὸ ὀλόκληρος ὁ λαὸς διψοῦσε ἀπὸ ἐκδίκησι. Τὰ μίσση ἦταν κορυφωμένα σὲ ἀφάνταστο βαθμὸν καὶ τόσο ἀκράτητο ἦταν τὸ μένος τῆς ἐκδικήσεως, ὥστε ἐξέσπασε σὲ νέα ἐπανάστασι, ἡ ὁποία δὲν ἄργησε νὰ κἀνῃ κατόπιν ὄλους ἐκείνους

τοὺς ἀπάτριδες, νὰ γυρίζουν ὡσὰν περιπλανώμενοι Ἰουδαϊστὸν μεταναστευτικὸ πλάνητα τῆς ξενιτιάς.

Ἡ παράκτιος πολιτεῖς τῆς Ἰωνίας μαζὺ μετὰ τῆς πλούσιες χῶρες τῶν Κυκλάδων, ἦταν ἀδύνατο νὰ κρατηθοῦν στὴν πίεσι καὶ στὸ ἀγριοπολεμικὸ ρεῦμα τῶν Ἀσιανῶν. Γιατὶ πότε τοὺς κυβερνοῦσε ὁ Κροῦσος, ποῦ ἦταν τότε ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τοῦ πλοῦτου, καὶ ἄλλοτε πάλι, λίγο ἀργότερα, τοὺς κυβερνοῦσε ὁ Κῦρος μετὰ τοὺς ἡγεμόνες του, ὠρτισμένους ὄλους στὸ ὄνομα τοῦ τρομεροῦ βασιλεῦς. Ἡ Περσικὴ τότε μοναρχία ἦταν τὸ φόβητρο καὶ στὰ δικά μας νησιώτικα νερά. Ἡ παντοδυναμία ἐκείνη ἀνάγκασε τοὺς Ναξίους νὰ στραφοῦν ἀπελπισμένοι στὴν Μίλητον, ποῦ ἦταν μιὰ πολὺ ὀχυρωμένη καὶ ἰσχυρὴ πόλις. Ὁ Ἀρισταγόρας δὲν ἀπέκρουσε τὴν πρότασι ἐκείνη, ἀλλὰ ἔδειξε κάποιον φαινομενικὴ διάθεσι, ὅτι θὰ προστατεύσει τοὺς Ναξίους, μετὰ ὑστεροβουλία ὅμως ἐνὸς ἀπώτερου σκοποῦ, γιατί ὅπως εἶπαμε ἡ Νάξος, ἦταν ἡ καλοπορκοῦσα γῆ τῆς Ἐδέμ μέσ' στὸ Αἰγαῖο. Γνώριζε δὲ ἀκόμα πὼς ὅταν ὑπετάσσετο ἡ Νάξος στὴν κυριαρχία του, θὰ ἦταν ὁ μεγαλύτερος θρίαμβος τοῦ βασιλείου του. Ὁ Ἀρισταγόρας πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἦταν ἀνθρώπος ἐγωπαθῆς καὶ τολμηρός, ἡ τόλμη του ὅμως ἐκείνη μαζὺ μετὰ τὰ σχέδια ποῦ βάζε στὸ μυαλό του, τοῦ ἄφινε πάντα καὶ κάποιον ἀμφιβολία, γιατί ἐγνώριζε πολὺ καλά τὸν ἥρωϊσμό τῶν Ναξίων· αὐτὸ δὲ τὸν ἔκανε νὰ ἀμφιβάλῃ γιὰ τὴν νίκη του καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ συμμαχήσῃ ἀμέσως μετὰ τοὺς Σατράπες τῶν Σάρδεων, ἀνέχοντας ἔτσι τὰ ἑκατὸ πολεμικά του πλοῖα εἰς τὸ διπλάσιον. Τὴν ἀνοιξὶ λοιπὸν τοῦ 499 π. Χ. ἐξεστράτευσεν μετὰ τὸν πρῶτον περσικὸν στόλον ἐναντίον τῆς Νάξου.

Μιὰ καινούργια δάφνη ὅμως ξαναστεφανώνει καί τότε τὸν ἥρωϊσμό τῶν Ναξίων, οἱ ὁποῖοι ἔδειξαν πὼς ξέρουν νὰ πολεμοῦν. Μέσα σὲ τέσσαρις μῆνες, ὑστερα ἀπὸ ἓνα ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, ἀνάγκασαν τὸν περσικὸν στόλον νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ ταῦτα πανιὰ τῆς ἤττας. Καὶ ἔτσι ἡ ἐλπίδες τοῦ Ἀρισταγόρα διεψεύσθησαν στοὺς συμμάχους του, οἱ δὲ Σατράπες, ὅταν εἶδαν τὸ κλωνάρι τῶν ὑποσχέσεων τσακισμένον ἀπ' ὅλες τῆς μεριές, ἄρχισαν νὰ ζητοῦν ὅλες τῆς εὐθύνες τοῦ πολέμου ἀπὸ τὸν πονηρὸ Ἀρισταγόρα. Καὶ ἡ ἀποτυχία ἐκείνη, ἦταν ὁ πικρότερος θάνατος γιὰ τὸν Ἀρισταγόρα, ὁ ὁποῖος μέσα στὴν ἀπελπισία

¹ *Ηρόδ. Βιβλ. Ε.* - Ἄνδρες τινὲς τῆς Νάξου ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Δήμου καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Μίλητον· ἐπίτροπος τότε τῆς Μιλήτου ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Μολπαγόρου Ἀρισταγόρας γαμβρὸς καὶ συγγενὴς τοῦ Ἰστιαίου τοῦ Λυσαγόρου.

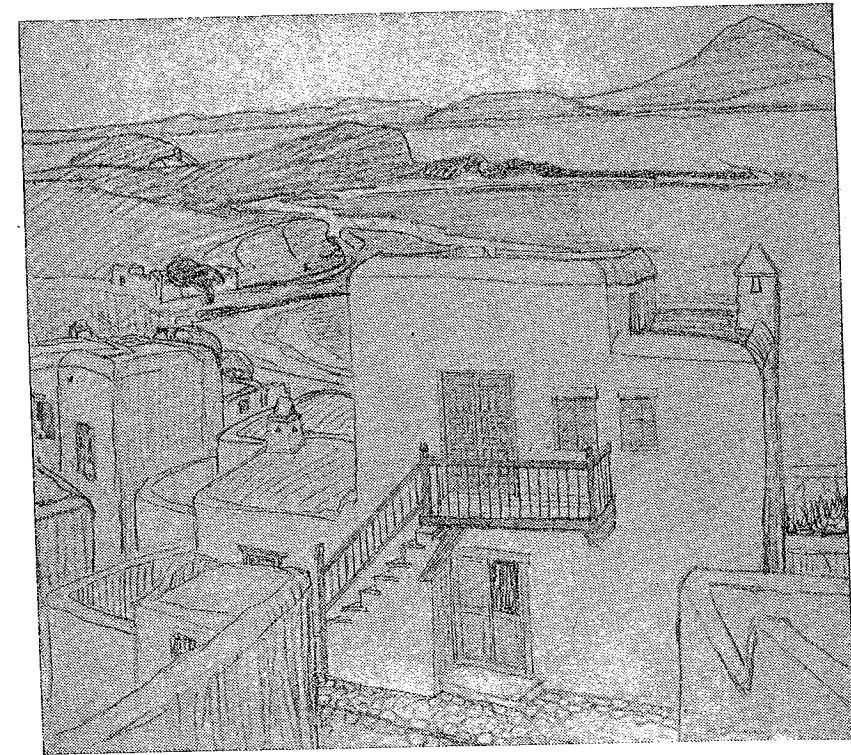
του, αναγκάστηκε πια νὰ προκαλέσῃ τὴν γενικὴ ἐπανάστασι τῆς Ἰωνίας καὶ νὰ δώσῃ ἔτσι πρῶτος αὐτὸς τὸ σύνθημα τοῦ Μηδικοῦ πολέμου.

Μετὰ δεκαπέντε χρόνια, τὸ 490 π. Χ., οἱ Πέρσαι κατέβηκαν γιὰ δευτέρη φορὰ στὴ Νάξο καὶ ἐπειδὴ τὸ ὠραῖο νησί, εἶχε πια ἐξαντληθεῖ ἀπὸ τὸν κάματο καὶ τῆς βαρεῖς πολιορκίας τῶν ἄλλων πολέμων δὲν ἦταν πια δυστυχῶς σὲ κατάστασι νὰ ἀμυνθῆ ὅπως πρῶτα. Τότε ἐπωφελήθησαν τῆς ἀδυναμίας ἐκείνης ὁ Δάτης καὶ ὁ Ἀρταφέρνης, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Νάξο κατέσκαψαν τοὺς ναοὺς τῆς καὶ πῆραν καὶ ἓνα σημαντικὸ ἀριθμὸ αἰχμαλώτων, ἀφοῦ πρῶτα ἐκόρεσαν τὰ πάθη τους, στῆς ποῖδ ὠμορφες παρθένας τοῦ νησιοῦ. Τὴν πρᾶξι βέβαια αὐτὴ τῶν ἐχθρῶν, οἱ Νάξιοι δὲν ἀργησαν νὰ ἐκδικηθοῦν. Ἀργότερα, καὶ μόλις εἶχεν δοθεῖ ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, τὰ πρῶτα πλοῖα ποῦ ἠτύμολῃσαν ἦσαν Ναξιακά. Καὶ ἡ ἀλήθεια βέβαια εἶνε, ὅτι στὴ Νάξο ὑπῆρχε ἀκόμα ἓνα κόμμα λαοῦ φιλοπερσικοῦ, ἀλλὰ ὁ Δημόκριτος, ποῦ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους παράγοντας τοῦ νησιοῦ, εἶχε παροτρύνει τοὺς συμπατριῶτες του, νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φιλοπατρία ὅμως ἐκείνη τῶν Ναξίων δὲν ἀνταμείφθηκε ἀργότερα, γιὰτὶ μόλις ἡ Ἀθήνα ἐγίνε πρωτεύουσα τῶν Κυκλάδων, ὑπεδούλωσε τὸ νησί σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε δὲν μπόρεσε πια ν' ἀναπτυχθῆ.

Ἡ τολμηρότερη ἰδέα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἦταν ἡ ἰδέα ἑνὸς Περσικοῦ κράτους ἐξελληνισμένου ποῦ θὰ κυριαρχοῦσε τὸ Μακεδονικὸ καὶ Ἑλληνικὸ στοιχεῖον. Μετὰ ὅμως τὸν Ἀλέξανδρον, γεννήθηκε μιὰ διαφορετικὴ ἔννοια ἑνὸς γενικώτερου παγκοσμίου ἔθνους μὲ νέα ὄργανωσι. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπὶ πολλὰς γενεάς, ὑπῆρξε τὸ σύμβολο καὶ ἡ ἐνσάρκωσις τῆς νέας αὐτῆς τάξεως.

Ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας ἐκείνης τῆς ἀνθρωπότητος ποῦ ἐξάπλωσε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα σὲ ὅλες τῆς μορφωμένες τάξεις ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἔφερε ἀργότερα ὡς διάδοχο τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Πτολεμαῖο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἔτσι ἔδωκε μιὰ

καινούργια λάμψι στὰ γράμματα καὶ στῆς ἐπιστῆμες. Ἀπὸ τὶς βάσεις ἐκεῖνες τοῦ Πτολεμαίου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἰδρῦσει σπουδαῖες σχολὰς καὶ μουσεῖα στὴν Αἴγυπτο, κινήθηκε καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀρχιπελάγους. Ὁ πολιτισμὸς ἐκεῖνος εἶναι γνωστὸς γιὰτὶ διζώθηκε ἀπὸ τότε βαθειὰ μέσ' στοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου μὲ τὴ θρησκεία ἐκείνη ποῦ

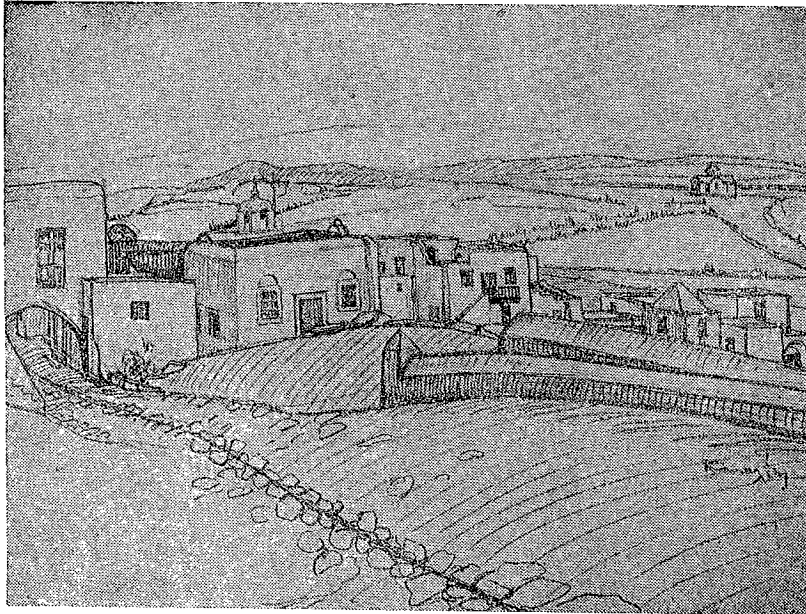

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΝΑΞΙΩΤΙΚΟ ΣΠΙΤΙ

εἶχε τὴ βᾶσι τῆς σὲ μυστήρια καὶ θυσίαι. Ὁ Πτολεμαῖος ὁ πρῶτος εἶχε ἰδρῦσει τὸ Σεραπεῖον, στὸ ὁποῖο λατρευόταν ὁ Σέραπις, ἡ ἢ Ἰσις καὶ ὁ Ὄρας. Αὐτὰ ἦταν μιὰ τρισυπόστατη θεότης καὶ λατρεία τὴν ὁποία ἐδίδαξαν οἱ Πτολεμαῖοι καὶ στοὺς Ναξίους. Ἦταν δὲ ὁ Σέραπις, κατὰ τὴν ἱερὴ φιλολογία, ὁ σωτήρας καὶ ὁ ὀδηγὸς τῶν ψυχῶν, δηλαδὴ ἐκεῖνος ποῦ θὰ τοὺς ὠδηγοῦσε στὸ φῶς τῆς ἀθανασίας.

¹ *Ηροδ. Βιβλ. Γ.* - Ἐρχόμενοι ἀπὸ τὸ Ἰκάριον Πέλαγος οἱ Πέρσαι ἤραξαν εἰς τὴν Νάξον κατὰ τῆς ὁποίας ὄφειλον κατὰ πρῶτον νὰ ἐκστρατεύωσιν. Οἱ Νάξιοι ἐνθυμούμενοι τὰ προλαβόντα γεγονότα, ἄφησαν τὰς κατοικίας των καὶ ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη. Οἱ δὲ Πέρσαι ἀνδραποδίσαντες ὅσους ἐπρόφθασαν νὰ συλλάβωσιν, ἐνέπρησαν τὴν πόλιν καὶ τὰ ἱερά. Ταῦτα πράξαντες ἐστράφησαν κατὰ τῶν ἄλλων νήσων κλπ.

Τὴ λατρεία ἐκείνη συνεμερίζονταν καὶ οἱ Νάξιοι, μαζὺ μὲ τὸν πολιτισμένο κόσμον τοῦ Τρίτου καὶ Δεύτερου αἰῶνα. Ἄλλὰ μὲ ὅλη ἐκείνη τὴν ἐκπολιτιστικὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ τῆς Νάξου, μέσ' στοὺς αἰῶνες, τὸ μοιραῖο ἄστρο τῆς λιγότευε πάντοτε τὸ φῶς του, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἄργησε στοὺς χρόνους τῶν ἐμφυλίων πολέμων, νὰ πέσῃ στὴν βαρεῖα μάστιγα τῶν Ροδίων.

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΡΤΙ ΜΕ ΜΕΡΟΣ ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ (ΝΟΙΟ ΧΩΡΙΟ)

Ἡ Ρόδος, ποὺ εἶνε καὶ σήμερα ἡ ὡραία βασίλισσα τοῦ ἀρχιπελάγους, ἦταν καὶ τότε περιβλεπτή καὶ ἰσχυρή. Ἡ κακοδαιμονία ὅμως τῆς παραδόσεως τῆς Νάξου, ἦταν ὁ Μάρκος καὶ ὁ Ἀντώνιος, ποὺ ἀργότερα, ὅταν εἶδαν πῶς ἡ διοίκησις τῶν Ροδίων ἦταν σκληρὴ καὶ ἐπίπονη, τὴν ξαναπῆραν καὶ τὴν ἔδωκαν στοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορες καὶ ὕστερα στοὺς Ἕλληνας, μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ Βενετῶν.

Ἡ ἐπτάφωτος τότε Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία δὲν ἔπαυε νὰ στέλνῃ

καὶ στὴ Νάξο τοὺς ἐξορίστους τῆς, τῶν ὁποίων ἡ πιεστικὴς τάσις ἐπιδροῦσαν στὸ Ναξιακὸ λαό, ὅπως ἄλλωστε τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ στὴς ἄλλες ἠπειρωτικὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, στὶς ὁποῖες κατέβαιναν οἱ μετανάστες τοῦ Βορρᾶ, μὲ τὴν ἰδέα καὶ τὸν σκοπὸ, νὰ ἀναπτύξουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πρόγραμμά τους. Ἔτσι τὸ μακροαῖονο δροῦμα τῆς Νά-

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΑΞΟΥ

ξου ἦταν πεπωμένο νὰ διατηρῆ διαρκῶς ἀνοιχτὴ τὴν αὐλαία του. Ἡ συνέχεια δ' ἐκείνη τῆς τραγωδίας γιὰ τὴν Νάξο, ἦταν ἡ κάθοδος τῶν Φράγκων ἱπποτῶν στὸ ἔδαφός τῆς. Ἡ κίνησις ἐκείνη τῆς σταυροφορίας εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὶς ἐπάλλξεις τοῦ Βυζαντίου καὶ ἔφθανε ὡς τὰ νησιά τοῦ ἀρχιπελάγους, ἡ δὲ ἐπαναστατικὴ δράσις τῶν χρόνων ἐκείνων, ἔβρισκε πρόσφορα τὰ ἀγαθὰ τῆς γιὰ τὸ διάβα τῆς συναντοῦσε πλούσιες καὶ ἀδέσποτες χῶρες, ὅπως βέβαια ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἡ Νάξος.

ΜΙΚΡΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ
ΔΟΥΚΩΝ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ

Ἡ πρὸς τὸ ἀρχιπέλαγος κατακτητικὲς τάσεις τοῦ τότε Αὐτοκράτορος Ἑρρίκου μαζί με τὴν σιδηροδύναμη θαλασσοκρατορία τῆς Βενετίας, σκοποῦσαν τὴν κοινὴ νίκη ἐπὶ τῶν νησιῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τιμοῦν τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἁγ. Μάρκου.

Μὲ τὴ σκέψιν αὐτὴν ἔστειλαν Στὸ Ἀρχιπέλαγος τὸν Δούκα Μάρκο Σανούδο:

Μάρκος Σανούδος.

Γεννήθηκε στὰ 1153. Στὰ 1204 ποῦ ἔγινε ἡ ἐκπόρθησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦταν πληρεξούσιος τῆς Γερουσίας, μετὸν Ῥαμπάν Ντάλλε Κάρσερη γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς Κρήτης. Τὸ 1207 κατέκτησε τὴ Νάξο, τὴν ὁποίαν ἔκαμε καὶ πρωτεύουσιν τοῦ Κράτους τῆς Δωδεκανήσου, τῆς ἔδωσε δὲ τὸν τίτλον τοῦ «Δουκάτου τοῦ ἀρχιπελάγους» Στὴς προσπάθειές του νὰ κατακτήσῃ τὴν Κρήτη καὶ νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς, ἀπέτυχε καὶ ἔτσι ἔμεινε μόνο μετὸν τίτλον τοῦ Δουκῆ τοῦ ἀρχιπελάγους, τοῦ Πρίγκηπος τοῦ Κράτους. Ἀργότερα ὠνομάσθηκε Πατριάρχης τοῦ Πριγκηπάτου τῆς Ἀχαΐας καὶ τὸ 1220 ἀπέθανε ἀφίνοντας ἓνα μόνο παιδί.

Ἄγγελος Σανούδος.

Καὶ αὐτὸς ἦταν ἀντάξιός τοῦ πατέρα του στὴν πολεμικὴ. Ἔδειξε δὲ ἑξαιρετικὴ ἀνδρεία καὶ ἰκανότητα στὸν ἀγῶνα ποῦ ἔκανε μετὸν Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννην de Brienne (τὸν ξέρουμε καὶ ὡς βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων) ἐναντίον τοῦ Βατάτζη εἰς

τὸν ὁποῖον ἐπέβαλε στὰ 1237 ἀνακωχὴ γιὰ δύο χρόνια. Μετὸ θρόμβό του αὐτό, ἔρχεται βοηθὸς τοῦ Βαλδουίνου τοῦ Β'. Πέθανε τὸ 1244, ἀφίνοντας καὶ αὐτὸς ἓνα μόνο παιδί.

Μάρκος Σανούδος.

Συνεχίζοντας κι' αὐτὸς τὰς παραδόσεις τῶν προγόνων του στὰ 1244, 24 μόλις χρόνων, ἐβοήθησε τοὺς Βενετοὺς νὰ ὑποτάξουν καὶ πάλιν τὴν Κρήτη. Ἀπέτυχε ὅμως καὶ ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ ξαφνικὰ καὶ νὰ κἀνῃ τοὺς Βενετοὺς νὰ νομίσουνε πῶς εἶχε συνεννοηθῆ μετὸς Ἑλλήνων. Κατόπιν ἔκανε ἐπανάστασιν στὴ Νάξο ἐξ αἰτίας ἑνὸς βωμοῦ, ποῦ εἶχαν καταστρέψει καὶ ἀφοῦ ὑπέταξε καὶ τὴν Μῆλο, ποῦ εἶχε κηρύξει τότε ἐπανάστασιν, πέθανε στὰ 1263. Οἱ Λατῖνοι ἔχασαν πολὺ μετὸ θάνατό του, γιὰ τὴν ἦταν ὁ πιστὸς καὶ σεβαστὸς σύμβουλός τους στὴς κρίσιμες περιστάσεις, ὅπως π.χ. στὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου (1261). Ἦταν ὁ προσφιλέστερος Δούκας τῆς ἐποχῆς του.

Γουλιέλμος Σανούδος.

Τὸ πρῶτον κατόρθωμα τοῦ Δουκῆ αὐτοῦ, σὰν ἔγινε 20 χρόνων, ἦταν νὰ συμμαχήσῃ μετὸς Βενετοὺς καὶ νὰ νικήσῃ τοὺς Ἑλλήνες στὴν Πελοπόννησον. Ἐπειτα προσπάθησε, ὅσο μπορούσε, νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Βενετοὺς μετὸς Γενουησίους. Ὅταν τὸ 1267 ὁ Βαλδουίνος ἔκλεισε εἰρήνην μετὸν Κάρολο δ'Ανζου, τοῦ τὸ ἐγνώρισε μετὸν πρεσβείαν καὶ ἀφοῦ σκορπίστηκε ὁ Φραγκικὸς στρατὸς, ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ εἰρήνην ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον. Πιεθαίνοντας ἀφῆσε τὸν Μάρκον Σανούδον, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκαμε τίποτε ἄξιον λόγου.

Νικόλαος Σανούδος.

Αὐτὸς ἀνανεώνει τὴν εἰρήνην μετὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον. Βοηθαί ἀργότερα τὸν στόλον τῶν Βενετῶν εἰς τὸν Γαλατὰ στὸ 1295 καὶ στὸ 1296 στὴν Κάφα ἐναντίον τῶν Γενουησίων. Ἐνικήθηκε ὅμως στὴν Καλλίπολιν καὶ τὸν κρατήσανε αἰχμάλωτον τρεῖς μῆνες. Μόλις ὅμως ἐλευθερώθηκε, ἄρχισε πάλιν τοὺς πολέμους καὶ πρῶτον ἐνίκησε τοὺς Σαρακηνούς, ὕστερα ἐβοήθησε τὸν Ζαχαρία τὸν Γενουήνσιον, ποῦ πολέμαγε νὰ κατακτήσῃ τὴν Χίον, καὶ τέλος πέθανε χωρὶς ν'

ἀφίση κληρονόμους. Είναι ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς πρίγκηπας τῆς δυναστείας τῶν Σανούδων.

Ἰωάννης Σανούδος.

Αὐτὸς ἀπὸ πολὺ καιρὸ εἶχε τραβηχτῆ καὶ ἐξοῦσε ἥσυχια στῆς Ἐγκαρές. Ἀπὸ κεῖ τὸν καλέσανε καὶ τὸν ἀνεβάσανε στὸ θρόνο, ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀδελφός του Μάρκος τὸν στενοχωροῦσε, τοῦ ἔδωσε τὴν Κυβέρνηση τῆς Μήλου. Δὲν ἔκανε κανένα πόλεμο. Ἦταν πολὺ εἰρηνικός, ὠραιότατος καὶ μεγαλοπρεπής.

Ἰωάννης Ντάλλε Κάρσερη.

Ἦταν ὁ Ἰωάννης Σανούδος ἀφίση ἓνα μόνο παιδί, τὴν Φιορέντζα τὴν ὁποῖαν ἐπάντρεψε μὲ τὸν Ἰωάννη Ντάλλε Κάρσερη, ὁ ὁποῖος ἦταν κυρίαρχος στὴν Εὐβοία καὶ ὁ ὁποῖος, διαδεχόμενος τὸν πεθερό του, πολέμησε καὶ αὐτὸς τοὺς Καταλάνους στὸ 1309, καὶ ἔκανε ἓνα παιδί, τὸν Νικόλαο Ντάλλε Κάρσερη. Σὺν πέθανε ὁ Ἰωάννης Ντάλλε Κάρσερη, ἡ χήρα του πῆρε τὸν ἕγγονο τοῦ Μάρκου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Γουλιέλμου, ποῦ ἐνίκησε καὶ αὐτὸς τοὺς Καταλανούς. Ἐπολέμησε μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τοὺς Τούρκους καὶ ἐβοήθησε πολὺ γιὰ τὴ μεγάλη νίκη τὸν ναύαρχο Jean de Charois, στὸ 1330. Σκοτώθηκε στὴ μάχη κατὰ τοῦ Ὁρχάν, τὸ Γενάρη τοῦ 1345. Τὸ θάρος καὶ ἡ καρτεροψυχία του, τὸν ἔκανε νὰ ὀνομαστῆ «Σπέντζα Μπάντα» «ἔννοια ὁποῖος κόπτεται τεμάχια». Γιὰ τὸν Δούκα αὐτὸ ὀμιλεῖ πολλὰ ὁ Μαρίνος Σανούδος, ὁ συγγραφέας τοῦ Liber Secretorum Fidelium Crusis, ποῦ στὶς ἐπιστολές του, τὸν ἀποθεώνει ὡς μεγάλον ἥρωα καὶ σημειώνει ἰδιαίτερος, ὅτι κανένα ἄλλο Δούκα δὲν φοβήθηκε ἢ Τουρκία.

Νικόλαος Ντάλλε Κάρσερη.

Υἱὸς τῆς Φιορέντζας Σανούδου καὶ τοῦ Ἰωάννου Ντάλλε Κάρσερη. Κυρίαρχος τῆς Εὐβοίας ἔκανε συμμαχία μὲ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Γάλλους καὶ Καταλάνους, γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Τούρκους. Ἐμπόδισε τοὺς Τούρκους νὰ κτυπήσουν τὴ Σκύρο καὶ ἀναγκάστηκε νὰ κἀνη πρωτεύουσα τὴ Νάξο, ἀλλὰ στὰ 1372 ὁ Κρίσπος ἔβαλε καὶ τὸν σκότωσαν. Ἡ Φιορέντζα πάλι ἀπ' τὸ δεύτερο γάμο της (μὲ τὸ Νικόλαο Σανούδο) ἀφίση τὴ Μαρία ἡ ὁποία παντρεύτηκε τὸν Γάσπαρη (di

Sommaripa) ἡ ὁποία καὶ πῆρε γιὰ προίκα τὴν Πάρο ἀπ' τὸν Γαλεάτσο ἀπὸ τὰ Μεδιόλινα, τοῦ ὁποῖου ἔγινε ὑπουργὸς καὶ στὰ 1401 ἐμάζεψε στρατὸ γιὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Κρίσπους.

Ἀναγνωρίστηκε Δούκας μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πενθεροῦ του. Πολέμησε ἡρωϊκώτατα κατὰ τῶν Τούρκων. Διεκρίθηκε πάντοτε γιὰ τὴ μεγάλη του φρόνησι. Ὁ δὲ ἄγριος τρόπος τοῦ θανάτου του ἀπ' τὸν Φραγκίσκο Κρίσπο, πρίγκηπα τῆς Μήλου, ἐστοίχισε πολὺ, ἀλλὰ πραγματοποιοῦσε καὶ τοὺς πόθους τῶν δολοφόνων του, γιὰ τὸ Δουκάτο τῆς Νάξου ἔπρεπε νὰ περιέλθῃ στὸν Γάσπαρη Σωμμαρίπα, τὸν κυρίαρχο τῆς Πάρου καὶ γαμβρὸ τοῦ Σπέντζα Μπάντα.

Φραγκίσκος Κρίσπης.

Αὐτὸς ἐκληρονόμησε τὴν Μήλο καὶ τώρα μετὰ τὴν δολοφονία τοῦ Νικ. Ντάλλε Κάρσερη, ἔγινε Δούκας τῆς Νάξου. Ὅπως βλέπουμε ἐσταμάτησε ἡ δυναστεία τῶν Σανούδων καὶ ἀρχίζουν οἱ Κρίσποι, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας Αὐτοκράτορας, Ὁ Φραγκίσκος Κρίσπης, λοιπόν, παραιτήθηκε ἀπὸ τὰ δικαιώματά του στὴν Εὐβοία καὶ, γιὰ ἀντάλλαγμα, πῆρε τὴν ἀναγνώρισι τῆς Βενετίας. Ἐπνίξε τὴν ἐπανάστασιν στὴν Ἀμοργὸ καὶ ἀφοῦ γλύτωσε ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Βαγιαζήτ, ὁ ὁποῖος καταστράφηκε, πέθανε 70 χρόνων. Ἡ ἐγκληματικὴ προδοσία του ὅμως γιὰ τὸν Δούκα Καρσέριο, τὸν ἔκαναν ἀπαχθέστατο σὲ ὅλους. Ἡ οἰκογένεια αὐτῆ ἔδωκε μία θλιβερὴ μνήμη στὸν συγγραφέα της.

Ἰάκωβος Κρίσπης.

Αὐτὸς πολεμήθηκε πολὺ ἀπ' τὸν Μωάμεθ τὸν Α' γιὰ τὴν ἔθελε νὰ ὑποταχθῆ. Ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους μὲ τὴν βοήθεια τῶν Βενετῶν στὴ Καλλιόπολι. Ἐφιλονείκησε πολὺ μὲ τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς του Φιορέντζας, τὸν Κρούσινο Σωμμαρίπα, ποῦ ἦταν κυρίαρχος στὴν Ἄνδρῳ καὶ στὴ Πάρο καὶ πέθανε στὰ 1438, χωρὶς νὰ ἀφίση παιδιὰ καθὼς μᾶς λέγει καὶ ὁ Ἐάουγγερ.

Ἰωάννης Κρίσπης.

Ἐλαβε μέρος στοὺς ἀτυχῶς πολέμους τῆς Βενετίας κατὰ τοῦ Ἀμουράτου τοῦ Α' καὶ πέθανε στὰ 1450. Ἡ χήρα του παρέδωσε τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου στοὺς Ἰππότες τῆς Ῥόδου.

Ἰάκωβος Κρίσπης.

Στὰ 1453 τὸν ἀνεγνώρισε ὁ Μωάμεθ ὁ Β'. πέθανε δὲ πολὺ νέος, 25 ἐτῶν, ἀφίσας τὴν γυναῖκα του 6 μηνῶν. Ἐπειτα ἀπὸ 3 μῆνες γεννήθηκε ὁ Ἰωάννης.

Ἰωάννης Ἰακ. Κρίσπης

Αὐτὸς δὲν ἔζησε παρὰ 13 μῆνες.

Γουλιέλμος Κρίσπης.

Δούκας τοῦ Ναμφίου, ἔκανε συνθήκη μὲ τὸν ἀνηψιὸ τοῦ Φραγκίσκου καὶ ὕστερα πῆγε προσκυνητὴς στὴν Πάτμο. Ἦταν σὲ ἡλικίαν 60 ἐτῶν, ὅταν ἀναγνωρίστηκε. Διοίκησε πολὺ λίγο τὴ Νάξο.

Φραγκίσκος Κρίσπης.

Βοηθαίει τοὺς Βενετοὺς γιὰ τὴν ὑπεράσπισι τῆς Πελοποννήσου καὶ γιὰ τὴν δυχύρωσι τῆς Εὐβοίας. Ἀλλὰ στὰ 1470 οἱ Τοῦρκοι πῆραν τὴν Εὐβοία καὶ αὐτὸς πέθανε στὰ 1472.

Ἰωάννης Κρίσπης.

Δὲν ἔπαιξε κανένα σημαντικὸ ῥόλο. Κάποτε, ποῦ εἶχε γίνει ἐπανάστασις, πολιορκήθηκε μέσ' τὸ Φρούριο καὶ τὸν ἐλευθέρωσαν οἱ ἱππότες τῆς Ῥόδου· στὰ 1487 πέθανε, λένε, ἀπὸ δηλητηρίαση.

Φραγκίσκος Κρίσπης.

Ἐπεστήριξε μὲ ἀνδρεία τοὺς Βενετοὺς κατὰ τῶν Τούρκων στὰ 1492-1504 καὶ πέθανε στὰ 1508.

Ἰωάννης Κρίσπης.

Αὐτὸς ὑπετάχθηκε στοὺς Τούρκους στὰ 1537 καὶ πέθανε στὰ 1564. Ὁ Δούκας αὐτὸς ἦταν πολὺ ἀφωσιωμένος στὴ Βενετία.

Ἰάκωβος Κρίσπης.

Παντρεύτηκε τὴν Καικιλία di Sommaripa καὶ στὰ 1566 ἔπεσε ἀπ' τὸ θρόνο. — Ἡ Θάλεια ἐπαντρεύτηκε τὸν Ἰωάν. Φρ. Sommaripa καὶ πῆρε τὴν Κέω καὶ τὴν Μύκονο.

Τὸ Δουκάτο τῆς Νάξου βρέθηκε στὰ χέρια τοῦ Ἰακώβου Κρίσπη, ποῦ ἦταν καὶ ὁ τελευταῖος Δούκας. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Βαροβάρσσο στὴ Νάξο, τὸ 1535, εἶχε ζημιάει κυριολεκτικῶς τὸ ὠραῖο νησί. Ὁ Δούκας αὐτὸς δὲν ἦταν σὲ κατάστασι νὰ κάνῃ τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μεγάλους φόρους ποῦ πλήρωνε τὸ χρόνο, 6,000 Σκοῦδα χρυσᾶ, καὶ ἀπὸ τὴν ἡθικὴ κατάπτωσι. Χωρὶς χρήματα, χωρὶς πλοῖα, ἡ θέσις του ἦταν προβληματικὴ. Ὁλόκληρο πιά τὸ ἐνδιαφέρον του στρεφότανε στὸν ἑαυτό του. Οἱ εὐγενεῖς τῆς ἀλλῆς του ἔρεπαν στὸν ἄσωτο βίον καὶ κάθε μέρα βρισκότανε σὲ τέρψεις καὶ πανηγύρια. Σχεδὸν σὲ ὅλη τὴ Νάξο βασιλεύε μιά κραιπάλη τέτοια, ποῦ ὁ κατήφορος αὐτὸς δημιουργοῦσε τέτοια σκάνδαλα, ποῦ φθάναν καὶ μέχρι τοῦ κλήρου. Σ' αὐτὴ τὴν ἀκατάστατη ζωὴ ζοῦσε καὶ ὁ Δούκας αὐτὸς, ποῦ ἦταν πιά ἀνίκανος νὰ φέρῃ καὶ τὸ ἀξίωμα του.

Τὰ πράγματα ἄρχιζαν νὰ πέρνουν ἄλλη τροπὴ. Καὶ οἱ Νάξιοι ποῦ δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν κακοδιοίκησι ἐκεῖνη τῶν Δουκῶν, μαζὶ μὲ ὅλες τῆς ὑπερβασιῆς τῶν Λατίνων, ἀπεφάσισαν νὰ ἀλλάξουν ἄρχοντα πέρνοντας ἔξυπνα τὸν δρόμο τῶν μυστικῶν διασκέψεων. Ἀμέσως ἔστειλαν δύο ἀντιπροσώπους στὴν Πόλι ζητώντας ἕνα δραστηριο καὶ εἰλικρινῆ Δούκα γιὰ νὰ τοὺς διοικήσῃ. Τὴν κίνησι ὁμως αὐτὴ τοῦ λαοῦ τῆς Νάξου, δὲν ἄργησε ὁ Δούκας νὰ πληροφορηθῇ. Σκέφθηκε λοιπὸν νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς γιὰ τὴν Πόλη καὶ νὰ ἀνατρέψῃ κάθε ἀπόφασιν τῆς Πύλης ἐναντίον του. Συνέλαβε λοιπὸν τὸ πονηρὸν σχέδιον νὰ πάρῃ μαζὶ του 22,000 σκοῦδα, γιὰ νὰ ἐξαγοράσῃ μὲ αὐτὰ τὴν Κυβέρνησι τῶν Τούρκων.

Ἡ καταστροφὴ ὁμως τοῦ Δουκῆ εἶχε ἀποφασισθῆ. Οἱ Τοῦρκοι ἀμέσως τὸν ἐφυλάκισαν καὶ περιῆλθε σὲ μεγάλη ἔνδεια καὶ ἀπελπιστικὴ θέσι. Τὸ μαρτύριόν του ἐκεῖνο ἐσυνεχίσθηκε ἕξ ὀλόκληρους μῆνες καὶ τέλος ἀποφυλακίσθηκε ὡς κοινότερος κακοῦργος.

Ὁ Σουλτάν Σελίμ, τότε δεῦτερος διάδοχος τοῦ Σουλεϊμάν, εἶχε ἕνα ἔμπιστον ἑβραῖο ἄρχοντα ὀνομαζόμενον Ἰωάννη Μικουεζ καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν Διοίκησιν τοῦ Δουκάτου.

Ὁ Δούκας ὁμως αὐτὸς δὲν ἐτόλμησε οὐδέποτε νὰ παρουσιαστῇ

ὁ ἴδιος εἰς τὸ Ἀρχιεπίσκοπος ἀλλὰ εἶχε στείλῃ ἓνα εὐγενῆ χριστιανό, τὸ γένος Ἰσπανό, ποὺ ὀνομαζόταν Φραγκίσκος Κορονέλλος. Γιὰ τὸν Δούκα αὐτὸν λέγουν ὅτι ὑπῆρξε πραγματικὸς ἄρχοντας καὶ εἶχε ἀμέσως ἀποκτήσει τὴν ἀγάπῃ τοῦ λαοῦ του. Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς διοικήσεώς του, ποὺ τέλειωσε μαζὺ μὲ τὴν ζωὴν του, ἐπάντρεψε καὶ τὸν υἱὸν του μὲ μιὰ ἀνεψιά του, διαιωνίσθηκε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ ἀφήκε πιστὰ δείγματα ἀγάπης στοὺς ὑπηκόους του.

Ἀργότερα ὁ Κρίσπης κατέφυγε εἰς τὴν Βενετία, ὅπου ἡ Δημοκρατία τὸν ὑπεδέχθηκε μὲ μεγάλες τιμές. Ὁ Δούκας ὅμως ἦταν ἀπαρηγόρητος καὶ ἀπέθανε μὲ μεγάλη πίκρα.

Τὸ 1700 οἱ Νάξιοι πλήρωσαν φόρους στοὺς Ὀθωμανοὺς 5,000 Σκοῦδα, καὶ 5,500 γιὰ δημοτικὸ φόρο. Κατοικοῦσε ἓνας Καδῆς καὶ ἓνας Βοεβόδας καὶ 7-8 οἰκογένειες Μουσουλμάνων. Ὄταν ἔπεσε ὁ τελευταῖος ἡγεμόνας τῆς Νάξου, ὡς εἶπα, τὴν Διοίκησι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἀνέλαβε ὁ Ἰωάννης Μικουῆς. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ Δουκὸς εἶναι Ἰουδαϊκόν. Καθὼς λέγουν ὁ Ἰωάννης Μικουῆς εἶχε ἀσπασθῆ λάθρα τὴν Χριστιανικὴ Θρησκεία, ἀργότερα δὲ ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν Πορτογαλία καὶ διὰ μέσου Βενετίας, ἐγκατεστάθηκε στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἡ ἀφορμὴ τοῦ ἐκπατριμοῦ του αὐτοῦ, ἦταν βία καὶ ἄλλων πολλῶν ἐξεχόντων τότε Πορτογάλων καὶ Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἔφθαναν ὡς πρόσφυγες στὴν Τουρκικὴ Πρωτεύουσα, ὅπου καὶ κατώρθωσαν νὰ δημιουργοῦν ἀρκετὰ σεβαστὲς περιουσίες. Ὄταν λοιπὸν ὁ Μικουῆς ἐγκατεστάθη στὴν Κωνσταντινούπολι, ὑπαντρεύθηκε μιὰ πολὺ πλουσία Ἑβραία καὶ ἔτσι μετεστράφη πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμό. Μετὰ ταῦτα κατώρθωσε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Σουλτὰν Σελῆμ.

Τὸ Μάρτη τοῦ 1558 μετεκάλεσε τὸν ἀδελφὸ του ἀπὸ τὴν Φερράρα καὶ τὴν λοιπὴ οἰκογένειά του, χάρις εἰς τὴν μεγάλην του ἐπιβολὴν στὸ Σουλτάνο καὶ κατώρθωσε διὰ τοῦ Βεζύρη, ν' ἀνοίξῃ τὸν μεταναστευτικὸ δρόμο πρὸς τὴν Μεσόγειο.

Ἡ θερμὴ φιλία τοῦ Μικουῆς καὶ Σουλτάνου ἔδειχνε ὅτι πολὺ γρήγορα ὁ Σουλτάνος θὰ ἀνεκήρυσσε τὸν Μικουῆ βασιλέα τῆς Κύπρου. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μάλιστα ἔβλεπε κανεὶς στὸ μέγαρο τοῦ Ἰωάννου Μικουῆ νὰ κυματίζῃ ἡ σημαία τῆς μεγαλονήσου μὲ τὰ ἐθνόσημά της καὶ δὲν ἀνεμένετο ἐκ μέρους τοῦ Μικουῆ παρὰ ἡ ἀπαραίτητη εὐκαιρία γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ σκοπὸ του· ἡ εὐκαιρία αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ ἔλθῃ. Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ Νάξος εἶχε ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Δουκὸς της καὶ ἐπωφελήθηκε τῆς γενικῆς ἐκείνης ἐπαναστάσεως καὶ ἔτσι ἐπέτυχε τὸ διορισμὸ του στὸ Αἰγαῖο.

Ἦταν μὲ ἄλλους λόγους συμπαράτιος καὶ αὐτὸς στὴ πτώσι τοῦ Κρίσπη, ὅταν ἐπληκολούθησαν τὰ ἀναφερόμενα γεγονότα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπληκολούθησαν ἀρκετὰ ἀτυχῆ γεγονότα κατὰ τοῦ Μικουῆ. Ὁ Μέγας Βεζύρης Σοκέλλη θεωροῦσε ἐχθρὸ τοῦ τὸν Ἰουδαῖο καὶ ἐκάκιζε μάλιστα τὸν Σουλτάνο αὐτοκράτορα ποὺ ἐπέτρεψε στὸν Μικουῆ νὰ νέμεται τῆς ἐπικαρπίας τῶν νησιῶν. Ὁ Μικουῆς ἔπεισε καὶ αὐτὸν τὸν Πιαλῆ Πασσᾶ νὰ ἐκστρατεύσῃ τότε κατὰ τῆς Τήνου. Ἐχρησιμοποίησε μάλιστα καὶ τὸν Διοικητὴν Κορονέλλο, ὁ ὁποῖος κατέσχε μάλιστα μερικὰ Βενετικὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἔπλεαν στὰ νερὰ τῆς Κρήτης. Μεσολάβησαν δὲ τότε πολλὰ γεγονότα ἕνεκα τῆς παντοδυναμίας τοῦ Μικουῆ πρὸς τὸν Σουλτάνον τὸν ὁποῖον καὶ ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσῃ στὴν Κύπρο. Ἡ ἐνέργειες τότε τοῦ Μικουῆ συντέιναν καὶ στὸν ἐμπρησμὸ τοῦ Ναυστάθμου τῆς Βενετίας.

Ἡ Νάξος εἶχε τὴν Τουρκοῖουδαϊκὴ διοίκησι ὄχι πολλὰ χρόνια. Ὁ Ἰωάννης Μικουῆς ἔχαιρε μεγάλων τιμῶν. Ἐπισήμως μάλιστα ὀνομαζόταν μὲ τὸ Μορανικὸ του ὄνομα Ἰωσήφ (Γιουσοῦφ) Δὸν Ἰωσήφ Νάση. Ὁ μόνος του ἐχθρὸς ἦταν ὁ Μαχμουτ Πασσᾶς (δηλαδὴ ὁ Μέγας Βεζύρης Σοκέλλης), ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐκλόνισε τὴν θέσιν τοῦ Μικουῆ γιατί ἦταν στενὸς φίλος τῶν περισσοτέρων ἐπιφανῶν καὶ ἰδίως τοῦ Μουράτ. Σχετικὰ πειστήρια τῆς διοικήσεώς του στὴ Νάξο ὑπάρχουν ἀκόμα σὲ διάφορα ἔγγραφα ποὺ ἀποδεικνύουν τὴν ἐμπιστευτικὴν θέσιν, ποὺ εἶχε κοντὰ στὸν Σουλτάνο. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ βρίσκονται σήμερα στὴ Νάξο εἶναι δὲ γραμμμένα σὲ πολὺτιμη περγαμηνή. Ἐπίσης σχετικὰ ἔγγραφα τῆς Πύλης πρὸς τὸν Μικουῆ διατηροῦνται ἀκόμη σὲ καλὴ κατάστασι τουρκιστὶ εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ εὐγενικοῦ καὶ σεβαστοῦ ἄρχοντα κ. Χρυσάνθου Σωμμαρίπα.

Τὸ Δουκάτο τοῦ Ἑβραίου Μοράνου διήρκεσε δεκατρία ἔτη. Ἡ ἐχθρα τοῦ Μαχμουτ Πασσᾶ δὲν κατώρθωσε νὰ τοῦ μειώσῃ τὸ κύρος του, διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ θησαυροὶ του ἐσώθησαν. Ἀπέθανε δὲ εἰς τὰς 2 Αὐγούστου τῷ 1579, οἱ δὲ ἐκτελεστὲς τῆς διαθήκης του, διὰ τῆς ὁποίας ἄφινε πλουσιώτατα κειμήλια ἀπὸ χρυσάφι καὶ βαρύτιμα διαμάντια, κατηγορήθησαν τότε ὡς σφετεριστὲς τοῦ πλούτου ἐκείνου καὶ τιμωρήθησαν μὲ παραδειγματικὴν ποινὴ φοβερῶν βασάνων.

Τὸ ἐγεργήριον ὅμως ποὺ σάλπισε μεσ' στοὺς πανέλληνες τὰ θαλασσιναὶ κατορθώματα τῶν Ψαριανῶν, Σπετσιωτῶν καὶ Ὑδραίων, μὲ τοὺς διθύραμβους τῶν ἐθνικῶν τραγουδιστῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ποὺ τραγουδοῦσαν πότε νίκης καὶ πότε τὸν ὄδυμὸν καὶ τὴν τραγωδίαν τῆς

Ρούμελης και τοῦ Γέρω Μωρηᾶ, και γενικὰ ὁ σάλος ἐκεῖνος τῆς Πανεθνικῆς ἐπαναστάσεως, μεσ' στῆς στερεῆς και τῆς Ἑλληνικῆς θάλασσης, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀφίσουν και τὴν ἡρωϊκὴ Νάξο ἀσυγκίνητη, ποὺ ἀπὸ τόσα χρόνια μαχότανε και αὐτὴ στὸν ἱερὸ ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ἀλήθεια πῶς τὸ νησί αὐτὸ δὲν μποροῦσε και πολὺ νὰ διακριθῆ μέσα στῆς τέφρες και στὴ κοσμοκαυτὴ τῶν πυρπολητῶν Κανάρηδων και Μιαούληδων, γιατί οἱ προγενέστεροι ἀγῶνες του με τοὺς Βενετσιάνους και Φράγκους εἶχαν τραγικὰ κουράσει τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ του, ὁ ὁποῖος ἀγρυπνοῦσε κι' αὐτὸς μαζί με τ' ἀδελφικά του νησιά στὸ γενικὸ κίνδυνο. Καὶ δὲν ἦταν μικρὸ πρᾶγμα ἡ δοκιμασίης ποὺ πέρασε ἡ Νάξος ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Σπέτζα Μπάντα, γιατί ἦταν γεμάτες ἀπὸ ἀγριεὶς θύελλες, ποὺ ἐξαπολοῦσαν στῆς θάλασσές του ἡ πειρατικῆς τότε ὀρδές. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ ἀρμάδες τοῦ Καπετὰν Χαϊρετὶν Βαρβαρόσα, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Φεουδαλικὴ Φραγκοκρατία, ποὺ σημείωνε τὴ δρᾶσι της στὲς ἐπάλλξεις τοῦ Βυζαντίου με τῆς Σταυροφορίας ποὺ εἶχαν κυριολεκτικὰ μαράνει τὴν οικονομικὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ και ποὺ στὸ τέλος ἀπελευθερώθηκε κι' αὐτὸ μαζί με τὰ ἄλλα νησιά τὸ 1770 ἀπὸ τὸ Ῥωσικὸ στόλο, και τότε πειὰ ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερίαν. Ἔτσι τὸ νησί αὐτὸ ἔμεινε μεσ' στοὺς ἱστορικοὺς νησιογράφους τὸν Κούρτιο, τὸν Σίλλερ, τὸν Ἀγγλο Γρότιο, τὸν Σάθα, και ἄλλους πολλοὺς, ὡς μιὰ ποιῆσι μέσα στὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου. Καὶ τέλος ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσί του πειὰ πῆρε ἕνα εἰρηνικὸ βίον γιατί ἡ χαρακτηριστικὴ ἀδελφικὴ σύμπνοια τῶν γηγενῶν με τοὺς εὐγενεῖς ἀρχοντες τοῦ Κάστρου, ἐξακολούθησε ὡς τώρα μ' ἕνα κοινὸ Ἑλληνικὸ αἶσθημα, ποῦ ὄχι μονάχα δὲν ἐχώρισε ποτε τὶς δύο αὐτῆς κοινωνικῆς τάξεις, ἀλλὰ μπορῶ νὰ τονίσω, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ περίσσευμα γένη, ποὺ ἔμειναν στὴ Νάξο ἀπετέλεσαν μεσ' στὴ κοινωνικὴ ἐξέλιξι τοῦ νησιοῦ, ἕνα ζωτικὸ φυτώριον, ποὺ ἡ βλάστησί του ἔδωκε τὴν πρόοδο στὴν καλλιέργεια, στῆς ἐπιστῆμες, στῆς τέχνες και στὸ ἐμπόριον.

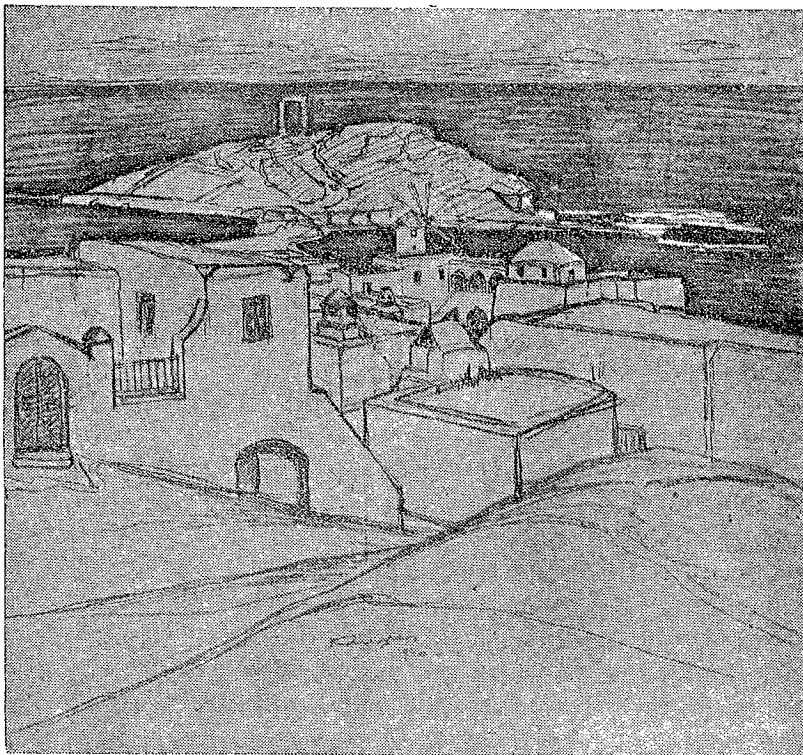
Εἶναι βέβαια πολλῆς ἡ γνῶμις γιατὰ τὰ μεσαιωνικὰ ἱστορικὰ τοῦ νησιοῦ. Καὶ ἴσως αὐτὰ ποὺ γράφω νὰ μὴν εἶναι και τὰ μόνα ποὺ μποροῦν νὰ ἐξιστορήσουν πολλῆς ὑπερβασίης, ποὺ μεσολάβησαν και στὰ διάφορα ἐπαναστατικὰ πολιτεύματα. Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν τὰ συζητῶ διόλου, γιατί ἡ ὑπερβασίης αὐτῆς ἀποτελοῦν πάντοτε τὸ Α και τὸ Ω τῶν ἐπαναστάσεων, ποὺ στὰ τελευταῖα χρόνια ἐγνώρισε καλὰ ὁ Ἑλληνικὸς λαός.

Νάξος μετὸ Αἰγαῖο εἶνε τὸ ῥωμαντικώτερον μεγαλονῆσι. Μία ὠραία φύσις, μ' ἕνα ζαφειρένιον οὐρανὸν θὰ ἦσαν τὰ μόνα ἀσφαλῶς, ποὺ θὰ προσεῖλκυαν και τὸ θεὸ Βάχου, γιατὰ νὰ τὸν κάνουν νὰ ἔλθῃ νὰ στήσῃ τὸν θρόνον του στὸν ἱερὸ τῆς πόλεως βράχον, ὅπου ἀκόμα και τώρα διασώζεται τὸ μαρμαρένιον παλάτι του (κοιν. Παλάτια τοῦ Βάχου).

Ἡ Παιλαιὰ πόλις τῆς Νάξου ἦταν κτισμένη στὴ βορειοδυτικὴ ἀκτὴ. Ἡ τοποθεσία στὴν ὁποία εἶναι κτισμένη τώρα ἔχει τόση μαγευτικὴ θεά, ὥστε δικαίως εἶχε πάρει τὸ ὄνομα Καλλιπόλις. Κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ ποτε νὰ ἐξυμνήσῃ τὰ χρώματα, ποὺ ἡ Ναξιῶτικη φύσις σκορπίζει μετὸ καλλιτεχνικὸ πινέλλο της. Οὔτε και τὸ γλυκύτερον Ὀμηρικὸ τραγοῦδι θὰ μποροῦσε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ὁμορφίαν τοῦ νησιοῦ, γιατί ἡ ἀρμονία του θὰ σταματοῦσε, ἀδύνατη νὰ ἀποδώσῃ τὰ μαγευτικὰ κάλλη, μετὰ τὰ ὁποῖα ζωγραφίζει τοὺς γυαλοὺς και τοὺς κάμπους ὁ ξανθὸς ἥλιος τῆς Κόρωνος, ποὺ θαρρεῖ πῶς διαγράφει μετὰ πορφύρας μιὰ ρουμπινένια μακέττα, ἐπάνω στὸ γλαυκὸν και ἀτάραχον ἀρχιπέλαγος. Κάτω ἀπὸ τὸ μάγον αὐτὸ στερέωμα και γύρω στῆς μυρμένους ἀκρογιαλιές, εἶνε κτισμένη ἡ Νάξος γιατὰ τὴν ὁποία τόσα γλυκύμελα τραγοῦδια ἀφιερώθηκαν ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ Μοῦσα. Τὰ σκοῦρα της κάστρα, μαζί με τὰ ἀθάνατα μνημεῖα της, μαρτυροῦν στὴν ὄψιν τοὺς ἀκόμα τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν της, — γιατί ἡ Νάξος δὲν ἦταν μονάχα μεσ' στὸ Αἰγαῖον, σὲ ὅλες τῆς ἐποχῆς, τὸ μῆλον τῆς ἔριδος, — ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ προκαλῆ τὸν θαυμασμὸν σὲ κάθε φυλὴν, ποὺ γνώριζε τὸν πολιτισμὸν της. Οἱ κάμποι της, τὰ βουνά της, οἱ ἀνθῶνες της και αὐτοὶ ἀκόμα οἱ βράχοι της μετὰ μιὰ λέξι ἀποτελοῦνε τὴν θρησκείαν τοῦ ὠραίου. Γι' αὐτὸ σὲ κάθε βράχον της ἔστηναν οἱ ἐχθροὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς στρατηγικῆς πυραμίδος των, γιατὰ νὰ τὴν κατακτήσουν, μὰ τὰ ἐχθρικὰ ἐκεῖνα ξίφη δὲν μποροῦσαν νὰ βυθιστοῦν στὰ στήθη της, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀθάνατα. Ἀτύχησε μὲν πολλῆς φορῆς ἡ Νάξος μεσ' στοὺς αἰῶνες και ἀθελαν θωροῦσε μπροστὰ της τὸν ἐπτάφωτον

ἀστρίτη τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τὸν ἀστρίτη δηλαδὴ ἐκεῖνο πού σκορποῦσε τὴν λάμψη του ἀπὸ δεσποτικούς πύργους καὶ ἀπὸ πλουσιώτατες γαλέρες, ἀλλὰ τὸ φῶς ἐκεῖνο ἦταν σκοτάδι γιὰ τὴ Νάξο, ἦταν μονάχα ἓνα φῶς πού ζωογονοῦσε τὰ περισεύμα γένη τῆς Βενετίας, καὶ πού στὸ τέλος σβύστηκε κι' αὐτὸ μέσ' στοὺς αἰῶνες καὶ

Ο ΙΕΡΟΣ ΒΡΑΧΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΙΑΔΝΗΣ

ἦρθε ἡ στιγμή, πού ἔλαμψε τὸ χρυσοπάροχο φῶς τῆς ἐλευθερίας.

Ἄξια λόγου μέρη τῆς Νάξου εἶνε ὁ ἱερός Βράχος τῶν Παλατιῶν τοῦ Βάκχου καὶ τῆς Ἀριάδνης τοῦ ὁποίου ἐλάχιστα ὄμως πράγματα ἔχουν διασωθεῖ μέχρι σήμερα. Τὸ ἀρχαῖο αὐτὸ μνημεῖο περιβάλλεται ἀπὸ ὠραίες πρασινάδες, πνέει δὲ πάντοτε ἐκεῖ σφοδρὸς ἄνεμος

καὶ ἔτσι λὲς ὅτι παραστέκεται σὰν ἓνας θαλασσινὸς σκοπὸς, μέσα σὲ μιὰ ἀνοικτὴ θάλασσα. Κάτω δὲ ἀπὸ τὸ βράχο εἶνε ἡ λεγομένη Γρότα μὲ τὰ ὠραῖα καὶ κάτασπρα βότσαλα τῆς ἀμμουδιάς της. Τὸ ὄνομα Γρότα ὅπως φαίνεται θὰ εἶνε μεταγενέστερο. Ἴσως δὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ νὰ προῆλθε ἀπ' τὸ μεγάλο Ἄγγλο ἱστοριογράφου τοῦ Αἰγαίου Γρότιο, ὁ ὁποῖος ἀρκετὰ ἀφιέρωσε περὶ Νάξου, ἢ ἀπὸ τὴ λέξη (Grotte) πού σημαίνει στὴ Γαλλικὴ γλῶσσα σπηλιά, δεδομένου ὅτι στὴ Νάξο ὑπάρχουν πλήθος σπηλιές, οἱ ὁποῖες μάλιστα χρησιμοποιοῦνται τὸ καλοκαίρι καὶ ὡς μπανιέρες.

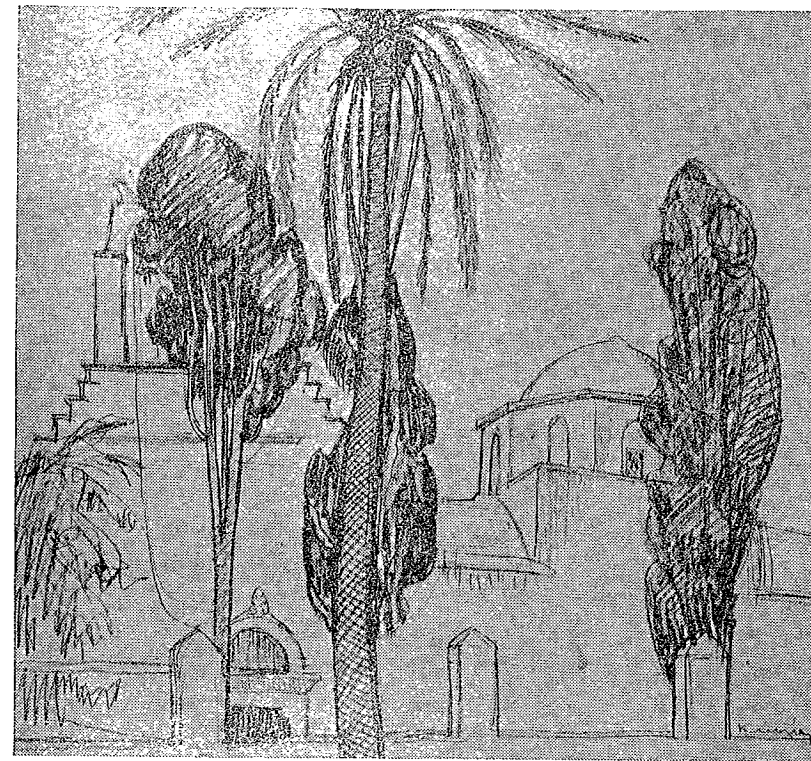
Πρὸς τὴν κάτωπι τοῦ λιμανιοῦ ὑπάρχει ἓνας τεχνικὸς μῶλος ὁ ὁποῖος προσπαίζει τὸ ἄραγμα τῶν βαποριῶν ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς ἀνέμους, εἶνε δὲ ἐκεῖ ἑξαισίο τὸ θέαμα τὸ χειμῶνα, γιὰ τὰ γιγάντια ἐκεῖνα κύματα τῆς Γρότας, ξεσποῦν σὰν μανιασμένες τίγρεις ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ τεχνικὸ κυματοθραύστη. Ποιὸ ἐδῶ πρὸς τὴν ἀμμουδιά, καὶ κοντὰ στὴ σκάλα, εἶνε ἓνα μικροῦτσικο χερσονησάκι, ἐπάνω στὸ ὁποῖο εἶναι κτισμένο, ἓνα παλιὸ ἐκκλησιδάκι ὁ Ἄγης Γιάννης. Ἄπ' τὴ μικρὴ σκάλα πού εἶναι ἀπέναντι στὸ ἐκκλησιάκι αὐτό, ἀρχίζει ἡ προκομαῖα τῆς πόλεως ἐπιπεδωμένη καὶ πολὺ ὠραία. Ὁραία τοποθεσία ἐπίσης εἶνε τὰ περιβόλια τῆς Σάντα Μαρίας, τῆς οἰκογενείας Δε-Λαρόκα ὡς καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου συνήθως γίνονται καὶ οἱ μαθητικοὶ κολυμβητικοὶ ἀγῶνες. Πιο πέρα δέ, πρὸς τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο, βρίσκονται ἐπίσης καὶ τὰ ὄρωματικά ἀγροκήπια τοῦ Γεωργίου Μακρῆ. Ἄλλη ἑξοχὴ εἶνε τῆς Κατσάγρας, στὴν ὁποῖαν μεταβαίνουν πρὸς ἀναψυχὴν ἢ μαθήτριες τῆς σχολῆς τῶν Οὐρσουλινῶν Καλογραιῶν. Εἰς δὲ τὸ ὕψος τῆς Κατσάγρας βρίσκεται ἓνα ἀρκετὰ ψηλὸ καὶ φαλακρὸ βουνό, στὸ μέσον τοῦ ὁποῖου συναντοῦμε τὸ ἀρχαιοπρεπὲς μοναστήρι τοῦ Χρυσοστόμου. Ὅταν δὲ κάνουμε τὴν καμπύλη, πρὸς τὴν βορεινὴ πλευρὰ τῆς πόλεως, καὶ ὀλίγο πρὸ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ της, βρίσκουμε ἓνα μεγάλο πηγάδι, πού ὀνομάζεται Φουντάνα. Τὸ πηγάδι αὐτὸ ἔχει τόση ἀφθονία νεροῦ, πού πληρώνει τῆς ἀνάγκες ὅλων τῶν σπιτιῶν τῆς Νάξου. Λίγο πρὸ πέρα εἶνε ἡ Μητρόπολις, ὅπως τὴν ὀνομάζουν, τῆς Παροναξίας, ἡ ὁποία εἶνε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐπρεπισμένους ναοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ αὐτοῦ μοιάζει λίγο πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν βυζαντινῶν ναῶν. Τεράστιοι κουμπέδες, σήμαντρα καὶ τοῖχοι γεροί, στερεώνουν τὸ θολωτὸ τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖο ὑποβαστάζεται ἀπὸ ὀκτὼ μονόλιθες κολόνες, οἱ ὁποῖες μετεφέρθησαν ἀπὸ τὴν Δῆλο. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ εἶνε στολισμένο ἀπὸ ὑπέροχες εἰκόνες προσαρμοσμένες ἐπάνω σ' ἓνα κομψοτεχνημένο

μαρμαρένιο τέμπλο, τὸ ὁποῖο διακρίνει μιὰ ὑπέροχη καλαισθησία καὶ χάρι. Δὲν ξέρω ὅμως, τί συνέβη δυστυχῶς, καὶ μιὰ ἐπάλειψι χρυσοῦ ἐρούπανε τὶς γραμμὲς τοῦ λευκοῦ ἐκείνου μαρμάρου καὶ τὸ ὄραϊον ἐκεῖνο κόσμημα, ἔχασε πιά τὴ λεπτὴ φυσικότητά του. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι οἱ Νάξιοι θὰ σεβασθοῦν τὴν ἀριστουργηματικὴ ἐκείνη πρώτη του τέχνη καὶ θὰ ἀποξύσουν τὰ ἀσταθῆ ψήγματα τοῦ ἐπιχρυσώματος.

Ἡ Μητρόπολις Παροναξίας εἶνε μιὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότερες ἐκκλησίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐχρησίμευε, στοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὡς Ἐθνικὸς καὶ Ἱερὸς τόπος γιὰ νὰ λαμβάνουν οἱ Μητροπολίται μέρος στὴς ἱερὲς συνόδους. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ διπλανὸ συνεχόμενο μητροπολιτικὸ μέγαρο, πῆρε ἀπὸ τότε καὶ ὄνομα Συνοδικό. Ὁ ναὸς αὐτὸς ἐκτίσθη τὸ 1887. Στὴς Μητροπόλεως δὲ αὐτῆς ἔνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μετόχια, τὸ Μετόχι τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, ἐπέρασε τὸ γῆρας του ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γεράσιμος ὁ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἐτάφη στὴν ἱερὰ μονὴ τῆς Φανερωμένης (Ναὸς Ζωοδόχου Πηγῆς κοιν. Ἀργοκοιλιάτισσα). Ἡ μονὴ δὲ αὐτὴ εἶναι στοὺς Βόθρους. Ὁ καλὸς ἐκεῖνος Πατριάρχης ἦταν ἀπ' τοὺς σπανίους Ἐθνάρχας πού τόσο ἠγάπησε τὴ Νάξο, ὅπως καὶ οἱ ἄγγελοι τὴν ἀγαθὴ ψυχὴ του, ὁ δὲ Ναξιακὸς λαὸς στὴν ταφὴ του τοῦ ἔκανε μεγάλες τιμές, ἀρχιερατεύοντας τοῦ Μητροπολίτου Νεοφύτου ἀπὸ τότε ὁ λαὸς μὲ εὐλάβεια μεταβαίνει στὸ σκῆνωμά του καὶ ἐκεῖ ἐκτελεῖ μεγάλες δοξολογίες τὶς ὁποῖες συνεχίζουν πολλῶν ἡμερῶν πανηγύρια, ὀνομάζεται δὲ τὸ Παναΐρι τοῦ Ἀργοκοιλιοῦ. Εἶμαι ὑποχρεωμένος, ἐὰν δὲν προσκρούσω εἰς τὴν μεγάλην μετριοπάθειαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Παροναξίας, νὰ τονίσω καὶ νὰ ἐπιμείνω μάλιστα, ὅτι ἡ Μητρόπολις τῆς Νάξου ἐνεκαινιάσθη μὲ πραγματικὴ ζωὴ τὰ τελευταῖα ἔτη, πού ἐτάχθηκε ἀρχηγὸς τῆς ὁ διαπρεπῆς ἱεράρχης Ἱερόθεος Παρασκευόπουλος. Τὸν ἐνάρετο αὐτὸν Ποιμέναρχη γνωρίζει ἀπὸ τὴ δρᾶσι του καλύτερον ἑμοῦ ἢ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, γιὰτὶ νέος ἀκόμα στὸ στάδιό του προερχόμενος ἀπ' τὰ Ἑλληνικὰ θρόμματα τῶν λημεριῶν τοῦ Γερμανοῦ καὶ τοῦ Λόντου, βαπτίστηκε στὴ φωτιὰ καὶ τῶν δύο νικηφόρων πολέμων τοῦ 12 καὶ 13. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἅπαντον τοῦ Μητροπολίτου Παροναξίας, γιὰτὶ ὁ ἡρωϊσμός του διακρίθηκε προτῆτερα καὶ στοὺς Μακεδονικοὺς ἀγῶνες, μὲ τὴ θυσία νὰ συλληφθῆ καὶ νὰ φυλακισθῆ ἀπὸ τοὺς Νεοτούρκους στὴν Πόλι. Ἡ Τραγωδία ἐκείνη μαζί μὲ τὰ ἀνεξάντλητα δείγματα τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοψυχίας του, ἔκαμε τὴν πατρίδα νὰ γεμίση τὰ ἡρωϊκά του στήθη ὄχι μόνον παράσημα, ἀλλὰ καὶ νὰ κατατάξῃ

αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸ τῆς Ἐπισκοπικῆς ἑδρας Παροναξίας. Καὶ τώρα μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ ὑπερηφάνεια ἡμεῖς οἱ Νάξιοι, ὅτι δρέπουμε τοὺς καρποὺς τῶν φώτων του ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου Φωτός, τὸ ὁποῖον πραγματικὰ ἔλαμψε στὴν ἀναβίωσι τοῦ Κυκλαδικοῦ Κλήρου.

Ἡ πόλις τῆς Νάξου ἔχει σπουδαῖα καθιδρύματα δηλ. ἔχει πλήρες

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

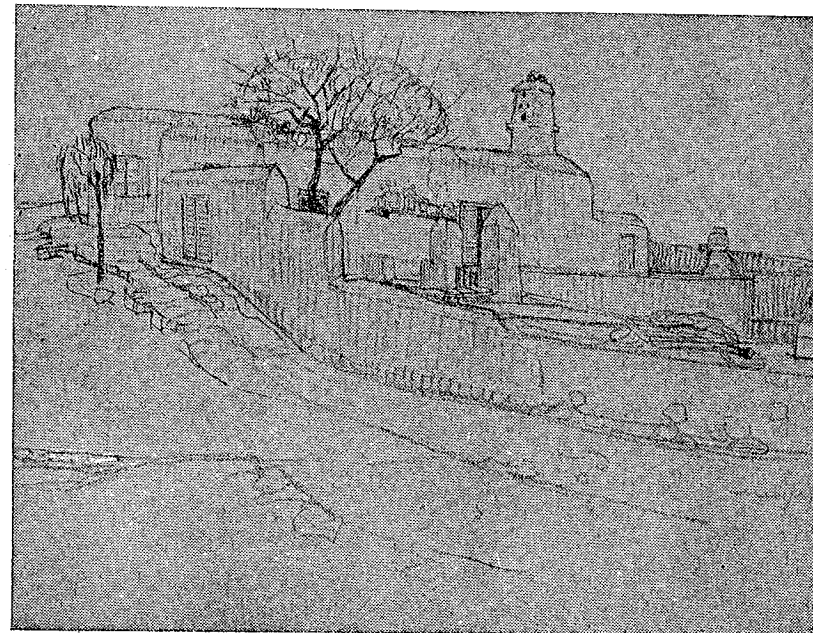
Γυμνάσιον, Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, Δημοτικά, καθὼς καὶ τὴ μεγάλη σχολὴ τῶν Οὐρσουλινῶν Καλογραιῶν. Ἡ σχολὴ αὐτὴ εἶναι πρὸς τὴν κορυφὴ τοῦ Κάστρου τῆς πόλεως καὶ συνέχεται μὲ τὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῶν Καθολικῶν, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἀποτελεῖ ἕνα κόσμημα ἀπὸ κτιριολογικῆς καὶ διακοσμητικῆς τέχνης. Ἐπίσης ἡ πόλις ἔχει Εἰρηνοδικεῖον, Ὑπομιοιραρχίαν, Λέσχην Δημοσίων Ὑπαλλήλων, Ὑποκαταστήματα

Τραπεζών, Ἡλεκτρικὴν Ἑταιρείαν καὶ Βιομηχανικὰ Ἔργοστάσια μακαρονοποιείας, Βυροδεφίας, καὶ κτροποτοποιείας. Στὸ κάτω μέρος τῆς παραλίας εἶναι τὸ Τηλεγραφεῖον καὶ τὰ ἔμπορικὰ καταστήματα. Ἡ ἀτμοπλοικὴ συγκοινωνία πολὺ τακτικὴ. Γίνεται σχεδὸν ἡμέραν παρ' ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, τὸ δὲ λιμάνι τῆς Νάξου ἔχει μεγάλην ἔξαγωγὴν τοπικῶν προϊόντων.

Ὁ Νάξιος δὲν μοιάζει μὲ τὸν κοινὸν τύπον τοῦ νησιώτη. Εἶναι ἡ ἀρχοντιά προσωποποιημένη, Ἡ ἐπιστῆμες, ἡ τέχνες, τὸ ἔμπόριο, καὶ μὲ μὴ λέξι ἡ ἐργασία ὑπῆρξαν ἀνάκαθεν ἡ θεὰ τοῦ Ναξιῶτου, ποῦ ὠρμισμένος στὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς θεᾶς ἀνέπτυξε τὴν εὐημερίαν του καὶ τὸν πολιτισμὸν του. Μία θαυμασία κοινωνία ἀπὸ ἔγκριτους Δικηγόρους, Γιατρούς, Καθηγητάς, Καλλιτέχνες, Ἐμπόρους καὶ Δημοσίους Ὑπαλλήλους, μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ συγκριθῆ μὲ τὴν καλύτερην ἀφρόκριμα τῶν μεγαλουπόλεων. Τὸ δὲ αὐτοκίνητο εἶναι πιά κοινὴ λέξις στὴ Νάξο, γιατί ἔχει πρὸ καιροῦ ἀρχίσει νὰ ἐξυπηρετῆ τὴν συγκοινωνία, μέχρι τοῦ Δήμου Τραγαίας. Λίγοι πιά ἀπὸ τοὺς ἀρχόντες καθολικοὺς ἔμειναν στὴ Νάξο καὶ μόνον σ' αὐτοὺς θορεῖ ἀκόμα κανεὶς νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς λευκοὺς ἵππους των, ὅταν πηγαίνουν στὰ ἔξοχικὰ των ἀγροκήπια. Οἱ Νάξιοι εἶναι κατὰ φύσιν ναυτικὸς λαὸς, εἶναι δὲ ἀριστοὶ λεμβοδρομοὶ καὶ κολυμβητές. Ἄπ' τὰ ναυτικὰ στρώματα ἀναδείχτηκαν μερικὲς ἔξαιρετικὲς φυσιογνωμίαι, καθὼς ἦταν ὁ ἀλησμόνητος Δήμαρχος Ἀνδρέας Πολίτης. Τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἐγνώρισα πολὺ μικρὸς, μαθητὴς ἀκόμα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου τῆς Ἀγίας Κυριακῆς· ἔχω δὲ καθῆκον νὰ σημειώσω στὸ βιβλίον μου αὐτό, μερικὲς βιογραφικὲς ἀναμνήσεις, ποῦ μοῦ ἤρθαν στὸ μυαλὸ μου. Ἀκόμα θυμᾶμαι πῶς ἦταν ψηλός, μὲ μίαν λευκὴ γενειάδα. Τὸ ἡγεμονικὸν του παράστημα ἦταν γεμάτον ἀρχοντιά καὶ ἐπιβλητικότητα· πολλοὶ ἀπ' τοὺς ἐπιφανεῖς Ναξίους τῆς ἐποχῆς του προσπαθοῦσαν στὶς δημορχικὲς ἐκλογὰς νὰ τοῦ πάρουν τὴν Δημορχία, μὰ ὁ λαὸς τότε, ποῦ γινώριζε νὰ ἐκτιμᾷ τοὺς εὐεργέτες του, τὸν ἤθελε πάντα Δήμαρχόν του, γιατί ὁ ἀλτροῦισμὸς τῆς ψυχῆς του, σκορποῦσε παντοῦ τὴν φλόγα τῆς συμπάθειας, ὡς καὶ στὰ ἔξω ἀκόμα χωριά. Πόσο ἦταν πονόψυχος καὶ καλόκαρδος ὁ ἄνθρωπος αὐτός, τὸ γνωρίζουν ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ τὸν γινώρισαν καὶ δὲν τὸν ξεχνοῦν. Μερικὲς φορές, ὅταν τὸν σταματοῦσε κανένας μεθυσμένος γιὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ ἕνα τάληρον, ὁ Ἀνδρῆκος ὑψωνε τὸ Αἰάντιον κορμί του καὶ μ' ἕνα σπινθηροβόλον βλέμμα, τοῦκανε τὴν παρατήρησιν, πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ μεθῆ. Σὲ λίγη δὲ ὥρα ὁ καλὸς ἐκεῖνος Δήμαρχος, χανότανε καὶ κρατώντας στὰ χέρια του δύο μεγάλα ψωμιά ἢ ἕνα βουῦρο ψάρια, τραβοῦσε καὶ εὖρισκε τὸ δυστυχισμένον

σπίτι τοῦ μεθυσμένου ἐκείνου καὶ ὅταν ἔφθανε ἐκεῖ, τοῦ ἄφινε τὰ ψώνια του μαζί μὲ λίγα χρήματα, γιατί κι' αὐτὸς ἦταν πτωχός.

Ὅταν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α' εἶχε πάει στὴ Νάξο τὸ 1904 μαζί μὲ τὴ βασιλικὴ Οἰκογένεια, ἡ ἀρχὴς τότε μὲ τοὺς ἐπιστῆμονες τοῦ τόπου συνεβούλευαν τὸν Δήμαρχον νὰ ὑποδεχθῆ μὲ τύπους τὴ Μεγαλειότητα καὶ τοῦ ἔλεγον. — Ἀκουσες κ. Δήμαρχε. Μόλις χαιρετίσης

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΤΑΝΗΣΣΗΣ

τὸν Βασιλέα στὴ σκάλα νὰ τὸν προσφωνήσῃ μὲ τὸ «ὡς εὔπαρῆστητε Μεγαλειότατε, εὐσεβάστως ὑποβάλω τὰ σέβη μου ὁ Δήμαρχος Νάξου». Ὁ Δήμαρχος ὄμως, ἀκούγοντας αὐτὰ τὰ λόγια, ἐκουνοῦσε τὸ κεφάλιν καὶ σιωποῦσε, μόλις δὲ ὁ Βασιλεὺς ἔφθασε κι' ἀνέβηκε τὴ σκάλα ὁ Ἀνδρῆκος, μὲ μεγάλη ψυχραιμία καὶ ἀγαθωσύνη, προχώρησε καὶ μὲ τὰ δύο του χέρια ἀγκαλιάζοντας καὶ φιλώντας τὸν Βασιλέα καὶ τὴ Βασίλισσα καὶ μὲ τὴν ἀνυπόκριτη ἐκείνη νησιώτικη φωνὴν του ἀρχισε νὰ λέγει τὰ αὐθόρμητα αὐτὰ λόγια, ποῦ τοῦ τὰ ὑπαγόρευε ἡ ἀπλοικία

του ψυχῆ. «Καλῶς ὤρισες, Βασιληά μου, καλῶς ὤρισες Βασίλισσά μου!» καὶ ὁ Γεώργιος μὲ τὸ μάτι. ποῦ διέκρινε τῆς ἀληθινῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, τοῦ ἀπήντησε μὲ χαρά. «Σ' εὐχαριστῶ καλέ μου φίλε καὶ παλαιῆ Δήμαρχε». Καὶ ὁ Δήμαρχος μὲ συγκίνησι στὰ δυὸ ἐκείνα βασιλικὰ λόγια ποῦ ἄκουσε, πῆρε τὴ Βασιλικὴ Οἰκογένεια καὶ τὴ φιλοξένησε στὸ φτωχικὸ σπίτι του. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Δήμαρχος τοὺς ἔβαλε νὰ καβαληκέψουν στὰ μουλάρια, γιὰ νὰ σεργιανίσουν τὶς ἐξοχὲς τῶν Ἑγκαρῶν. Στὸ κατέβασμα δὲ καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖ ποῦ βρίσκεται ἡ μαρμαρένια βρύση τοῦ Ἁγᾶ, -ἔτσι τὴν ὀνομάζουν ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Χαϊρεντίν Βαρβαρόσσα,- τὸ μικρὸ τότε βασιλόπουλο, ὁ Ἀλέξανδρος, ἔπεσε ἀπ' τὸ μουλᾶρι του καὶ ἔσπασε ἓνα δόντι. Τόση ὄμως ἦταν ἡ χαρὰ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογένειας, γιὰ τὸν Δήμαρχο καὶ γιὰ τὴν Νάξο, ποῦ, ὡς νὰ μὴ συνέβηκε τίποτα, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πόλι. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἀκριβῶς ἡ Βασίλισσα Ὀλγα κουρασμένη λιγάκι ἔβαλε τὸν Δήμαρχο μέσ' τὴ μέση τῆς βασιλικῆς συντροφιάς καὶ ἐκεῖ φωτογραφήθηκαν ὅλοι μαζί. Τὴν ἀναμνηστικὴ ἐκείνη φωτογραφία, ὅταν ἔφτασαν στὴν Ἀθήνα, τὴν ἔστειλαν μ' ἓνα εὐχαριστήριον γράμμα στὸν Δήμαρχο, τὸ ὁποῖο σώζεται καὶ φυλάγεται ἀκόμα, ὡς κειμήλιο, στὰ σπίτια τῶν παιδιῶν του. Ἔτσι ὁ εἰλικρινὴς καὶ ἀγαθὸς Δήμαρχος Ἀντρίκος, ἂν καὶ ὕστερα ἀπὸ τριάντα χρόνων ὑπηρεσίες, ἀπέθανε μιὰ μέρα στὴν πατρίδα του, δὲν ἔπαυσε ἐν τούτοις νὰ ζῆ, μέχρι σήμερα, σ' ὅλες τὶς ψυχῆς ἐκείνων ποῦ τὸν ἐγνώρισαν.

Ἐνας ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἀρίστους λογογράφους καὶ ἐξαισίους μεταφραστὰς τοῦ Ἀγγλικοῦ δραματικοῦ θεάτρου, ὑπῆρξε καὶ ὁ Μιχαὴλ Δαμιράλης. Δυστυχῶς ὄμως ὑπῆρξε φθονερὸν τὸ θεῖον, ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ὁ Μιχαὴλ Δαμιράλης δὲν ἔζησε γιὰ ν' ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργον του.

Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ τὰ ὁποῖα μετέφρασε ὁ Δαμιράλης ὑπάρχουν λίγα, γιὰ τὴν περισσότερη εἶναι ἐξαντλημένα ἢ δυσεύρετα. Πολλοὶ βέβαια ἐπιφανεῖς Ἕλληνες λόγιοι ἐπεχείρησαν νὰ κάνουν γνωστὰ στὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ τ' ἀριστουργήματα τοῦ Σαίξπηρ τοῦ θεάτρου. Ἔχουμε μεταφράσεις τοῦ Περβάνογλου, τοῦ Βλάχου, τοῦ Πολυλά, τοῦ Πάλλη, τοῦ Θεοτόκη καὶ τοῦ ἀειμνήστου Βικέλα, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν πραγματικὴν συστηματικὴν ἐργασίαν καὶ περιλαμβάνουν ἀρκετὰ ἔργα ὅπως π. χ. τὸν «Ἀμλετ», τὸν «Λήρ» τὸν «Μάκβεθ» τὸν «Ὀθέλλον», τὸν «Ῥωμαῖον καὶ Ἰουλιέτταν» καὶ τὸν «Ἐμπορον τῆς Βενετίας».

Κανεὶς ὄμως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας λογίους δὲν ἐπεδόθηκε στὴ με-

λέτη τοῦ μεγαλοφυοῦς Ἀγγλοῦ δραματοῦργοῦ, μὲ τὸ ζῆλο καὶ τὴν ἀφωσίωση τοῦ ἀειμνήστου Μιχ. Δαμιράλη, ὁ ὁποῖος τὴν μελέτη καὶ τὴν μετάφραση τῶν Σαίξπηρ τοῦ θεάτρου κατέστησε, ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὡς τὸν μόνον σκοπὸ τῆς ζωῆς του.

Τῆς μακροχρόνιας αὐτῆς μελέτης τοῦ Δαμιράλη καρποὶ ὑπῆρξαν αἱ εἴκοσι καὶ μία μεταφράσεις τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ, τὶς ὁποῖες, ἂν ὁ θάνατος δὲν ἀνέκοπτε πρὸς στιγμὴν, θὰ συνεπλήρωνε ἀσφαλῶς καὶ θὰ ἐχάριζε ἔτσι στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, πλήρες τὸ μεγάλο Σαίξπηρ τοῦ θεάτρου, τὸ ὁποῖο τόσο θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς τῆς γῆς.

Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ ἐκδότου τῶν μεταφράσεων τοῦ Μιχ. Δαμιράλη παραθέτομεν:

1) Ὁ ἔμπορος τῆς Βενετίας.	12) Πολὺς θόρυβος γιὰ τὸ τίποτε.
2) Μάκβεθ.	13) Ἡ δωδεκάτη νύξ ἢ ὅ,τι θέλετε.
3) Ὀθέλλος.	14) Τρικυμία.
4) Βασιλεὺς Λήρ.	15) Τρωῖλος καὶ Χρυσήϊς.
5) Ἰούλιος Καίσαρ.	16) Ἐρρίκος ὁ IV μέρος Α'.
6) Ῥωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα.	17) Ἐρρίκος ὁ IV μέρος Β'.
7) Κυμβελίνος.	18) Ἐρρίκος ὁ V.
8) Ἀμλέτος.	19) Κωμωδία τῶν παρεξηγήσεων.
9) Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα.	20) Τίμων ὁ Ἀθηναῖος.
10) Ὅπως ἀγαπᾶτε.	21) Ῥιχάρδος ὁ III.
11) Κοριολανός.	

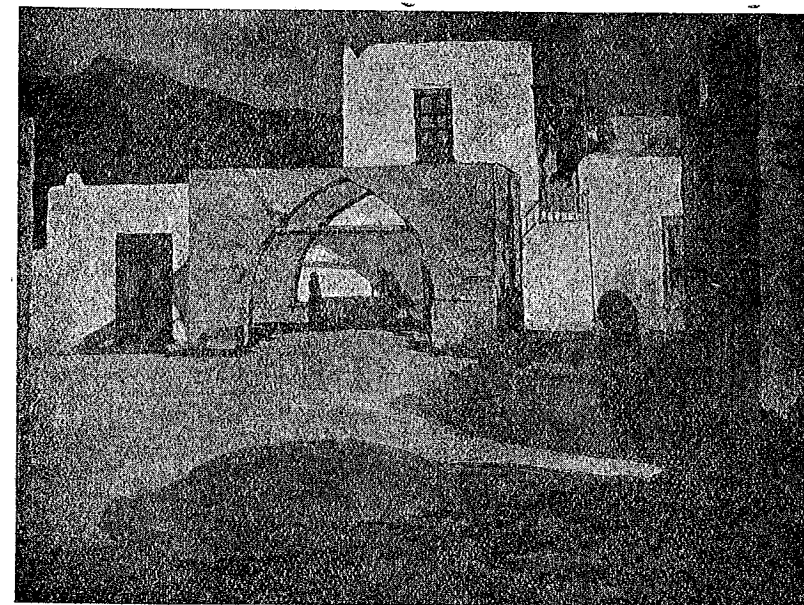
Ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ γλαφυροῦ συγγραφέως εἶναι ὁ φέρελπις ἀνεπιός του Μιχ. Δαμιράλης, ἓνας ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ἀστέρους τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Μεγάλῃ ἐπίσης θέσῃ κατέχει στὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος, ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, ὅτι εἶναι ὁ νεώτερος Πρωτοπόρος γιὰ τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα.

ΜΡΟΣ τὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς πόλεως εἶναι ὑψωμένο ἕνα ἀρχοντικὸ Κάστρο. Πλησιάζοντας πρὸς αὐτὸ ἀνεβαίνει κανεὶς στενὰ καὶ σκοτεινὰ δρομάκια τὰ ὁποῖα στὸ τέλος τὸν ὀδηγοῦν στὴν πόρτα τοῦ ἱστορικοῦ Κάστρου, ποῦ ἔχει περὶ τὰ τετρακόσια σπίτια. Ἐνα αἶσθημα ὑπερεκχειλίζει στὴν ψυχὴ σου, ὅταν περνᾷς καὶ προχωρεῖς μέσα ἀπὸ τὶς μεσαιωνικὲς ἐκεῖνες ἀρχαιότητες, στὴς ὁποῖες σώζονται ἀκόμα, οἰκόσημα, ἀσπίδες, ὅπλα μεσαιωνικὰ καὶ εἰκόνες τῶν προγόνων, οἱ ὁποῖες στολίζουν μερικοὺς ἀραχιασμένους τοίχους. Στὸ ὕψωμα τοῦ λόφου εἶναι τὸ παλῆδ ἀνάκτορο ποῦ ὀδηγεῖ στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησίαι, ἡ ὁποῖα, μετὰ τὴν ἐκπόρθησι τῆς Ρόδου, ἀποτελοῦσε τὸ σκῆπτρο τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐκεῖ εὐρίσκονται καὶ δύο πολὺ εὐπρεπισμένα μοναστήρια τῶν Καπουκίνων καὶ τῶν Λαζαριστῶν. Εἶν' ἀλήθεια, χωρὶς νὰ εἰπῆ κανεὶς ὑπερβολές, ὅτι τὸ θέαμα τῆς φύσεως ἐκεῖ θυμίζει μερικὲς χῶρες καὶ κάστρα τῶν Παραμυθιῶν. Γιατὶ ἀπὸ ψηλὰ ἢ ἀνατολὴ ἀπλώνει τριγύρω τὰ διαμάντια τῆς στὶς νυφοστόλιστες κορυφὰς τῶν Κυκλάδων. Τόσο δὲ σὲ τραβάει ὁ μαγνητικὸς ἀργυρόδισκος τῶν Κυκλάδων, ὥστε δὲν μπορεῖς ν' ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ τὸ πλαίσιο του, γιατί κἄτι σὲ μαγνητίζει καὶ σὲ κρατᾷ ἐκεῖ δεμένο γιὰ νὰ θαυμάσης τὶς σκεπασμένες ἐκεῖνες στοῖες τοῦ Μοναστηριοῦ, κἄτω ἀπ' τῆς ὁποῖες, χιλιετραγούδησαν τόσοι καὶ τόσοι ποιητὲς τὶς γαλανές, τοῦ νησιοῦ μας ἀκρογιαλιές.

Ἐπίσης ἕνα ἀπὸ τὰ σπάνια ἀριστουργήματα τῆς Μεσαιωνικῆς ἐποχῆς εἶναι, καὶ ἡ καγκελαρία τῶν Δουκῶν, μὲ τὴν ἀργυρὴ ἐκεῖνη ταϊνία, ἄλλοτε ποὺ συμβόλιζε τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Σανούδου, τοῦ Τρίτου Δουκός. Ἐκεῖ φανερώνεται ἡ ἀναπαράστασι τοῦ μεγάλου πατρὸς Κορονέλλου, ἡ ὁποῖα σοῦ δίνει ὅλη τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς περίσεμνης δουκικῆς ζωῆς, μεσ' τὶς ἐπάλλξεις τῶν ἐρειπίων τοῦ γεροντικοῦ πύργου. Ὑστερα ἔρχεται ὅλη ἡ σειρὰ τῆς Σκευοθήκης, μὲ τοὺς χάρτες τῶν Κορονέλλων καὶ μὲ τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ φερμάνια, ἱραντέδες, καὶ τὰ κιτάπια τῆς ὑψηλῆς Πύλης. Στους θησαυροὺς αὐ-

τούς, θαρρεῖς καὶ εἶναι γραμμένη ἡ δουκικὴ ἀκμὴ, τὴν ὁποῖα μαρτυροῦν τὰ διπλᾶ ξίφη τῶν Κρισπῶν, τῶν Λουσιγκάνων, καὶ τῶν Βενιέρων. Ἡ ὥραία αὐτὴ ἀναμνηστικὴ προβολή, εἶναι μιὰ ἀλησμόνητη ἱστορικὴ δόξα, ποῦ στολίζει μέχρι σήμερα τὸ ἀρχοντικὸ κάστρο τῆς Νάξου. Ἀπ' τὶς περίσεμνες δὲ ἐκεῖνες γενεές τῶν Δουκῶν, διακρίνουμε ἀκόμα πολλὰς ἀρχοντικὰς οἰκογένειες, τῶν ὁποῖων μάλιστα τὰ ὀνόματά τους, δὲν εἶναι βέβαια ξένα σὲ ὄλους μας.

ΤΟ ΠΗΓΑΔΙ ΦΟΥΝΤΑΝΑ

Τελειώνοντας ὅσα πῆρε τὸ μάτι μου μεσ' τὸ κάστρο, δὲν μπορῶ νὰ μὴ τονίσω καὶ νὰ ὁμολογήσω μὲ εὐλικρίνεια, τὴ χαρακτηριστικὴ σύμπνοια, ποῦ ἐνώνει ὅλο τὸ Ναξιακὸ λαό, τοῦ ὁποῖου ἡ κοινωνικὲς τάξεις, δὲν εἶχαν ποτὲ μεταξύ τους καμμιὰ διάκρισι, οὔτε δὲ ἡ κοινωνία τους χωρίστηκε ποτέ, σὲ εὐγενεῖς καὶ σὲ πληβεῖους.

Τὸ ὄνομα Βίβλος εἶνε λέξις Εὐαγγελικὴ. Ἄν παραδεχθοῦμε ὅτι ἡ ὀνομασία αὐτὴ καθιερώθηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἁγίων, ὅπως ὑπάρχει μιὰ τέτοια ἐκδοχὴ γιὰ τὴ Νάξο, ὅτι τάχα ἐκεῖ ἐδίδαξεν ἕνας

μαθητής του Χριστού και ίσως αυτός να της έδωσε την ονομασία Βίβλο. Στην περίπτωση όμως αυτή, θα είναι ευκολότερο να παραδεχθούμε ότι και το χωριό Δαμαριώνας βαπτίσθηκε από το διάβα της όσίας Δαμάρεως (Δαμαριώνας). Έν τούτοις ούτε το ένα συμβαίνει, ούτε το άλλο, αλλά το πιθανότερο είναι ότι επειδή στην αρχαιότητα άνόμαζαν τόν ποταμό του Περίτσι (Βίβλινο ποταμό) μπορεί κανείς να φαντασθή, ότι επειδή ό Δίας έδωσε στον Μίνωα βασιληά της Κρήτης την βίβλο του γραμμένη με τούς νόμους του πολιτεύματος και του δικαίου, ίσως να πήρε από κεί και το όνομα, γιατί άσφαλώς ό μέγας θεός θα ένεπνεύσθηκε το πολίτευμα τών Ναξίων, μέσ' τής ώραιες κοιλάδες του Δήμου. Κατά τόν 'Ηρόδοτο όμως μυθολογείται, ότι στής άκτες τών ποταμών υπάρχουν τά χρονικά φυτά της Αίγυπτου, τά όποια όνομάζουν βύβλους, είναι δέ γνωστό πώς τά φυτά αυτά εύδοκιμούν στα έλη τών ποταμών· σχετικώς μάλιστα για την Αίγυπτο, λέγει ό 'Ελλην ιστορικός, ότι φύονται και μεγαλώνουν έως ένα πήχυν, πολλοί δέ κάτοικοι τά τρώνουν ή τά πωλούν. 'Ωστε ή μάλλον πιθανή έκδοχή της πραγματικής όνομασίας του Δήμου Βίβλου, φαίνεται να είναι και ή τελευταία.

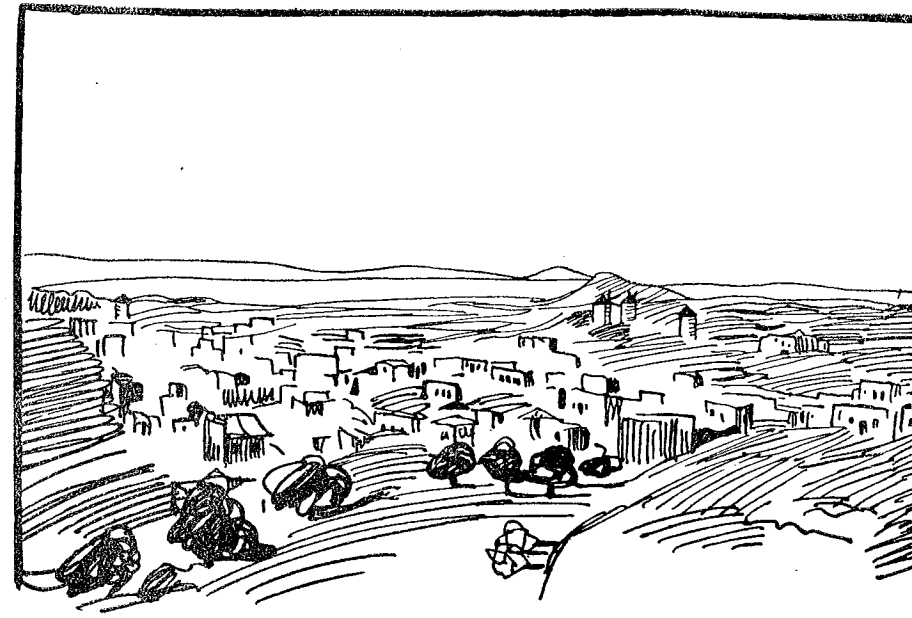
Η Βίβλος είναι το χάσμα του νησιού μας. Τα χωριά από το ένα άκρο έως το άλλο σφύζουν από ζωή και εύδαιμονία. Είναι δέ όκτώ έν όλω χωριά, που μέσα σ' αυτά βρίσκεις μια έξαιρετική κίνησι και άληθινή πνευματική παράδοσι. Ό λαός τών χωριών αυτών πρωτοστατεί στη γεωργική δρασι, μέσα σ' ένα άπεραντο κάμπο, του όποιου οι μεστοί καρποί αναπτύσσονται με πραγματική εξέλιξι, γεμάτη από τις καλλίτερες έλπίδες για το μέλλον. Τη γενεά αυτή του λαού, μπορεί να την παρομοιάση κανείς, μ' ένα ξεχωριστό ανθρώπινο ύλικό, που έδημιουργήθηκε ύστερα από αιώνες μακρού πολιτισμού. Από τά παράκτια μέρη της χώρας απλώνεται ένας τεράστιος κάμπος επάνω στον όποιο διαγράφεται μια ύπεροχη στεφάνη πρασινοκεντημένη με διάφορα άγρια και ήμερα δένδρα. Η καρδιά δέ αυτού του κάμπου περιβρέχεται από τόν Βίβλινο ποταμό.

Το ποτάμι αυτό το ένώνει μια μαρμαρένια γέφυρα, που την όνομάζουν το «γεφύρι του Περίτση» από δέ την προκυμαία αρχίζει ένας ώραιος άμαξωτός δρόμος, που φθάνει μέχρι του Φιλωτίου.

Εύθις μόλις ξεκινά κανείς απ' την άγία Θεοδοσία και πατει το ιερό εκείνο χώμα, νοιώθει ένα συναίσθημα σεβασμού στη ψυχή του. Άριστερά προς το άνηφορικό μέρος του κάμπου και από ένα ψηλό βουνό, διακρίνονται οι λευκοί περιστερεώνες του μοναστηριού

Άγ. Χρυσόστομος. Στους πρόποδας δέ του βουνού αυτού και άπλωτά προς το κάτω λεκανοπέδιο, υπάρχουν ανάμεσα σε βράχους άγόνους, μερικοί πυργίσκοι κτισμένοι μέσα σε άμπέλια, οι όποιοι περιζώνουν το μικρό χωριό «Άγγίδια».

Το χωριό «Άγγίδια» υπάγεται διοικητικώς στο δήμο της Νάξου, έχει δέ και αυτό την ιστορία του. Η περιφέρειά του είναι γε-

ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΡΙΠΟΔΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΙΒΛΟΥ

μάτη από άμπέλια, όνομάζεται δέ Κοστέρα, έξω δέ από το χωριό αυτό υπάρχει και μια Μεσαιωνική βρύση. Οι κάτοικοι του χωριού είναι φιλοπόοδοι και άσχολούνται εις την άμπελουργία και κτηνοτροφία, άνομολογείται δέ απ' όλους, ότι οι Άγκιδιώταις, στην έκστρατεία του Άρισταγόρα, έδειξαν άπαραμίλλη άνδρεία. Όλίγο έξω από τ' «Άγγίδια» υπάρχει ένας στενός ήμιονικός δρόμος, που συγκοινωνεί με τά χωριά Άγ. Θαλάλιος, Μέλανες και Ποτάμια. Προς το κάτω δέ μέρος της Κοστέρας βρίσκεται ό κεντρικός δρόμος Νάξου-Τραγαίας, ό όποιος σχηματίζει μια κάθετη γραμμή προς το χωριό Γαλανάδο.

νερά τῆς Τζάνας, ποῦ φθάνουν ὡς τὸν λόφο τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ἡ περιοχή τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εἶνε καὶ αὐτὴ θαυμασία σὲ θεαματικότητα, γιατί ἀπ' τὰ ὑψώματα ἐκεῖνα βλέπει κανεὶς ν' ἀπλώνονται τριγύρω οἱ κάμποι καὶ νὰ φθάνουν ὡς τῆς γαλανῆς ἀκρογιαλιῆς. Ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ ἄλλοτε χωριό, τοῦ ὁποίου τὰ ἔγνη εἶναι πολὺ φανερά, ἀπὸ τὰ πολλὰ κατακείμενα δοχεῖα, πιθάρια καὶ μαρμαρένιες γούρνες. Δίπλα δὲ καὶ σὲ ὀλίγη ἀπόστασι, εἶναι καὶ τὸ βουνὸ τῆς Κορακιᾶς, μὲ ἄφθονα καὶ αὐτὸ νερά, ποῦ ἀπ' τῆς ἀναδυόμενης πηγῆς του, ποτίζεται ἡ μικρὴ κοιλαδίτσα τοῦ Μάγγου, ἡ ὁποία φθάνει ὡς τὰ λεγόμενα: Μισονήσια. Ἡ ὄνομασία Μισονήσια ἔχει τὴν ἐξῆς προέλευση: Μισονησιώτης, κατὰ τὴν ἔκφραση τῶν ἐντοπίων ἦταν ὁ πρωτονοικοκύρης τοῦ χωριοῦ, ποῦ συνιστάτο καὶ ὡς καλὸς γαμπρός, τὸ ἴδιο δὲ συνέβαινε καὶ μὲ τῆς καλοπροκοῦσες νύμφες, ποῦ τῆς ὀνομάζουν ἀκόμα: μισονησιώτισες.

Τὸ βουνὸ τῆς Κορακιᾶς τὸ ἐξευγένισε κάποιος Οὐγγρος, ποῦ βρέθηκε ἐκεῖ τὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν φυσιολάτρης καὶ ὁ μόνος ποῦ κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ στὸν μέσον τοῦ βουνοῦ ἕνα ναό, γύρω στὸν ὁποῖο καλλιέργησε τὰ χρώματα καὶ παρουσίασε ἕνα θαυμάσιο τοπίο ἀπὸ ἀμπέλια καὶ περιβολάκια ποτιστικά. Εἶναι δὲ περίεργο πῶς κατώρθωσε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ποτίσῃ μὲ τὸ γέρανο, ὅλες τῆς ὥραϊες ἐκεῖνες φυτεῖες, ποῦ ἀργότερα ἔγιναν ἕνας μικρὸς παράδεισος τοῦ ὥραϊου ἐκείνου βουνοῦ. Κάτω στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ τῆς Κορακιᾶς, βρίσκονται τὰ δύο ἀπέραντα περιβολία τῶν Παρατρέχων, τὰ ὁποῖα ἔμειναν γνωστὰ εἰς ὅλες τῆς ἀγορῆς τῆς Εὐρώπης, γιὰ τὰ περίφημα προϊόντα των. Τὰ περιβολία αὐτὰ ἀνήκουν στὶς ἰδιοκτησίαι τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν Σωμαριπαίων καὶ Γρούλων, οἱ ὁποῖοι ἦταν οἱ μόνοι εὐεργέτες ὅλων ἐκείνων τῶν χωριῶν. Τὴν εὐφορίαν τῆς περιοχῆς ἐκείνης, μπορεῖ νὰ τὴν παραλληλίσῃ κανεὶς ἀξιόλογα, μὲ τὴν εὐφορίαν τῶν πεδιάδων τοῦ Νείλου, γιατί εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὥραϊες στέργες μὲ καταράκτες, οἱ ὁποῖοι δίδουν τὴν κίνησι στὸς νερόμυλους, ποῦ εἶναι οἱ μόνοι ποῦ ἐξυπηρετοῦν, ὅλες τῆς ἀνάγκης τῶν χωριῶν. Τὸ ἕνα περιβόλι τῶν Παρατρέχων, ἀνήκε εἰς τὸν ἀείμνηστον ἀρχοντα Γρούλον. Στὸν ἄνθρωπο αὐτὸ μπορεῖ νὰ δοθῇ ὁ χαρακτηρισμὸς ὅτι ἦταν ἕνας ἐργάτης διφυῆς καὶ διὰ τοῦτο μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ σκιαγραφήσω τὸν ἀρχοντα, τὸν ἀληθινὸ φυσιολάτρη καὶ τὸν καλλιτέχνη τοῦ ἀνθους καὶ τῆς βλαστήσεως, νὰ χαρακτηρίσω δὲ καὶ τὴν ψυχὴν του ὡς ἕνα ἄστρο ἀλτροῦισμοῦ. Καὶ δὲν ἔχω ἄλλο τίποτε νὰ προσθέσω ἀπὸ τὴν ἔκφραση τοῦ ἀπείρου σεβασμοῦ μου στὴν ἱερὴ σιὰ του. Ἐπίσης ἰσότιμος αὐτοῦ ἦταν καὶ ὁ ἀρχοντας Μι-

χαῖλ Σωμαρίπας, ὁ ὁποῖος ἦταν ἡ ἀρχοντιὰ προσωποποιημένη καὶ ὁ τύπος τῶν Βενετῶν ἠγεμόνων τῆς Νάξου. Τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἐγνώριζε κανεὶς ἀπὸ τὴ λεπτὴ φυσιογνωμία καὶ τὰ εὐγενικὰ χαρίσματα ποῦ εἶχε ἡ ψυχὴ του, καὶ τὰ ὁποῖα θὰ μείνουν ἀλησμόνητα εἰς ὅσους Νάξιους καὶ ξένους τὸν ἐγνώρισαν. Ὁ ἀρχοντας αὐτὸς ἀγαπήθηκε καὶ λατρεύθηκε ὅσον ὀλίγοι. Ἴσως δὲ ποτὲ νὰ μὴν ἀπέθνησκε, ἐὰν δὲν ἐδοκίμαζε μεγάλα ἀνθρώπινα δράματα ποῦ τοῦ ἐτοίμαζε τὸ πεπρωμένο του κατὰ τὴν στεροὴν μάλιστα ἐποχὴ τοῦ ὥραϊου καὶ ἀκατάβλητου γήρατος τοῦ. Ἀλλὰ οἱ εὐεργετηθέντες τὸν αἰσθάνονται ἀκόμα ὡς νὰ ζῆ, ἡ ἐλάχιστες δὲ γραμμῆς τοῦ γράφοντος, ἄς μένουν ἕνας αἰώνιος φόρος στὴν αἰωνιότητα τῆς ψυχῆς του.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Γαλανάδου ἀσχολοῦνται καθὼς προανεφερα στὴ γεωργία, στῆς τέχνες καὶ στὰ γράμματα. Τὸ Γαλανάδος προέρχεται ἀπὸ τὴ γαλλικὴ λέξι γαλάντης, γαλαντόμος (Galant), πράγματι δὲ ἡ γαλαντομία τοῦ Γαλανάδου διεκρίθηκε σὲ ὅλες τῆς ἐποχῆς καὶ πρὸ παντὸς σήμερα καὶ τὴν ἐποχὴ μάλιστα ποῦ καταφεύγουν οἱ θεριστάδες στὰ θέριτα καὶ στὰ ἀλώνια, στὰ ὁποῖα καθε διαβάτης, ὅχι μόνον βρίσκει εἰλικρινὴ φιλοξενία, ἀλλὰ περνώντας ἀπὸ τὸ χωριό, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ φύγῃ μεθυσμένος. Στὸ χωριὸ αὐτὸ ὑπάρχει ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Τριάδος πολυτελέστατος καὶ βυζαντινός, τοῦ ὁποίου σώζεται ἀκόμα ἕνας ἀρχαῖος γυναικωνίτης καθὼς καὶ ἕνας ἐξαισιος ἐπιτάφιος, ποῦ θ' ἀνήκει ἀσφαλῶς στὰ ὥραϊότερα ἔργα τῆς βυζαντινῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἔχει καὶ δύο κελλιὰ, τὰ ὁποῖα τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ φιλοξενία. Στὸ Γαλανάδο διατηροῦνται πιστὰ ἡ θρησκευτικῆς παραδόσεις, ὡς καὶ ἡ ἐθιμοτυπίαι τῶν ταμάτων στὰ πανηγύρια. Τὸ πένθος π. χ. ἐκεῖ τὸ συμμερίζεται ὀλόκληρο τὸ χωριό, γιατί ὅλοι ἐκεῖ ἔχουν κοινὰ τὰ συναισθήματα. Τὸ ἐνδυμα τοῦ χωριοῦ εἶναι ὅμοιο, μὲ τὸ ἐνδυμα τῶν ὀρεισιβίων κατοίκων. Πολλοὶ δὲ γέροι φέρουν ἀκόμα στὴν κεφαλὴ των τὴν ἀρχαία πιερέττα, ἡ ὁποία εἶναι κεντημένη ἀπὸ ἄσπρη βαμβακερὴ κλωστή καὶ στολισμένη ἀπὸ μιὰ λευκὴ φούντα. Ἡ πιερέττες αὐτῆς διατηροῦνται καὶ σὲ πολλὰ χωριὰ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Γαλανάδος ἔχει πολὺ νοικοκυρεμένα σπίτια, στὰ ὁποῖα βρίσκεις ἀκόμα ἀρχαῖα ἐπιπλα, ἄσους ποῦ βάζουν τὰ γεννήματα, καρυδένιους σόφάδες, φλασικά, σιφούνια καθὼς καὶ ἄσους, ποῦ βάζουν τὸ λάδι, ἐπίσης δὲ καὶ ἀρχαῖα μεσαιωνικὰ γιαταγάνια, κρεμασμένα στὸς τοίχους. Τὸ Πάσχα ἐκεῖ ἐορτάζεται μὲ μάσκουλα, ποῦ τὰ κροτοῦν σ' ἄν κανόνια, ἡ δὲ λαμπαδηφορίαι στῆς ἐορτῆς, γίνονται μὲ ἀναμμένα καλάμια, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται πυροφᾶνες. Ἡ γυναῖκες στὸ χωριὸ αὐτὸ δὲν εἶναι ἄμοιρες

ἀπὸ τραγούδια, ἔχουν δὲ ὅλες ψηλὰ ἀναστήματα καὶ εἶναι πολὺ ἄσπρες καὶ χαριτωμένες. Ἔχουνε δὲ ἄφθονο χιοῦμορ ὅταν λένε τῆς παρομιῆς τῶν τὰ παρθενικὰ πρόσωπά τους εἶναι κάτασπρα καὶ τυλιγμένα μὲ λευκὰ τουλουπάνια ἢ μὲ κίτρινες μαγουλίκιες, διακρίνονται δὲ γιὰ τὴν ἔξοχη χειροτεχνία τους, γιὰτὶ πλέκουν πολλὰ πανικά, ἀνάπλια, χράμια καὶ κεντήματα, ὑφαίνουν δὲ καὶ ὠραῖα δίμητα. Τὴν ἀνοιξὶ γιορτάζουν μὲ χορούς καὶ τραγούδια τὸν κλύδωνα. Μιὰ ξεχωριστὴ σέρα τοῦ λιβαδιοῦ, ἀποτελοῦν καὶ οἱ ἅγιοι Σαράντες (τοποθεσία Φυκά). Ἡ περιφέρεια αὐτὴ εἶναι εὐφορώτατη σὲ λαχανικά καὶ ἄλλους ἀνοιξιότικους καρπούς, ὑπάρχει δὲ στὴ μονὴ αὐτὴ, μιὰ ἰδιάζουσα ἀρχιτεκτονικὴ, ποὺ θυμίζει τὰ ἔξοχικὰ μοναστήρια τῶν βυζαντινῶν. Στὸν τόπο αὐτὸ φαίνεται ὅτι θὰ ἐπέρασαν τὴ μοναχικὴ ζωὴ τους ἀρκετοὶ καλόγεροι, γιὰτὶ ἀνευρίσκονται ἀκόμη ἐκεῖ πολλοὶ σκελετοὶ κεφαλιῶν τῶν πατέρων ἐκείνων. Ἡ ἰδιοκτησία αὐτὴ ἀνήκει στὸν σεβαστὸ γέροντα Νικόλαο Καστελλᾶνο· τέλος καὶ τὸ μοναστήρι αὐτό, εἶναι κτισμένο σὲ μιὰ ὠραία θέση τοῦ κάμπου, στὸ ὁποῖο ἀξίζει ἀσφαλῶς νὰ περάση κανεὶς τὴ ζωὴ του ἔτσι εὐχάριστα καὶ μακάρια, ὅπως καὶ ὁ γέρο Καστελλᾶνος.

Ἀναβαίνοντας κανεὶς τὰ μουντὰ χάλαρα, συναντᾷ στὸ πέρασμά του τὸ χωριὸ Γλυνάδο. Τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶναι ζηλευτὸ ἰδίως γιὰ τὴν ἐργατικότητα τῶν γυναικῶν καὶ νοικοκυρωσύνη, ἔχει δὲ πλουσιωτάτη παραγωγικότητα σὲ καρπούς καὶ κτηνοτροφία, κατέχει δὲ σχεδὸν τὸ κέντρο τοῦ λιβαδιοῦ. Βρίσκεται κτισμένο ἐπάνω σὲ ἓνα ἀπότομο λόφο ἀρκετὰ βραχώδη, ἀνεβαίνει δὲ κανεὶς στὰ σπίτια του μὲ κόπο. Εἶναι ὅμως μεγαλύτερο τὸ χωριὸ αὐτὸ ἀπὸ τὸ Γαλανάδο καὶ μοιράζεται σὲ δύο χωριά τὸ Πέρα καὶ Ἐπάνω. Τὸ Ἐπάνω χωριὸ, ἔχει φυσικώτατες χάρες, γιὰτὶ ὅταν σταθῆ κανεὶς στοὺς κυκλώπειους βράχους του, διακρίνει πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο μέχρι τὴ θάλασσα, τὸ δὲ καλοκαῖρι μὲ τῆς ἀνθισμένες ἀλυγαριές, μοιάζει σὰν ἓνα ὄμορφο πολύχρωμο ταπέτο. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὰ μέσα τῶν γεωργῶν καὶ ἐκεῖ εἶναι πρωτόγονα, ὅπως καὶ σὲ ὅλη τὴ Νάξο. Τὸ βενζινάροτρο π. χ. ἀκούγεται μόνο κατ' εὐφημισμὸν, ἐν ᾧ τὸ πρωτόγονο ἀλέτρι παρήγαγε πάντοτε πλοῦτον στὸ λιβάδι· χαιρετα κανεὶς ὅμως νὰ τὸ βλέπη γεμᾶτο ἀπὸ τὰ ὠραῖα καρπούζια του καὶ τὰ πεπόνια του, ποῦ σὲ κάθουν νὰ νομίζεις ὅτι βρίσκεσαι κάτω ἀπὸ ἓνα ὠραῖο οὐρανὸ μὲ σκορπιστὰ ἀστέρια. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ εἶναι πολὺ διασκεδαστικοὶ καὶ φιλόξενοι, ἔχουν δὲ καὶ μεγάλη οἰκονομικὴ εὐρωστία, ἴσως δὲ μὲ τὸ χρῆμα ποὺ κρύβουν στῆς κασσέλες νὰ μποροῦνε νὰ ἔξαγοράσουν καὶ αὐτὴν τὴν δικαιοσύνη. Ἀκουσα ἓναν κάποτε νὰ λέγη:

«Δὲν μὲ τρομάζουν ἐμένα τὰ δικαστήρια, ἔχω τάλλαρα νὰ τὰ πετροβολῶ ὡς τὴ Σύρα». Καὶ πράγματι ἡ χρηματικὴ αὐτὴ εὐρωστία διακρίνεται ἀπὸ τὰ σπίτια, ἀπὸ τὶς ἐκκλησιές των καὶ ἀπὸ τὰ στολῖδια τὰ ὁποῖα φοροῦν ἢ γυναῖκες των, τῶν ὁποίων σημειωτέον ἡ ὠμορφιά εἶναι μοναδική· ὅλες σχεδὸν ἔχουν μαῦρα μάτια καὶ ἄσπρα δόντια, τὰ ὁποῖα μοιάζουν σὰν μαργαριτάρια, τὰ δὲ κορμιά τους εἶνε ἀλύγιστα καὶ πλασμένα γιὰ χορό. Τὶς γυναῖκες αὐτὲς τῆς παρομοιάζω μὲ τὶς ὠμορφες Κιρκασίες τοῦ Πόντου, γιὰτὸ πρυτανεῦουν πάντα μέσα στὰ πανηγύρια καὶ κατακτοῦν τῆς ἀνθρώπινες ψυχές. Ἡ γυναῖκες δὲ αὐτὲς δὲν ταξιδεύουν ποτὲ στὰ ξένα, γιὰτὶ ἔχουν κοντὰ τους τὸν πλοῦτο τῆς ξενιτιάς.

Ἐνα ἄλλο χωριὸ ἀξιο λόγου εἶνε καὶ τὸ Ἄγερσανί, ποῦ εἶνε κτισμένο στοὺς πρόποδες τοῦ Γλυνάδου. Διακρίνεται καὶ αὐτὸ γιὰ τὴ μεγάλη παραγωγὴ καρπῶν, ὁ δὲ λαὸς του εἶνε ἐργατικώτατος, ἀσχολούμενος καὶ αὐτὸς στὴ γεωργία. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ κτήματα τῶν χωρικῶν αὐτῶν πλησιάζουν πρὸς τὴ θάλασσα, ἀσχολοῦνται οἱ περισσότεροι μὲ τὴν διαμετακόμισι τοῦ ἄλατος, γιὰτὶ ἡ ἀλικὲς ἐκεῖ βρίσκονται κοντὰ στὸ δικό τους κάμπο. Καταγίνονται μάλιστα καὶ στὴν ἀλιεία. Στὴν περιφέρεια τοῦ χωριοῦ ὑπάρχουν πολλὰ χαντάκια στὰ ὁποῖα λιμνάζουν τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν. Γιὰ τὴν αἰτία αὐτὴ πάντοτε τὸ θέρος ὑπάρχουν ἐκεῖ καὶ πυρετοὶ· εἶνε ὅμως εὐτύχημα ὅτι ἡ ἰδιοσυγκρασία τῶν ἀνθρώπων εἶνε τόσο γερὴ, ποῦ ἐξουδετερώνει κάθε μικρόβιο. Στὸ Ἄγερσανί πανηγυρίζει ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτῆ, ὅπου ἐκεῖ γίνεται καὶ μεγάλο πανηγύρι. Ἀπὸ παντοῦ καταφθάνουν οἱ προσκυνητὲς καὶ θύουν ὄλοι εἰς τὸν Βάκχον, ποῦ τοὺς ἀναγκάζει μάλιστα καμμιὰ φορὰ, τὸ μεθύσι ἐκεῖνο νὰ σπάζουν μὲ ἐνθουσιασμὸ τὰ βιολιά καὶ τὰ λαγοῦτα. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ἔχει καὶ ἄλλο πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνοῦ, ποῦ εἶνε καὶ αὐτὴ μιὰ ἐκκλησία ἀπὸ τῆς πιὸ καλλωπισμένες. Μαγευτικὴ ὠμορφιὰ παρουσιάζουν καὶ οἱ ὑψωμένοι ἀνεμόμυλοι, ποῦ εἶνε ἀραδιασμένοι στοὺς γύρω λόφους τοῦ χωριοῦ. Ἀξίζει πολὺ τὸ θέαμα πρὸς τὰ σημεῖα μάλιστα ἐκεῖνα ποῦ φαίνονται τὰ χρώματα τῆς ἀσημένιας νοτιάς, μὲ τοὺς μενεξεδένιους ἀνθὸς τῆς ἀλυγαριᾶς καὶ τὰ κόκκινα φύλλα τῆς ἀνθισμένης ῥοδοδάφνης. Ὅλα αὐτὰ τὰ δένδρα τοῦ κάμπου κλίνουν μὲ μιὰ εὐλάβεια πρὸς τὴν φύσι. Σὲ πλεῖστα μέρη, ποῖο στεγνα, εὐδοκιμοῦν καὶ οἱ σμυρτιές φορτωμένες μὲ ὠριμα σμύρτα, ποῦ τὰ κυνηγοῦν οἱ λαίμαργες τσίχλες. Μαγευτικώτατος ἐπίσης εἶνε ὁ κάμπος καὶ τὸν χειμῶνα σὰν γέρονι τὸ ἀπόβραδο καὶ τὶς σουχτερὲς ἐκεῖνες χειμωνιάτικες νύχτες ποῦ οἱ νιφά-

δες του Βορρά σκορπιούνται ψιχалиστά επάνω στα φύλλα των μυρτιών. Η όμορφιά τότε μάλιστα γίνεται ποιά μεγάλη, όταν άκοϋς τις φωνές των βοσκών, μαζί με τα άρνια που βορβολούν στο λιβάδι. Ω! τότε ή γλυκειά εκείνη συνοδεία του κουδουνιού θαρρείς πως μεταδίδει ένα ήχηρο τσίγκρισμα στον διάφανο άέρα του κάμπου, που λές ότι μοιάζει, σαν τσιγγάνικο βιολί.

Στο βορειοδυτικό μέρος του Άγερσανού είνε οι Τρίποδες, τó μεγάλο χωριό, που είνε και ή πρωτεύουσα του δήμου Βίβλου. Τό χωριό αυτό στηρίζεται άπάνω σ' ένα πετρώδη κορμό, που άπλώνεται σε τρία μεγάλα πόδια: τó πρώτο φτάνει προς την περιφέρεια της Πλάκας· είνε δέ ή Πλάκα ή πλουτοπάροχη γή με άμπελοφυτείες και κάμπο έκτεταμένο. Τα δέ άλλα δύο πόδια διευθύνονται τó ένα προς της Κεχραιές μέχρι Νοσκέλου και τó άλλο προς τó Βορειανοφερικό όροπέδιο, του έλαιοφύτου χωριού Σανγκρί. Τα χώματα της περιοχής αυτής είνε σταθερά και έπιδεικτικά στην καπνοφυτεία, που τα ώραια φύλλα του καπνού είνε θαυμάσια σε χρωματισμό και μοιάζουν προς τα Ποντιακά, γιατί έχουν στη μέση του φύλλου ένα διάγραμμα φύλου έληας.

Η πρόσοψις των Τριπόδων είνε γραφικωτάτη, τó δέ κλίμα είνε ξηρό και ύγιεινό. Από τα θαυμάσια τοπεία των Τριπόδων είνε τα περιβόλια των Κεχραιών. Η κιτριά, ή λεμονιά και ή έληά βρίσκονται σε διαρκή άνθησι, γιατί ποτίζονται από τó άφθονο και γάργαρο νερό της σταυροπηγής, έτσι την όνομάζουν από τα παλιά χρόνια την εκκλησίαν εκείνην γιατί πανηγυρίζει την ήμέραν του Σταυρού· τó νερό της αυτό διοχετεύεται από ένα μεγάλο ναό που εκβάλλει στής στέγες των περιβολιών. Η βλάστησις του δένδρου εκεί προήλθε τó πρώτον από τόν γαιοκτήμονα Γά, ό οποίος επί μακρά έτη έσημείωσε σημαντικήν γεωργικήν δρασιν σε τέτοιο βαθμό, που έκαμε γνωστές της ποιότητες των κίτρων και σ' αυτές άκόμη της άγορής της Ρωσσίας. Μετά τόν γαιοκτήμονα ή περιοχή εκείνη περιήλθε στο γνωστότατο τότε πυργοδοεσπότη Νικόλαο Τζιώτη. Ο Νικόλαος Τζιώτης ήτανε ένας από τούς εύγενικούς ανθρώπους και τούς άγωνιστές του δικαίου. Η κατοικία του ήταν πάντοτε και έστία φιλοξενίας, από την άνάμνησιν δέ εκείνη διατηρώ και έγω την έντύπωσιν του ώραιου πύργου του, που είχε κελάρια πλουσιώτατα και μεγάλους ξενώνας, που θα συναντούσε κανείς μόνο στής μυθολογούμενες παστάδες του Βίκτωρος Ουγκώ. Σήμερον δυστυχώς βλέπομεν τόν γηραιό εκείνο πύργο σε έρειπιώδη κατάσταση και έλάχιστα μονάχα τείχη διατηροϋνται ως και μερικές φυτείες και

δένδρα. Στην φυσική δέ εκείνη ύποταγή περνά της ώραιες στιγμές του ό υίδς αυτού Μάρκος Τζιώτης. Σε όλίγη απόστασι από της Κεχραιές και προς τη Δυτική πλευρά των, βρίσκεται τó μεγάλο φρούριο που χρησίμευε για πολεμίστρα έναντίον των έπιδρομέων· τó φρούριο αυτό σήμερα είνε σχεδόν έρείπιο και σύντριμμα των κανονιοβολισμών, τó όνομάζουν δέ και παληόπυργον· ή φυσική όψις του είνε πανοραματική, ιδίως της ώρες των δειλινών, που άπλώνουν οι χλωμές άκτίνες του ήλιου στους βράχους του, που άστράφτουν σα κεχλιμπάρια τα φραγκόσυνκα πάνω στα φύλλα των, σμήνη δέ άπειρα πουλιών σκούζουν δεξιά και άριστερά και φθάνουν έως τó σιγανό κελάρυσμα της Σταυροπηγής. Είνε τόσος γλυκός ό πρωϊνός ήχος των πουλιών, που είνε αδύνατον ή αντικρυνή θάλασσα να μην μαγεύεται από τη συναυλία εκείνη του ώραιου λόγγου.

Η θελκτική φύσις των Τριπόδων κολακεύει πολύ τούς κατοίκους των γιατί άπ' αυτή έξετράφηκαν άριστα πνεύματα που τιμούν τó χωριό τους. Άξιος πάσης μνήμης είνε ό Μιχαήλ Μαργαρίτης, συγγραφεύς της Ναξίας Μαρϊάνθης και μεταφραστής της Σοφοκλείου άρχαίας δραματικής Τραγωδίας. Τό χωριό αυτό έχει σχολεία εύπρεπισμένα και εκκλησίες ώραιότατες, καθώς και πολλά άξια λόγου οικήματα, τελευταία δέ τó χωριό αυτό απέκτησε και ώραίους δρόμους με πλατείες καθώς και άφθονα Άρτεσιανά νερά. Και τούτο, όπως λέγουν, όφείλεται έξ όλοκλήρου στο όρέκτη κοινοτικών Πρόεδρον κ. Ν. Πετρόπουλον.

Προς τó βορειοανατολικό όροπέδιο είνε τó χωριό Σανγκρί. Τό χωριό αυτό ξερχεται ψηλότερα από τα άλλα χωριά της Βίβλου γιατί διαγράφει και τα όρια του Δήμου Τραγαίας. Ένεκα δέ της έσωτερικής τοποθεσίας του, μπορούμε να τó όνομάσουμε προπύργιο του Δήμου Βίβλου. Στο Σανγκρί ύπάρχει και τεράστιος ιστορικός Πύργος περι του όποίου μάλιστα συγγέουν την όνομασία του με τόν Πύργο του χειμάρρου. Όπωςδήποτε όμως θα έχρησίμευε χειμαρρώδης γλώσσα για να περιγράψη και να πη τη μεγαλοπρέπεια που παρουσιάζει ό τόπος αυτός. Η Σανγκριώτικη ψυχή είνε ένας συνεχής παλμός πολιτισμού, γιατί είνε συνυφασμένη με τα ήθη του εύγενικού παληκαρισμού, που οι θρίαμβοί του είνε όλόκληροι μιá λεβεντιά και γ' αυτό έμενε πάντα σεβαστό στα παλιά χρόνια, μέσα στη Βίβλο, και άναγνωρίζεται και σήμερα από τα άλλα χωριά, ως ένα ήρωϊκό λημέρι. Έχει δέ άρίστη τυροκομία, κτηνοτροφία, καπνά και έλαιοπαραγωγή. Θα είχε ίσως και άλλα πολλά τó χωριό αυτό για να έπιτελέση σε έργα του τόπου, εάν τó

ἥρωϊκὸ αὐτὸ Ἀρκάδιον δὲν στρεφότανε μοιραίως πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ πλάνητα τῆς μεταναστεύσεως. Ἀλλὰ οἱ Σαγκριῶτες, ἂν καὶ μακρὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, τιμοῦν πάντα, ὄχι μονάχα τὸ ἐκλεκτὸ χωρίο τους, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα. Ἐπίσης στὸ Σαγκρι ὑπάρχουν καὶ πολλὰ παρεκλήσια τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, φαίνεται δὲ ὅτι ὁ τίτλος τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ προήλθε ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ ὀνομασία: Saint-Croix.

Πέραν τοῦ παρατρέχου καὶ ἀνατολικά στὴν κοιλάδα τῆς Βίβλου προεκτείνεται ὁ προϊστορικὸς βίβλινος ποταμὸς ποῦ συνέχεται μὲ τὸν ἐκεῖ ῥέοντα ποταμὸ τῆς Γυαλινοῦς. Ὁ Γυαλινὸς ποταμὸς περνᾷ μέσα ἀπὸ καταπράσινα πλατάνια καὶ μικροδάφνες καταλήγει δὲ στὸ γνωστὸ ποταμὸ Πλατύ, ποῦ συνδέεται μὲ τοὺς χειμάρρους τοῦ δήμου Τραγαίας. Ὁ Ποταμὸς αὐτὸς ἔχει πολλὰ διακλαδωτὰ θυάκια, ποῦ κατεβαίνουν ἀπ' τῆς ψηλότερης κορυφῆς τῶν βουνῶν τῶν Μπολυμπάδων. Ἡ κοιλάδα τῆς ποταμιᾶς εἶναι γραφικωτάτη, γιὰ τὸν τριγύρω οἱ ὄχθες εἶναι καταστόλιστες ἀπὸ φουντωμένα πλατάνια καὶ κλιματαριῆς πυκνόφυλλες. Πολλὰ μονοπάτια διασταυρώνονται σὲ βράχινους φαλακροὺς γηλόφους. Νοτιοδυτικὰ ἀρχίζει τὸ ῥιζωμα τοῦ βουνοῦ Κοκκιμᾶ, ποῦ χωρίζει τὸν κάμπο μόλις δὲ βαδίσουμε στὴς παρυφῆς τοῦ βουνοῦ, συναντοῦμε ἐκεῖ τὰ Κορφοβούνια τοῦ Σταυράκη, ποῦ εἶναι κατάλευκα ἀπὸ τὰ ἀσβεστοκάμινια. Ἡ ὀνομασία του εἶναι μεταγενέστερη γιὰ τὸ ὀνομάζεται καὶ Τσαρνήδια. Λέγουν δὲ ὅτι ἐκεῖ εἶχε μεταβεῖ κάποτε ἓνας αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας μὲ τὴν ἀκολουθία του καὶ ὅτι οἱ προύχοντες τῶν ποταμιῶν, τοῦ εἶχαν ἐκεῖ παραθέσει γεῦμα πολυτελέστατο ἀπὸ ὀβελίους ἀμῶν καὶ ξανθὸ κρασί τῆς Κοστέρας. Ὁ αὐτοκράτορας γεμάτος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ πῆρε τὸ κύπελλο στὸ χεῖρ ἐυχόμενος γιὰ τὴν εὐημερία τοῦ Ναξιακοῦ λαοῦ. Στὴ μεγάλη χαρὰ τῆς Μεγαλειότητος ποῦ ἀπλωναν ἢ θαλπερὲς ἀκτίνες τῆς Κώρονος τῆς ζωγραφίης των στὸ συννεφοκέντηκο βασίλειο τοῦ ὠραίου βουνοῦ. Τότε ἐρώτησε μὲ συγκίνησι ὁ αὐτοκράτορας τὸν ὑπάσπιστή του. «Εἶδες τί μαγευτικὴ ποῦ εἶναι ἡ φύσις»; καὶ ὁ ὑπάσπιστής ἀπήντησε ἀμέσως «Ναί, Τσάρε, εἶδα μὰ τὸν Δία». Καὶ ἐπειδὴ τοῦ ὠμίλησε μὲ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα τοῦ εἶπε τάχα, Τσάρ' νῆ Δία. Τὸ «νῆ» στὴν ἀρχαιότητα, ὅσοι ὠρχιζόντανε, τὸ μετεχειρίζοντο ἰδίως γιὰ τὴς θεῆς καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ δὲν μᾶς πείθει γιὰ τὴν ἀκρίβεια, τὸ ἀναφέρω δὲ μὲ μεγάλη ἐπιφύλαξι γιὰ ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῶν Ρώσων κατοχῆς τοῦ 1780 ὁ βίος ἦταν βραχύς, ὅπως εἶναι καὶ ὁ βίος τῶν ῥόδων.

ΚΛΕΙΣΤΡΟ ΠΟΤΑΜΙᾶΣ (Ἡ ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ)

Τελειώνοντας την περιγραφή της ποταμιᾶς μόλις ἀναβαίνουμε τῆς ξερολιθαρῆς τῶν Τσαρνηδιῶν, πέφτουμε ἤρεμα σὰ ἀντικρυνὰ ὑψώματα τοῦ ἱστορικοῦ κάστρου τῆς ποταμιᾶς· ἀπὸ Δ. πρὸς Β. εἶναι τὸ ἀνθισμένο βουνὸ Ριζόβουνο, ποὺ ἡ ἐπίμηκες κορφὴς του καταλήγουν σὲ μιὰ κοιλαδίτσα ἔλαιοφυτεμένη. Τὸ μέρος αὐτὸ ὀνομάζεται Καλαμιτσιὰ καὶ ἀνήκει σὰ μοναστήρια τῶν Λυτικῶν. Στὴ συνέχεια τοῦ Ριζόβουνο καὶ κοντὰ στῆς ἀνατολικὴς κορυφῆς, σχηματίζεται ἓνα κυκλικὸ ὄροπέδιο κατάφυτο ἀπὸ ἔσπεριδοειδῆ δένδρα. Ἡ τοποθεσία αὐτὴ ἀνῆκε εἰς τὸν Βαρῶνον Δὲ Λαστικ καὶ γι' αὐτὸ πῆρε καὶ τὸ ὄνομα Μπαρώ. Τὸ μαγικὸ αὐτὸ τοπεῖο περιῆλθε κατόπιν καὶ σώζεται εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τῆς εὐγενικῆς πράξεις καὶ ὑπηρεσίης, ποὺ προσφέρει στὴν Ἑλληνικὴ Πατρίδα.

Ὅταν προχωρήσουμε σὸ ὥραϊο αὐτὸ τοπεῖο φθάνουμε σὰ ὑψώματα τῆς Παντέσαινας ἢ Σκλάβες. Ἡ Σκλάβες ἀνάγονται σὲ προϊστορικὴ ἐποχὴ αὐτὸ δὲ μᾶς τὸ μαρτυροῦν τὰ πολυπληθέστατα μνημεῖα του καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάζονται καὶ μνηματάκια.

Οἱ γεωργοὶ ποὺ καλλιεργοῦν τὰ μέρη αὐτὰ ἔχουν ἀνακαλύψει πολλὰς φορὰς διάφορα ἀγαλματίδια, ἀνάγλυφα, γούρνες ποὺ εἶναι κατακείμενα μεσ' τοὺς ἀγρούς. Ἀνατολικά πάλι ὅταν ἀναβαίνουμε συναντοῦμε ἄλλα γραφικὰ ὑψώματα ποὺ δεσπόζουν στῆς κοιλάδες τῆς μεσαίας ποταμιᾶς. Ἐκεῖ ὅλο τὸ μέρος εἶναι κατάφυτο ἀπὸ δένδρα, φυτεῖες καὶ ποτιστικά. Ὅλη αὐτὴ ἡ πράσινη γυρλάντα ὀνομάζεται Φυλλάδια. Τὴν κοιλάδα τῆς ποταμιᾶς λούζει ἀπὸ τῆς ἐπάνω χαράδρες τῶν βουνῶν μιὰ ἀδιάκοπη πηγὴ ποὺ ἀναβλύζει ἀπὸ τοὺς πρόποδες τοῦ προϊστορικοῦ Κάστρου. Τὸ Κάστρο αὐτὸ μὲ τοὺς κρημνοὺς του πέφτει σὰν κουρασμένο σῶμα στὴ Κοιλάδα τῆς Ποταμιᾶς καὶ διακρίνεται μεσ' τὰς πυργοειδεῖς ἐπάλλξεις του μὲ μυστηριώδη καὶ περίεργα σπήλαια. Ἐνας ἀρχαιογνώστης μορεῖ νὰ διακρίνη μὲ ἀκριβεία τὸ μέρος ὅπου ἦταν ἡ κτισμένη πόλις. Ἀνάμεσα σὰ τείχινα ἐρείπια τοῦ Κάστρου ὑπάρχει καὶ μικρὸς βυζαντινὸς ναός, ποὺ φαίνεται πὼς θὰ τὸν λησμόνησε κάποιον μοῖρα ἐκεῖ. Ἀπὸ κάτω ἀκριβῶς στὴν ἀπόκρημνη καὶ βουνοθρεμμένη χαράδρα τοῦ Κάστρου, βρίσκεται μιὰ μυστηριώδης πηγὴ, ποὺ ποτίζει ἀδιάκοπα τῆς ἀνθισμένες κοιλάδες. Γιὰ τὴν πηγὴ αὐτὴ οἱ ὥραϊοι μῦθοι μᾶς ἀφηγοῦνται μὲ χάρι ὅλο ἐκεῖνο τὸ ῥωμαντικὸ ἱστορικὸ της. Κοντὰ λέγουν στὴ πηγὴ κι' ἀπ' τὰ βασιλικά παλάτια μιὰ πανώργγη βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ καβάλησε τὸ στολισμένο ἄλογό της, γιὰ νὰ πάη νὰ προσκυνήσῃ στὴν ἐκκλησιὰ της. Μὰ καθισμένη σὸ

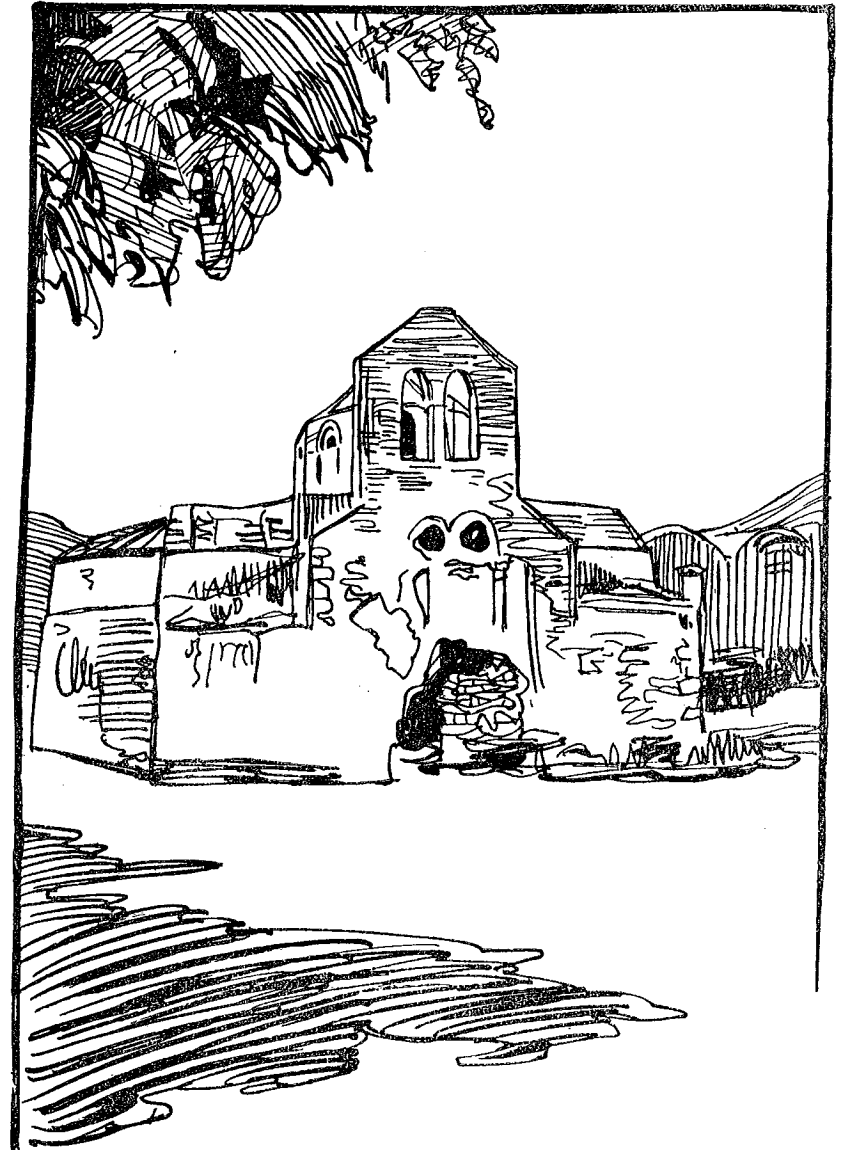
βασιλικὸ της ἄρμα ἐκάκιζε τὴν δροσερὴ πηγὴ, γιὰτὶ ὁ βόμβος τῶν χειμάρρων τῆς δηλητηρίαζε τῆς στιγμὴς τοῦ ὕπνου της καὶ δὲν τὴν ἄφινε νὰ κοιμηθῆ. Καὶ τότε ἡ προσευχὴ τῆς πανώργγης καὶ μάγισσας βασιλοπούλας γίνηκε, μέσα σὸ βῆμα τοῦ ναοῦ της, ἓνας μεγάλος θυμὸς καὶ μιὰ τρανὴ κατάρα. Καὶ φαίνεται πὼς μάγεψε τὴ βρούσι ἢ βασιλοπούλα καὶ ἔκλεισε τὸ στόμα τῆς πηγῆς, μὲ ἓνα σιδερένιο ντρομόνι. Καὶ ἔτσι μετριάσθησαν, ἀπλῶς λένε, ἡ φλέβες τοῦ νεροῦ καὶ ἔπαψε ὁ κρότος του νὰ ἐνοχλῆ κάθε θνητὸ διαβάτη.

Τὸ αὐγινὸ ἐκεῖνο κελάρισμα τὸ ἄκουσα κι' ἐγὼ μικρὸς καὶ σὰν τὴ βασιλοπούλα προχώρησα κοντὰ του καὶ ἔτσι ἀναπόλησα πραγματικά τὴν ὤμμορφη παράδοσι. Τὸ νερὸ τῆς πηγῆς ἦταν τόσο γάργαρο καὶ κρῦο, ὥστε ὅταν ἤπια, εἶπα πὼς δὲν θὰ διαψάσω ποιά ποτέ. Μαὐτὸ, ἀγαπητοί μου ἀναγνώσται, ἦταν ἓνα ψέμμα γιὰτὶ σὰν ἔκανα νὰ φύγω δὲν μποροῦσα. Προσπαθοῦσα μὰ ἀδύνατο γιὰτὶ ὅταν ἐπρωτοκύτταξα τὸ μεγαλεῖο τῆς πηγῆς κάτι μοῦ τραβῆξε ἀπ' τὴ καρδιά μου. Ὡ! τότε πὰ ἐθαύμασα τὸ δημιουργό της καὶ ἐξακολούθησα τὸν δρόμο μου. Ὅλα τριγύρω ἀπ' τὸ γιγάντιο ἐκεῖνο Κάστρο σὲ ἐμπνέουσε χωρὶς νὰ εἶσαι ποιητῆς. Σπήλαια, ἀνθισμένοι κάμποι ποὺ ἀκουμποῦν τὰ δροσερὰ χνούδια τους σὸν Ὅσιο Γαλάτη, σὸ Καστροάκι, καὶ στὴν ἀσκητικὴ ἐμφάνησι τοῦ πολυχνιοῦ καὶ τόσα ἀκόμη ἄλλα μαγευτικὰ τοπεῖα ποὺ ἐγλυκοτραγοῦδησαν οἱ ποιητὲς στὴν ἀρχαιότητα καὶ πὼς νὰ μὴ σοῦ θυμίζουσι τὸ βασιλεῖο ἐκεῖνο τῶν Ναξίων θνητῶν. Γι' αὐτὸ πολὺ δίκαια ἡ πειρατικὴς ὀρδὴς ἐδιάβαιναν τὰ ἀνυπεράσπιστα λιμάνια τῆς Ἁγισσοῦ, ποὺ ἦταν τότε τὰ πλουσιώτατα στῆς νοτιώτερες ἀκρογιαλιὲς τῆς Νάξου προσπαθώντας νὰ φτάσουν στῆς ἐπάλλξεις τοῦ ἱστορικοῦ Κάστρου. Μὰ ἡ ἐπιδρομὴς ἐκεῖνες ποὺ εἶχαν καὶ τὴ συνέχεια τῶν ῥωμαντικῶν εἰδυλλίων μὲ τῆς νησιωτοποῦλες μας μ' ἔκαναν καὶ μένα τώρα νὰ τραγοῦδῶ μὲ τοῦτο μου τὸ βιβλίον τὴν ἀξέχαστη ζωὴ τους, ποὺ ἔμεινε ποῖο ῥωμαντικώτερον κι' ἀπὰ τὰ παραμῦθια τοῦ Ὀφφμαν. Χαρὰ σὰ τρία χωριά τῆς ποταμιᾶς, ποὺ ζοῦνε μεσ' τὴ φύσι ἐκεῖνη μὲ τὴν ὥραϊα βουνοπαρέα τους.

Ἀπέναντι στῆς δροσερῆς σκιῆς ποὺ ἀφίνουσι τὰ πυκνὰ φυλλάματα τῆς πορτοκαλιᾶς ἓνα στενὸ μονοπάτι, ποὺ εἶνε σὰν φίδι, καὶ τὸ ἤλιοκαίει ἡ κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ ἀνεβάνει περίεργα καὶ μὲ πολλὰς στροφὰς στὴ θυμαρένια κορφὴ ἑνὸς ἀπότομου βουνοῦ γιὰ νὰ ξαναγυρίσῃ ὕστερα νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸ χωριὸ τῶν Τριπόδων καὶ εἶνε τὸ μονοπάτι ἐκεῖνο ποὺ σὸ ψηλότερο δίνει τὴν ἐντύπωσι μὲ τοὺς βράχους του ἑνὸς θαλασσινοῦ σκοποῦ, ποὺ στέκεται ἐπιβλητικὰ καὶ λίγο

μακρυνά από τη θάλασσα. Στα πέτρινά του εκείνα ύψώματα που ό διαβάτης ακολουθεί τα στριφογυρίσματά του πριν ακόμα ρίξει το μάτι του σε άλλο μέρος, στέκεται με θαυμασμό και παρατηρεί το κανάλι μιας κρυσταλλένιας βρύσης, που το άθόρυβο νερό της αναβλύζει και πετιέται από της φλέβες της, σαν κρύσταλλο για να σβύση την ανθρώπινη δίψα. Και δεν είναι άγνωστη ή βρύση εκείνη, είναι ή βρύση του Ντιανικοῦ, έτσι τῆς δόθηκε τὸ ὄνομα μεσ' τοὺς αἰῶνες· ή βρύση αὐτή έχει στηριχθῆ ἀπάνω στὰ θεμέλια τῆς προκάτοχῆς τῆς βρύσης με μεγάλη ἐπιμέλεια. Οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι, λέγουν στῆς ἱστορίες των, πῶς τὴν ἔκτισαν ἐπίτηδες γιὰ τῆς ἀρχόντισσες καὶ τῆς μεγαλοσιάνες δούκισσες τῆς ἐποχῆς γιὰ νὰ πηγαίνουν με μεγαλοπρέπεια νὰ σκύφτουνε καὶ νὰ πίνουν τὸ νερὸ τῆς ἀθανάσιας. Λίγο πειὸ ἐκεῖ ἀπὸ τῆ βρύση ἐξακολουθεῖ τὴν ἀπότομη κλίση τοῦ τὸ βουνὸ που σφίγγει μεσ' τὴν ἀγκαλιά του ἓνα μικρὸ ὄροπέδιο κατάφυτο ἀπὸ πορτοκαλιές, κισριές, λεμονιές, περγαμοντιές καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ εὐγενικὰ αὐτὰ δένδρα. Τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν καρποφόρων δένδρων παρουσιάζει στὴν ὄψη του ἓνα ρωμαντικὸ καὶ θαυμάσιο τοπίο στὸ ὁποῖο ὑπάρχει καὶ ἓνα μικρὸ ὀρθογώνιο σπιτάκι ὅμοιο με ἐκεῖνα που κτίζονται πάντα στὰ ἐξοχικὰ μέρη. Στὸ ἀνατολικὸ μέρος καὶ λιγάκι πρὸς τὴν κατοφεροῦτσικη κλίση τοῦ μαγευτικοῦ τοπίου προβάλλει θαυμασιώτατα ἓνα μικρὸ ἐξωκκλησάκι με τέλειο βυζαντινὸ ρυθμὸ, που τότε τὸ θαρεῖ κανεὶς ὀλόκληρο καὶ τότε ποὶ μικρὸ ὅταν συνήθως τὸ σκιαζοῦν οἱ σεισμολίγητοι καὶ πυκνοὶ καλαμιῶνες τῶν περιβολιῶν. Προχωρῶντας πρὸς τὴν μαρμαρένια πύλη του, πέρνει μιὰ ἀλλοιώτικη ἐντύπωση βλέποντας τὴ ρυθμικὴ κατάταξι του που φανερώνει τὰ ἔγνη μιὰς ἐγκαταλελειμένης ὑπάρξεως. Τὸ ἐκκλησάκι αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία πῶς κτίσθηκε ἀπὸ ἄνθρωπους που γνώριζαν καλὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τέχνη, γιὰ τὴν πρῶτοτυπία αὐτοῦ τοῦ ἔργου καὶ μεσ' στῆς ἐπίκλινες γραμμές που παρουσιάζει ἢ συμμετρικὴ ἀρμονία του, διακρίνει κανεὶς τὴν χάρι καὶ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης ἐκείνης. Καὶ ἰδοὺ περίπου πῶς ἔχει ἢ ἐσωτερικὴ του διαρρύθμισις.

Ἀνατολικά εἶνε τὸ ἱερὸ τοῦ ναοῦ, στὸ βάθος ἔχει τὸ τοίχωμα θολωτὸ καὶ ὄρθιο, τὸ ὕψος του φέρνει δυὸ γλυμμένα μάρμαρα. Στῆς δὲ μεριές τοῦ χώρου εἶνε ἓνα ἄλλο διαμέρισμα, που μεσ' τὴν μέση, του σώζεται μιὰ μικρὴ μαρμαρένια τράπεζα που εἶνε στηριγμένη ἀπάνω σε μιὰ καμπυλοειδῆ θυρίδα. Τὸ ἱερὸ αὐτὸ εἶνε χωρὶς χωρίσμα με τὴν διαφορὰ ὅτι συνέχεται με ἓνα δεῦτερο μεγάλο διαμέρι-

ἩΣΕ ΜΑΡΜΑΡΕ (ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ)

σμα πού καταμεσῆς του εἶναι ὑψωμένοι δυὸ πέτρινοι κίονες, τόσο πολὺ γερὰ στηριγμένοι, πού σηκώνουν ὄλο τὸ βάρος τοῦ ἐπικαλουμένου κουμπέ. Ὁ κουμπές εἶναι μεγαλοπρεπέστατος καὶ μὲ πολυποίκιλτες ζωγραφισμένες πέτρες, ἔχει δὲ ἕνα θαυμάσιο καὶ ἄριστο τεχνικὸ στυλ. Στὸ ἐσωτερικὸ εἶνε μερικὲς κολῶνες λίγο τριμμένες καὶ πρὸς τὸ βάθος εἶναι ἕνα ἄλλο διαμέρισμα μὲ μιὰ καγγελαρία πού τὴν φωτίζει ἕνας τεῖχινος φεγγίτης, ὁ δὲ ἱερὸς χώρος εἶναι ἐντελῶς κατεστραμμένος. Ἡ θύρα εἶναι πρὸς τὸ βόρειον μέρος καὶ ἔχει πρὸς τὸ ἄνω μέρος της δυὸ μεγάλους φεγγίτες. Εἰς δὲ τὸ Νότιον μέρος εἶναι ἕνας ἄλλος φεγγίτης στὸν τοῖχο τοῦ ὁποίου εἶνε ὑψωμένο τὸ κωδωνοστάσιο πού προεξέχει ἀπὸ τὸν τροῦλλον τοῦ ναοῦ καὶ ἐκεῖ ἀπ' ἔξω στὴν πρόσοψι πού σέβεται κανεὶς τὴν ἱερότητα τοῦ χώρου ὑπάρχει ἕνα μεγάλο μάρμαρο, πού εἶναι ἀκόμα χαραγμένοι μερικοὶ κακογραμμένοι στίχοι :

Ἄντίρῳ στὰ καμπαριαῖα
καὶ στῆς κομονταντάνες (μανδαρινιᾶς)
καῖνε κερὰ στὴν Παναγιαῖα
ἢ πονεμένες μάννες.
Ἐνδεκα εἶν' τ' ἀγάλματα
Χαρά στον πῶχει τὸ ἕνα
νὰ κάνω χίλια τάματα
νὰ τῶδινε σ' ἐμένα.

Οἱ ἐπιγραμματικοὶ αὐτοὶ στίχοι μαρτυροῦν τὴ σπουδαιότητα πού ἔχει ὁ ναὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται Ἄγης Μάμας.

Ἐνα χωριὸ πού εἶνε σὰν κρυμμένο μέσα στοὺς ἀπέραντους ἔλαιῶνες του εἶνε τὸ χωριὸ τὸ χλιοτραγουδισμένο Μέλανες. Ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ διακρίνεται πρὶν ἀκόμα τὸ μάτι πέση μέσα στὰ πυκνόφυτα δάση τῶν δύο χωρισμένων χωριῶν πού ἡ μοῖρα τῶν αἰῶνων τὰ χωρίζει μ' ἕνα μικρὸ καὶ ξερολιμνιασμένο ποταμάκι. Οἱ Μέλανες ἕνεκα τῆς ρωμαντικῆς τοποθεσίας των καὶ τοῦ καθαροῦ οὐρανοῦ των προσεῖλκυαν ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ τὰ βλέμματα τῆς ξένης ἀριστοκρατίας γιατί πραγματικὰ ἢ ὄψις τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ φανερώνει ἀπὸ τῆς διατηρούμενης σέρες του, πῶς τὸ κατόικησαν μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ κάποιοι ἀνθρώποι φυσιολάτρεις. Καὶ οἱ φυσιολάτρεις αὐτοὶ δὲν ἦταν ἄλλοι παρὰ εὐγενεῖς Λούκες πού

προτιμοῦσαν πάντα τὴ διαμονή τους στὸ ἔξοχο αὐτὸ τοπεῖο πού καὶ γι' αὐτὸ ἀνήγειραν καλλιμάρμαρους πύργους καὶ τοὺς ἐστόλιζαν τριγύρω τους μὲ πλούσιες καὶ μυρωμένες ἀλτάνες τῆς ὁποῖες ποτὲ δὲν ἄφιναν μονάχες τους σὲ ὅλες τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους παρὰ ἐκτὸς ὅταν ἐπρόκειτο νὰ διασκεδάσουν μέσ' στῆς ἀκρογιαλιές μας, πού ἔπλεαν ἢ ὠμορφες γαλέρες των καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο γιατί τὸ χωριὸ αὐτὸ ἦταν καὶ εἶνε ὅπως καὶ σήμερα ἡ ἐπαγγελία τῶν φρούτων καὶ ὄλων τῶν θαλερῶν καρπῶν. Παντοῦ ὠμορφιά καὶ παντοῦ ἀφθονα τὰ νερὰ διαβαίνουν καὶ μέσ' στὴν σιγανὴ ἀρμονία των κινοῦνται χεῖμαρροι, ναοί, στέγνες καὶ νερόμυλοι. Γι' αὐτὸ μόνον οἱ Μελανῖτες εἶνε οἱ μόνον πού ἐγνώρισαν τὴν ἀνθιση καὶ τὸν βίον αὐτῆς. Ὁραῖοι μεσαιωνικοὶ πύργοι πού διακρίνονται σὰν μουντὰ κάστρα ὑπάρχουν στὸ χωριὸ αὐτό. Ἐνας δὲ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς αὐτοὺς πύργους εἶνε καὶ τοῦ Χρυσάνθου Μαυρογένη πού δὲν τὸν ἀποχωρίζεται ποτὲ καὶ ὅταν ἀκόμα εὐρίσκεται σὲ ἀφθαστα μάρκη καὶ ἕνας ἄλλος εἶναι τοῦ Βασιλάκη καὶ Φραγκοπούλου καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοὶ πού τὰ ὀνόματα μοῦ διαφεύγουν. Στὸ ὄραῖο αὐτὸ χωριὸ εἶναι καὶ ἡ ἔπαυλις τὸ μόνο ἔξοχικὸ ἀναπαυτήριο τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Οὐρσουλινῶν Καλογραιῶν.

Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ὄραῖο αὐτὸ χωριὸ καὶ ἐπάνω σὲ βράχους πού θυμίζουν τῆς σπηλιᾶς τοῦ Ψηλοῖτη εἶναι καὶ τὸ συγγενικὸ τοῦ χωριοῦ ὁ Ἄγιος Θαλάλαιος ἢ Ἄη Θελαίνης. Εἶνε ἐπίσης καὶ αὐτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ ὠμορφότερα χωριὰ τῆς Βίβλου. Οἱ κάτοικοί του εἶνε πλασμένοι γιὰ τὴ φιλοξενία, εἶναι δὲ ὄραιότατοι οἱ ἄνδρες καὶ ἡ γυναῖκες γιατί ὡς φαίνεται τὴν ὠμορφιά τους τὴν ἔχει δημιουργήσει τὸ ἀγέρι μαζὺ μὲ τὰ κρῦα καὶ γάργαρα νερά. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔχουν θαυμασίους κοινωνικοὺς τρόπους καὶ μεταχειρίζονται πάντα στὰς ἐκφράσεις των τὴν ἐκδήλωσι τῆς καρδιάς των μὲ γλυκὰ καὶ χαϊδευτικὰ λόγια. Λές, καλημέρα Κατερινοῦλα, Καλή σου ἡμέρα σοῦ ἀπαντᾷ. Καὶ πού νὰ σὲ χαρῶ, καὶ νὰ σὲ γλυκοχαρῶ; καὶ ἄλλα πολλὰ κολακευτικὰ λόγια, πού δίνουν μιὰ πολὺ καλὴ καὶ εὐχάριστη ἐντύπωσι στὸ συνομιλητὴ τους. Οἱ κάτοικοι αὐτοὶ ἔχουν καὶ τὸ ἄλλο πλεονέκτημα, ὁ ἅγιός των νὰ εἶναι πολὺ θαυματουργὸς στὰ μάτια καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἀκριβῶς συγκεντρώνεται ἀρκετὸς κόσμος στὸ ὄραῖο αὐτοῦ χωριὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἐπετείου του. Γιὰ τὸ ὄραῖο αὐτὸ πανηγῦρι δὲν παρέλειψα νὰ ἀναφέρω τῆς ζηλευμένες χάρες του στὸ διήγημά μου (Γιοβάνης).

Ἀνάμεσα εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ Δήμου Βίβλου καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ

Γαλανόλευκη ἀκρογιαλιά διαγράφει τὴν τεθλασμένη καμπύλη της, γιὰ νὰ γυρίσῃ καὶ νὰ χαϊδέψῃ τὰ ἀκρωτήρια τοῦ νησιοῦ, μιὰ δενδροφυτεμένη σέρρα ἀπλώνει τὴν πρασινάδα της ἀπὸ ἓνα βαθουλὸ κάμπο πὸν καταλήγει στὴς ψηλές καὶ ἀπόκρημνες χαράδρες τοῦ χωρίου Κινηδάρου. Ἡ χαράδρες ἐκεῖνες μὲ τῆς ἀδιάκοπες πηγές των ἀκατάπαυστα ποτίζουν τὴν ἀνθισμένη αὐτὴ σέρρα πὸν ὀνομάζεται Ἐγγαρές. Ἐὰν οἱ ἀναγνώστες μου δὲν μὲ θεωρήσουν ὑπερβολικὸ στὴν τοπιογραφικὴ αὐτὴν ἔξαοσί μου, θὰ ἔλεγα πὼς ἐὰν ὑπάρχει μία ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ποῖο πέρα καὶ ἀπὸ τὸν τάφο, ἀσφαλῶς θὰ προτιμοῦσαν τὸ ὠραῖο τοπίο τῶν Ἐγγαρῶν, γιὰ παντοτεινὸ παράδεισόν τους γιὰ τὸ χωριὸ αὐτό, ὅπως εἶπα, εἶναι ἡ μάννα τοῦ δένδρου καὶ τοῦ φυτοῦ. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μαγευμένη του φύση εἶναι καὶ ἡ πλουτοφόρα γῆ πὸν παράγει τοὺς ὠραιότερους καρποὺς τῶν ἔσπεροειδῶν ἐκείνων δένδρων, πὸν εἶχανε φυτευτεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐνετοκρατίας. Ἡ Ἐγγαρές χωρίζονται σὲ δύο χωριά, πὸν ἔχουν πολὺ νοικοκυρεμένα σπίτια ὑπάρχουν δὲ ἐκεῖ καὶ ἀρκετοὶ βενετσιάνικοι πύργοι, καθὼς ὁ Πύργος τῆς Ἐψιλῆς, πὸν εἶχε πάντοτε τὴ διαμονὴ τοῦ ἀεὶμνηστοῦ πυργοδεσπότης Δημήτριος Ἀγιοπετρούτης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πύργο αὐτὸ ἀξία λόγου εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ Μοργούνου, παλαιὰ ἰδιοκτησία τῆς ἀντιβασιλείσης τῶν Ἰνδιῶν κ. Λαίδης Λῶ. Τὰ περιβόλια αὐτὰ προσεῖλκναι τὴν ἐπιθυμίαν τῶν βασιλέων, πὸν κατέφενγαν ἐκεῖ γιὰ τὴ θερινή τους διαμονή. Ἐὰν σταθῆ κανεὶς στὸ ὑψηλότερο σημεῖο τοῦ Δήμου Βίβλου καὶ κνττάξῃ κατὰ σειρὰ τὰ ἀραδιασμένα χωριά του, ἀσφαλῶς θὰ τὰ παρομοιάσῃ μὲ τὸν οὐράνιο ἀστερισμὸ τῆς μουσικῆς λύρας τοῦ Βέγα, γιὰ τὴ λάμπουν κι' αὐτὰ ὡς ἀστέρια ἀνάμεσα στὸν ἀνθισμένον κάμπο. Τελειώνοντας τὴν περιγραφή τοῦ Δήμου Βίβλου ἀρχίζω νὰ πῶ καὶ μερικὰ γιὰ τὸ Δῆμο Τραγαίας.

ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΧΡΑΚΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΡΑΓΑΙΑΣ

Δῆμος Τραγαίας εἶναι ὁ Δῆμος ἐκεῖνος ποῦ ἀποτελεῖ τὴν καρδιά τοῦ νησιοῦ. Ἡ Τραγαία προέρχεται ἀπὸ τὸ Τράγειος ἢ Τραγαῖος Ἀπόλλων. Ὁ Δῆμος αὐτὸς συγκεντρώνει ἀρκετὰ χωριά γύρω του μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο μεγάλες κωμοπόλεις, τὸν Δαμαριῶνα καὶ τὸ Φιλῶτι, ἔχει δὲ πρωτεύουσα τὸ Χαλκί. Τὸ Χαλκί εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ποῦ τὸ συνδέει ὠραῖος ἀμαξητὸς δρόμος μὲ τὴν πόλι τῆς Νάξου, ἔχει δὲ μεγάλη παραγωγή ἐλαίου, σὲ βαθμὸ ποῦ ἐξασφαλίζει τὴν αὐτάρκεια τοῦ νησιοῦ. Ἀνεκαθεν ὁ τόπος αὐτὸς ἔνεκα τοῦ κλίματός του ἀνεπτύχθηκε στὴς ἐπιστῆμες, στὴς τέχνες καὶ στὸ ἐμπόριο. Ἄξια λόγου εἶναι τὰ δημόσια ἰδρύματα καὶ ἡ κοινοτικὴ λειτουργία αὐτῶν. Τὰ σχολεῖα, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία εἶναι χαρακτηριστικά, γιατί ὡς φαίνεται ὀφείλονται στὴ λεπτὴ ἀνάπτυξι τοῦ Τραγαϊάτικου πνεύματος, ἐκεῖ βρίσκεται δὲ σὲ μεγάλη περιωπὴ καὶ ἡ βιομηχανία τῆς Κιτροποιοποιείας· εἶναι δὲ γνωστὸ πὼς τελευταία στὴ Γαλλία τὸ κιτρόρακο πῆρε καὶ τὸ ὄνομα Cointreau.

Στὸ Χαλκί ὑπάρχουν ἀκόμα μερικοὶ μεσαιωνικοὶ πύργοι, ἀλλὰ σὲ ἐρειπιώδη κατάστασι, καθὼς ὁ πύργος τοῦ Γρατσία, τοῦ Παπαδάκη (Ἀκαδήμων) καὶ ὁ πύργος τοῦ Κεραμιοῦ. Στὸ Χαλκί εἶναι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ποῦ εἶναι περίπου ἱστορικὸς τὸς Δέκα αἰώνων. Ἡ κατασκευὴ του εἶναι ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, γιατί στὰ θολωτά του ὑπάρχουν καὶ ἔχνη ἀκόμα τοιχογραφιῶν. Στὸ ναὸ αὐτὸ ὑπάρχει καὶ ἡ πανάρχαιη εἰκόνα τῆς Εὐαγγελιστρίας, μία ἀπο τὰ Βυζαντινὰ κειμήλια τοῦ τόπου μας. Γιὰ τὴν εἰκόνα αὐτὴ, λέγουν οἱ παλαιότεροι, ὅτι τὴν ἔφεραν τὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου στὸ νησί. Τὸ ἔργο αὐτὸ φανερῶνει στὸν ἐπισκέπτη, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο γινώτανε ἡ ἀγιογραφικὴ στοὺς μέσους αἰῶνες καὶ ἡ ὁποία καθὼς φαίνεται θὰ ἦταν πολὺ ἀνεπτυγμένη στὴ Νάξο. Ἡ Ἀγιογραφικὴ ἐκεῖνη τέχνη, παρουσιάζει τὸν τρόπο τῶν ἀντιβόλιων (Θιβόλι = νησιώτικο ἀχνάρι) δηλαδὴ τὰ ἀντιβόλια αὐτὰ τὰ χρησιμοποιοῦσαν ὡς μέσον σχεδίασματος οἱ ζωγράφοι μας, γιὰ τὴν ἐκτέλεσι τῆς ἐργασίας μὲ τοὺς ὄρους (τοῦ ἔφ' ὑγρῶ), ὡς ἔλεγαν οἱ εἰδικοί,

καὶ τὰ ὁποῖα πότε ἐξωγράφιζαν μὲ τὴν ἐγκαυστική, μὲ τὴν ξηρογραφία, πηκτογραφία ἢ μὲ τὴν ὠογραφία τοῦ ἀναφερομένου ὑγροῦ κονιάματος. Γιαντὸ στὴς ἐπίκλινες γραμμὲς ποῦ παρουσιάζει ἡ Θεοτόκος τοῦ Χαλκιοῦ, φανερῶνει ἀκόμα τὴν ὠραία ὑψηλὴ σύλληψι καὶ τὴν ὑπέροχη ἀγιογραφικὴ τέχνη, ποῦ μεσ' στὴν ἀμίλλα τῶν Βυζαντινῶν ἀριστουργημάτων ἔχουμε κι' ἐμεῖς νὰ ἐπιδείξουμε τὰ σπουδαῖα τοῦ νησιοῦ μας κειμήλια. Ἡ Τραγαία κατὰ τὸν ποιητὴ εἶνε ἡ γῆ τοῦ πράσινου δένδρου καὶ τῆς Ἑληᾶς. Ὅλη ἡ περιφέρειά της εἶναι μιὰ κυματισμένη θάλασσα, ποῦ στὸν ἀπέραντο ὠκεανό της πνέει ἑλαφρὰ καὶ πότε ποῖδ' ἄγρια ὁ νότιος ἄνεμος. Εἶνε περιεργότατο, τὸ θέαμα ὅταν στὸ μέσο τοῦ φθινοπώρου φυσοῦνε οἱ βορεινοὶ ἄνεμοι, ὥστε νομίζει κανεὶς, ὅσον ἀνεβαίνει ψηλότερα, πὼς βρίσκεται σ' ἓνα ἐκτεταμένο πεδίο μάχης. Ὁ σορόκος, ἀσυγκράτητος στὴ φόρα του, σπάζει ἀλύπητα κατὰ τέτοιο τρόπο τὰ τρυφερὰ κλαδιὰ τῆς ἑληᾶς, ποῦ τσακίζονται μὲ μιὰ κροτερὴ βοῆ σ' ἄν νὰ πρόκειται περὶ θεριστικῆς βολῆς μυδραλιοβόλου. Καὶ ἰδοὺ τότε πὼς ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγρίου ἐκεῖνου ἀγέρα ποῦ μόλις κοπάσει θωρεῖ κανεὶς τῆς ἑληᾶς κατακαίμενες σ' ἄν ἐρείπια. Στὸ τραγικὸ ξερίζωμα ἡ ψυχὴ τοῦ διαβάτη αἰσθάνεται ἀπάνταστη λύπη, πρῶτα γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ καρποῦ καὶ ὕστερα γιὰ τὴν θωρεῖ ὅλη ἐκεῖνη τὴν ὠραία πλατῖνα τοῦ δένδρου νὰ σκορπίζεται μαραμμένη καὶ νὰ τινάζονται τὰ φύλλα της, σ' ἄν φτερὰ μὲσ' στὸν ἄνεμο, ποῦ δίνουν μὲς τὴν καταστροφὴ τὸ κίτρινο χρῶμα τοῦ θανάτου. Τὸ πλάτος αὐτῆς τῆς στεφάνης φτάνει ὡς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Σακί, καὶ διαγράφει γύρω γύρω μιὰ μικρὴ καμπύλη στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς ἀρχαίας Ἀκροπόλεως τῆς Ποταμιάς. Ἀπὸ δὲ τὸ βορεινὸ μέρος πλευρίζει δεξιὰ πρὸς τὸ βουνὸ Κλέφαρον τὸ χωρίον Φιλῶτι καὶ ὁ Δαμαριῶνας. Στὸ κέντρο σχεδὸν τοῦ Χαλκιοῦ καὶ σὲ κοντινὴ ἀπόστασι. εἶναι ὑψωμένο τὸ βουνὸ τοῦ Ἁγ. Γιάννη Φινέλια. Ἀκριβῶς δὲ στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ βρίσκεται καὶ ἓνα μικρὸ ἐρημοκλησάκι. Ὁ Ἁγ. Γιάννης εἶναι τὸ θεαματικώτερον σημεῖο ποῦ δεσπόζει στὸ Ναξιακὸ ὄριζοντα, γιατί ἀπὸ κεῖ φαίνονται οἱ πράσινοι κάμποι, ὅλα τὰ τριγύρω βουνὰ μὲ τὰ δαντελωτὰ ἀκρογιάλια τῶν Κυκλάδων. Οἱ ὑψηλοὶ τροῦλοι τῶν μιναρῆδων δὲν θὰ μπορούσαν νὰ δώσουν μὲ τὸ ἀνάστημά των, τὴ χάρι καὶ τὴν ὠμορφιά ποῦ δίνει ἡ κορυφὴ τῶν Φινελιῶν· στοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ σημεῖο αὐτὸ ἐχρησίμευε γιὰ πολεμικὸ παρατηρητήριον, καὶ ἀκόμα ἐκεῖ βρῖσκει κανεὶς τὰ σημάδια στοὺς βράχους ποῦ ἀποτελοῦσαν τῆς πολεμιστρῆς. Ὁ διαβάτης ὅταν περνᾷ ἀπὸ τὰ Φινέλια, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ δεμβᾷσθαι στὴν ὠμορφὴ φύση καὶ νὰ μὴ καθυστερήσθαι τὸ πρό-

γραμμα τῆς πορείας του. Ὅλα τὰ τριγύρω χωριὰ εἶναι σπαρμένα καὶ φαίνονται μεσ' στὰ δένδρα σὰν ἄσπρα περιστέρια. Κάθε σπιτάκι ἔχει κι' ἓνα κομμάτι χωράφι περιτριγυρισμένο ἀπὸ τῆς πλάκας, πὺν βρίσκονται κάτω στὰ χώματα. Ἄρκετοὶ δὲ μικροὶ καταράκτες πέφτουν ἀπότομα μέσ' στῆς κοιλαδίτσες ποτίζοντας τὰ λαχανικά. Στῆς πλευρὸς τῶν βουνῶν ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἀσβεστοκάμινα, καθὼς καὶ πολλοὶ γνευσιακοὶ λίθοι, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ἀφθονία ἀκατέργαστου μαρμάρου.

Ἡ Τραγαία εἶναι ὁ τόπος τῆς σύγχρονης πνευματικῆς ζωῆς στὴ Νάξο, πῆρε δὲ τελευταῖα μιὰ μεγάλη σταδιοδρομία στὴν πρόοδο. Γιαυτὸ ἀπὸ τοὺς Τραγιαίτες ἐλπίζουμε καλλίτερες μέρες, ποῦ θὰ μεταβάλλουν τὸν Δῆμο αὐτὸ σὲ μία ὠραία Οὐασιγκτιῶνα. Ἐνα στολίδι τῆς Τραγαίας εἶναι καὶ τὸ χωριὸ Φιλότι, ποῦ εἶναι κτισμένο σὲ γραφικώτατη θέσι καὶ ἀκριβῶς ἐπάνω στῆς κλιτύς τοῦ ὄρους Διός. Εἶναι δὲ κτισμένο τὸ χωριὸ αὐτὸ ἐπάνω σὲ δυὸ λόφους καὶ περιστοιχίζεται γύρω γύρω μὲ ἀνθισμένα βουνά. Ἀπὸ τὸ κυριώτερο βουνὸ τοῦ Διὸς φαίνονται ὅλα τὰ τριγύρω νησιά τῶν Κυκλάδων, πρὸς δὲ τὸ ἀνατολικὸ μέρος ὑπάρχει καὶ ὁ μεσαιωνικὸς Πύργος τοῦ Χειμάρου σὲ ξρειπιωδῆ κατάστασι. Ὁ Πύργος εἶναι ἱστορικώτατος καὶ γιαυτὸ προκαλεῖ καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ξένων. Στὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου διακρίνει κανεὶς τὴν ἀρχαίαν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἀντοχή. Κάτω ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ στὴ θέσι Ἄργιᾶ βρίσκεται ἓνα σπήλαιο ἀπέραντο ποῦ τὸ ὀνομάζουν: Σπηλιώτισσα. Τὸ βάθος τῆς Σπηλιώτισσας μᾶς θυμίζει τὸ μυθικὸ λαβύρινθο τῆς Κρήτης, γιατί τερματίζεται στὴ θάλασσα, στὸ δὲ βορειοανατολικὸ μέρος σώζεται καὶ ἓνα ἀρχαῖο μοναστήρι, ὁ Φωτοδότης. Εἶναι καὶ αὐτὸ θαῦμα ὠμορφιάς. Τὸν Φωτοδότη ἀξίζει νὰ τὸν δῆ κανεὶς, γιατί ἐκεῖ κοντὰ διασώζονται ἀρκετὰ μνημεῖα. Τὸ χωριὸ Φιλότι ἔχει καὶ ὠραῖο κεντρικὸ ναὸ τὴν Μεταμόρφωσι τοῦ Σωτῆρος, ποῦ ἐκεῖ οἱ Φιλοτίτες πανηγυρίζουν τὴν Χάρι του τὸν Αὐγουστο μὲ τραγούδια, βιολιά καὶ κλαρίνα. Τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶναι σχεδὸν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ χωρίζεται ἀπὸ ἓνα χεῖμαρο στὰ δύο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Κλέφαρο καὶ τὸ Ῥαχίδι. Πρὸς τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ σώζεται καὶ ἓνας πύργος τῆς Ἐνετικῆς ἐποχῆς, ποῦ τὸν ὀνομάζουν ὁ Πύργος τοῦ Φραγκοπούλου. Κοντὰ του εἶναι καὶ ἓνα περιβόλι μὲ πολλὰ καρποφόρα δένδρα γιαυτὸ ἀπὸ τὴν ὠμορφία του τὸ μέρος ὀνομάζεται καὶ Παραδεῖσι, γιατί εἶνε καὶ Παραδείσος. Μεσ' στὸ χωριὸ εἶναι μιὰ ὠραία πλατεῖα ποῦ τὴν ὀνομάζουν Λαχαναριό. Ἐκεῖ δὲ εἶναι καὶ τὰ καφενεῖα τῆς κομποπόλεως ἀριστερὰ στὴν πλατεῖα βρίσκεται ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ὠραιότατος καὶ μ' ἓνα καλλιτεχνικὸ τέμπλο, ποῦ τὸ στολίζουν εἰκόνες

ἀφιερωμένες ἀπὸ δωρητάς. Πρὸς τὸ χεῖμαρο καὶ στὴ θέσι Λογγοὺς εἶναι δυὸ πηγάδια μὲ ἀφθονώτατο νερὸ ποῦ μοιάζει σὰν τῆς Σαριζας, μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὸ νερὸ εἶναι καὶ τὸ τρεχούμενο τοῦ Καλάμου. Τὸ Φιλότι ἔχει δημοτικὸ σχολεῖο ἀρρένων καὶ θηλέων καθὼς καὶ τηλεφωνεῖον. Ἡ Φιλοτίτικη διάλεκτος εἶναι πολὺ δυσνόητη στοὺς ξένους, εἶναι ὅμως πλουσιωτάτη ἀπὸ λέξεις. Πολλοὶ φιλόλογοι ποῦ πέρασαν ἀπὸ τὰ νησιά γιὰ νὰ συλλέξουν τοπικὲς λέξεις, ἔμειναν ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὸ ἀπείρητο ἐκεῖνο γλωσσικὸ ὕλικό. Ὁ ἀείμνηστος Παγίδας, ποῦ ἦταν ἀπὸ τὰ θρέμματα τοῦ Φιλοτίου, ἐξεφράζετο πάντοτε μὲ θαυμασμὸ ὡς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου του, γιὰ τῆς χιουμοριστικῆς παροιμίας καὶ τῆς συντροφευμένες συλλαβῆς ποῦ μεταχειρίζονται π. χ. τὸ γ καὶ τὸ λ τὸ ἀποφεύγουν δηλαδὴ τὴ Παναγία—Παναῖα, τὸ μουλᾶρι—μουᾶρι κ.λ.π.

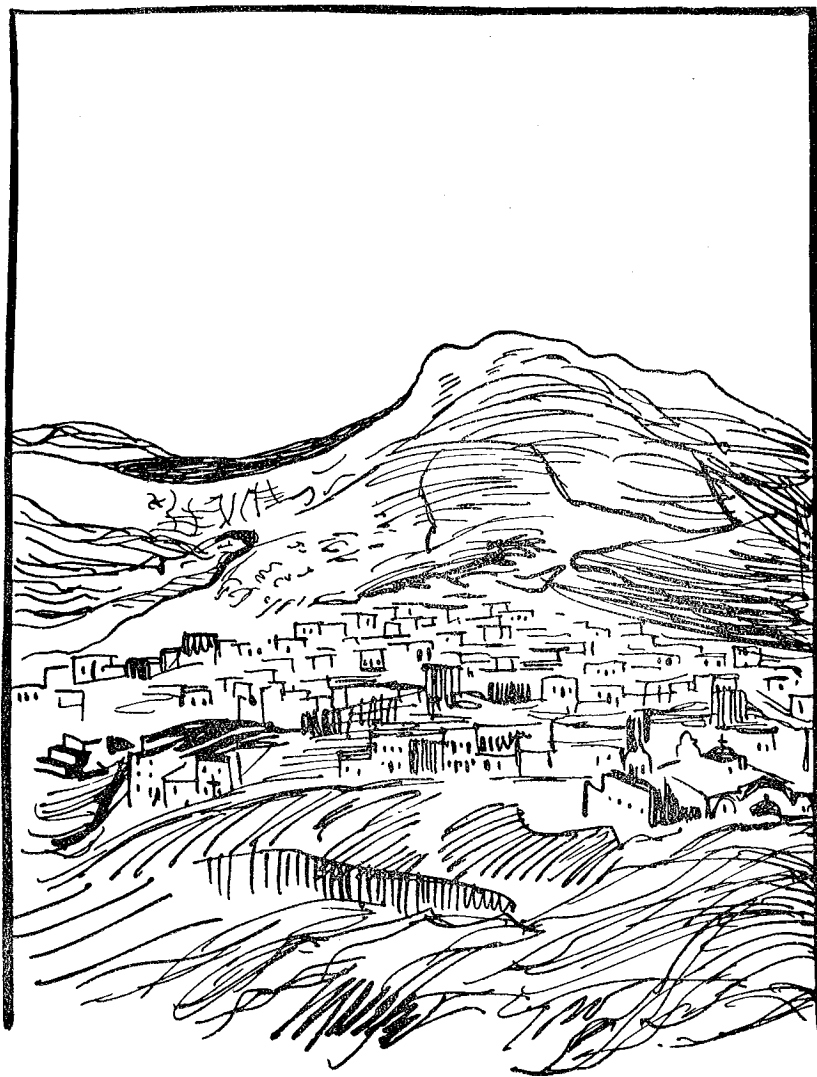
Ἡ φιλοπονία τῶν Φιλοτιῶν εἶναι παραδειγματικὴ. Ἡ γεωργία, δὲ ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ τυροκομία βρίσκονται σὲ καλὴ ἐξέλιξι, ἰδίως γιὰ τὴν τυροκομία ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ ἐργοστάσιο ποῦ κατασκευάζει τὸ κασέρι. Στὸ Φιλότι ὑπάρχει καὶ τὸ μετάλλευμα τῆς Σμύριδος, Κωξακῆς ἔχει δὲ στὸ χωριὸ αὐτὸ ἀφθονα ἔρια καὶ γιαυτὸ ἡ ὑφαντουργία εἶναι προηγμένη γιατί κατασκευάζουν ὠραῖα ἀνάπλια χράμια καὶ γύρους ἐπιτραπέζιους, καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ συναφή. Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ διέπρεψαν στὰ γράμματα ἦταν ὁ ἱστορικὸς καθηγητῆς Παγίδας, ποῦ τὸ ὄνομά του εἶναι γνωστότατο στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Δρέσδης καὶ τῆς Πετροπόλεως. Ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματά του ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Ὁ λόγιος αὐτὸς δὲν ἦταν καὶ ἄμοιρος στὴ ποίησι· ἓνα ἀπὸ τὰ ἀληθινὰ ἐπικολυρικά του ἔργα πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῦ θὰ τὸ ἐνθυμοῦνται μερικοὶ εἶναι τὸ:

Ἑλλὰς Πατρίς τὸ καύχημα τοῦ Κόσμου

Ἑλλὰς γραμμάτων ἦλιε καὶ φῶς μου κ.λ.π.

Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποιήματά του ὁ Παγίδας γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἦταν μιὰ ἐπιστημονικὴ δόξα.

Τὸ ὀλύμπιο τοῦτο προάστειο τῆς Τραγαίας εἶναι τὸ στόλισμα ὄλου τοῦ Δήμου, μαγεύεται δὲ κανεὶς νὰ ἀνεβαῖν τῆς ἐπάλξεις του ἀπὸ τὴν εὐωδία τοῦ θυμαριοῦ καὶ τῆς κίτρινης ἀνθισμένης Ἀσπαρθιάς. Ἡ ἰδέα τελευταῖα ποῦ πραγματοποιήσε τὴ συγκοινωνία τοῦ Φιλοτίου μὲ τὴ Νάξο, ἦταν ἡ σφραγίδα ἐνὸς ἀνωτέρου πολιτισμοῦ, γιατί ὁ ὠραῖος αὐτὸς δρόμος δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσῃ κανεὶς ἀπὸ κοντὰ τὰ Φιλοτίτικα ὁροπέδια, μὲ ὅλη τὴ βουνοπαρέα τους καὶ τὶς βρυσσομάνες ποῦ ποτίζουν ἀδιάκοπα τὸ ὠραῖο αὐτὸ τοπεῖο.

ΑΠΕΙΡΑΝΘΟΣ Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΠΕΙΡΑΝΘΙΣ

ΜΕΤΑ τὸ Δῆμο Τραγαίας φθάνουμε στὸ Δῆμο Ἀπειρανθίας. Ἡ Ἀπειρανθος εἶναι τὸ σπουδαιότερο χωριό, ποὺ τὸ ὄνομά του προξενεῖ ἓνα διαρκῆ παλμὸ μέσ' στὴ ψυχὴ ἐκείνου ποὺ ἐγνώρισε καὶ ἐψυχολόγησε ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ. Ὁ χαρακτήρας τοῦ Ἀπειρανθίου ἢ Ἀπεραθίτη, εἶνε ἓνα εὐγενικὸ κρᾶμα ποὺ περιέχει μέσα στὴ σύνθεσί του ὅλη τὴν παράδοσι τοῦ νησιοῦ. Γι' αὐτὸ γιὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ Ἀπειρανθίτου δὲν θὰ ἦτανε ὑπερβολικὰ νὰ πῶ ὅτι εἶναι ἡ φλόγα τοῦ πο; λιτισμοῦ ποὺ ἀναψε μέσ' στοὺς αἰῶνες καὶ τὴ βλέπουμε ἀκόμα νὰ λάμπη στὸν ὄρεινὸ ὄριζοντα, χωρὶς νὰ σβύνη ποτέ. Ἡ παλληκαριά, ἡ λεβεντιά, τὸ καμάρι καὶ ἡ κορμοστασιά τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν εἶνε συμβολικὰ μὲ τὴν ψυχὴ, τὸ φωτεινὸ αὐτὸ ἀστέρι ποὺ φωτίζει στὴ λάμψη του ἡ φιλοτιμία, ἡ φιλοξενία καὶ ὁ καθ' ἑαυτοῦ ἀλτρουϊσμός· τὰ κοινὰ συναισθήματα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων διακρίνονται ὄχι μόνον μέσ' στὸ τόπο, ἀλλὰ καὶ μέσ' στὴν ξενητεία. Μὲ ἄλλους λόγους ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν ιδιοσυγκρασία, ποὺ ἔχουν οἱ νησιώτικοι λαοί. Ὁ ἥρωϊσμός τῶν Ἀπειρανθίων ἔχει διακριθῆ στοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ νησί. Εἶναι σὰν νὰ λέμε ὁ ὄρεινὸς βόας ποὺ δὲν καταπατήθηκε, ποτέ στὸ λημέρι του. Τὸ ἦθος καὶ ἡ ιδιοσυγκρασία δὲν εἶναι δύσκολα νὰ τὰ νοιώσῃ κανεὶς γιατί γνωρίζονται μοναχὰ τους. Τὸ κλίμα τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τῶν νησιῶν καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν βράχινη γῆ του, ξετεράφηκαν καὶ ἀνεπήδησαν μεγάλα πνεύματα ποὺ ἐτίμησαν τὴς ἐπιστήμες, τὴς τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀφηκαν ἐποχὴ μέσα στὴν Ἑλληνικὴ ἱστορία εἶναι καὶ ὁ ἀείμνηστος Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης. Φυσιογνωμία ἀπὸ τὴς σπάνιες καὶ διανοητικῆς μεγάλῃ. Ἐνας ἄλλος ἐπίσης ἀπὸ τὴς σύγχρονες ιδιοφυεῖς εἶναι καὶ ὁ καλλιτέχνης γλύπτης Γρηγόριος Ζευγώλης. Καὶ ὁ νέος αὐτὸς Φειδίας δὲν εἶναι ἄγνωστος σὲ κείνους ποὺ παρακολουθοῦν τὴν καλαισθητικὴ γλυπτικὴ τέχνη. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλοι πολλοὶ διέπρεψαν

ΑΠΕΙΡΑΝΘΙΟΣ (ΓΕΡΩΝ) ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ

στά ελληνικά γράμματα. Οί Ἀπειράνθιοι δὲν εἶναι καὶ ἄμοιροι ποιήσεως. Τὰ βουκολικά τους τραγούδια μὲ ὄλη τὴ στιχοπλοκή, παρουσιάζουν τοὺς Ἀπειρανθίους πραγματικούς λάτρεις τοῦ μουσικοῦ στερεώματός των. Ἀγαποῦν τὴ μούσα καὶ εἶναι οἱ μεγαλείτεροι φίλοι τῆς μέσα σὲ κείνους ποὺ ἀγωνίζονται καὶ πονοῦν γι' αὐτή. Καὶ τὰ τραγούδια τους εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐνώνουν τὸ κλάμμα καὶ τὸ γέλιο, γιὰτὶ ἐκεῖ ποὺ βλέπεις τῆς ἐρωτικῆς τῶν βοσκῶν ἄψαφδιες συνο-

ΚΩΜΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΟΡΩΝΙΔΟΣ

δευμένες μὲ τὸ πάθος τῆς χαρᾶς, ἀντίθετα πάλι ἀκοῦς τῆς μαυροφορεμένες μάννες νὰ σκορποῦν τὸ τραγούδι τοῦ πόνου καὶ τοῦ θρήνου τῆς καρδιάς. Καὶ στὸν κάματο αὐτὸ ποὺ κυριεύει ὅλες τῆς ψυχῆς αὐτῆς, μέσα στὴ μάχη τοῦ παραπόνου αἰσθάνεσαι ἕνα ἀγαθὸ τὰκτι ἀπὸ τὰ στόματά των, νὰ σὲ λούζη στὸν ὠκεανὸ τῶν δακρῶν καὶ τῆς πίστεως. Καὶ τὸ δάκρυ αὐτὸ τὸ ὀνομάζουν στὴν Ἀπείρανθο μοιρολόγι! Γενικὰ ἡ ποίησις αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων προέρχεται ἀπ' αὐτούς, ἀπὸ μιὰ μετάγγισι θάρρους καὶ ἡρωϊσμοῦ καὶ ἀπὸ στήθεια ποὺ πάλλουν καὶ εὐτυχοῦν μέσα τους μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς συνειδήσεως ποὺ νοιώθει

ἡ μεγάλη των ψυχῆ. Τὰ τραγούδια τους ὅλα θαρρεῖς καὶ εἶναι συγκερασμένα μὲ τὸ δέος καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ φυσικὴ τους ὕπαρξι, ποὺ κάνει καὶ τὸν ποῖδ ἄμουσο νὰ συγκινεῖται. Κι' ἔτσι γιὰ τοὺς Ἀπειρανθίους μπορῶ νὰ πῶ μὲ εὐλικρίνεια, πὼς κατέκτησαν ἀπὸ τὰ παλῆα χρόνια τὸ πνεῦμα τῆς φύσεως. Καὶ αὐτὸ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὸ ἀναγνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ τοὺς ἄκουσαν καὶ τοὺς ἐγνώρισαν καλά. Τῆ ζωῆ τῶν Ἀπειρανθίων τὴν παρομοιάζω μὲ μιὰ στιγμὴ θύελλας ἡ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῆ πολὺ ὥρα, γιὰτὶ σ' αὐτὴ μέσα μπαίνει ἀμέσως ἡ γαλήνη, ποὺ στὸν ἀσάλευτο ἀέρα της περνοῦν ἀπότομα οἱ μεγάλοι ἴσκιοι της καὶ ἡ ἰδέα της ἀμέσως ἀναβαπτίζεται σὲ μιὰ ψυχικὴ ἰσορροπία, ποὺ γίνεται μὰ τὴν ἀλήθεια καὶ λίγο παραξενη. Ὁ ἀπότομος αὐτὸς πυρετὸς πυκνώνει θέλω νὰ πῶ μέσ' τῆς φλέβες τοῦ εὐγενικοῦ αὐτοῦ ὄργανισμοῦ, διώχνοντας στὴν ὄντοτήτά του κι' αὐτὴ τὴ νύκτα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, μὰ πάλι ξαναπέφτει καὶ ξανάρχεται στὴν τακτικὴ του ὕφεσι. Ἐξετάζοντας γενικὰ τὰ προτερήματα τοῦ ὄρεινοῦ αὐτοῦ λαοῦ, προσθέτω μὲ τὸν εὐλικρινῆ μου θαυμασμό, πὼς οὔτε ὁ ἥλιος δὲν μπορεῖ ν' ἀγγίξῃ τὴ δόξα τῆς ὑπεράνθρωπης αὐτῆς ψυχῆς, ποὺ εἶναι ἐνανθρωπισμένη στὸν πόνο τῆς μούσας, στὸν ἠρωϊσμό, στὴν πίκρα καὶ στὴν χαρὰ καὶ σὲ ὅ,τι ἀνώτερο, ποὺ μὲ κάνει νὰ πῶ ἕνα ἀγέρωχο λόγο, ποὺ λέγεται «εὐγε» στὴν Ἀπειρανθο ποὺ συνοψίζει ὀλόκληρη ἡ ζωὴ της τὸ ἀκτινοβόλο μονόγραμμα μιᾶς ἠρωϊκῆς καρδιᾶς. Τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶνε κτισμένο ἀπάνω σὲ τεράστιους βράχους καὶ εἶναι μαγικὸ ἀπὸ τὴν τοποθεσία του καὶ ἀπὸ τῆς εὐωδιᾶς καὶ ἀναθυμιάσεις, ποὺ σκορποῦν ἢ αὐρὲς τῶν βουνῶν. Τὸ βοτάνι τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶνε μοναδικὴ τροφή γιὰ τὰ αἰγοπρόβατα, ποὺ τὰ ἐκθειάζει ὁ Ἀριστοτέλης στὴν ἀρχαιότητα, ὅτι ἐπειδὴ ἔτρωγαν τὸ βοτάνι αὐτό, εἶχαν τάχα καὶ διπλὴν χολήν. Καὶ πράγματι γιαντὸ θωροῦμε σήμερα καὶ τὴν ἐξέλιξι τῆς Ἀπειρανθήτικης μυζήθρας. Ἡ φιλεργία τῶν Ἀπειρανθίων εἶνε παραδειγματικὴ, ἡ φύσις δὲ τοὺς ἔχει χαρίσει καὶ τὴν παραγωγικότητα τῆς Σμύριδος. Καὶ ἄλλα πολλὰ προτερήματα ἔχει αὐτὸ τὸ χωριό, ποὺ ὅσοι τὸ ἐπεσκέφθησαν δὲν θὰ τὸ λησμονήσουν ποτέ.

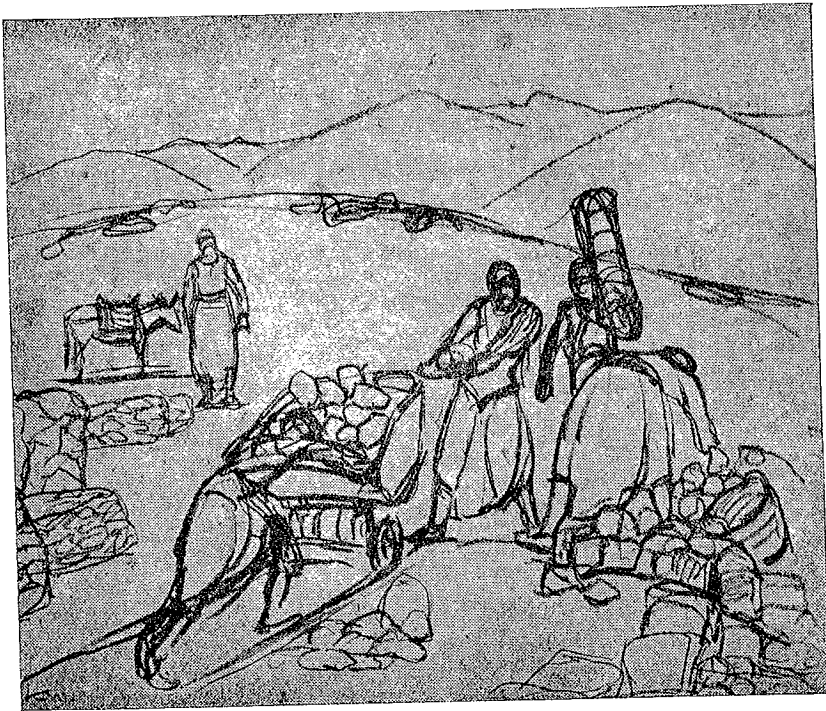
ΣΤὰ βασιλικά ὄρη τῆς Νάξου ὑπάγεται καὶ ὁ Δῆμος Κορωνίδος ποῦ ἔχει πρωτεύουσα τὴν Κορμακίη. Τὸ ὄνομα Κορωνίς προέρχεται ἀπὸ μιὰ τροφὸ τοῦ Διὸς ποὺ τὴν ὀνόμαζαν Κορωνίδα ὅπως ὁ Διὰς εἶνε γνωστὸν ἀπὸ τὴ μυθολογία, ὅτι εἶχε καὶ ἄλλες καθὼς τὴν Φιλίαν καὶ τὴν Κλείδην. Τὴν Κορωνίδα ὅμως τὴν γνωρίζουμε περισσότερο ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ της βουνό: τὴν Κόρωνο.

Τὸ μέρος αὐτὸ ἔχει μιὰ ἐντελῶς ξεχωριστὴ φύσι ποὺ ξεχωρίζουν οἱ ἄνθρωποι, τὰ βουνὰ καὶ τὰ φυτὰ. Στὴν εὐγενικὴ αὐτὴ φύσιν ἀνήκει καὶ ἡ διαπρέψασα οἰκογένεια τῶν Μυκονίων. Ἡ Πρωτεύουσα τῆς Κορμακίης εἶνε ἕνα πλουσιώτατο ἀγροκῆπιον γιὰτὶ πάντα ἔχει βλάστησι. Ἡ γῆ βρέχεται ἀπὸ παντοῦ μὲ ἀφθονα νερά. Τὰ κίτρα, τὰ ἀχλάδια, τὰ καρῦδια, εἶνε θαῦμα ὁμορφιάς καὶ χάριτος. Ἡ καρυδιᾶς εἶνε ψηλῆς καὶ ὅμοιες μὲ τὰ δένδρα ἐκεῖνα τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Διαχωρίζεται δὲ πρὸς τὰ βουνὰ της, ἀπὸ τὴν κομῶπολιν τῶν Βόθρων, ποὺ εἶνε κι' αὐτὴ κτισμένη μέσα σὲ ἀπότομες κοιλάδες καὶ φυτεῖες ποτιστικῶν. Ἐνας μεγάλος χεῖμαρρος σχηματίζεται σὲ διακλαδωτοὺς ναοὺς καὶ ποτίζει ἐκεῖ τὰ ὠραῖα περιβόλια, ἔχει δὲ τὸ χωριὸ αὐτὸ καὶ δύο βρῦσες, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶνε καὶ ἡ σπουδαιότερη καὶ ὀνομάζεται: τοῦ Κωστῆ ἢ βρύση. Στὴ περιοχὴ τῆς Κορμακίης εἶνε καὶ δύο μεγάλα μοναστήρια τῆς Κιουρᾶς Ἁγιάς καὶ τῆς Φανερωμένης. Καὶ στὰ δύο αὐτὰ μοναστήρια μονάζουν πάντοτε ἀρκετοὶ καλόγεροι, ἰδίως δὲ τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγιάς, εἶνε ὁ τηλαυγῆς φάρος, ποὺ διακρίνεται στῆς μυρωμένες ἀκρογιαλιές. Τὸ τοπιεῖο αὐτὸ εἶνε ἕνα ἄλλος ἀξιοθαύμαστο, στὸ μέρος τοῦ ὁποίου εἶνε κτισμένη καὶ ἡ ἐκκλησιά, ὅπως καὶ ποῖδ πέρα ἕνας πύργος. Γύρω-γύρω ὑπάρχουν εὐπρεπισμένα κελιά στὰ ὁποία, διανυκτερεύουν οἱ προσκυνητές, ὑπάρχει δὲ ἐκεῖ καὶ ἕνα ὠραῖο νερὸ ποὺ τῶχουν χιλιτραγουδισμένο ὅσοι ἐπέρασαν ἀπὸ κεῖ. Αὐτὸ μᾶς τὸ λέει ἀκόμα καὶ τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι.

Νεράκι ἀπ' τὴ Κιουρὰ Ἁγιά
Μὲ πότισες μὲ μαργιολιά κ.λ.π.

Ἄλλοι πάλι στίχοι λέγουν:

Ἄπ' τῆ Κιουρᾶ Ἁγιά νερό
Κι' ἀπ' τὰ βουνά σου μέλι
Ἐπήρανε στὸν οὐρανὸ
Καὶ πίνουν οἱ ἀγγέλοι.

ΠΩΣ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΣΜΥΡΙΔΩΡΥΧΕΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ

Ὅσον δὲ γιὰ τοὺς ἀνθοὺς καὶ τὰ μυρωδικὰ τῶν ποτιστικῶν τῆς Κορωνίδας οἱ στιχοπλόκοι βιολιτζίδες, τραγουδοῦν:

Γοντζέ Κορωνιδιάτικε
Ἡ ὄψις σου μαράθηκε
Φέρε μου τὸν ἀρμεό σου
Νὰ σοῦ πάρω τὸν ἀφρό σου.

Στὴν Κορωνίδα βρίσκονται καὶ τὰ Σμυριδωρυχεῖα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἓνα ἀληθινὸ καὶ θαυμαστὸ ἐργατικὸ πυρῆνα. Τὰ μέρη ἐν γένει εἶναι δύσβατα ἀπὸ πέτρες γρανίτες. Σὰν ἀνεβαίνει κανεὶς τὸ βουνὸ τοῦ Σταυροῦ πέφτει ἀπότομα σένα χάος ποὺ μοιάζει σὰν χωνί. Ἐκεῖ ἀκριβῶς εἶναι κτισμένο τὸ χωριὸ Βόθροι. Στὴ μέση τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ συναντᾶς μιὰ εὐπρεπισμένη πλατεῖα, γύρω στὴν ὁποία βρίσκεται καὶ ἡ ἐκκλησιά, ποὺ τὴν περιβάλλουν μερικὰ μαγαζιά στολισμένα μὲ κληματαργιές. Κατόπιν ἀρχίζουν οἱ κάθετοι δρόμοι, ποὺ καταλήγουν ὡς τὴν κορυφὴ τοῦ χωριοῦ. Οἱ κάτοικοι εἶναι πολὺ φιλόξενοι καὶ ἀξιοί παντὸς ἐπαίνου. Κάτω ἀπὸ τὰ ἰσκιώματα τῶν βουνῶν καὶ πρὸς τὴ βορειοδυτικὴ ἐσχατιὰ τοῦ νησιοῦ βρίσκεται ὁ ὄρωματικὸς ὄρμος τῶν Βόθρων καὶ τοῦ γραφικοῦ Σκαδοῦ Λυώνας. Τὸ λιμάνι αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα τῆς Νάξου, ποὺ διευκολύνει τὰς φορτώσεις τῆς σμύριδος. Ἐχει τριγύρω πολλὲς ἀμπελοφυτεῖες καὶ ἀφθονα ποτιστικά, σὲ κείνη δὲ τὴ δροσερὴ ἀγκάλη του κι' ἐπάνω σένα ὠραῖο λόφο εἶναι ὑψωμένο τὸ ἀγάλμα τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος. Εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ γιατί εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργηματικὰ ἔργα τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἀκρογιάλι τοῦ Ἀπόλλωνος ἔχει ἀκόμα καὶ μιὰ ξεχωριστὴ ποίησι, τὴν ὁποῖαν ἓνας ὁδοιπόρος εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ συναντήσῃ. Ἡ ποίησις αὐτὴ εἶναι τὰ ὠραῖα ἄγρια περιστέρια, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὰ ἐξημερωμένα ὡσὰν τὰ περιστέρια τοῦ San Remo τῆς Βενετίας. Ὅλη ἐκεῖνη ἡ περρωτὴ ὑπαρξί τους ἔχει γιὰ κατοικία τῆς μιὰ μεγάλῃ σπηλιά. Τὰ σμήνη αὐτὰ τῶν περιστεριῶν, μένουν ἀκαταδίωκτα ἀπὸ τοὺς κυνηγούς, γιατί κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ σκοτώσῃ μὲ τὸ σκάγι του τὰ ἀθῶα αὐτὰ πουλιὰ τῆς μοναξιάς. Οἱ γεροντότεροι μάλιστα λέγουν, πὼς θὰ μπορούσαν νὰ λιπάνουν καὶ τὰ μακρυνότερα χωράφια τοῦ νησιοῦ, τόση εἶναι ἡ ἀφθονία των. Ὁ Λῆμος τῆς Κορωνίδας ἀπ' τὴ μυθολογία του καὶ ἀπὸ τὴ μαγεμένη φύσι του, ἔχει ἀποκτίσει μιὰ μεγάλῃ πηγὴ ἀγάπης, μέσο' στὲς ψυχὰς τῶν Ναξίων.

Σημ. - Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Λῆμος Κορωνίδος ἔδωκε σημαντικὴ ἐμποροβιομηχανικὴ κίνησι στὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης γιὰ τὴν Σμύριδα, χάρις στὰ Ἡράκλεια ἔργα τοῦ Ἐναερίου Σιδηροδρόμου, ποὺ ἐτερομάτισαν τὰ ἀναχρονιστικὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς καὶ ἀναπαρήγαγον τὸν πολύτιμο θυσσαρὸν εἰς βαθμὸν νὰ ἐξάγονται χιλιάδες τόνοι ἡμερησίως ἀπὸ τὸν ὄρμο Μουτσούνης.

Τὸ ἔργον βέβαια τοῦτο τιμᾷ τοὺς δημιουργοὺς του δίδοντας σήμερα τὴν εὐκαιρία στὸ Κράτος νὰ ἐπεκτείνει ἐκεῖ ἀνάλογα λιμενικὰ ἔργα.

ΓΙΟΒΑΝΝΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ο δίσκο τοῦ νησιοῦ στόλιζε ἕνας πρᾶσινοκέντητος κάμπος, τοῦ ὁποίου ἡ λεκάνη, βαθουλὴ καὶ γεμάτη ὑγρὰ χρώματα, ἄφρινε νὰ διαφαίνωνται μερικὰ στενωπὰ δρομάκια ποῦ ἔφεραν πρὸς τὴ θάλασσα. Ἄπ' ὄλες τὶς μεριές του περιβρεχότανε ἀπὸ τὸ μυθικὸ ἐκεῖνο βίβλινο ποταμὸ, ποῦ τὸν σχημάτιζαν οἱ χεῖμαρροι καὶ ἡ ἀναδυόμενες πηγές τῶν ἀπόκρημνων βουνῶν τοῦ Κινυδάρου.

Ὁ ὠραῖος αὐτὸς κάμπος ἀπλώνεται σὲ μεγάλη ἔκτασι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἀνωφερικὰ κανκάρια τοῦ Γαλανάδου καὶ φθάνει ὡς πέρα τὰ παράκτια ἀλμυροχρώματα τ' Αἰ Νικολᾶ τῶν Ἀλυκῶν. Τὸ πέτρινο μεγάλο γεφυρὶ, ποῦ τὸ ὀνόμαζαν Περίτση—δηλαδὴ πέραμα—καὶ ποῦ χρησίμευε γιὰ νὰ περνοῦνε τὸ χειμῶνα οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος στὸ ἄλλο, ἦτανε κι' αὐτὸ ἕνα μεγαλόπρεπο σημάδι τοῦ λειβαδιοῦ, γιατί μετὰ τὰ κάτασπρά του μάρμαρα, στὶς σκοτεινὲς τοῦ χειμῶνα μέρες, ἔμοιαζε σὰν ἕνα παραμυθένιο πορθμεῖο, ποῦ ἔπλεε ἀργὰ κι' ἀνάλαφρα ἀπάνω σὲ μιὰ ἀκύμαντη λιμνοθάλασσα. Ὁ διαβάτης τοῦ πέτρινου γεφυριοῦ ἦτανε ἀδύνατο νὰ μὴ θαμπωθῆ μπροστὰ στὶς φυσικὲς ὠμορφιές τοῦ κάμπου, ποῦ τὸν εἶχανε χιλιοτραγουδισμένο οἱ ποιητές, μετὰ τὶς γλυκύτερες ἀνάμνησες τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ βλάστησις στὸν κάμπο ἐκεῖνο ὠργιάζε στὸ πράσινο καὶ ἔφερενε στὴν ψυχὴ τοῦ διαβάτη μιὰ ἀληθινὴ ἀναγέννησι μετὰ τὰ διάφορα χρώματα τοῦ δένδρου καὶ τοῦ λουλουδιοῦ.

Ἐημέρωνε μιὰ ἀνοιξιὰτικὴ μέρα τῆς ὁποίας ἡ πρωϊνὲς βαθυκόκκινες ἀνταύγειες, φιλοῦσανε τῶν ἀσταχιῶν τῆς χρυσαφένιες θυμωνιές. Ἡ γαλιάντρες καὶ ἡ σουσουράδες, ἀληθινοὶ τρυπολόοι μέσα στὴ θερισμένη ῥάπη ξαφνιαζανε, μετὰ τὸν ἀνήσυχον χορὸ τους, τὰ τρελλὰ καὶ πλανεμένα κίτρινόπουλα, ποῦ προσπαθοῦσανε στὸ πέταγμα τους ν' ἀποφεύγουνε τὸν κίνδυνον τῶν περαματάρηδων κυνηγῶν. Τί κρίμα ποῦ ἦτανε νὰ βλέπη κανεὶς τὰ κακόμοιρα τὰ πουλάκια.....

Ἡ βοὲς τῶν ἀλωνιάρηδων, ἡ κουβεντοῦλες τῶν θεριστῶν, ἡ κοπανίδες τῶν ποταμῶν, ἡ φωνὲς τῶν ἀγωγιάτων, οἱ γαβριάδες τὰ σκολιαρόπουλα, τὰ βαρῦχηα κουδούνια τῶν βοσκῶν καὶ γενικὰ ὅλο ἐκεῖνο

τὸ βουερὸ ἀγκομάχημα τοῦ κάμπου, ἀπλονώτανε μὲ τόση ὀρμὴ μέσ' τὰ κλαδιά τῆς νοτιάς, ὥστε τὰ κιτρινόπουλα, τρομαγμένα κατέβαιναν συντροφικὰ γιὰ νὰ κουρνιαῖσουν στὴ φωλιά τους.

Οἱ ἐργάτες δὲν εἶχαν ἀκόμη βγάλει τὸ πρῶτο ὄργο τοῦ θερισμοῦ μέσ' τὰ χωράφια. Καὶ στὸ ἀνέβασμα τοῦ ἡλίου ποῦ ἦταν ζυγωμένους σὰν βιαστικὸς καρβαλάρης, ποῦ ἤθελε νὰ φτάσῃ γρήγορα στὰ μεσημεριάτικα σημάδια, ἓνας ζωηρὸς νέος μὲ τὸν τσεφτέ του στὸν ὄμο, περνοῦσε τοὺς καλαμιῶνες τοῦ Μπελόνια γιὰ νὰ κυνηγήσῃ τὰ παραδαρμένα κο-

Ο ΓΙΟΒΑΝΗΣ ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ
ΜΕΣ' ΤΑ ΠΑΡΘΕΝΑ ΔΡΑΣΗ

πάδια τῶν πουλιῶν. Ὁ ἀκούρατος αὐτὸς κυνηγὸς δὲν ἦταν ξένος στὰ μέρη ἐκεῖνα, γιατί ἦταν τὸ νοικοκυρόπουλο τοῦ Γαλανάδου, ὁ Γιοβάνης. Σιγὰ σιγὰ περνοῦσε μόλις τὴ βάτινη ἀμπασιᾶ, ὅταν ἔξαφνα πῆρε στὸ μάτι του νὰ κατεβαίνει ἓνα σύνεφο ἀπὸ κιτρινόπουλα ἀπάνω ἀπ' τὰ πανύψηλα κλαδιά κάποιου ἰσκιωμένου Σολωμοῦ. Δὲν χάνει ἀμέσως καιρὸ κρύβεται πίσω σένα βράχο σημαδεύει καλὰ καὶ ῥίχνει. Μὰ φαίνεται πῶς ἀπὸ βία θ' ἀστόχησε ἢ ντάνα τῶν ἀσκαγιῶν του κ' ἔτσι πέτυχε μονάχα μένα του σκάγι, ἓνα δύστηχο κιτρινόπουλο. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε δεῦτερο καψούλι, ἔμεινε ἀκαταδίωκτο τὸ σμῆνος σκορπισμένο δῶ καὶ κεῖ μέσα στοὺς

ἀπέραντους πορτοκαλεῶνες. Κ' ἔτσι ὁ Γιοβάνης καθὼς προσπερνοῦσε τὸν πέτρινο ναὸ τῆς μεγάλης στέρνας, ἀκούει μέσ' τὸ μουρμουρίσμα τοῦ ἀγριοῦ ἓνα κλάμα λυπητερὸ ποῦ ἔβγαινε ἀπὸ τρυφερὰ καὶ παρθενικὰ στήθια. Στὸν ὀδυρμὸ ἐκείνης τῆς φωνῆς ὁ Γιοβάνης ἐτάχυνε τὸ βῆμα του, καὶ νάσου τον βρίσκεται στὰ πεζούλια τῆς μεγάλης στέρνας. Ὅπου τί θωρεῖ! Τὴν κόρη τῆς Κερὰ Πέτρνας τὴν Ἄνουσα, νᾶναι μπρομιτισμένη δίπλα σ' τὸν κορμὸ τοῦ Σολωμοῦ, κρατώντας σφιχτὰ τὸ χέρι της, ποῦ τῆς τὸ εἶχε ματώσει τὸ καυτερὸ ἀσκάγι. Τρομαγμένα τὴν πλησιάζει τότε καὶ μὲ τὸ μαντύλι του τῆς ἔδεσε τὸ πονεμένο χέρι της, παρακαλώντας τὴν γλυκὰ νὰ μὴν κλαίῃ.

Ἡ μάνα καθὼς εἶπαμε τῆς Ἄνουσας ἦταν πολὺ προκομμένη καὶ τριγυρνοῦσε σὰν βρυκόλακας τὶς καλλισοργημένες σκάλες τοῦ περιβολιοῦ, δὲ ξέρω δὲ πῶς εἶχε ἀκρύσει τὸ κλάμα τῆς Ἄνουσας, ἀφίνει ἀμέσως

χάμω τῆς περικοκλάδες, ποῦ εἶχε μαζεμένες στὴν ποδιά της, καὶ λαχναρισμένη φτάνοντας, σηκώνει ἀπὸ χάμω τὴν κόρη της.

Ἡ Ἄνουσα καταὑποχρεωμένη ἀπὸ τὴ περιποίηση τοῦ κυνηγοῦ, δὲν φανέρωσε στὴ μάνα της καμμιά ἔχτρα καὶ ὡς νὰ μὴ τῆς συνέβηκε τίποτε ἐχαιρέτησε αὐτὸν καὶ πέρνωντας τὴ μάνα της κατέβηκαν στὰ παρακάτω ἀχτιά, γιὰ νὰ βοτανίσουν. Ὁ Γιοβάνης στενοχωρημένος καὶ γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴ μελαγχολία του, ἔβγαλε καὶ κάπνισε ἓνα τσιγάρο καὶ μὲ τὸν τσεφτέ του στὸν ὄμο, ἔφτασε κοντὰ στὸν πύργο τῶν Πολυτέρων.

Ὁ Πύργος αὐτὸς ἦταν ἀρχαῖος μεσ' τὴ Βίβλο, γιατί τὸν εἶχαν κτισμένο οἱ πυργοδεσπότες τὴν ἐποχὴ τῶν Βενετσιάνων. Στὸ βορεινὸ του μέρος ἦταν ἓνα ὄμορφο ἐκκλησάκι τριγυρισμένο ἀπὸ κελιά. Οἱ καλογέροι ποῦ μόνοαζαν ἐκεῖ ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια, εἶχαν ἀπ' ἔξω στὴν αὐλὴ καὶ ἓνα μεγάλο μαρμαρένιο τραπέζι, ἐπάνω στὸ ὅποιο ὁ Γιοβάνης ἀπόθεσε τὸ ντουφέκι του καὶ καθίζοντας ἐκεῖ σὲ μιὰ πέτρα, κύταξε τὸ μέρος ποῦ λάθειψε στὴν ντουφεκιά του καὶ λάβωσε τὴν Ἄνουσα.

*
**

Ἦτανε περὶ ἀπομεσήμερο, ὥρα μερέντι ποῦ λένε στὴ Βίβλο. Μιὰ ἀληθινὴ πάλη βασάνιζε τὴν ψυχὴ τοῦ Γιοβάνη. Τὰ μάτια του ἦταν ὑγρὰ καὶ παραπονεμένα. Ἀμάρτησα ἔλεγε! Καὶ ἀπέδιδε τὸ ἀτύχημα ἐκεῖνο, σὲ κάποιον κακὸ συναπάντημα μιᾶς γρηᾶς, ποῦ καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ στὸ ἴδιο μέρος τῆς Στέρνας, κρατώντας ἓνα καλάθι μὲ τ' αὐγά, εἶχε σκοντάψει καὶ τᾶσπασε ὅλα. Κακοχρονοῦσε λοιπὸν τὴ γρηᾶ ἐκείνη, ποῦ εἶχε γίνεи πάλι ἡ ἀφορμὴ νὰ λαβώσῃ τὴν Ἄνουσα.

Ὁ γέρω ἠγούμενος Σέργης, ποῦ κατοικοῦσε σ' τὸ διπλανὸ κελί, δὲν ξέρω πῶς ἄκουσε καὶ πέρνει ἀμέσως τὸ ραβδάκι του, φτάνοντας σιγὰ σιγὰ στὸ μαρμαρένιο τραπέζι. Ὡρα καλὴ λέει πρῶτος ὁ Σέργης. Πολλὰ τὰ ἔτη σου, δέσποτα, ἀπαντᾷ ὁ Γιοβάνης μὲ τὸν σεβασμὸ ποῦ διακρίνει πάντα τοὺς νησιώτες καὶ εὐθὺς τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι. Τραβάει δὲ ἀμέσως μιὰ κουτσούρα ἀθανάτου καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ κάτση.

Ὁ γέρω ἠγούμενος δὲν ἄργησε νὰ μαντέψῃ μόλις κύταξε τὸν Γιοβάνη πῶς ἀπὸ τὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ἀγαθὸ του ὕφος τοῦ λέει: Ἄγαπητόν μου τέκνον. Θωρῶ μιὰ λύπη ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό σου. Τί σοῦ συμβαίνει; Ὁ Γιοβάνης, συντετριμένος, ἄρχισε νὰ τοῦ ἐξιστορῇ τὰ πρῶινὰ συμβάντα μαζί μὲ τὸ κακὸ συναπάντημά του. Ἀκούγοντας ὁ ἠγούμενος μὲ προσοχὴ καὶ παίζοντας τὸ μαῦρο κομπο-

λόι του, τοῦ ἐπαναλαμβάνει πῶς δὲν πρέπει νὰ πιστεύῃ σὲ προλήψεις, γιατί ὁ θεὸς ὀδηγεῖ μὲ τὴν εὐλογία του τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι ὅπως λένε, ἢ μοῖρα τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἀποχαιρετώντας τὸν Γιοβάνη μὲ τῆς εὐλογίας του ἐπέστρεψε στὸ ἐκκλησιάκι νὰ σημάγῃ τὸν ἐσπερινό, γιατί ξημέρωνε τὸ πανηγῦρι τ' Ἀῆ Θελαϊνιοῦ. Σὲ λίγο καὶ ὁ Γιοβάνης ἀκούγωντας τῆς καμπάνες τράβηξε γιὰ τὸ χωριό του τὸ Γαλανάδο, νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ζῶα του καὶ νὰ βρεθῇ πρῶτ' πρῶτ' στὸ πανηγῦρι. Κουρασμένος λοιπὸν καὶ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν πρῶτὴν κακοτυχία ἔπεσε γιὰ νὰ κοιμηθῇ. "Ἐνα ὄνειρο γλυκό! "Ὀνειρο τῆς ψυχῆς!

ΤΟ ΧΑΡΜΟΣΥΝΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ Σ' ΤΟΝ ΑἬ - ΘΕΛΑΙΝΗ

Καὶ ἀπὸ τὰ ὄνειρα ποῦ βλέπουν πάντα οἱ ἐρωτευμένοι, τὸν ἔφερνε σὰν ἐρωτόκριτο τῆς νύχτας στὰ μέρη ἐκεῖνα ποῦ κυνηγοῦσε! "Ἐβλεπε πῶς τάχα μπροστά του ὁ κάμπος ἦτανε ἓνα ἀπέραντο χάος σκοτεινό! Πῶς κάτω στῆς ἀλνκὲς φαινότανε μεγαλύτερη ἢ θάλασσα καὶ πῶς ἐβόγγιζαν σὰν θεριά τὰ κύματά της! Κι' αὐτὸς σπρωγμένος σὰν φτεροὶ στὴν ἀμμουδιά ἔπαιζε τάχα μὲ τὰ κύματα ποῦ χόρευαν τὸν κάτωσπρο χορὸ τους. Κάποτε ὅμως ἡ θάλασσα ἐκεῖνη τὸν ἐτρόμαξε καὶ ἐφούσκωνε τὰ κύματά της, ἴδια σὰν τὴν καρδιά του. Καὶ πῶς ἐκεῖ ποῦ τὸν βασάνιζε ὁ κίνδυνος, ἔνοιωθε νὰ τοῦ σφίγγῃ τὰ στήθια του ἓνας πόθος δυνατός. "Ἦταν ἐπάνω στὸ χῶμα ὁ γέρικος σολωμὸς κι' ἀπόδιπλα σ' τὸν κορμὸ του ἀκουμπισμένη ἢ Ἄνουσα λαβωμένη ζητοῦσε βοήθεια. Καὶ πῶς στὸ παρακάλι ἐκεῖνο δὲν μπορούσε νὰ φανῇ παρήγορος μᾶς πονεμένης γιαντὸν καρδιάς. Καὶ ὁ θρηῆνος της ἐκεῖνος

τὸν ξύπνησε σὰν ἓνα ἔνοχο καὶ ἀμέσως καβαλικεύοντας τὸ ἄσπρο του ἄλλοιο ξεκίνησε νὰ πάῃ στὸ πανηγῦρι.

Ὁ ἀγερνὸς τῆς Κόρωνος εἶχε χρυσωμένο σὰν φλουρὶ τὸν κάμπο καὶ ὁ Γιοβάνης σὰν πουλὶ ἔφτασε πρῶτος, γιὰ νὰ προσκυνήσῃ τὴ μεγαλόχαρη εἰκόνα τοῦ ἀγίου. Καὶ ἀφοῦ ἔκανε μὲ εὐλάβεια τὸ τάμα του, γύρισε καὶ ἔκατσε κάτω ἀπὸ τῆς σημένες τέντες, ποῦ ἦταν σκιερὰ ντυμένες ἀπὸ ὄμορφες τῶν Μελάνων Μυρσηνίες. Ἐκεῖ εἶχαν μαζευτεῖ καὶ ὅλα τὰ χωριά διασκεδάζοντας τρελλὰ μὲ βιολιά, λαγούτα καὶ κλαρίνα. Τὸ γλέντι εἶχε φορτσάρει καὶ γινόταν ἀκόμα πιὸ τρελλό, ὅσον ἐβράδυναζε. Καὶ ὁ Γιοβάνης ποῦ τὸ ὄνειρό του ἐκόχλαζε ἀκόμη στὴν ψυχὴ του ἀνάμεσα στὸ στίγγρισμα τῆς παθητικῆς δοξαριάς, προσκαλεῖ μὲ τὸ ἄσπρο μαρκαρισμένο του μαντήλι τὴν χαριτωμένη Ἄνουσα στὸ χορὸ, ἐνῶ συγχρόνως οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς του τοὺς κερνοῦσαν ἀδιάκοπα κιντρόρακο καὶ λουκούμια. "Ὅλοι ἐκαμάρωναν τὸ ὄμορφο ζευγάρι καὶ περισσότεροι ὁ λαγουτιέρης, ποῦ μὲ τὴν συνοδεία τοῦ λαγούτου του, εἶχε ἀρχίσει νὰ τραγουδάῃ τὸ ἀβόζο γιὰρεδάκι του :

Ἄδύνατο τὰ μάτια σου
ὅποιος τὰ ἀντικρύσει
γιὰ νὰ μὴν αἰστανθῇ φωτιά
καὶ φλόγα νὰ δακρύσει.

Τὸ παθητικὸ τραγουδάκι τοῦ λαγουτιέρη γίνηκε ἀφορμὴ στοὺς πανηγυριῶτες νὰ ψιθυρίζουν πῶς ὁ Γιοβάνης θὰ πάρῃ τὴν Ἄνουσα καὶ ὅταν πιά ἔγερνε ὁ ἥλιος, ξεκινούσε ἓνας ἓνας, μὲ τὸ γαῖδουράκι του νὰ πάῃ στὸ χωριὸ του.

Πέρασαν λίγες μέρες καὶ στὸν ποταμὸ τοῦ Μπελόνια κάποια γυναικοῦλα μιλοῦσε εἰρωνικὰ στὴ διπλανή της. Καὶ τῆς ἔλεγε: Γιὰ πὲς ἀλεύρι; καὶ μόλις τῆς ἀνταπαντοῦσε μὲ χιούμορ: ὁ Γιοβάνης κι' ἢ Ἄνουσα σὲ γυρεύει! Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἦταν ἓνας ὑπαινιγμὸς σωστός, γιατί ὁ Γιοβάνης ἦταν περιζήτητος γαμπρός, ἐνῶ ἢ Ἄνουσα ἦταν μὲν ὄμορφη, ἀλλὰ φτωχή! Ἦξεραν δὲ καὶ τὸ ἄλλο, πῶς ἢ μάνα τοῦ Γιοβάνη ἦταν πολὺ στρυφνὴ καὶ μεγαλοϊδεάτισα.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἢ κερά Πέτρωνα ἀπέφευγε τῆς συναναστροφῆς μὲς' τὸ χωριό, τὸ ἴδιο δὲ ἔκανε καὶ ἢ Ἄνουσα ποῦ ἤξερε ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς κακιάς πεθεράς θὰ μένη στὸν κόσμον ἄλλο. Περιοριζότανε λοιπὸν ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδυ στὴν Ἄλτάνα τοῦ Πύργου τῶν

Πολυτέρων και ἐν τούτοις τὰ λόγια δὲν ἔλειπαν κάθε Σάββατο ἀπὸ τοὺς Φούρνους, τ' ἄλωνια και τὰ θέριτα. Γιαυτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο και ἡ κερά Πέτρενα δὲν ἄφινε τὴν Ἀνούσα ἀπὸ κοντά της.

Δὲν ξέρω ὅμως πῶς μιὰ μέρα ἡ Ἀνούσα πηγαίνοντας σ' τὸν ἀνεμόμυλο τοῦ Γέρω Μαστρογιάννη γιὰ νὰ πάρη τὸ ἄλεσμά της, εἶδε ἐκεῖ τὸ Γιοβάνη μονάχο του. Ἀπὸ τὸ φόβο της εἶχε κατακοκκινίσει, ἀλλὰ και δὲν μποροῦσε νὰ ἀπομακρυνθῆ γιὰ τὴν φαινόταν, πῶς κάτι σὰν νὰ τραβοῦσε τὴν καρδιά της. Ὁ Γιοβάνης μὲ περισσότερο θάρρος, τὴν πλησιάζει, τὴν χαιρετάει εὐγενικὰ και μὲ τὸ πλατανένιο βουκέντρι του βοηθούμενος, τῆς φορτώνει τὸ βαρὺ ἄλεσμά της σ' τὸ ὑπομονετικὸ γαῖδουράκι της.

Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε πολὺ δυνατά. Δὲν ξέρω πῶς ἡ κερά Πέτρενα σὰν εἶδε πῶς ἀργοποροῦσε, ὑποψιάστηκε, και νάσου τὴν μιὰ και δυό, φτάνει στὸν ἀνεμόμυλο και τοὺς βρίσκει κουβεντιάζοντας.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ περιγραφῆ ὁ θυμὸς τῆς κερά Πέτρενας. Σηκώνει εὐθὺς και τὰ δυό της χέρια, τὴν ἀρπάζει ἀπὸ τὰ μαλλιά και τὴν στριφογύρισε σὰν τόπι.

— Ἦντα θὰ σὲ κάμω ἐγὼ μωρή, γέβεντο τοῦ χωριοῦ! Ἄν σὲ ξαναβρῶ μὲ τὸν Γιοβάνη, θὰ σὲ συρομαδίσω σὰν τὴν πάπια, ἀεροφυσισμένη, ποῦ νὰ μὴ σὲ χαρῶ. Κύργε και Θεέ μου! (φαίνεται πῶς ἡ λέξις ἀεροφυσισμένη ἔμεινε ἀπὸ τότε στὰ χωριά). Ὁ σωρόκος ἐκεῖνος εἶχε λύσει τὴν θυλακούρα, ὅπως τὴν λένε, και τὸ ἄλεῦρι εἶχε χυθῆ ἀπάνω στὸ σαμάρι και στῆς κατακείμενες κουβαρασκέλες. Αὐτὸ ἦταν ἀρκετὸ νὰ αὐξήσῃ περισσότερο τὸ θυμὸ τῆς κερά Πέτρενας, ποῦ ἄρχισε νὰ κτυπᾷ μαζὺ και τὸ σαμάρι τοῦ γαϊδάρου. Ὡ θεέ μου δὲν λέγεται ἡ μανία ποῦ τὴν εἶχε πιάσει. Ἦταν ἀδύνατο νὰ στηριχθῆ στὰ πόδια της και προταμένη στὴν ἄγρια φόρα τοῦ ἀνέμου, βρέθηκε μετέωρη και ἀμέσως ἔπεσε σὰν μεθυσμένη ἐπάνω εἰς ἓνα φτερὸ τοῦ Μύλου, ποῦ ἡ ἀδένα του τῆς ἔκοψε και τῆς δύο πλεξοῦδες τῶν μαλλιῶν της. Ὡ τότε πιά ὁ Γιοβάνης φοβισμένος μὴν ἔπαθε κανένα κάταγμα στὴν κεφαλή της, ἔτρεξε και τὴν σήκωσε ἐπάνω, τῆς φορεῖ τὴν κίτρινη μαγουλίκα της, τὴν βοηθᾷ και καθυπερβαίνει τὸ γαϊδουράκι της και ὕστερα λυπημένος χαιρετῶντας, ἐτράβηξε τὸν παραπάνω δρόμο τῶν Τσιτζάμων. Ἀπὸ τὸ τραγικὸ ἐκεῖνο ἐπεισόδιο ἡ Ἀνούσα δὲν ἦταν πιά δυνατὸ νὰ βλέπῃ τὸν Γιοβάνη και σκέφθηκε νὰ πῆ στὴ μάνα της πῶς θέλει νὰ ταξειδέψῃ.

Ὁ θυμὸς τῆς κερά Πέτρενας ὅπως δῆποτε εἶχε μετριασθεῖ. Καὶ ἡ Ἀνούσα τὸ πρῶτὸ τῆς ἄλλης μέρας, πῆρε τὸ καλαθάκι της γιὰ νὰ μα-

ξέψῃ ἀντελώνικα σῦκα στὸ παρακάτω Συκοῖρι. Βλέποντας ἡ κερά Πέτρενα τὴν κόρη της νὰ κατεβαίνει μοναχὴ ξεκινάει σὰν ἄλλος Ἰαβέρης, τὴν παρακολουθεῖ και τὴν φτάνει στὴν μεγάλη ποταμοσυνία. Σοῦ ἀρέσανε νοικοκυρά μου τὰ χεσινα ῥεζιλίκια; Καὶ ἡ Ἀνούσα ντροπαλὴ ἀρχίνησε νὰ τὴν καλοπιάνῃ. — Μάνα μου, τῆς λέει, Μάνα μου! συχώρα με!!

Ὁ Γιοβάνης φαίνεται πῶς μ' ἀγαπάει. Κάτι ἀρχίνησε νὰ μοῦ πῆ στὸ μῦλο μὰ ἐσὺ δὲν.... Γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε λοιπὸν αὐτὸ τὸ σκοπὸ πρέπει νὰ ταξειδέψω στὴν Πόλη νὰ κάνω λίγες λίρες και φλουριά και τότε δὲν θά'χῃ κανεὶς νὰ μᾶς πῆ τίποτε! Δὲν λὲς και σὺ τὸ ἴδιο;

Καὶ ἡ κερά Πέτρενα ἂν και ἦταν βέβαια πῶς θὰ τὴν κούραζε ὁ πόνος τῆς ξηνητιᾶς μὲ κομπιασμένη φωνὴ τῆς λέει πῆγαινε στὸ καλὸ μονάκριβή μου. Καὶ σηκώνοντας τὸ καλαθάκι της στὸν ὄμο ἔβρεχε μὲ τὰ δάκρυά της τὸ ἡλιόπυρο τοῦ συκοῖριου χῶμα.

Τὴν ἄλλη μέρα χωρὶς νὰ μάθῃ κανεὶς τίποτε μέσ' τὸ χωριὸ ἡ Ἀνούσα ἐφίλησε τὴ μάνα της και μὲ τὴν εὐχὴ της ἀρχίνησε νὰ ταξειδεύῃ σ' τὸν ὠκεανὸ τῶν ἐλπίδων.

Σὲ δυὸ μέρες ἡ Ἀνούσα ἦταν στὴν Πόλη. Ἐνας φεσάτος ἀράπης τὴν ὠδήγησε στὸ λιμεναρχεῖο γιὰ νὰ θεωρηθῶν τὰ διαβατήριά της. Ὁ μεγάλος καιμακάμης μόλις εἶδε τὸ ὄμορφο προσωπάκι της ποῦ ἀκτινοβολοῦσε σὰν ἥλιος, τὴ ρώτησε γιὰ τὸ ταξίδι της, και ἡ Ἀνούσα ἀμέσως πληροφοροῦσε τὸν καιμακάμη, ὅτι ἐσκόπευε νὰ ἐργασθῆ γιὰ νὰ κάνῃ τὴ μάνα της εὐτυχημένη.

Ἡ ἀπάντησίς της συνεκίνησε τὸν εὐγενικὸ ἐκεῖνο ἄνθρωπο και διέταξε νὰ τῆς δοθῆ ἐργασία σ' ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρότερα φιλανθρωπικὰ νοσοκομεῖα τῆς Πόλης, ὅπου πράγματι ἡ Ἀνούσα δὲν ἄργησε νὰ εἰδικευθῆ ὡς νοσοκόμα και νὰ γίνῃ ἀγαπητὴ σὲ ὅλους τοὺς προϊσταμένους τοῦ νοσοκομείου ἐκεῖνου. Καὶ μὲ τὴν ἐργασία της ἐκεῖνη πέρασε σχεδὸν ὀλόκληρο καιρὸ ἐκεῖ.

Μιὰ μέρα ἀνοιξιάτικη ὄλες ἡ ἐφημερίδες τῆς Πόλης ἐδημοσίευαν μιὰ προκήρυξη πολέμου μὲ τὴ Ρωσσία. Τὰ Καυκασιανὰ στρατεύματα εἶχαν σχεδὸν κατέβει στὰ κάστρα τῆς Πόλης. Ὁ τόπος εἶχε ἀποκλεισθῆ και ἡ Ἀνούσα δὲν λάβαινε πιά γράμμα.

Ἡ ἀφορητὴ ἐκεῖνη τοῦ πολέμου τῆς Τουρκίας μὲ τὴ Ρωσσία ἔκανε και τὰ ἄλλα κράτη νὰ ἀγρυπνοῦν γιὰ τὰ σύνορά τους. Καὶ ἀφοῦ οἱ λαοὶ τοῦ Βόλγα εἶχαν ἐπαναστατήσῃ και αὐτοὶ δὲν μποροῦσε και ἡ πατρίδα τοῦ Γιοβάνη νὰ μείνῃ ἀμέτοχη και νὰ μὴ κρατήσῃ τὴν ἄμυνά της. Τὰ νησιὰ τῆς ἄσπρης θάλασσας εἶχαν πῆξει μὲ τὰ καράβια τους ὅλα τὰ τριγύρω κανάλια και ἦταν πολὺ φυσικὸ στὸ γε-

νικό εκείνο συναγερμό και ὁ Γιοβάνης ὡς νησιώτης νὰ ὑπηρετῇ ναύτης. Μιὰ μέρα ὁ ἥλιος εἶχε κρυφθῆ σὲ μιὰ πυκνὴ δμίχλη και τὸ κάραβι τοῦ Γιοβάνη ἔρμαιον τοῦ ἀγνώστου ἔπεσε ἐπάνω στὴν ἀρμάδα και αἰχμαλωτισμένο ἀπὸ τὰ πυρὰ δὲν μπορούσε παρὰ νὰ παραδοθῆ. Ἔνα ἐχθρικό βόλι πλήγωσε στὸ μηρὸ τὸν Γιοβάνη και ἀμέσως οἱ Ἑρσανελίδες, σύμφωνα μὲ τοὺς διεθνεῖς νόμους, τὸν πῆραν και τὸν ἔβαλαν εἰς ἓνα στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο.

Τὸ τραῦμα τοῦ Γιοβάνη ἦταν σοβαρό. Εἶχε δὲ και μεγάλη ἐξάντλησι ἀπὸ τῆς κακουχίης σὲ βαθμό, πού τὸ πρόσωπό του ρυτιδωμένο και μὲ μακρὰ γένεια εἶχε ἐντελῶς παραμορφωθῆ.

Τόσον δὲ φρικτοὶ ἦταν οἱ πόνοι του, πού ὄλοι ἐκεῖ παρεπονοῦντο ἀπὸ τῆς φωνῆς του, ἢ ὅποιες δὲν τοὺς ἄφιναν τῆ νύχτα νὰ κοιμηθοῦν. Ξένος μέσα στοὺς συναδέλφους του και πιότερο ξένος στὸ χῶμα μιᾶς ξένης πατρίδας, περίμενε νὰ βελτιωθῆ ἢ κατάστασίς του γιὰ νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ νησί του.

Στὸν συλλογισμό τοῦ ἐκείνου τίποτε ἄλλο δὲν πρόσχε ἀπὸ μιὰ ψηλὴ νοσοκόμα, πού τοῦ ἔδενε τὸ τραῦμα του και ὄλο τὸν παρηγοροῦσε πῶς θὰ γίνῃ γρήγορα καλά.

Μιὰ νύχτα μελαγχολικὴ ἀκουμπισμένος στὰ ἑρείσματα τοῦ κρεβατιοῦ του, προσπαθοῦσε νὰ κοιμηθῆ μὰ ἦταν ἀδύνατο γιὰτὶ ἐρχότανε μέσ' τὸ νοῦ του ὀλοένα τὸ χωριό του, τὰ κυνήγια του και τὰ πανηγύρια. Κατὰ παράδοξη τύχη ὁ λύχνος εἶχε σβύσει και μόλις τὸ ἀντιλήφθηκε ἡ νοσοκόμα ἔσπευσε μέσ' τὸ θάλαμο ἀνάφτοντας μ' ἓνα σπύρτο τὸ λύχνο πού ἦταν ἡ μόνη παρηγοριά του. Καθὼς δὲ ἦταν ἄγρυπνος εἶδε τὴν νοσοκόμα και ἀμέσως τὴν εὐχαρίστησε. Πῶς βρέθηκες ἐδῶ ἀδελφῆ τῆς λέει; Εἶναι μεγάλος κόπος γιὰ σένα νὰ εἶσαι ὑποχρεωμένη νὰ παρακολουθῆς ἐμᾶς τοὺς ἀρρώστους πού ὄλο παράποννα εἴμαστε. Καὶ συνεχίζοντας προσθέτει ἀκόμα. — Πῶς ἔτυχες μέσα ἐδῶ νοσοκόμα; Ἡ Ἄνούσα μὲ ἓνα βαρὺ στεναγμὸ τοῦ λέει: — τί ἄλλο μπορούσε νὰ μὲ φέρῃ ἐδῶ ἀπὸ τὴν ὀρφάνια μου; Ἔχω μιὰ μάννα και γι' αὐτὴν μονάχα ζῶ και δουλεύω μήπως και τὴν κάνω εὐτυχισμένη. Τὰ λόγια ἐκεῖνα ἀνεστάτωσαν τὴν καρδιά τοῦ Γιοβάνη, γιὰτὶ ἔβρισκε μιὰ γνώριμη ἀπήχησι στὴν λεπτὴ φωνὴ της, πού τοῦ φαινότανε πῶς μιὰ τέτοια φωνὴ τὴν εἶχε ξανακούσει. Ναι ἀδελφῆ μου εἶσαι ἀξιέπαινη γιὰ τὴ προσπάθειά σου αὐτῆ, γιὰτὶ ἡ εὐκὴ τῆς μάννας εἶναι μιὰ εὐτυχία γιὰ τὴ ζωὴ μας.

Ἔχεις δίκιο παληκάρι μου, ἀλλὰ δὲν ἔνοιωσα ποτὲ στὴ ζωὴ μου τὴ γλύκα τῆς εὐτυχίας πού λές, γιὰτὶ ἂν ἤμουν τυχερῆ θὰ μπορούσα

νὰ ἀποκοῦσα ἓνα νέο, πού μ' ἀγαποῦσε και τὸν ἀγαποῦσα και ἐγώ. Καὶ τότε!... Ἄλλὰ βλέπεις δὲν εἶχα προῖκα πράγμα πού ἦταν ἀδύνατο νὰ μὲ κάνῃ νὰ ἐπιτύχω τὴν ἀποκατάστασή μου. Καὶ τώρα πῶς. ἔχει σὰν θὰ γυρίσω ἂν θὰ βρῶ τὴν μανούλα μου ζωντανὴ καθὼς και τὸν νέο πού ἀκόμα ἀγαπῶ!...

Τὰ λόγια αὐτὰ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸ ρυτιδωμένο πρόσωπο τοῦ Γιοβάνη ἓνα ἀρρωστημένο γέλιο πού τὸν ἔκανε βέβαιο πῶς ἡ ὤμορφη αὐτὴ νοσοκόμα ἦταν ἡ Ἄνούσα. Καὶ τὸ κουρασμένο του ἐκείνο γέλιο γένηκε ἀμέσως πιότερο πόνος και δάκρυ ἀσυγκράτητο. — Καὶ θὰ τὸν γνώριζες τώρα ἂν τὸν ἔβλεπες τὸν νέο πού ἀγαπᾷς; λιγωμένος δὲ ἔπερνε τὸ χέρι της, τὸ ἔσφιγγε δυνατὰ και ἔξακολουθοῦσε. Ὁ νέος ἐκείνος εἶναι κοντὰ σου και τὸν νοσηλεύεις πολὺ καιρό. Καὶ μέσ' τῆ δραματικῆ ἐκείνῃ ἐξομολόγησι ἡ Ἄνούσα ἀνεγνώρισε τὸν Γιοβάνη τὸν ἀγαπημένο της. Τὰ τραῦμα τοῦ Γιοβάνη σὲ λίγες μέρες εἶχε ἐπουλωθῆ και μὲ τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους χωρὶς νὰ προφτάσῃ νὰ ἀνταλλάξῃ περισσότερα λόγια φόρεσε τὰ ναυτικά του, τὴν ἀποχαιρέτησε φιλώντας τὴν και ἀνεχώρησε γιὰ τὴν πατρίδα του Νάξο.

Ἡ Ἄνούσα μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Γιοβάνη ἦταν ἀδύνατο νὰ μένῃ και αὐτὴ στὴν Πόλη, ἄλλως τε εἶχε κερδίσει ἀρκετὰ χρήματα. Ἐδήλωσε λοιπὸν στὴν διεύθυνσί της ὅτι θὰ φύγῃ γιὰ τὴν πατρίδα της. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὴν ἡμέρα πού τὸ ἀπεφάσισε, ἐμολύνθηκε ἀπὸ μερικοὺς τυφιώνας και ἀναγκάστηκε νὰ παραμείνῃ ἀκόμη στὸ Νοσοκομεῖο γιὰτὶ και οἱ γιατροὶ δὲν τὴν ἄφιναν νὰ φύγῃ. Δυστυχῶς ὅμως ἡ βαρεῖα αὐτῆ ἀρώστικα τὴν ἔκανε νὰ χάσῃ τὰ ὄραϊα και φειδωτὰ μαλλιά της και ἡ ἀφοριμὴ αὐτῆ τὴν εἶχε καταβάλλει περισσότερο. Καὶ ἀπελπισμένη μόλις βαπτίστηκαν τὰ νερὰ μπῆκε στὸ βαπόρι ἀρμενίζοντας γιὰ τὸ Νησί. Ἦτανε βαρυνειμωνιὰ και κουκουλωμένη σὲ μιὰ πατανία θωροῦσε τὰ ἀγριεμένα κύματα νὰ ξεσποῦν στοὺς τριγύρω βράχους. Ποιὸς ἔχει ἔλεγε μέσ' τὸ μυαλό της, ἂν ἡ μάννα μου ἔχει λάβει τὸ τηλεγράφημα πού ἔστειλα.

Καὶ ἐκεῖ πού σκεπτότανε ὅλα αὐτὰ, ἡ ὀμίχλη εἶχε σκεπάσει τὸν ὄριζοντα και τὸ βαπόρι κλυδωνισμένο ἀπάνω στὰ κύματα σπρωχνότανε ἀπ' τὸ σωρόκο πρὸς τὴ βόλτα τῆς Γρότας. Τὴν ὥρα ἐκείνῃ πού δλόκληρο τὸ χωριὸ ἦταν ἀπελπισμένο πῶς τὸ βαπόρι εἶναι ἀδύνατο ν' ἀράξῃ, ἡ Κερὰ Πέτρωνα διάβαζε τὸ τηλεγράφημά της:

Ταξειδεύω ἀπὸ προχθές, κατέβα σ' τὴ Χώρα.

Ἄνούσα.

Ἡ ἀνυπομονησία τῆς Κεραπέτρενας ἦταν μεγάλη γιὰ νὰ δῆ τὸ παιδί της. Καὶ μαζί μὲ ὄλο τὸ χωριό, καὶ τὸν Γιοβάνη, ἔφρτασαν στὸ μουράγιο. Καὶ ἀνάμεσα στὴ γενικὴ ἀγωνία ποῦ ἡ ομίχλη μέσ' τὸ σταχτι σκότος της ἔκρυβε ἐντελῶς τὸ βαπόρι δὲν ξέρω πῶς ἓνα παρατηρητικὸ μάτι, ἀπὸ τὰ ναυτικὰ ἐκεῖνα μάτια ποῦ διακρίνουν τὸ ἄπειρο σὰν διόπτρες, εἶδε τὸν σκόρπιο καπνὸ τοῦ φουγάρου καὶ ἀμέσως φώναξε, τὸ γνωστὸ ἐπιφώνημα—Νάτο, Νάτο! Ἡ φωνὴ κείνη ἐγενικεύτηκε σὲ ὄλα τὰ στόματα τῶν παρθένων ποῦ τραγουδοῦσαν ἓνα γλυκὸ τῆς ἀκρογιαλιάς καὶ τοῦ μισεμοῦ τραγοῦδι.

Ἄφρισμένο τὸ κύμα στὸ βράχο,
μὲ βοή τὸ θυμὸ του ξεσπᾶ
κι' ὁ σωρόκος μουγγρίζει κτυπᾶ
τὸ καράβι ποῦ φτάνει μονάχο.

Σὰν ἀετὸς στὸ Βρυόκαστρο κάτω
τὰ φτερά του μαυρίζει ὁ καπνὸς
κι' οἱ γαβριάδες φωνάζουνε νάτο!!!
πίος καὶ πρῶτος θὰ τρέξῃ ἐμπρός!

Ἐκινοῦν μὲ τρομάρα ἢ βάρκες
γιὰ νὰ δέσουν τοὺς κάβους ψηλά,
μὰ ἡ φουρτούνα φριχτὰ τῆς κυλᾶ
κι' ἀλαργέβουν στὸ κύμα μονάχες.

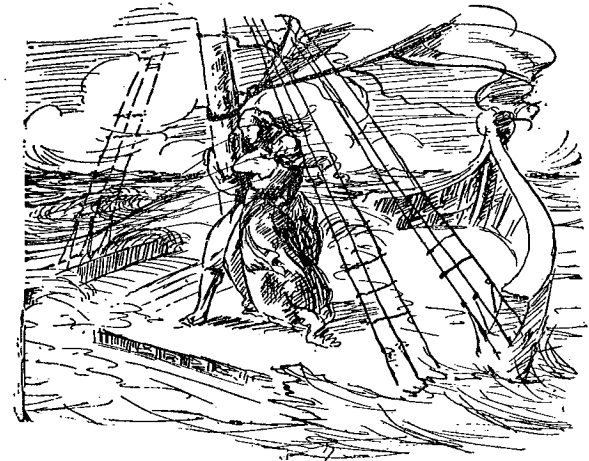
Ἡ ψυχὴ θεϊκὰ λειτανία
προσευκὲς καὶ λαχτάρεις ἀφίνει
καὶ ζητᾶ τὴν ὠραία γαλήνη
ν' ἀπλωθῇ στὸ γιὰλὸ μ' ἀρμονία.

Οἱ μοιραῖοι θυμοὶ τῆς θάλασσας ἐξακολουθοῦσαν καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ βαποριοῦ, ἐπάλευε μὲ τῆς τελευταῖες ἐλπίδες τῆς ζωῆς! Δύο ναύτες τότε ἀπὸ τοὺς πιὸ τολμηροὺς ὅταν εἶδαν τὸ βαπόρι νὰ τὸ κουκουλώνη τὸ κύμα, ἐστράφηκαν πρὸς τὴν γέφυρα σηκώνοντας στὰ χέρια τους τὴν Ἄνούσα. Ἀρπάζουν ἀμέσως μιὰ σανίδα τὴν δένουν ἐπάνω καὶ μαζί της ἀφέθηκαν ἔρμαια τῶν κυμάτων, καὶ σὲ λίγο τὸ βαπόρι χάθηκε στὸ ἀβυσσαλέο χάος τῆς Γρότας.

Θωρῶντας οἱ Βιβλιῶτες μέσ' τὴν καταστροφὴ τὴ σανίδα νὰ ταλαντεύεται καὶ νὰ πλησιάζῃ στὸν κυματοθραύστη τοῦ ἱεροῦ Βράχου,

ἀπλωσαν μεγάλους κάβους στὴ θάλασσα τοὺς ὁποίους οἱ θαλασσόλυκοι ναῦτες ἀρπάζοντας, κατώρθωσαν νὰ διεκπεραιωθοῦν ἀπάνω στοὺς γεροτὺς βράχους. Ἡ καμπάνες χτυποῦσαν πένθιμα, καὶ οἱ γιατροὶ ἔτρεχαν νὰ δώσουν τῆς πρῶτες βοήθειες. Καὶ τέλος οἱ γεναῖοι ναῦτες σώθηκαν μὲ τὴν Ἄνούσα ἀπὸ τὸν βέβαιο ἐκεῖνο θάνατο.

Ἡ κερὰ Πέτρενα μόλις εἶδε τὴν δυστυχημένη Ἄνούσα χωρὶς μαλλιά καὶ κτρινιασμένη ἀπὸ τὴν τραγικὴ στιγμὴ τοῦ ναυαγίου ἐκείνου, στέναξε μὲ τέτοιο πόνου ποῦ ἐράγισε καὶ αὐτὸν τὸν βράχο. Καὶ στὸν κλαυθμὸ τῆς ἐκεῖνο, μὲ τὴ λέξι, κόρη μου! ἔπεσε κάτω στὸ χῶμα

Ο ΓΙΟΒΑΝΗΣ ΚΑΙ Η ἈΝΟΥΣΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΡΟΜΕΡΟΥ ΚΥΚΛΩΝΟΣ ΤΗΣ ΓΡΟΤΑΣ

νεκρή. Τότε ὅλες οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ μὲ μυριολόγια συνώδεψαν τὴν ἄτυχη κερὰ Πέτρενα ὡς τὸν ἐξοχικὸ τάφο της.

Δὲν εἶχε μείνει κανεὶς μεσ' τὸ χωριὸ ποῦ νὰ μὴ πῆγε στὰ πεζούλια τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ νὰ πῆ τὸ θεὸς συγχωρέσστη. Καὶ ἡ Ἄνούσα δοκιμάζοντας καὶ τὸ τελευταῖο ποτήρι τῆς πίκρας ἀκολουθοῦσε ἀπ' ὄλους ἀρρωστημένη τὸ φέρετρο τῆς μάνας της ποῦ τὸ περνοῦσαν ἔξω ἀπ' τὸ παλιὸ της σπιτάκι, τὴν ἀλτάννα της, ποῦ ἦταν μαραμμένη ὅπως καὶ ἡ καρδιά της, ποῦ ἦταν στὸ χωριὸ ἐκεῖνο ποῦ τὸ ἐνώνει πάντα πότε ἢ χαρὰ καὶ πότε ἢ λύπη. Δὲν πέρασαν πολλὲς μέρες κι' ἀπὸ τῆς ἄπειρες παρηγοριῆς, ἢ ἄμορφη Ἄνούσα γένηκε ἐντελῶς καλά.

Μιὰ μέρα καλοξημέρωτη, ὁ ἦχος μιᾶς φλογέρας εἶχε ξυπνήσει τὰ

μαργιολεμένα μάτια τῆς Ἀνούσας. Σηκώθηκε εὐχαριστήμενη ἀπὸ τὴν τέρψη τῆς μουσικῆς καὶ ἀντικρύζει στὴν ἀδύλοπρά της τὸν Γιοβάνη, ποῦ εἶχε ἄθελα κ' αὐτὸς τρυγήσει τὸ ποτῆρι ὅλης ἐκείνης τῆς περιπέτειας.

Τὴν χαιρετᾷ ἀμέσως καὶ φιλώντας τὸ χέρι της, τὴ γυρεύει σὲ γάμο· καὶ ἡ Ἀνούσα μέσ' τῆ μοναξιά της δέχθηκε τὴν πρότασί του, καὶ ἔτσι ἐξεπληρώθηκε ὁ πόθος τῶν δύο ἐρωτευμένων πουλιῶν.

Τὸ ἀπομεινόμερο ὅλο τὸ χωριὸ μαζὺ ἐπανηγύριζε τὴν ἔνωσή τους ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν φλογέρων καὶ τουμπακιῶν.

Τέτοιοι γάμοι χαρούμενοι καὶ εὐτυχημένοι δὲν γένηκε ποτὲ στὸ Γαλανάδο, καθὼς ἔλεγαν οἱ γεροντότεροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Γιοβάνης ἦταν ὁ καλύτερος νοικοκύρης τοῦ χωριοῦ καὶ εἶχε ἐκτίμησι σὲ ὅλο τὸ δῆμο. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὰ πλούτη του ἦταν καὶ προικισμένος μὲ πολλὰς ἄλλες κοινωνικὰς χάρες. Γιαντὸ οἱ κάτοικοι ποῦ ἤξεραν τὰ προτερήματά του αὐτὰ τὸν ἔκαναν καὶ δήμαρχο τοῦ δήμου Βίβλου.

Στὰ χωριά τοῦ δήμου ἐλάβαιναν χώραν πολλὰς τοπικὰς ἐορτὰς μιὰ δὲ ἀπὸ τῆς μεγαλύτερης ἦταν ὅπως τὴν ἔλεγαν ἡ τελετὴ τῶν γραμματῶν.

Τὴν ἡμέρα λοιπὸν ἐκείνη ὁ Δήμαρχος ἦτανε καὶ ὁ Τελετάρχης. Γέροι, νέοι, μαθητὲς τῶν σχολιῶν καὶ ἡ ἄμορφότερες παρθένες, ἐώρταζαν τὸ χαρμόσυνο ἐκεῖνο πανηγύρι. Ἡ ἐορτὴ ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἔπαιρνε γενικὸ ἐνθουσιαστικὸ χαρακτῆρα. Ἀπὸ τὴν μιὰ μερὴν οἱ πετροπόλεμοι, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου καὶ τῆς κολυμβητικῆς, καὶ τελευταία τὸ βράδυ ἡ λαμπαδοφορῖες.

Κατὰ τὴν καθιερωμένη ἐθιμοτυπία, ὁ Δήμαρχος μετὰ τὴν ἀπονομὴ τῶν βραβείων στοὺς νικητὲς ἔπαιρνε νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ τὸ μεγάλο μοναστήρι τῆς (Κιουρᾶς Ἀγιάς) πῆρε λοιπὸν τὴν Ἀνούσα μὲ τὴν βάρκα τοῦ καπετὰν Μαρίνου καὶ ἐταξίδευαν τὸ δειλινὸ γιὰ τὸ Μοναστήρι, ποῦ ἀπείχε μόνις μιὰ ὥρα ἀπὸ τὴν χώρα. Οἱ μοναχοὶ ἐπερίμεναν τὸν Δήμαρχο μὲ συγκίνηση καὶ ψαλμωδίας κατανυκτικὰς. Συγχρόνως δὲ εἶχαν καὶ πολυτελέστατο γεῦμα ἀπὸ ψητὰ ἀρνιά, γουρουνόπουλα καὶ ξανθὰ κρασιὰ τῆς Κοστέρας. Τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγιάς ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τῆς Νάξου. Ἡ Φύσις ἐκεῖ ἦταν γραφικωτάτη τὰ δὲ κρύα νερὰ τοῦ μέρους ἐκείνου ἔλεγαν πῶς κατέβαιναν κ' ἔπιναν καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι.

Μὲ τὸ ἀβαντζάρισμα λοιπὸν τοῦ καπετὰν Μαρίνου μεσ' τὸ δειλινὸ εἶχαν φτάσει εἰς τὸν ὠραῖο ἐκεῖνο τόπο. Πρῶτος ποῦ ὑπεδέχθηκε

τὸν Δήμαρχο ἦτανε ὁ ἡγούμενος Φασολᾶς καὶ κοντὰ σ' αὐτὸν καμμιὰ δεκαριά ἄλλοι καλόγεροι ποῦ κρατοῦσαν στὰ χέρια τοὺς συφούνια καὶ φλασιὰ ἀπὸ κρασιὰ κερνῶντας ἀδιάκοπα.

Ὅλοι σχεδὸν εἶχαν τρελλαθῆ στὸ μεθύσι. Μὰ ὁ Γιοβάνης ποῦ ἤξερε πῶς ἔπαιρνε νὰ ἐπιστρέψῃ λίγο νωρὶς γιὰ νὰ βρεθῆ στῆς λαμπαδοφορῖες ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ἀμέσως ὁ καπετὰν Μαρίνος μὲ ὅλα τὰ γερατεῖα του ἔσφιξε τοὺς σκαρμούς τῶν κουπιῶν, τέντωσε καὶ τὸ μικρὸ πανὶ τῆς βάρκας ἔτοιμος γιὰ νὰ ἀρμενίσουν γιὰ τὴν χώρα.

Ὁ καπετὰν Μαρίνος ἦταν κ' αὐτὸς μεθυσμένος, ἀλλὰ μέσα σὲ ὅλο τὸ μεθύσι του καὶ ἀφοῦ εἶχαν πιά ἀποχαιρετήσῃ τὴν καλὴ συντροφιά τους, μόνις τραβήχτηκε ἡ βάρκα του πρὸς τὸ πέλαγος εἶχε κάποια ἀνησυχία. Ὡ! μὰ τὴν γλυκομματούσα ἔλεγε! Ἐξέχασα πίσω τὸ μαχαῖρι μου κοντὰ στὰ ψητὰ ἀρνιά! Ἡ ἀνησυχία αὐτὴ τοῦ καπετὰν Μαρίνου ἦταν δικαιολογημένη γιὰτὶ γιὰ τοὺς ναυτικούς ἔχει μεγάλη σημασία τὸ μαχαῖρι μὲ τὸ ὁποῖο κόφτουν τοὺς κυκλῶνας. Καὶ κρατῶντας σφιχτὰ τὸ τιμόνι του, προσπαθοῦσε νὰ περάσῃ τὰ κανάλια τῆς Γρότας. Δυστυχῶς ὁ καιρὸς ἦταν τόσο ἄγριος ποῦ ἡ προσπάθεια ἦταν ἀνίσχυρη, γιὰ νὰ κατορθώσῃ ἡ βάρκα νὰ φτάσῃ στὸ λιμάνι καὶ γιαντὸ ἡ πρόβλεψη τοῦ καπετὰν Μαρίνου γινότανε πραγματικότης γιὰτὶ μέσα στὴν σοροκαλή, ἕνας τρομερὸς κυκλῶνας ἄρπαξε σὰν φτεροὸ τὴ βάρκα καὶ τὴν πέταξε στὸν οὐρανὸ σὰν μετέωρο. Κρεμασμένος ὁ καπετὰν Μαρίνος στὸ ἀριστερὸ κουπί, κύτταζε τὸν Γιοβάνη καὶ τὴν Ἀνούσα· μπρομητισμένοι στὸ μικρὸ ἀμπάρι ἦταν σὲ τελεία ἀναισθησία· πνιγόμεστε, πνιγόμεστε ἐφώναζαν!! Στῆς κορυφῆς τοῦ Ζᾶ κατοικοῦσαν βοσκοὶ ὅπως πάντα· μόνις εἶδαν τὴν βάρκα νὰ διευθύνεται πρὸς τὸ μέρος τους, ἀπλωσαν τότε ἀμέσως ἀνάπλια καὶ κρατώντας τα στὰ χέρια τους τεντωμένα, κατῶρθωσαν νὰ σώσουν τὴν βάρκα, ἀπάνω σ' αὐτὰ καὶ νὰ γλυτώσουν τὸ θάνατο.

Στὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς πτώσεως ἦταν ἕνα μεγάλο σπήλαιο ποῦ ἐθεωρεῖτο ἱερὴ κατοικία τῶν βοσκῶν, γιὰτὶ εἶχαν ἐκεῖ θαφτῆ τὰ ἀνθρώπινα θύματα τῶν ἄγριων θεριῶν, γιὰ τὰ ὁποῖα ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐώρταζαν οἱ βοσκοὶ, σύμφωνα μὲ τὴ θρησκευτικὴ ἐθιμοτυπία τους.

Καὶ τὰ τρία θύματα ἦταν ἐνθουσιασμένα γιὰ τὴν διάσωσή τους καὶ γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ φιλοξενία, ποῦ τοὺς ἔκαναν οἱ βρακοφόροι βοσκοὶ. Καὶ ἐνῶ τὰ πάντα κολυμπούσανε στὴν εὐθυμία, μιὰ μεγάλη λύπη εἶχε καταλάβῃ τὸν καπετὰν Μαρίνο, γιὰτὶ ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τοῦ Κυκλῶνα εἶχε χάσει τὸ δεξιὸ μάτι του. Καὶ τὸ δειλινὸ ὁ καπετὰν Μα-

ρῖνος για νὰ περάση ὅπως δήποτε τὴν ἀνία του, ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ θαυμάζοντας τὴ φύση.

Στὸ κατακόρυφο ἐκεῖνο σημεῖο τοῦ βουνοῦ ὑπῆρχε καὶ μιὰ χαράδρα ἀπότομη στὴν πλαγιά τῆς ὁποίας ἦτανε μιὰ βρύση ὁ καπετὰν Μαρίνος μόλις εἶδε τὸ γάργαρο νερὸ ἔσκυψε κ' ἐχόρτασε τὴν δίψα του. Θαῦμα θαρροῦσες κ' ἦταν ποῦ μάγειρε τὸ νερὸ ἐκεῖνο καὶ ἐθεραπεύτηκε ἀμέσως τὸ μάτι του. "ὦ! θεέ μου! Ἡ χαρὰ τοῦ καπετὰν Μαρίνου ἦταν ἀφάνταστη. Σὰν πουλὶ κατέβηκε ἀπ' τὸ βουνὸ φθάνοντας στὸ μέρος τοῦ σπηλαίου ποῦ χόρευαν ἀκόμα ἐκεῖ μὲ φλογέρες, ἢ παραμυθένιες βοσκοποῦλες. Καὶ ἔτσι χαρούμενοι πιά χαιρέτησαν καὶ ἄρχισαν νὰ βαδίζουν πρὸς τὸν ἐλαιόφυτο κάμπο τῆς Τραγαίας.

Οἱ τρεῖς ὁδοιπόροι διαβαίνοντας τὰ μονοπάτια τῶν βουνῶν δὲν ἔπαναν νὰ συζητοῦν γιὰ τὴν τραγικὴ περιπέτειά τους. Καὶ ἐνῶ ἔφταναν ἀμέριμνοι τῆς ὄρεινῆς πολίχνης σκοτεινιαστικὰν ἔξαφνα ἀντικρου στὸ μεγάλο πύργο τοῦ Χειμάρου, ποῦ ἦτανε ἀπὸ τὰ μεγαλειότερα φρούρια τῆς ἐποχῆς καὶ χρησιμοποιοῦσαν τότε γιὰ φυλακές. Κοντὰ ἐκεῖ ἦταν καὶ ἓνα πολὺ βαθὺ πηγάδι, γιὰ τὸ ὁποῖον λέγανε πῶς στοιχημάτιζαν οἱ βασιλοποῦλες ποιά νὰ τὸ στερέψη. Μὰ φαίνεται πῶς δὲν μποροῦσαν, γιατί ἦταν δίστομο κ' εἶχε ἀστερέυτες φλέβες. Στὸ δίστομο λοιπὸν αὐτὸ πηγάδι μιὰ φρουρά, ποῦ φύλαγε τοὺς βαρυνονίτες ἄκουσε τὸ ψιθύρο τῶν ὁδοιπόρων καὶ εὐθὺς ἐφώνησαν ἄλλ! Καὶ χωρὶς νὰ προφτάξουν νὰ ποῦν οὔτε λέξι ὠδηγήθηκαν καὶ οἱ τρεῖς στὴν φυλακὴ. Μέσα ἐκεῖ ἔξέτιε τὴν ποινὴ του ἓνας ληστοπειρατῆς ποῦ λεγότανε Ἄστροπελέκης. Δὲν ἦταν πολὺ δύσκολο ἓνας ποῦ δὲν εἶδε ποτὲ φυσιογνωμίες κακούργων ὅταν ἔβλεπε αὐτὸν καὶ μάλιστα στὸ σκοτάδι νὰ πάθαινε ἀπὸ συγκοπὴ τῆς καρδιάς φαντασθῆτε λοιπὸν τὴν τρομάρρα τῶν δυστυχισμένων αὐτῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἤξεραν τί θὰ ἀπογίνουν ἀργότερα.

Τὰ ξημερώματα περίφοβοι περίμεναν νὰ ἰδοῦν τί θὰ ἀπογίνουν. Καὶ ἐνῶ ἦταν καὶ οἱ τρεῖς ἄφωνοι σχεδὸν ἀπὸ τὴν λύπη τους θαρροῦσαν μὲ περιέργεια τὸν ληστὴ στὴν ἀλὴ τοῦ Πύργου νὰ παίξῃ μὲ τὰ περιστέρια ποῦ ἦταν ἡμερώτατα καὶ φτερούγιζαν ἀπάνω στὰ σιδερένια κάγκελα. Καὶ τελειώνοντας ὁ ληστὴς ὅλα τὰ παιγνίδια του κατόπιν ἔπερνε ἓνα σκαλιστῆρι καὶ ἀλλάκιαζε τὰ λουλούδια τῆς Ἄλτάνας, ποῦ τὴν διατηροῦσε αὐτὸς καὶ τὴν εἶχε πάντα δροσερὴ καὶ καλλιεργημένη.

Ἡ ἀνοιξίς τῶν λουλουδιῶν μὲ τὰ περιστέρια ποῦ μοιάζαν σὰν τὰ περιστέρια τοῦ Sant Rémo ἐπαρουσίαζαν στοὺς ἀπελπισμένους μιὰ

μεγάλῃ εὐχαρίστηση καὶ τοὺς ἔκαναν νὰ λησιμονοῦν τὴν πίκρα τους. Μὰ καὶ ὁ θαυμασμός τους ἦταν ἀφάνταστος βλέποντας ἓνα κακούργο τόσο στηλιτευμένο μὲ τὴν φύση τῶν ἀθῶων πουλιῶν καὶ τῶν λουλουδιῶν τοῦ βουνοῦ.

Ἦταν μιὰ στιγμή ποῦ φυσοῦσε δυνατὰ ὁ ἄνεμος. Δὲν ξεῦρω πῶς ἓνα κитρινόπουλο ποῦ πετοῦσε ἀπὸ τὸ ἓνα κλαδί ὡς τὸ ἄλλο καρφώθηκε στὸ ἀγγίλι ἐνὸς ῥάμνου ξεψυχώντας ἐκεῖ τὰ ἔντερά του εἶχαν τενωθῆ ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο τοῦ ῥάμνου ὡς τὸ ἄλλο.

Τὸ θέαμα ἦταν ἐκπληκτικὸ γιὰ τὸ μοιραῖο αὐτὸ θάνατο τοῦ πουλιοῦ. Ἡ θερμὴ καὶ ζωογόνες ἀκτίνες τῆς Κόρωνος εἶχαν ξεράνει τὰ ἔντερα καὶ κατὰ φυσικὴν συνέπεια ἐσηματίσθηκαν χορδὲς ὄργανου. Σιγὰ σιγὰ δὲ ἀργότερα ἢ χορδὲς αὐτὲς μέσ' τ' ἀγέρι μετέδιδαν ἓνα ὠραῖο καὶ γλυκὸ ἦχο βγαλμένο σὰν ἀπὸ ἓνα ἐλαφρὸ καντίνι κιθάρας μέσ' τὴ νύχτα.

Ὁ φυσιολάτρης ἐκεῖνος μόλις ἄκουσε τὴν λεπτὴ ἐκεῖνη μελωδία ἔσυρε τὸ κλαδευτῆρι του ἔκοψε ἓνα κομμάτι ξύλο ἀπὸ ἓνα κορμὸ δένδρου καὶ πελεκώντας τον κατεσκευάσε ἓνα λαγοῦτο στὸ ὁποῖο προσάρμοσε τῆς χορδὲς ἀρχίζοντας ὕστερα νὰ παίξῃ παθητικὰ τραγούδια τῆς φυλακῆς:

Δὲν μὲ μέλλει τὸ σκοτάδι

Δὲν μὲ μέλλει ἡ φυλακὴ κλπ.

Ὁ Γιοβάνης ποὺ διακρινότανε πάντα γιὰ τὴν ἔξυπνάδα του δὲν ξέρω πῶς τοῦ φάνηκε καὶ πέρνοντας στὰ χέρια του ἓνα ἄσπρο περιστέρι τὸ χάιδε. Συγχρόνως δὲ πέρνει καὶ ἓνα κομμάτι χαρτί καὶ ἀπάνω σ' αὐτὸ γράφει: «Ἀγαπητοί μου συνδημότες, ἡ Ἄνούσα ἐγὼ καὶ ὁ καπετὰν Μαρίνος εἴμαστε στὴ ζωὴ καὶ ἐρχόμαστε στὴ Βίβλο τὸ πρῶτ'». Ὑστερα πέρνοντας τὸ γράμμα αὐτὸ τὸ βάζει στὸ ράμφος τοῦ περιστεριοῦ καὶ μὲ ὅλη του τὴ δύναμη τῶριξε μὲ διεύθυνση πρὸς τὸν ὀρίζοντα τοῦ δήμου Βίβλου.

Ο ΤΡΟΜΕΡΟΣ ἈΡΧΙΠΕΙΡΑΤΗΣ ἈΣΤΡΟ-
ΠΕΛΕΚΗΣ ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΛΑΓΟΥΤΟ
ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΦΥΛΑΚΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
ΧΕΙΜΑΡΟΥ

Σὲ λίγη ὥρα τὸ περιστέρι ἐκεῖνο ἀνέμιζε μὲ τὰ φτερά του τὸ χαρτὶ στὰ ὑψώματα τῆς κουμαριᾶς τῶν Τζιτζάμων καὶ ἀφοῦ ἀφῆκε νὰ πέση τὸ γράμμα χάμω εἰς τὸ βρυσάκι τῆς κουμαριᾶς ἐπέστρεψε πάλι στὸν περιώνυμο Πύργο τοῦ Χειμάρου.

Ἐδῶ τὰ πράγματα πῆραν ἓνα τραγικὸ χαρακτήρα. Οἱ φυλακισμένοι ἀφῆθησαν ἐλεύθεροι κ' ἐβάδιζαν πρὸς τὴν Βίβλο κ' ἐκεῖ ποῦ ὅλα τὰ εἶχε θλίψει τὸ φοβερὸ ἄγγελμα τοῦ ναυαγίου καὶ ἡ μοιρολογίστριες μαζὶ μὲ τὰ σχολιαρόπουλα, τῆς γρηῆς καὶ μὲ τοὺς γέρους ἐθρηνοῦσαν σ' τὰ χάλαρα τῶν Τζιτζάμων ἀντίθετα τώρα σὲ μιὰ στιγμή ἢ θλίψη ἐκεῖνη μεταβάλλεται σὲ χαρὰ καὶ χαρούμενο γέλιο. Κἄποιο παιδάκι τοῦ σχολείου μαζεύοντας ἀγριολούλουδα κοντὰ στὸ μικρὸ βρυσάκι, εἶδε μὲ περιέργεια τὸ φάκελλο ποῦ εἶχε ρίψει τὸ περιστέρι. Σκύφτει καὶ τὸ πέρνει. Ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ ποῦ κατέβαινε κ' αὐτὸς τὴν ἀμπασιά, κείνη τὴν ὥρα βλέποντας τὸ παιδί τὸ ρώτησε ποῦ βρῆκε τὸ γράμμα καὶ τὸ παιδάκι ἀφελέστατα τὸ ἔδωκε στὰ χέρια τοῦ δασκάλου του. Ἦταν πολὺ φυσικὸ νὰ τὸ ἀνοίξῃ ὁ δάσκαλος ὅπου ἔμεινε ἔξαλλος ἀπὸ χαρὰ. Ἀμέσως ἔβαλε κήρυκες σὲ ὅλα τὰ χωριά καὶ διεᾶλθον τὴν διάσωσι τῶν τριῶν θυμάτων. Ὡ! τότε πιά ὅλα τὰ μαῦρα μαντύλια γένηκαν ἄσπρες μαγουλίκες καὶ τὸ γοερὸ θρήνημα μετεβλήθηκε σὲ χαρμόσυνο πανηγῦρι.

Τὴν ὥρα ποῦ ὅλα τὰ στήθια ἔπαλλαν τρεῖς σκιῆς ἀνθρώπινες ἀρχίνησαν νὰ κατεβαίνουν τὸ ἀνθόστρωτο μονοπάτι τῶν Πολυτέρων καὶ σιγὰ σιγὰ ἔφτασαν στὸν πύργο τῶν Πολυτέρων ἀγκαλιασμένοι σὲ μιὰ γενικὴ χαρὰ καὶ συγκίνηση.

Ὁ ἀγαπητὸς δήμαρχος εἶχε κατακτῆσει κυριολεκτικῶς τὴν συμπάθεια τοῦ λαοῦ του, ἀλλὰ ὅπως εἶδαμε ἀπὸ διάφορα περιστατικὰ τῆς ζωῆς ἢ εὐτυχία ποτὲ δὲν διαρκεῖ στοὺς ἀνθρώπους. Καὶ τὸ ὄμορφο νησι τοῦ Γιοβάνη κυριεύτηκε ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους. Ἀναγκάστηκε λοιπὸν ὁ καλὸς Δήμαρχος σὰν νομοταγῆς ποῦ ἦταν νὰ ὑποταχθῇ στὸ ἡγεμονάτο τῆς Πάρου. Καὶ περιορισμένος πιά στὴν κατοικία του περνοῦσε τῆς ὥρες του μὲ μιὰ ἀγγελόμορφη κόρη ποῦ ἀπόκτησε καὶ ἦταν πιά δεκαοκτὼ χρονῶν. Τὸ κορίτσι αὐτὸ τοῦ Δημάρχου ἦταν τὸ καμάρι τοῦ Γαλανάδου καὶ ὅλων τῶν χωριῶν. Κανεὶς δὲν ἦταν ποῦ νὰ μὴν γνῶριζε καὶ νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει τὴν ὠραία Σταματικῶ. Οἱ λυρικοὶ μάλιστα ποιητῆς τὴν ὠνόμαζαν καὶ ἄστρον τοῦ Αἰγαίου. Οἱ δὲ λαγουτιέριδες ἀφιέρωναν τὰ πιὸ ἐπαινετικὰ στιχάκια τους. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ προτέρημα τῆς ὀμορφιάς της, εἶχε καὶ τὸ ἄλλο τὸ σπουδαιότερο, ὅτι ἦταν ἀριστη ζωγράφος. Ἡ δὲ τέχνη της ἦταν πολὺ γνωστὴ

καὶ στὴν Πάρο, ὅπου εἶχε βραβευθῆ τὸ καλύτερὸ της ἔργο, γιὰτὶ τὸ εἶχε ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὸ βουνὸ τῆς ἀνθισμένης Μάρπισσας. Γιαυτὸ μάλιστα οἱ Παριανοὶ τὴν ἔφεραν καὶ γιὰ πατριωτίσά των, λέγοντας πῶς εἶχε τραφῆ μὲ τ' ἄλμυρὰ ψάρια τῆς θάλασσάς των.

Οἱ ἀναγνώστες τοῦ δράματος θὰ θυμούνται βέβαια τὸν πειρατὴν Ἀστροπελέκη, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐξέτισε τὴν ποινὴν τῆς φυλακῆς του εἶχε καταφύγει εἰς τὰ μακρυνὰ ἀκρογιάλια τῆς Νάξου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἶχε πάλι ὀργανώσει συμμορία ποῦ λυμαινότανε ὅλα τὰ τριγύρω νησιά. Τὸ νησι εἶχε κυριολεκτικῶς τρομοκρατηθῆ καὶ ἀγρυπνοῦσε ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρο, γιὰτὶ δὲν ἄφιναν ποῦ λένε ἢ ληστεὲς αὐτοὶ οὔτε χλωρὸ φύλλο στὴν ἐλθά.

Ἄν καὶ ὁ πολυτάραχος βίος τοῦ Ἀστροπελέκη δὲν τοῦδωκε ποτὲ καιρὸ νὰ γνωρίσῃ ὅτι κάποτε εἶχε συναντηθῆ στὴ φυλακῆ μὲ τὸν δήμαρχο, ἐν τούτοις τὰ παληκάρια του ἤξεραν ὅτι στὸ δῆμο Βίβλου ἦταν ἓνας δήμαρχος πολὺ πλούσιος καὶ κατοικοῦσε στὸν ὀνομαστὸν πύργο τῶν Πολυτέρων μὲ τὴν οἰκογένειά του. Τὸ πρωτοπαλήκαρό του μάλιστα ὁ Φρυδᾶς ἄκουσε κάποτε νὰ λένε γιὰ τὴν ὀμορφιά τῆς Σταματικῶς. Μιὰ μέρα λοιπὸν ὁ Φρυδᾶς ἐκεῖ ποῦ τρώγαν μέσα στὴ σπηλιά τους στὸ βουνὸ τῆς Μάρπισσας, λέει στὸν γέρο Ἀστροπελέκη. Ἄκουσε, ἀρχηγέ μου, ἔβαλα ἓνα μεγάλο σχέδιο στὸ νοῦ μου. Ναι παιδί μου, ναι παληκάρι μου, πῆσ' μουτο: Ἄκουσέ με λοιπὸν.

Θὰ ξεκινήσουμε ἀπ' ἐδῶ σοῦρουπα καὶ θὰ τραβήξωμε παληκαρίσια μὲ τὸ καράβι μας νὰ βγοῦμε στὸν κάμπο τῆς Βίβλου. Θὰ ἐκβιάσωμε τὴν πόρτα τοῦ πύργου καὶ θὰ ἀπαγάγωμε τὴν ὀμορφη κόρη τοῦ Δημάρχου. Ἀφοῦ τοῦ τὴν πάρωμε καὶ τὴν φέρωμε στὴν Μάρπισσα, θὰ τοῦ γράψωμε νὰ μᾶς στείλῃ 200,000 σκοῦδα γιὰ λύτρα καὶ τότε πιά ἔχε γειὰ φτώχεια. Τὸ σχέδιό μας θὰ ἐπιτύχῃ καλὰ γιὰτὶ ἐγὼ ξέρω καλὰ ἐκεῖνα τὰ λημέρια, εἶμαι δὲ καὶ βέβαιος ὅτι ἐπειδὴ τὸ κορίτσι αὐτὸ τὸ ἀγαπᾶ πολὺ ὁ Δήμαρχος, δὲν θὰ διστάσῃ νὰ μᾶς πληρώσῃ τὰ παληκαριάτικὰ μας. Σηκῶστε τὰ χέρια σας ψηλὰ ὅλοι, ὀρκισθῆτε πῶς θὰ μοιράσωμε τὰ σκοῦδα ποῦ θὰ μᾶς δώσῃ γιὰ λύτρα. Θὰ τὰ μοιράσωμε σὰν καλὰ παληκάρια στὸ ἴδιο αὐτὸ μέρος καὶ ὅταν θὰ κρατοῦμε τὸ κορίτσι δὲν θὰ τὸ πειράξῃ κανεὶς, ὅποιος θὰ βάλῃ χέρι ἐπάνω του, θὰ τὸν σκοτώσωμε ἀπάνω στὸν βράχο. Ἀφοῦ θὰ γράψωμε στὸν δήμαρχο πῶς τὸ κορίτσι του ζῆ μαζὶ μας θὰ ἀπαιτήσωμε, ὅπως σᾶς εἶπα 200,000 σκοῦδα. Τὰ λόγια τοῦ Φρυδᾶ ἤρσαν πολὺ στοὺς συντρόφους καὶ ἀφοῦ ὀρκίστηκαν στὴν τιμὴ τους σηκώθηκε ὁ Ἀστροπελέκης μὲ τὸ ποτήρι του καὶ τὸ τοιγγρίζει μὲ τὸν

Φρυδά λέγοντάς του: Μπράβο παληκαρά μου. Πάμε τώρα στην δουλειά μας και μάθε πώς σε αναγνωρίζω για πολύ έξυπνο και τολμηρό. Έβίβα, έβίβα, γειά σας παιδιά, και να προσέξετε χωρίς φωνές να μη μάς πάρουν χαμπάρι οι διπλανοί καλογέροι του μοναστηριού, που καμμιά φορά ξενουχτούν εκεί με της προσευχές των. Έπλησίαζαν τὰ μεσάνυχτα και οι πειρατές μπήκαν βιαστικοί μες τὸ καράβι, έσφιξαν γερὰ τούς σκαρμούς τῶν κουπιῶν, έτέντωσαν τὰ καραβόπανα και έστριψαν τὸ κανάλι του Βρουκάστρου. Τὸ πόρτο εκείνο ήταν φοβερὰ μανιασμένο σὲ βαθμὸ που τρώμαζαν οι πειρατές μήπως τούς πάρει ἡ μέρα και φανερωθοῦν ἀπὸ πουθενά. Δὲν πέρασε ὅμως λίγη ὥρα και ὁ βορηάς τούς βοήθησε και ἄραξαν στῆς ἀμμουδοφυκιές του Ἄη Προκόπη.

Ήταν ἀκόμη σκοτεινὰ και σὲ λίγο ἡ πούλια θὰ έπερνε τὸ ἐπιθανάτιο φίλημά της ἀπὸ τὸν αὐγερινὸ τῆς Κόρωνος για νὰ χαθῆ ἀνάμεσα στὸ ἀβυσσαλέο χάος του Αἰγαίου. Τὸ ἴδιο και οι πειρατές φρόντιζαν εκείνη τὴν ὥρα νὰ κρύψουν τὸ καράβι τους πίσω ἀπὸ ἕνα βράχο τῆς ἄλυκῆς. Κι' ἀφοῦ ἐπροκάλυψαν τὸ καράβι, ξεκίνησαν πρὸς τὸ μέρος τ' Ἄη Νικολᾶ, καβάλησαν ὁ καθένας ἀπὸ ἕνα ἄλογο και σὲ μιὰ ὥρα βρέθηκαν στους πυκνοὺς καλαμῶνες του Πύργου. Ἀφοῦ ἀναπάφτηκαν δέκα λεπτά τῆς ὥρας ξεκίνησαν πάλι, σὲ ριπὴ ὀφθαλμοῦ σκαρφάλωσαν τὴν μεγάλη σκάλα. Σὰν ἔφθασαν στὸν μεγάλο προθάλαμο του πύργου ἀντίκρυσαν ἐκεῖ τὸν κοιτῶνα τῆς Σταματικῶς, ὅπου κείνη τὴν ὥρα κοιμῶτανε πολὺ βαρειά. Ἀμέσως ὁ Φρυδᾶς ἔβγαλε τὸ μαντήλι του τῆς ἐφίμωσε τὸ στόμα και με μιὰ σοῦ τὴν κατέβασαν σὰν πουλιά, ἀπὸ τὴν ἴδια πόρτα χωρὶς νὰ τούς πάρη κανεὶς εἶδηση. Οἱ συντρόφοι τους που περίμεναν στὸν μεγάλο καλαμῶνα εἶχαν ἐτοιμάσει ἕνα ἄλογο, τὴν ἐκάθησαν ἐπάνω και ἀπὸ πίσω τὴν κρατοῦσε δυνατὰ ἀπὸ τὴ μέση ὁ Φρυδᾶς. Μόλις εἶχαν περάσει πιά τὸ κάτω μέρος του ἰζανακαρὲ ἡ Σταματικῶ συνῆλθε και εἶδε με ἔκπληξη ὅτι βρίσκεται μέσα σὲ κακούργους. Ἄλλὰ και τί νὰ κάνη; Εἶχε μείνει ἐντελῶς ἄφωνη και ἀπελπισμένη βλέποντας τὰ ἄγρια πρόσωπά των και τὰ γιαταγάνια τους κρεμασμένα στὴ μέση τους. Ἐκανε ὅπως δῆποτε τὴν σκέψι πῶς ὀριστικῶς πιά ἡ ζωὴ της εἶχε διαγραφῆ ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ζώντων. Σὲ λίγη ὥρα οἱ ληστὲς τοποθετοῦσαν τὴν Σταματικῶ ἐπάνω στὸ κατάστρωμα του καραβιοῦ, ἐπειδὴ δὲ εἶχε τελείως ἔξαντληθῆ ἀπὸ τὴν κούραση και τὴν ψυχικὴ ἀγωνία ἔπεσε ἀναίσθητη κοντὰ στὸ μεσαῖο κατάρτι βυθισμένη σὲ βαρὺ ὕπνο.

Τὸν βαθὺ ὕπνο τῆς Σταματικῶς ἐτάραξε ἕνα σπαραξικάρδιο ὄνειρο. Τὸ ὄνειρό της τὴν ἔφερε ἀκόμη στὰ αἰθέρια ὕψη του πύργου τῶν

Πολυτέρων. Τῆς φαινόταν πῶς κρατοῦσε τὸ πινέλλο της στὰ χέρια και τοποθετοῦσε χρώματα θλιβερὰ ἐπάνω στὸ ταμπλὸ τῆς Μάρπισσας που εἶχε ζωγραφίσει ὅταν ἦταν ἀκόμα μικρῆ. Μπροστὰ στὰ μάτια της φανερονότανε ὀλοένα ἡ μορφή τῆς Πακτιάς Δήμητρας με πένθιμη φροεσιὰ και ὅτι τὰ μάτια τῆς θεᾶς ἔσταζαν δάκρυα λύπης και ἀνοιγαν μαύρους και βαθειοὺς λάκκους ἐπάνω στὰ μαρμαρένια λατομεῖα του βουνοῦ. Πότε πάλι θωροῦσε τὴν φαντασί της νὰ χορεύουν παρθένες μέσα στὸ γιאלὸ στὴν ἀράδα και πῶς φοροῦσαν χρυσοποικίλτα και πορφυρᾶ Βαύδεα. Τ' ὄνειρο αὐτὸ εἶχε κυριολεκτικῶς θρυματίσει τὴν ψυχὴ της ὅπου ἐξύπνησε ἐντρομη και βλέπει ὅτι βρισκότανε μέσα ἐρημικὸ σπήλαιο φρουρημένη ἀπὸ τούς ἄγριους πειρατές. Τὰ ἴχνη τῶν πειρατῶν ἀπὸ τὴν ὥρα του κρεββατιοῦ της ἴσαμε τὴν ὄλη διαδρομὴ τῶν κανεὶς δὲν εἶχε ἀντιληφθῆ, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα περιστατικό.

ΤΟ ΡΩΜΑΝΤΙΚΟ ΧΩΡΙΟ ΓΑΛΛΗΝΔΟΣ

Ἐξω ἀπ' τὴν περιοχή τῶν Γαλαννάδων ἦταν ἕνας μεγάλος ἀγρὸς στὸν ὅποιον ὑπῆρχαν μερικὰ ἐλαιόδενδρα και ἀμυγδαλιές πανύψηλες. Ὁ ἀγρὸς αὐτὸς εἶχε σημαντικὴ ἀξία για τὸ χωριό, γιατί στὸ βορεινὸ του μέρος ἦταν ἕνα μεγάλο πηγάδι που παρέμεινε ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα.

Στὸ πηγάδι αὐτὸ ἔμεινε πάντοτε ὡς φύλαξ ἕνας ἀγριώτατος Τοῦρκος Γεννίτσαρος τὸν ὅποιον εἶχε συλλάβει ἡ δημογεροντία τῶν Γαλαννάδων ὡς κινάσκοπο. Του εἶχαν λοιπὸν ἐπιβάλλει διὰ νόμου νὰ φρορῆ τὸ πηγάδι αὐτὸ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα γιατί μόνο ὁ Γενίτσαρος Ἄλῆς-γιατί ἔτσι τὸν ὠνόμαζαν – μποροῦσε νὰ διώχνη τὰ ξωτικά που βγαίνουν ὅταν ἄλλαζε τὸ φεγγάρι. (Τὰ ξωτικά αὐτὰ τὰ ὠνόμαζαν οἱ παλαιοὶ τῆς Βίβλου Καλὲς Κιουράδες) που εἶχαν τὴν δύναμη νὰ σβύνουν τὰ ἄστρα και νὰ στερεοῦν τῆς φλέβες του πηγαδιοῦ. Ὅταν δὲ περνοῦσε κανεὶς διαβάτης ἀπ' ἐκεῖ ἄρχιζαν τρομερὸ πετροπόλεμο. Τὸ φάσμα του τρόμου των ἦταν ὁ Ἄλῆς γιατί με μιὰ φωνὴ του ἐτρό-

μαζαν τὰ ξωτικά και ἄφιναν τῆς πέτρες. Στὸ μέρος λοιπὸν ἐκεῖνο ἦταν ὑποχρεωμένοι οἱ πειρατὲς γιὰ νὰ περάσουν, ὅπου ὁ Ἄλῆς μὲ τὴν ἐντύπωσι πῶς ἢ καλὲς Κιουράδες θὰ ἀρχίζαν τὸν πετροπόλεμο πῆρε στὰ χέρια τὸ σιλέτο του γιὰ νὰ κρατήσῃ ἄμυνα, ἀλλὰ μόλις οἱ πειρατὲς ποῦ ἤξευραν τὸ ἱστορικὸ και εἶδαν τὸν Ἄλῆ νὰ βαδίζει πρὸς τὸ μέρος τους φώναξαν δυνατὰ μιὰ ἄγρια φωνὴ βάρδα Ἄλῆ!!! Ὁ Γενίτσαρος φοβήθηκε και στράφηκε πίσω. Ἀπὸ τότε ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ὀνομάσθηκε Βάρδα Ἄλῆ. Τὸ γεγονὸς ὅμως ἐκεῖνο δὲν μποροῦσε νὰ δώσῃ φῶς στὸ μυστήριον τῆς ἀπαγωγῆς γιὰτι και ὁ Ἄλῆς και τὸ χωριὸ ἐξέλαβον τοὺς πειρατὲς γιὰ καλὲς Κιουράδες. Ἡ Σταματικὴ ὅπως εἶπαμε μόλις εἶδε τὴν ἄγρια μορφή τῶν ληστοπειρατῶν ἀρχισε ἱκετευτικὰ μὲ τὴν τρεμουλιασμένη φωνή της νὰ τοὺς παρακαλῆ νὰ μὴ τὴν σκοτώσουν και ὅτι ὁ πατέρας της θὰ τοὺς ἐχάριζε ὅσα χρήματα ἤθελεν. Πράγματι οἱ πειρατὲς ἀπέβλεπαν μονάχα εἰς τὸ χρῆμα και τῆς ὑπεσχέθησαν νὰ μὴ φοβᾶται διόλου, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον θὰ τὴν μετέφεραν στὴν παραπλεύρως κατοικίαν των νὰ ἀναπαυθῆ καλύτερα και ὅτι πολὺ γρήγορα θὰ τὴν ἐπέστρεφαν στὴν γονικὴ της ἀγάλη. Δὲν πέρασε λίγη ὥρα και ὁ Φρυδάς μὲ τοὺς συντρόφους του πῆραν τὴν Σταματικὴν και τὴν ὠδήγησαν στὸ κρησφύγετό τους, ὅπου ἦταν ἓνα πολὺ ὠραῖο σπιτάκι χτισμένο ἀπὸ μάρμαρα. Ἐκεῖ σένα τραπέζι μαρμαρένιο ἐπάνω εἶχαν ἐτοιμάσει οἱ πειρατὲς ψητὸ ἀρνὶ και τῆς ἔδωκαν νὰ φάῃ. Τὰ φιλόφρονα αἰσθήματα τῶν ληστῶν ἦταν ἀπερίγραπτα. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ πιστέψῃ κανεὶς πολὺ δύσκολα γιὰτι ἡ Σταματικὴ ἦταν τόσο ὠμορφη και χαριτωμένη ποῦ θὰ ἦταν θαῦμα ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ βαστάξῃ ἀναμάρτητη μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια μακάρια παρθένα.

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ γιὰτι ἡ ἱστορία τῶν ληστῶν εἶναι γεμάτη και ἀπὸ παληκαρισμό. Σὰν πόσες φορὲς και οἱ πιὸ αὐστηρότεροι τῶν κακούργων δὲν ἔδειξαν φλογόφυχα και εὐγενικὰ αἰσθήματα στὴς γυναῖκες.

Δὲν εἶδαμε μήπως και δὲν ἀκούσαμε ληστὲς νὰ ἐξαπατῶνται ἀπ' τῆς γυναῖκες των ὅταν αὐτοὶ ἔμεναν στὴν εἰρκτήν των και νὰ νηστεύουν και νὰ προσεύχωνται γιὰ τῆς ἁμαρτίες των πιὸ ἀσέμνων γυναικῶν των και ὅταν οἱ καιροὶ τοὺς ξανάφεραν στὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας των, ἀντὶ νὰ στρέφονται ὡς ἐκδικητὲς ἐναντίον τῶν ἀτιμαστῶν των, ἐλησμονοῦσαν τὴν προδοσίαν και ὡς οἱ ἰδανικώτεροι τῶν ἀνθρώπων ἔπλεαν μεσ' τὴν δραματικὴ ζωὴ τῆς Loutsia de Lamermour μὲ τὸ εὐγενικὸ τους πάντα τραγοῦδι.

Μὲ ἠπάτας, μὰ ὅμως τώρα
σὲ λατρεύω, σὲ ἱκετεύω, σὲ ἀγαπᾶ!!

Ἔτσι οἱ πειρατὲς αὐτοὶ ποτισμένοι μονάχα στὴν ἀπληστία τοῦ χρήματος ἐνδιαφέρονταν ἀποκλειστικῶς γιαντό, γιὰ τὴν ὥρα ὅμως τὸ σκέδιόν τους ἦτο ἀκόμα ἀπραγματοποίητο. Ὁ Ἄστροπελέκης δὲν ἀργησε νὰ καταστρώσῃ τὴν γνωστὴ στοὺς ληστὰς μηχανορραφίαν και καλεῖ ὅλα τὰ παληκάρια στὸ μυστικὸ προαυλίόν τους και τοὺς λέει:

—Ἐ! τώρα παιδιὰ ὡς ἔδω τὸ ζήτημα εἶναι καλὰ, τώρα πρέπει νὰ κάνουμε τὸ ἐξῆς. Θὰ φωνάξουμε τὴ Σταματικὴν και θὰ τῆς ποῦμε νὰ γράψῃ ἓνα γράμμα αὐτῇ στὸν πατέρα της. Τὸ γράμμα αὐτὸ θὰ τὸ ὑπαγορέψουμε ἐμεῖς, ὅπως τὸ θέλωμε και μὲ τὸν τρόπο ποῦ θὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς κόπους μας. Ἐλα λοιπὸν νὰ πᾶμε στὴν Σταματικὴν νὰ τελειώσουμε. Καὶ ἀμέσως ὅλοι μαζί παρουσιάσθηκαν μπροστὰ της. Ὁ Φρυδάς μάλιστα κρατώντας στὰ χέρια του ἓνα καλάθι γεμάτο ἀπὸ σῦκα τῆς Πάρου, ἔβγαλε μερικὰ και τῆς ἔδωσε νὰ φάῃ. Καὶ ἡ Σταματικὴ ἤσυχη ἀπὸ τοὺς καλοὺς τρόπους τῶν ληστῶν χαιρετώντας ὅλους τοὺς λέει. Σὲ τί ὀφείλω τὴν πρωϊνὴ ἐπίσκεψί σας;

Ἡ ΠΕΝΤΑΜΟΡΦΗ ΣΤΑΜΑΤΙΚῆ
ΣΤΟΝ ΒΩΜΟΝ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Και πρῶτος τότε ὁ Ἄστροπελέκης σὰν γεροντότερος ἀπαντᾶει. Εὐγενικὸ μας κορίτσι. Εἴμαστε και μεῖς ἀνθρωποὶ κατατρεγμένοι ἀπὸ τὴν τύχη. Δουλεύουμε χρόνια γιὰ νὰ ζήσουμε ἀπὸ τὴν πειρατεία. Ὅτι χρήματα πιάνομεν στὰ χέρια μας χάνονται σὰν στάχτη γιὰτι μᾶς κυνηγᾶει τὸ κράτος.

Σκεφθῆκαμε λοιπὸν νὰ σὲ βάλουμε νὰ μᾶς γράψῃς ἓνα γραμματάκι στὸν καλὸ πατέρα σου νὰ μᾶς στείλῃ 200,000 σκουδα και νὰ τὰ μοιραστοῦμε ὅλα τὰ παληκάρια γιὰ νὰ σὲ στείλωμε ἀμέσως κοντὰ στοὺς γονεῖς σου. Τί λὲς και σὺ κορίτσι μου; Δὲν ἔχομε δικαιώματα και μεῖς νὰ ζήσουμε; και εὐθὺς ἡ Σταματικὴ ὑποχρεωμένη νὰ γράψῃ πῆρε στὸ χέρι ἓνα κομμάτι χαρτὶ και ἤρχισε νὰ γράφῃ:

Σεβαστέ μου πατέρα,

«Πολὺ σὲ παρακαλῶ (και ἀμέσως ὁ Ἄστροπελέκης προσθέτει » καθ' ὑπαγόρευσιν) νὰ σπεύσῃς και νὰ βρῆς τὸν Γενίτσαρο Ἄλῆ στὸ

» πηγάδι και να τοῦ δώσης 200,000 σκοῦδα και να τὰ παραδώση σένα
» παληκάρι ποῦ θὰ τὰ ζητήση ἀπ' αὐτόν. Μόλις ὁ Ἄλῆς θὰ τὰ παρα-
» δώση, ἀμέσως τὴν ἄλλη μέρα θὰ με φέρουν και θὰ με παραδώσουν
» πάλιν στὸν ἴδιο για να με πάρης κοντά σου. Εἶμαι πολὺ καλά και
» ζῶ σὲ μιὰ σπηλιὰ μακρυνὴ τῶν πειρατῶν στὴ Μάρπισσα.»

Ἄναμένω και σὲ φιλῶ

ἡ κόρη σου

ΣΤΑΜΑΤΙΚΩ

Τὸ γράμμα αὐτὸ ἀπαίτησε ἀπὸ τὰ παληκάρια να τὸ πάη ὁ ἴδιος
ὁ Ἄστροπελέκης ποῦ θὰ μοίραζε ἀργότερα τὰ χρήματα στοὺς συν-
τρόφους του. Μπήκε λοιπὸν ἀμέσως με δύο ἄλλους πειρατὲς στὸ κα-
ράβι και διαπεραιώθηκαν στὸν Ἄη Προκόπη. Δύο ὄρες ὕστερα κατὰ
τὸ ἀποσήμερο ὁ Ἄστροπελέκης φόρεσε ῥοῦχα ἀγωγιάτικα τοῦ Σκαδοῦ
και φτάνοντας σὰν τυχαῖος ἀγωγιάτης στὸ διπλανὸ μετόχι τοῦ Πύρ-
γου παρεκάλεσε τὸν ἠγούμενο να διαβιβάση τὸ γράμμα του στὸν Δή-
μαρχο. Ὁ ἠγούμενος ἀνύποπτος πήρε τὸ γράμμα και σὲ λίγη ὥρα τὸ
ἔστειλε.

Ὁ Ἄστροπελέκης ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸ του ἐπέστρεψε
με τοὺς ἄλλους δύο συντρόφους του εἰς τὸ καράβι για να περάση ἡ
νύχτα και να ξαναεπιστρέψουν στὸ πηγάδι τοῦ Ἄλῆ για να παραλά-
βουν τὰ σκοῦδα.

Τὰ χωριά ἀπ' ἄκρου σὲ ἄκρον ἔκλαιαν ἀλαρηγόρητα για τὴν
συμφορὰ τοῦ δημάρχου των. Τώρα ὅμως τὰ πράγματα ἤρχισαν να
ἀλλάζουν γιατί εἶχε διαπιστωθῆ με τὸ γράμμα πῶς ἡ Σταματικὴ εἶ-
ναι στὴ ζωὴ. Δὲν εἶχαν δὲ και τὴν ἀμφιβολία πῶς ὁ Γιοβάνης θὰ
ἔστειλε ἀμέσως τὰ λύτρα. Κάμποσες ἡμέρας πρὶν, ὁ δήμαρχος εἶχε
βγάλει μιὰ προκήρυξι πῶς ὅποιος βρῆ τὴν Σταματικὴ θὰ τοῦδινε με-
γάλα δῶρα: χαρᾶς του λοιπὸν ἐκείνου ποῦ θὰ τὴν εὑρισκε. Οἱ νυχτο-
φύλακες ἀγρυπνοῦσαν μέρα νύχτα σὲ ὅλα τὰ χωριά. Οἱ κάμποι τὰ
ἄκρωτήρια και ἡ ἀκρογιαλιὰ ἀπὸ παντοῦ ἦταν ἐπιφυλακὴ, ἀλλὰ κα-
νεὶς ἀπ' τοὺς βεργάτες δὲν μποροῦσε να ἀνακαλύψῃ τὸ κρησφύγετο.
Διάφορες διαδόσεις κυκλοφοροῦσαν στοὺς ὄρεινους δήμους, ἄλλος ἔλεγε
πῶς τὴν σκότωσαν και βρῆκαν τὰ αἵματα, ἄλλος πῶς τοῦ εἶπεν ἕνας
ψαρρᾶς πῶς εἶδε ἕνα μεγάλο ψάρι να τρώῃ τὸ πτώμα και ἄλλα πολλὰ.
Κ' ἐκεῖ ποῦ ὁ δυστυχὴς δήμαρχος καθότανε με τὴν Ἄνούσα στὸ μεγάλο
μπουντί τοῦ Πύργου του θεωρεῖ τὸν ἠγούμενο τοῦ διπλανοῦ μοναστη-

ριοῦ να ἔρχεται στὴν αἰλόπορτα τοῦ Πύργου. Ἀμέσως με κάποιο
προαίσθημα ποῦ διακρίνει τοὺς λυπημένους ἀνθρώπους, στέλνει τὸν
ὑπηρέτη και ἐρωτᾷ μήπως ὁ ἠγούμενος ἔχει κάτι να τοῦ πῆ. Ὁ ἠγού-
μενος ἀμέσως ἀνέβηκε τὴν σκάλα διαβιβάοντας τὸ κλειστὸ γράμμα.
Δήμαρχέ μου τοῦ λέει ἄς εἶναι τὸ ποδαρικό μου δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων
πατέρων. Ὁ Δήμαρχος μέσ' ἀπὸ τὴν στενοχωρία του πέρνει τὸ γράμμα
και τὸ ἀνοίγει. Ἀρχίζοντας να διαβάσῃ ἔμεινε ἐμβρόντητος ἀπὸ χαρὰ.
Ξεσπάει ἀμέσως σὲ δάκρυα, ἀγκαλιάζει τὸν ἠγούμενο και τὸν φιλεῖ.
Τὴν ἴδια παράφορη χαρὰ πῆρε και ἡ Ἄνούσα λέγοντας διαρκῶς εὐ-
χαιριστῶ Σε, θεέ μου, ποῦ ἔσωσες τὸ παιδάκι μου.

Τότε ὁ ἠγούμενος χαρούμενος κι' αὐτὸς τρέχει ξεπίσω στὸ μονα-
στήρι και ἀρχίζει να κτυπᾷ τῆς καμπάνες για να κἀνῃ δέηση. Πράγ-
ματι τὴν ἄλλη νύχτα ὁ Ἄστροπελέκης μαζί με τὰ παληκάρια του πήραν
τὴν Σταματικὴ και μιὰ σου τὴν ὠδήγησαν ὡς τὸ πηγάδι τοῦ
Βάρδα Ἄλῆ.

Ὁ Ἄστροπελέκης για να ἐπιτελέσῃ και τὸ τελευταῖο γερωντικό
του κατόρθωμα ἀπεμάκρυνε τοὺς ἄλλους μισὴ ὥρα μακρὰ και μονά-
χος του προχωρεῖ πλησιάζοντας τὸν Γενίταρο και τοῦ λέει: Βρὲ Ἄλῆ
δός μου τὰ χρήματα και πάρ' τὸ κορίτσι' ξέρε πῶς θάχῃς και σὺ τὸ
μερίδιό σου.

Θὰ σοῦ τὰ δώσω καπετάνιο μου λέει στρίβοντας τὸ μουστάκι του.
Ὁ Ἄλῆς με ὅλη τὴν ἀφέλεια ποῦ εἶχε στὸν χαρακτήρα του πρὸς στιγμὴν
ἔκανε μιὰ σκέψη. Ὅταν προχωρήσῃ ἀκόμη ἕνα βῆμα ὁ Ἄστροπελέ-
κης να τὸν πιᾶσῃ. Θὰ τὸν ἔπαιζε δὲ σὰν κομπολόι γιατί στα παληὰ
του χρόνια ἦταν μεπχλιβάνης τοῦ Σουλτάνου. Ἐλα λοιπὸν τοῦ λέει
καπετάνιο χυμᾶει ἀπάνω του και τὸν σφίγγει τόσο πολὺ, ποῦ ἔμεινε
ἀκίνητος σὰν μάρμαρο. Ἀμέσως τοῦ δίνει τὰ χέρια πίσω και τὸν κα-
τεβάζει στὸ πηγάδι ποῦ εἶχε ἕνα ξερὸ τρόχαλο. Ὑστερα πέρνοντας
πάλι τὰ χρήματα και τὸ κορίτσι τὸ πάει χαρούμενος στὸν Δήμαρχο.
Και οἱ δυστυχεῖς γονεῖς μόλις εἶδαν τὴν ἀγαπημένη τους Σταματικὴ,
τὴν ἔβαλαν στὴν ἀγκαλιά τους εὐχαριστώντας τὸν Ἄλῆ σ' τὸν ὁποῖον
ἔδωκαν ἕνα πολύτιμο δῶρο. Τὸν δὲ Ἄστροπελέκη σὲ λίγη ὥρα τὸν εἶ-
χαν βγάλει ἀπὸ τὸ πηγάδι και τὸν ἔβαλαν στὴν φυλακὴ ὡς τὴν ἄλλην
μέρα, ποῦ θὰ τὸν καταδικάζαν σὲ θάνατο. Ἦταν ἡ ὥρα ποῦ ἀκρι-
βῶς χτυποῦσαν χαρμόσυνα ἢ καμπάνες τὴν ποθητὴ εὐρεση τῆς Στα-
ματικῆς. Στὸ διπλανὸ μοναστήρι οἱ καλόγεροι με τῆς γλυκὲς ψαλμο-
δίες των ἔψαλλαν τροπάρια για τὴ διάσωση τῆς Σταματικῆς, ἡ δὲ
δημογεροντία τοῦ Γαλανάδου συνῆλθε στα προπύλαια τοῦ βορειοῦ

γηλόφου και εκεί συνεκρότησε μεγάλο δικαστήριο για να καταδικάσουν σε θάνατον τον άρχιπειρατή 'Αστροπελέκη. Το δικαστήριο της δημογεροντίας διώρισε παμπηφει Πρόεδρο τον Δήμαρχο για να επιβάλει την πιο αυστηρότερη ποινή στο ληστή. Διέταξαν λοιπόν τον 'Αλή και έφεραν συνοδεία με βεργάτες τον 'Αστροπελέκη στον τόπο του δικαστηρίου, όπου ήταν συγκεντρωμένα όλα τα χωριά. 'Ο Δήμαρχος άμέσως μόλις αντίκρουσε τον άγριώτατο πειρατή διέταξε και του έφεραν ένα τρίποδο σκαμνι και του λέει κάθισε 'Αστροπελέκη να ξεκουραστής.

"Ε!! 'Αστροπελέκη! πώς ήθελες γέρος άνθρωπος να μου κάνης ένα τέτοιο μεγάλο κακό! Δεν λυπήθηκες δύο δυστυχισμένους γονείς να τους εξαφανίσης μιὰ μονάκριβη κόρη;

'Ο 'Αστροπελέκης με χαμηλωμένα τα μάτια έκλαιε πικρά και σηκώνοντας τα βλέμματά του, αντικρύζει την άθωα φυσιογνωμία του Δημάρχου, χάνει έντελως την όψι του και άναστενάζοντας βαθειά σαν να έκρυβε μέσα του όχι μόνο το μεγάλο άμάρτημα που κανε, αλλά και το άλλο άκόμη που άρχισε να του θυμίζει ή γεροντική του ηλικία τη φυλακή του Χειμάρου.... άναγνωρίζει το Γιοβάνη. Και ό Γιοβάνης βέβαια θα άνεγνώριζε τον πειρατή αν δεν ήταν άλλοιωμένη ή φυσιογνωμία του άφ' ενός, και αν μέσα στα πολλά χρόνια που πέρασαν δεν άφινε τα άγρια γένεια του. Γυρίζει λοιπόν ό 'Αστροπελέκης με τρεμουλιασμένη φωνή και λέει στο Δήμαρχο:

—Καλέ μου άφέντη, πριν με σκοτώσετε σου θυμίζω πώς εγώ είμαι ό ληστής εκείνος που γνώρισες με την άρχοντισιά σου και τον καπετάν Μαρτίνο μέσ' τη φυλακή του Πύργου του Χειμάρου, Θυμούμαι ακόμα όταν τελειώνοντας το βοτάνισμα των λουλουδιών μου, έπερνα το λαγούτο μου στα χέρια και σάς δισεκέδαζα με τα τραγούδια της μοναξιάς μου. Καυμένα χρόνια!! Πάρε με δούλο σου παντοτεινό και άφησέ με στα γερατιά μου να με πάρη ό θεός και όχι το μαχαίρι του δημίου και εξακολουθούσε με τα λόγια του αυτά να κλαίη και να παρακαλή με την λέξιν ήμαρτον! ήμαρτον!

Τα λόγια του 'Αστροπελέκη βρήκαν έσπλαχνικό αντίκτυπο στην ψυχή του Γιοβάνη, που άμέσως σηκώθηκε ένώπιον των δικαστών και του άκροατηρίου και λέει.

Δικαστές, είναι άδικο πράγμα να θανατώσωμε ένα γέρο άνθρωπο ως ύποταχθή κοντά μας ύποχρεωμένος να βόσκη τα πρόβατα μου έφ' όρου ζωής. Του χαρίζομε λοιπόν τη ζωή ως αντίλλαγμα μιās παληās γνωριμίας, που συνέτεινε τότε να διασκεδάσω τη θλίπι μου και τη μακρινή περιπέτεια που πέρασα.

Και ό 'Αστροπελέκης άφου ηχαρίστηκε τον Δήμαρχο τον διαβεβαίωσε, πώς δεν ήξερε πώς ήταν δικό του το κορίτσι γιατί αν τόξερε δεν θα το έκανε ποτέ. Ναι είμαι ληστής αλλά ως όμολογήση ή Σταματικό πόσο καλός εφάνηκα μαζί της μέσ' την σπηλιά μας. Και έτσι εγλύτωσε τη ζωή του βόσκοντας μέσ' το λειβάδι τα πρόβατα του Γιοβάνη, χωρίς να άργήση πάλι να κατασκευάση το άρμονικό λαγούτο του, με το όποιο ξετρέλλαινε την νεότητα των χωριών.

'Ως εδω που σαν παραμύθι ξετυλίχθηκε ή ειδυλιακή αυτή ζωή. 'Ο καιρός εκείνος δεν είχε μείνει ήσυχος άπό της διάφορες επιδρομές που διεδραματιζόνταν εις τα νερά του Αιγαίου. 'Η Παροναξία είχε κυριευθή. 'Ολη ή νόμιμη έξουσία είχε δοθή σε μεγαλοσχήμους Βενετούς Δούκες. 'Οπου ένας μαύρος Δούκας είχε στήσει το παλάτι του στο πελώριο κάστρο της Νάξου. 'Ο Δούκας αυτός σαν άλλος άρχαίος Λύγδαμης είχε επιβάλλει σκληρότατους φόρους στους Ναξίους. Το ίδιο συνέβαινε τότε και στην Πάρο. 'Η σωφροσύνη του Γιοβάνη τον έκανε να είναι και τώρα νομοταγής, αλλά του φαινότανε πια και δύσκολο να υπόκειται σε τόσες μεγάλες φορολογίες, γιατί το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του που είχε κατασχεθή. 'Ανθρωπος όμως που ήταν άνώτερος πάντα άπό το χρέμα εξακολουθούσε να ζη άγαπητός σε όλους και να περνά ειρηνικά το σπίτι του.

'Η Πάρος εκείνο τον καιρό ήταν κι αυτή ένα προπύργιο του πολιτισμού μέσ' το Αιγαίον. 'Ηταν δε και πολύ χαρακτηριστική ή ζωή των Παριανών, γιατί σε όλο το πέραςμα των αίωνων που είχαν πια παντού καταργηθή ή άρχαίες έθιμοτυπίες, στην Πάρο ακόμα επικρατούσαν διασκεδάσεις και πανηγύρια με της τοπικές παραδόσεις της άρχαιότητας.

'Επειδή λοιπόν ό Δήμαρχος σεβότανε πολύ της γειτονικές αυτές εορτές και άνθρωπος που ήθελε να πλέη μέσ' τη χαρά του ώραιου κόσμου, είχε κατά τύχη προσκληθή να παρευρεθή στο ήγεμονάτο της Πάρου, που εκεί στής ύπωριες της Μάρπισσας θα έώρταζαν οι όρεσίβιοι Παριανοί μιὰ μεγάλη γιορτή. Για την γιορτή αυτή έλεγαν πώς ήταν ένας θεσμός ιερός του δικαίου του γάμου. Και εν' φ' εκεί στην σπηλιά διεσώζετο ένα μεγάλο μοναστήρι που συνεκέντρωνε τους πανηγυριώτες με ελάβεια κάνοντας το σταυρό τους σε μιὰ θαυματουργό δύναμι που φανέρωνε όλο το φως του Χριστιανισμού διαφορά ήταν πώς όλη εκείνη ή συγκέντρωση είχε άρχαιοπρεπή χαρακτήρα όπως έτελοῦντο τα ιερά θεσμοφόρια της Δήμητρας. 'Επειδή ό Δήμαρχος ήταν αδύνατον να άπομακρυνθή άπό τον Πύργο του γιατί τον κρα-

τούσε ὁ φόβος, μήπως οἱ νέοι κατακτητὲς τοῦ ἐδήμευαν τοὺς καρπούς καὶ τὰ πρόβατα, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ τὴν Ἀνούσα μὲ τὴν Σταματικὴν γιατί ἦταν πεπεισμένος πῶς ὁ Δούκας ἐκεῖνος θὰ ἔκανε μεγάλες τιμὲς στὴν οἰκογένειά του, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἐπὶ τούτου εἶχε στείλει μιὰ πλουσιωτάτη γαλέρα γιὰ νὰ τοὺς παραλάβῃ. Τῆς ἔστειλε λοιπὸν μονάχες γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν μετὰ μιὰ ἐβδομάδα ποῦ θὰ τέλειωναν οἱ γιορτές.

Ἡ Σταματικὴ ποῦ τρελλαινότανε γιὰ γιορτὲς καὶ διασκεδάσεις, μορφωμένη δὲ ὅσο καμμιὰ, γιατί αὐτὴ ἐγνώριζε καλὰ τῆς ἐθιμοτυπίας

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΚΛΑΡΓΥΡΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ

ποῦ συνέδεαν τῆς ἀρχαῖες παραδόσεις μὲ τὰ Χριστιανικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἦταν ἐνθουσιασμένη γιὰ τὴν πρότασιν τοῦ πατέρα της. Ἦξερε ἀκόμα τόσο καλὰ πῶς γιὰ τῆς γιορτὲς αὐτὲς ἔγραψαν οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ πολλὰ ἐγκώμια καθὼς ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Ἡσύχιος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης. Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ἦταν μεγάλη κοπέλα καὶ τὸ θέμα αὐτὸ τῆς ἐορτῆς τὴν ἐνδιέφερε πολὺ. Μποροῦσε μὲ τὴν ὠμορφιά της νὰ κατακτοῦσε καὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα. Τί τὸ παράξενο νὰ γινόταν καὶ Δούκισσα; Μὲ τὴ σκέψιν αὐτὴ ἀνεχώρησαν γιὰ τὴν Πάρο.

Ἡ εἶδησις εἶχε κοινοποιηθεῖ μὲς

τὴν Πάρον καὶ περίμεναν ὅλοι νὰ γνωρίσουν τὴν ὠμορφὴν Δημαρχοπούλα. Τὰ Παριανὰ τραγούδια ἀντηχοῦσαν σ' ὅλες τῆς ἀκρογιαλιῆς οἱ δὲ πανηγυριῶτες κερνοῦσαν ἀδιάκοπα σὰν τοὺς παληοὺς Κάβανους. Καὶ στὴ μέση ὄλου ἐκεῖνου τοῦ πανηγυριοῦ ἡ Σταματικὴ εἶχε κατακτήσει μὲ τὴν ὠμορφιά της ὅλες τῆς ἀνθρώπινες καρδιές.

Φαίνεται ὅτι ὁ ἡγεμόνας Κλαργυρὸς εἶχε κυριολεκτικῶς τρωθῆ ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς Σταματικῶς. Καὶ ἐνῶ ἦταν οἱ φιλοξενούμενες νὰ ἀναχωρήσουν πιά τις ἠμπόδιζε μὲ παρακάλια νὰ ἀναβάλουν τὸ ταξεῖδι τους. Ὁ Δήμαρχος ἀνησυχοῦσε πῶς δὲν ἐπέστρεψαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν Πάρον. Ἐξαφνα τὸ πρωτὸν οἱ αἰγοβοσκὸς του, ὁ γέρω Ἀστροπελέκης, τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι κάποιος ἀγγελιοφόρος τοῦ ἡγεμόνα τῆς Πάρου, τοῦ στέρνει μῆνυμα μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ μεταβῆ καὶ ὁ ἴδιος στὴν Μάρπισσα.

Νὰ πᾶς, κύριε Δήμαρχε, ἀφοῦ σὲ καλεῖ ὁ τόπος μὲ τὸ βασιλεῖά του. Κάτι καλὸ σὲ περιμένει. Ὁ Δήμαρχος ἔξυπνος ἄνθρωπος δὲν ἄργησε νὰ συμπεράνῃ ὅτι δὲν ἦταν δύσκολο ἓνα τέτοιο ταξεῖδι νὰ φανερώσῃ καὶ γιὰ τὴν κόρη του μιὰ καλὴ τύχη. Ἐβале ἀμέσως τὰ γιορτιανὰ ἄρτυρα του καὶ πέρνοντας συντροφιά τὸν Ἀστροπελέκη κατέβηκαν στὴν Χώρα ὅπου τοὺς ἀνέμενε μὲ μεγαλοπρέπεια ὁ ἡγεμονικὸς πεντηκόντορος. Οἱ κωπηλάτες σὲ ριπὴ ὀφθαλμοῦ ἔφθασαν στὰ θεόκτιστα λιμάνια τῆς Πάρου καὶ σὲ λίγη ὥρα μὲ τὴ συνοδεία τῆς τιμητικῆς φρουρᾶς βρέθηκαν στὸ ὠραῖον βασίλειο τῆς Μάρπισσας.

Ἡ Ἀνούσα καὶ ἡ Σταματικὴ μόλις εἶδαν τὸν Δήμαρχο συγκινημένες ἄρχισαν νὰ τὸν καταφιλοῦν. Ὁ δὲ Δήμαρχος ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὰ πλήθη ἀπεκαλύφθηκε σταματισμένος ἀντίφρου στὸν ἡγεμόνα καὶ τοῦ λέγει. «Γεῖα σου ὑψηλότατε ἡγεμόνα τῆς ἀδελφῆς μας Πάρου. Σοῦ εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν φιλοξενία ποῦ κάνεις στὴν οἰκογένειά μου καὶ Σὲ συγχαίρω γιὰ τὴν ὠραία τάξιν τοῦ βασιλείου σου». Καὶ εὐθὺς ὁ εὐγενὴς ἡγεμόνας μὲ συγκίνησι ἀνταπαντᾷ εἰς τὸν Δήμαρχο. «Χαῖρε ἐκλεκτὲ Δήμαρχε τῆς Βίβλου. Σὲ ἐκάλεσα στὴν ἐορτὴ αὐτὴ τοῦ ἡγεμονάτου μου, γιὰ νὰ γυρέσω τὸ χέρι τῆς καλῆς σου κόρης καὶ ἂν αὐτὸ τὸ θελήσῃς καὶ Σὺ μὲ τὴν εὐχὴ σου ἀνακηρύττω ἀπὸ σήμερον ἡγεμονιά μου τὴ Σταματικὴ». Τὰ λόγια αὐτὰ ἔκαναν τὸν Δήμαρχο νὰ κλαίῃ ἀπὸ συγκίνηση προσθέτοντας τὴ λέξιν μὲ τὴν εὐχὴν μου, παιδιὰ μου. Καὶ ἔτσι ἀνάμεσα στὴν φρενίτιδα τοῦ νησιώτικου κόσμου, ἔγινε ὁ γάμος μὲ τοὺς ἡχούς τῶν τυμπάνων καὶ τῶν Καρνεῖν φλογέρων, ἡ δὲ παρθένος τῆς Πάρου ἔβαιναν τὸ ἡγεμονικὸ ζευγάρι μὲ τὰ λευκὰ ἀνθη τῶν ἐκεῖ ἀνθισμένων ἀμυγδαλιῶν.

Εὐτυχημένη ἡ ὠραία Σταματικὴ ξυπνοῦσε μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ μὲ τὸ πινέλλο τῆς στὰ χέρια ἀναπολοῦσε τὰ μέρη ποῦ τὴν ἀπήγαγαν οἱ πειρατές, καὶ πότε πότε ἔδωτοῦσε τὸν Ἀστροπελέκη, ποῦ ἀκριβῶς ἦταν τὸ πρῶτο σπήλαιον τῆς φυλακῆς της. Στὴν δυτικὴ πλευρὰ τοῦ νησιοῦ ἦταν μιὰ μικρὴ κοιλαδίτσα κατάφυτη ἀπὸ κλήματα ἀμπελιῶν. Στὴ μέση αὐτῆς τῆς κοιλαδίτσας ἦταν ἓνα καλοκτισμένο πυργάκι, στὸ ὁποῖον κατοίκησε ὁ Δήμαρχος μὲ τὴν Ἀνούσα. Ὁ Γιοβάνης ἦταν καταμαγεμένος ἀπὸ τὴν ἀνοικτόκαρδη ἐκεῖνη φύσιν. Νερὰ ἀφθονα ἔτρεχαν ἀπὸ παντοῦ καὶ ἔβρεχαν τοὺς τριγύρω λόφους ποῦ ἦταν στολισμένοι μὲ πανύψηλες ἀμυγδαλιές, σμήνη δὲ ἀπὸ μελίτσια ἐβομβοῦσαν στὸ ἄπειρο.

Στὴν κοιλάδα λοιπὸν αὐτὴν ποῦ τὴν ὠνόμαζαν Δημητριάδα, εἶχε μιὰ κρυστάλλινη βρύση, ποῦ τὸ νερὸ τῆς ἦταν μοναδικὸ καὶ πάντα

παγωμένο. Δίπλα στην ακούραστη αυτή βρύση ήταν ο κορμός μιᾶς πυκνόφυλλης συκιάς στη δροσιά τῆς ὁποίας ἐρέμβαζε ὁ Δήμαρχος.

Με τοὺς καρπούς τῶν ὠραίων ἐκείνων σύκων, φυλοξενούσε κάθε μέρα τοὺς διαβάτες, γιὰ τοὺς καρπούς αὐτοὺς μάλιστα τῶν ἐρυθρῶν αἰμωνίων ἔφαλαν πολλὰ τραγούδια οἱ ποιητὲς τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Ἀρχιλόχος ὁ μέγας γλαφυρὸς ποιητὴς τῆς Πάρου ἀφοῦ ἐξυμνοῦσε πάντοτε τὰ ὠραῖα αὐτὰ σύκα, προσέθετε ἀκόμα πῶς με λύπην του ἀναστέναξε ὅταν ἡ μοῖρα τὸν ἔκανε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πάρον καὶ νὰ μεταναστεύσῃ στὴν Θάσον. «*Ἐὰ Πάρον καὶ Σύκα κείνα καὶ θαλάσσιον βίον.*»

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ κωμικὸς Κρατῖνος ἔλεγε γιὰ τὰ πεπόνια τῆς Πάρου ὅτι ἦταν σπαρμένα ἀπὸ τὸν σπύρον τῶν σύκων. Ἀπὸ τὴν μυθικὴ αὐτὴ συκιά ξεκίνησε ἓνα πρωτὶ ὁ Γιοβάνης, γιὰ νὰ περιεργασθῇ τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδας, στὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοση τοῦ Πλινίου δὲν εὐδοκίμοῦσε μὲν ἐκεῖ τὸ ἀμπέλι καὶ ἡ συκιά, ἀλλὰ ἦταν μυρωμένη ἀπ' τὸν ἀνθὸ τοῦ θυμαριοῦ καὶ τῆς ρεικιάς γιαντὸ καὶ οἱ παρακείμενοι ἐκεῖ ἀγρότες ἤσυχολοῦντο μετὰ τὴν μελισσοκομία.

Βαδίζοντας μιὰ μέρα ὁ Γιοβάνης στοὺς πυκνοστρωμένους ἐκείνους θάμνους, βρέθηκε ἔξαφνα ἀνάμεσα σὲ μιὰ ἀπέραντη σειρὰ ἀπὸ κυψέλες πέριξ ἀπὸ τῆς ὁποῖες ἔμεναν μερικοὶ αἰγοβοσκοὶ σὲ σημανένες ἀπὸ γλυκὸρίζες καλύβες. Καὶ ἐκεῖ ποῦ ἀτάραχος ἐβάδιζε ἓνα στενωπὸ μονοπάτι ἓνας ὄγκος ἀπὸ μελίτσια (Ζυμάρι ὅπως τὸ ὀνομάζουν) με ἐπικεφαλῆς τὴν Χρυσὴ Βασίλισσά των ἐβομβοῦσε ὑπὲρ τὸ ἄπειρο, καὶ κατὰ τύχην φώναξε μὲν ἓνας τυχαῖος μελισσοκόμος στὸν Γιοβάνη νὰ σκύψῃ γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ κακῆ μοῖρα ὁ Γιοβάνης δὲν ἐπρόλαβε καὶ τὸ σβουρίζον Ζυμάρι διέτρησε τὰ στήθια του μένοντας ἀμέσως νεκρὸς. Ὁ τυχαῖος ἐκεῖνος μελισσοκόμος ἔτρεξε ἀμέσως γνωστοποιήσας τὸν τραγικὸ θάνατον καὶ ἀμέσως ἡ Δουκικὴ αὐλὴ με πομπὴ ἔφερε τὸ πτώμα στὴ μεγάλη αἵθουσα τῶν ἀνακτόρων. Ὁ ἀπροσδόκητος ἐκεῖνος θάνατος εἶχε βυθίσει σὲ πένθος τὸ λαὸ τῆς Πάρου ἐξαιρετικὰ δὲ τὴν Ἀνούσα καὶ Σταματικῶ, ποῦ ἔξεραν πῶς ὁ θρυλικὸς Δήμαρχος ἤθελε πάντα νὰ ταφῇ στὴ Νάξο. Τὴν ἐπιθυμία του αὐτὴ τὴν ἔκαναν γνωστὴ στὸν ἡγεμόνα. Καὶ ὁ ἡγεμὼν δὲν ἔχασε καιρὸ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Δοῦκα τῆς Νάξου νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταφερθῇ ἡ σωρὸς στὰ νεκροταφεῖα τῶν Τζιτζάμων, ὅπου καὶ ἔγινε.

Ἡ αἰτία αὐτὴ ἔκανε τὴν Ἀνούσα νὰ μείνῃ πάλι στὴν Νάξο, μετὰ τὸν διπλὸ πόνον ποῦ εἶχε τὴν Σταματικῶ μακριὰ τῆς. Ἡ λύπη τῆς αὐτῆ

τὴν ἔκανε νὰ μαραίνεται καὶ νὰ φθίνῃ. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ θλίψις τῆς Σταματικῶς διέφερε τῆς Ἀνούσας; ἀπαρηγόρητη καὶ σὰν τρελλὴ ἦταν τυλιγμένη μὲς τὴν μαύρη μαγουλίκα τῆς κλαίοντας πικρά.

Βλέποντας ὁ ἡγεμόνας ὅτι ἡ κατάστασις ἐκείνη θὰ τοῦ γενοῦσε μεγαλύτερη συμφορὰ, ἐθυσίασε τὸν θρόνον του ὑποταχθεὶς μετὰ προνόμια στὸ Δουκάτο τῆς Νάξου. Πῆρε λοιπὸν τὴν Σταματικῶ καὶ κατοίκησαν στὴν Νάξο στὸ γονικὸ τῆς Σταματικῶς πύργον. Τὴν ἡμέρα ποῦ ἔφθασαν ἐκεῖ, παράδοξα ἦταν μιὰ θεομηνία ὅπου ἓνας κεραυνὸς ἔπεσε στὸ κοπάδι τὰ πρόβατα κι' ἔκανε στάχτη τὸ γέρον Ἀστροπελέκη. Ἀπὸ

ΚΑΙ ΕΤΕΙ Ο ΘΡΥΛΙΚΟΣ ΓΙΟΒΑΝΗΣ ΕΤΑΦΗΚΕ Σ' ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΧΩΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΤΟΤΕΙΝΗΣ ΛΗΣΜΟΝΙΑΣ

κείνη τὴν ἐποχὴ φοβοῦνται στὴν Νάξο τοὺς ληστὲς σὰν τὸ ἀστροπελέκι, τὴν δὲ φωτιὰ τῆς Ἀστραπῆς τὴν μεταχειρίζονται ὡς κατάρα. (Φωτιοκαμένη λένε φωτιὰ καὶ ἀστροπελέκι νὰ σὲ κάψῃ.)

Μετὰ τὴν θεομηνία ἐκείνη τὴν ἄλλη μέρα ἡ δημογεροντία τοῦ Γαλανάδου σύμφωνα μετὰ τὴν ἐθιμοτυπία πῆγε στὸν πύργον γιὰ νὰ κἀνῃ τὴν ἀπογραφὴ τῆς περιουσίας.

Τὸ Συμβούλιο τῆς δημογεροντίας ἀφοῦ παρηγόρησε τοὺς θλιμένους πῆρε καὶ ἀνοῖξε τὸ ἐμπιστευτικὸ ἐρμάρι τοῦ δημάρχου καὶ πρῶτος ὁ πρόεδρος ἀναδιψίζοντας διάφορα χαρτιά καὶ σημειώσεις, ποῦ ἦταν ἐκεῖ βρῆκε τὰ διπλώματα τιμῆς, ποῦ τοῦ ἀπένευμαν οἱ ἐκάστοτε Δοῦκες καὶ κοντὰ σαυτὰ ἓνα μεγάλο φάκελλον κλειστὸ στὸ ἐπανώγραμμά του ὁποῖον ἦταν γραμμένα τὰ λόγια

Ἡ Διαθήκη μου.

Εὐθύς τότε ὁ Πρόεδρος παρουσία ὄλων ἀνοίξε διαβάζοντας τὴ διαθήκη ἢ ὁποία ὡς ἂν ἐνθυμοῦμαι περίπου ἔλεγε:

Ἀγαπητὴ μου Ἀνούσα καὶ Σταματιῶ,

« Δὲν ξέρω μέσ' τὸ ἀδυσώπητο πεπρωμένο, ἂν δύσει γρήγορα ὁ
» ἥλιος τῆς ζωῆς μου. Μὰ ἂν δῆτε πῶς ἢ μοῖρα σπεύδει νὰ μοῦ τρα-
» γουδήσῃ τὸ πένθιμο μοιριολόγι της, τότε ὦ! τότε πρὶν μοῦ καλύ-
» ψετε τὰ βλέφαρά μου νὰ στρέψετε τὰ μάτια μου, γιὰ νὰ ἀντικρύσουν
» τὰ γαλαξένια ἀκρογυῶλια τοῦ νησιοῦ μας καὶ ὕστερα ἕς μὲ σκεπάσῃ
» ἢ κρούα πλάκα τοῦ τάφου μου.

» Θέλω τὸ χῶμα ποῦ θὰ νοιώθω, νὰ εἶναι τῆς πατρίδας μου.
» Δὲν ἔχω ἄλλο νὰ σᾶς ἀφίκω ἀπ' τὴν εὐκὴ μου, ποῦ θέλω νὰ μείνῃ
» πάντα ὡς ἕνας ἱερὸς ὄρκος πίστεως, τιμῆς, καὶ ἀγάπης γιὰ τὴν πα-
» τρίδα μας».

Καὶ ἀφοῦ διαβάστηκαν αὐτὰ τὰ ἐπιγραμματικὰ λόγια τῆς διαθή-
κης, ἔχυσαν ὅλοι ἐκεῖ ἕνα δάκρυ εὐγνωμοσύνης. Καὶ ἀπὸ τότε ὡς σή-
μερα ἢ Νάξος ποτίζει ἀκόμα τὰ ἀνθη ἐνὸς τάφου, ποῦ κοίτεται στὰ
ἔγκατά του ὁ θρυλικὸς ἥρωας τοῦ δράματος Γιοβάνης.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΛΥΡΙΚᾶ ΚΑΙ ΒΑΚΧΙΚᾶ

✓
Σ' ΤΟ ΧΡΟΝΟ

Ἐγὼ δὲν ἀγαπῶ τὸ χρόνο
ποῦ σὰν τὸ δάκρυο κυλᾷ
γιατὶ βαρέθηκα νὰ λυῶνω,
θέλω ἢ καρδιά μου νὰ γελά.

Ἐγὼ δὲν ἀγαπῶ τὸ χρόνο
ποῦ εἶν' ἀγέρι καὶ περνᾷ
μ' ἀρέσει μιὰ καρδοῦλα μόνο
νὰ μ' ἀγαπάη στὰ ἀληθινά.

Ἐγὼ δὲν τραγουδῶ στὸ χρόνο
σὰν ποῦ τοῦ ψάλλουν τὰ πουλιά,
θέλω νὰ νοιώθω ἐγὼ τὸν πόνο
μὲ τὰ δικά μου τὰ βιολιά.

.....
.....

Ο ΖΕΥΓΩΛΑΤΗΣ

Νυχτοχαράματα σφυράει μέσ' τὸ δρόμο
ὁ ζευγολάτης, ἀπὸ τὸ χωριό,
σηκόνοντας τ' ἄλετρι του στὸν ὄμο,
τὸ πιὸ σπουδαῖο του νοικοκυργιό.

Βαστάει τὴ ζεύγλα του, ἀπὸ τὸ ἓνα χέρι,
κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ βουκέντρι τὸ τρανό,
καὶ ἓνα ὦ!! στὰ βώδια του φωνάζει,
ποῦ σειέται τὸ ἀντίπερα βουνό.

Φτάνει στὸ καταμάκρυνο χωράφι,
καὶ καματεύγει μὲς τὸ χῶμα δλημερῖς
ποῦ ἢ γῆ γιὰ αὐτὸν διαμάντι καὶ χρυσάφι,
τοῦ φαίνεται τοῦ ἔρημου θαρρεῖς.

Πόσοι, σὰν τὸ φτωχὸ χωριάτη!..
ὀργώνουν κάθε σκέψι καὶ σκοπὸ
μά, ἢ ζωὴ τους δάκρυα γεμάτη,
δὲν προλαβαίνει νὰ μαζέψῃ τὸν καρπὸ!!

ΤΟ ΧΙΟΝΟΒΡΟΧΙ

Μὲ κατάλευκη χλαμίδα
φορεμένο τὸ λειβάδι
καὶ τὰ δέντρα γιὰ σημάδι
φαίνονται ἀπ' τὸ χωριό.

Ποῖς ἔμπορεῖ ἀπὸ τὸ σπίτι
γιὰ νὰ πάῃ στὸ χωράφι
ποῦ οἱ θεματιῆς καὶ οἱ τάφροι
γέμισαν χιονοβολιό... .

Ποῦ νὰ στάλιασαν τ' ἀρνάκια
ποῦ τὰ πάγωσε τὸ χιόνι
ποῖς βοσκὸς τὰ ξημερώνει
στὴ γερτὴ ἀπανεμιά;

"Αχ! Θεέ μου ζεστανέτα
δὸς τους ἓνα χορταράκι
γιὰ νὰ πιοῦν κρύο νεράκι
στοῦ μητάτου τὴ γωνιά... .

Τὸ λευκὸ τὸ τσουλικό μου
στὸ κουτσάφτικο φωνάζει
πὼς κρῶνει ἀπ' τ' ἀγιάζι
κι' ἔχει μείνει νηστικό.

Ἡ πλατόργια μαυρομάτα
δὲν μπορεῖ νὰ βρῆ βοτάνι
κι' ἔχει χάσει ἀπ' τὴ στάνη
τὸ συντροφικὸ βοσκό.

Φρίκη σκέπασε τὴ μάντρα
στάζει στὸ παχνὶ ἢ κώχη
κι' ἔχει ἔμπῃ τὸ χιονοβροχί
στῶν δοκῶν τὴ στεασιᾶ.

Παρὰ κάτ' ἀπ' τὰ καυκάρια
κι' ἀπ' τὸ φάραγγα πιὸ πέρα
τὰ ἀμπέλια κι' ἢ κοστέρα
ἔχουν ἄσπρη φορεσιᾶ.

"Ας μποροῦσε ἓνας ἥλιος
τὴν ἀκτίνα του νὰ γύρη
στοῦ Περίτση τὸ γεφύρι
ποῦ εἶναι φρίκη ὁ καιρός.
Ἴσως, ἴσως, μέσ' τὸ γέμμα
νὰ γλυκάνῃ τὸ ἀγέρι,
κι' ἀπ' τῆς Κόρωνος τὰ μέρη
νὰ μᾶς λυπηθῆ ὁ Θεός!!... .

ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΤΟ ΝΕΚΡΟΠΟΥΛΙ

Τοῦ χωριοῦ τὸ νεκροπούλι
κάτω στὴ Σταυροπηγὴ
ἔπινε κρύο νεράκι
στὸ κρυστάλινο βρυσάκι
προτοῦ φέξη ἢ αὐγὴ.

Τοῦ γελοῦσανε τ' ἀστέρια
ἀπὸ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
κι' ἦρθε νὰ μοιρολογήσει
μιὰ νειὰ ποῦχε ἀρρωστήσει
στὸ μικρό μου τὸ χωριό.

Ἐνας ἄγγελος ὠραῖος
κάτω στὴν ἀφρομηλιά
λυπημένος προχωροῦσε
στὸ χωριό ποῦ ἐθρηνοῦσε,
τὴ μικρούλα μορφονειά.

Στὸ γοργὸ τὸ πέρασμά του
ὄλοι εἶπανε μὲ μιάς!
Ἄγγελος μὲ θεία χάρη.
πῶς τὸν ἄγγελο θὰ πάρῃ
μιὰς μονούλας μοναχιάς; .....

ΕΝΑΣ ΘΡΗΝΟΣ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΟ

Ἐφύσα ὁ βορριάς στὴν ἐρημιὰ
καὶ στῆς βαθειὲς τὶς λίμνες
ἐκλίνανε ἢ καλαμιές
μέσ' τῆς χλωμῆς τῆς ἀσπαρθιῆς
ποῦ ἀστραφταν σὰν θερμόφειδα
στοῦ ἡλίου τῆς ἀχτίδες.

Κυματιστὴ ἢ τριφυλλιά
ἀπλωθεν ὄψη νεκρικὴ
στὸ χλοερὸ λειβάδι
καὶ σκορπιστὴ ἢ ἀντηλιά
ἔδινε ποῦ, καὶ ποῦ, φιλιά,
μὲ τὸ γλυκὸ της χὰιδι.

Στὸ πέρασμα τῶν καυκαριῶν
ἢ ἀνυδρες φραγκοσυκιές
ἀγγυλωτὲς στοὺς βράχους,
χοῦμα συνεφοκέντητο
μὲ τῆς θωριῆς τῶν ἄουμπινιῶν
ζωγράφιζαν τῆς ἐρημιᾶς
τοὺς μαρμαρένιους τάφους.

Τοῦ λιβανιοῦ ἢ μοσκοβολιά
τὸ ἄπειρο ἐμέθαγε
μὲ τὸ ἅγιο θυματήρι,
καὶ κάποιου διάκου ψαλμουδιά

ἕνα νεκρὸ νανούριζε
στὸ θεῖο κοιμητήρι.

Ἦταν ἐκεῖ κάποιου σπηλιά
ὅπου θαμπὰ τὴ φώτιζε
τοῦ τάφου τὸ καντύλι,
καὶ μιὰ μονούλα μοναχὴ
ποῦταν κοντὰ ἐκεῖ ἢ φτωχὴ,
γεμίζοντας μὲ δάκρυα
τὸ μαῦρο της μαντύλι.

Καὶ ὡς τὰ λουλουδάκια της
τοποθετοῦσε δροσερὰ
στὸ μάγμαρο τὸ κρύο
μοιρολογοῦσε θλιβερὰ
κι' ἕνα κερὰκι ἀναπτε
ἀπάνω στὸ μνημεῖο.

Ἐκεῖ ὁ πέτρινος σταυρὸς
μισόγετος μ' ἀνθία λευκὸς
σὰν ὑψωμένος κρινός,
ἄλλαξ' εὐτὸς τὴν ὄψη του
καὶ χλωμιασμένος σὰν νεκρός,
ἔγυρε καὶ τὸν φίλησε
τῆς ἐρημιᾶς ὁ θρηῖνος!...

ΤΡΥΓΟΣ

Καιρός τοῦ τρύγου μέσ' τ' ἀμπέλι
φλόγα, χρυσάφι κι' ἀντηλιά
σκορπάει ὁ Φοῖβος κι' ἀποστέλλει,
τὰ πυρωμένα του τὰ βέλη
στά στάχια καὶ στή θεμονιά.

Ὁ ἐργάτης ἀχολο ἔλάφι
μέσα στήν κάψη τῆ φοιχτή
σκιά ζητάει νὰ βρῆ τοὶ τράφοι,
σὲ κάθε ἀμπέλι, καὶ χωράφι,
σὲ κάθε σκῖνο, καὶ στρατί.

Βομβοῦν τὰ φίλεργα μελίσσια
καὶ στήν ψηλὴ κληματαριὰ
τοιμποῦν τὰ ἄσπρα ποταμίσια
ποῦ στάζονε γλυκά περισσισια
στῶν σύκων τὴν κρεββαταριὰ...

Κάθε τσαμπιοῦ μαργαριτάρι
γυαλίζει στή πλατεία λινοῦ
καὶ κάθε μέλισσας ζυμάρι

ἀπὸ τὸ φιώρινο κλωνάρι
δουφάει τὸ μέλι ἀπ' τὸν ἀνθό.

Τῆς κόρης τὸ ἄσπρο κρινοχέρι
πιάνει τὸ τσάμπουρο ἀπαλά
καὶ μὲ τὸ κλαδευτὸ μαχαίρι
ρίχνει στὸ πλαϊνὸ πανέρι
τῆ δροσερῆ μαντυλαριὰ.

Τυλίγει τὸ ἄσπρο τῆς μαντύλι
στά φειδωτά τῆς τὰ μαλλιά
καὶ κάντιο στάζει ἀπ' τὰ χεῖλη
σὰν μέλι, καὶ γλυκὸ σταφύλι,
ποῦ ἀργοκυλάει σ' τὴν πολυμιά.

Ἄς ἤξευρα πιά θὰ θελήση
ἀπ' τὸ μικρὸ μου τὸ χωριό,
τοῦ ἀμπελιοῦ μου νὰ τρυγίσση
τὸ τσάμπουρο ποῦ θὰ μεθύση
τὸν ἔδικό μου λογισμό!....

.....
.....

ΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΒΡΑΧΟ

Μεθυσμένα κλίνουν γύρω
στὸν χορταριασμένο βράχο
καὶ στὸ μυθικό τους Βάκχο
ναρκωμένα ξεψυχοῦν
τὸ ποτήρι του γυρεύουν
νέκταρ ἄδολο νὰ πιοῦνε
καὶ γλυκὰ νὰ κεραστοῦνε
μὲ τὰ μῦρα ποῦ μεθοῦν.

Μεθυσμένος κι' ὁ Θεός τους
κύπελλα χρυσὰ γεμίζει
κι' ὅσο πίνει κοκκινίζει
μὲ μεγάλη εὐθυμιά
ρίχνεται μεσ' τ' ἀκρογιάλι
μὲ θεότρελο μεθύσι
καὶ βουτιέται μεσ' τὴν δύση
μὲ τραγούδια καὶ φιλιά.

Μεθυσμένη καὶ ἡ πλάση
στὸ βωμό τῆς ἐορτάζει
καὶ τὰ σύννεφα ἀραδιάζει
μεσ' τὰ πλάτη τ' οὐρανοῦ,
ἀστροκέντητος ὁ Ἀπόλλων
ὠραιότητες σταλάζει
μὲ τὰ πορφυρὰ ποῦ βάζει,
ἀπ' τὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ.

ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

"Ελα παλληκάρι μου. "Ελ' ἀπὸ τὰ ξένα
"Ελα, νὰ σὲ δοῦμε καὶ ξαναγυρνᾶς
δὲς πῶς ἡ μανούλα σου κλαίει ὀλοένα
γιὰ δὲν ξέρει ἡ δόλεια πῶς καλοπερνᾶς.

Τί νὰ κάν ἡ ἔρημη χωρὶς τὸ παιδί της
θὰ πεθάνουμε ὅλοι μέσα στὸν ντουινιά.
"Ελα παλληκάρι μου. Πάρε τὴν εὐχή της
κι' ὁ θεὸς μαζύ σου μεσ' τὴ ξενειτιά.

"Ελα παλληκάρι μου, κάνε τὸ σταυρό σου
δὲς πῶς ἡ μανούλα σου ὅλο καρτερεῖ,
γιὰ νὰ σὲ φιλήσῃ μεσ' τ'ἀρχοντικό σου
μὲ ὅλο τὸ χωριό σου ποῦ θενὰ χαρῆ.

"Ελα παλληκάρι μου μιὰ φορὰ ἀκόμα
ἔλα στὴν πατρίδα μὴν ἀργίσης πιά
ἔλα νὰ φιλήσῃς τὸ ἱερό της χῶμα
μιὰ φορὰ ἀκόμα. Καὶ ἔχε πάλι γειά.

ΟΡΦΑΝΙΑ

Φώλιαζαν γύρω τὰ πουλιά
στὰ παγωμένα μέρη
κι' ἐν ἄσπρο περιστέρι
κούρνιαζε μοναχό,
ἔρημο ἦτανε κιαντό!
Ποῖος ἄραγε τὸ ξέρει,
ἂν τὸ γλυκό του ταῖρι
τὸ ἀρνῆθη τὸ φτωχό.

"Ας πάω νὰ τ'ἀρωτήξω
ἐκεῖ στὴ μοναξιά του
μόνο προσεχτικό . . . .
Ποῦ εἶν' ἡ συντροφιά Σου
ἐτοῦτο τὸ σεφέρι, (ξενειτιά)
ἄσπρο μου περιστέρι
καὶ ζεῖς μοναχικό;

Στὸν κόρφο μου τὸ πῆρα
γυμνὸ ἀπὸ τὴ μοῖρα . . . .
γατὶ ἦτανε πουλάκι
καλὸ κι' εὐγενικό.
Τοῦδωκα 'νὰ φιλάκι,
ὡς ἦτανε μικράκι
ἄσπρο περιστεράκι
νόστιμο καὶ γλυκό.

Ο ΚΑΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ένα παιδάκι στο μικρό μου τὸ χωριὸ
φτωχὸ καὶ ἔρημο κακοντυμένο
ἔξεκινούσε γιὰ νὰ πάη στοὺς σχολειὸ
πρωί, πρωί, νὰ φτάσῃ τὸ καῦμένο.

Ὁλημερὴς περνοῦσε νηστικὸ
κ' εἶχε ξερὸ μεσ' τὸ ντουρβά του τὸ ψωμάκι,
μὰ κείνο ἦταν πάντα εὐγενικὸ
ἓνα καλὸ, μὰ φτωχικὸ παιδάκι.

Ὁ δάσκαλος του τὸ ἀγαποῦσε καρδιακὰ
γιατὶ ἐδιάβαζε πολὺ τὸ μάθημά του
καὶ τοῦ μιλοῦσε χαϊδευτικὰ καὶ στοργικὰ
μέσα στὴν τάξη ἀπ' ὅλα τὰ παιδιὰ του.

Τ' ἄλλα παιδιὰ ποῦ εἶχαν πονηριές
τὸ πέρνανε κ' αὐτὸ μεσ' τὰ χωράφια
καὶ μὲ καλάμια ἀπ' τῶν δένδρων τῆς φωλιῆς
ἐρίχνανε τὰ δύστηνα πουλάκια.

Μὰ . . . τὸ καλὸ παιδί στὴν συντροφιά
δὲν ἔμεινε ποτὲ εὐχαριστημένο
γιατὶ ἔφυγε μακριὰ στὴ ξενειτιά,
καὶ τυραγνίζεται ἀκόμα τὸ καῦμένο.

Σ' ΤΟ ΝΗΣΙ ΜΟΥ

Βαρκαρόλα τονισμένη ὑπὸ
κ. ΤΙΜ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Στὸ νησι σὰν ἀρμενίζω
κ' ἀντικρύσω τὸ ἀκρογυάλι
ὄνειρα παλάτια χτίζω
μεσ' τὰ θεϊκὰ του κάλλη.

Μὰ σὰν βλέπω τὸ φεγγάρι
στὰ οὐράνια νὰ ἀπλώνῃ
δάκρυ σὰν μαργαριτάρι
στάζει στὴν καρδιά καὶ λυώνει.

Ἀπαντέχω νᾶβγη ἡ πούλια
ἀπὸ πάνω τὸ βουνό,
νὰ φιλήσῃ μεσ' τὰ γιούλια
τὸ γλυκὸν ἀγγερινό.

Νιόφυτη ἡ πρασινάδα
κυματίζει στὴ στεριά
μὲ τοῦ κρίνου τὴν ἀσπράδα
μὲ τῶν ἀστρῶν τὴ θωρειά.

Ἐημερώνει ἡ πούλια σβύνει
σὲ μίαν ἔρημη μεριά
κ' ἐνθυμοῦμαι πάντα ἐκείνη
π' ἀγαπιόμαστε παιδιὰ.

Τὸ καρὰβι μας σιμῶνει
στῶν ἀηδονιῶν τὴ γῆ,
μὰ ἡ ψυχὴ μου ναρκωμένη
μεσ' τὸ δάκρυ ἔχει πνιγεῖ.

Σὰν θεὰ ξυπνᾶ ἡ πλάση
ζαφειρένια καὶ χρυσὴ
στὴν ψυχὴ μου ποῦ εἶχε διψάσει
ν' ἀντικρύση τὸ νησί.

Σ' ΤΟ ΜΕΓΑΛΟΝΗΣΙ ΠΑΡΟ

Γλυκοαρμενίζει μου ἡ φαντασία
μέσ' τῶν Θεῶν τὸ ἀκρογιάλι
ποῦ ἡ Παναγιά μὲ τ' ἄσπρα κάλλη
τῆς πίστες μου εἶναι ἡ Ἐκκλησία
καὶ ἡ ἀγάπη μου ἡ μεγάλη.

Στὴν Θεσμοφόρο Θεά Σου κλίνω
νὰ πῶ σοφῶν γλυκὰ τραγούδια
κ' ἀπὸ ἀμπελιῶν ἀφρολουλούδια
τὸ νέκταρ σου τρυγῶ καὶ πίνω
μέσ' τὴν ἀγάπη ποῦ σοῦ δίνω.

Στοῦ Ἀρχίλοχου τὴν πλάνα λύρα
μὴ δὲν μαγεύτηκε ἡ πλάση;
καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ τὴν ξεχάση,
μὰ τέτοια μοῦσα καλομοῖρα
ποῦ τὴν γενειά ἔχει δοξάση;

.....
.....

ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ ΖΕΦΥΡΟΙ

Είδες αγάπη μου μεσ' τὸ κανάλι
μιὰ ψαροπούλα με τὸ πανὶ
ποῦ ἀρμενίζει ἀγάλι, ἀγάλι
στὴ θάλασσά μας τὴ γαλανή;

Κύττα τ' ἀγέρι
πῶς πνέει κοντὰ της
γιὰ νὰ τὴ φέρῃ
πρὸς τὴ στεργιά,
κύττα πῶς γέρνει
τὴν τιμονιά της
με τὰ κουπιὰ της
ἀραδαογιά.

Βλέπεις αγάπη μου πῶς μουρμουρίζει
τὸ κυματάκι μεσ' τὴ φυκιά,
κύττα χαϊδεύει τὰ βοτσαλάκι
καὶ τὰ ἀφρολούζει στὴν ἀμουδιά.

Χαρῶσε, ἔλα
μεσ' τὸ λιμάνι
γιατὶ βαρκούλα
σὲ καρτεροῦ.
Ἔλα πρὶν γρήγορα
καὶ μάνι, μάνι,
γιατὶ δὲν βλέπω
πρῶτο καιρό.
.....

ΣΤΗ ΓΟΗΣΑ ΣΟΥ ΛΥΡΑ

Βαθειὰ στοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα
στὸ ρόδισμα τῆς χαραυγῆς
ἔχυνε ὁ ἀστρότης τὴ λαμπράδα
ἀπ' τὴ δική σου ὠμορφάδα
πάνω στὰ λούλουδα τῆς γῆς.

Τὸ κουρνιαχτὸ ἀηδονάκι
στὴ νειόνυφη ἀμυγδαλιά
ἔτρεμε ἀπάνω στὸ κλωνάκι
ποὺ φύσασε τὸ ἀγεράκι
ἀπλόχωρα μες τὰ κλαδιά.

Ἀνθόφτερη μέσα στὰ μύρα
καὶ μεσ' τοῦ κρίνου τὴ θωρειά
σκόρπαγε, ἡ γόησσα σου λύρα
τὴ μοῦσα σου τὴν καλομοῖρα
με πονεμένη δοξαριά.

Τὸ ἀηδονόστομο τραγοῦδι
μεσ' τὸ γλυκὸ Ἀύγερινὸ
μοῦ ζάλισε τὰ λογικά μου
ποῦ ξέρει μόνο ἡ καρδιά μου
πῶς, ὑποφέρω καὶ πονῶ!...

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΗΣ

Ωρολόπλουμη λευκή καλοντυμένη
ἀναφτε τὸ κεράκι της γονατισμένη.
Κι' ἔλεγα μέσα μου. Ἄς προσκυνοῦσα.
Τὴν παρθενόπλαστη γλυκομματοῦσα.

Μέσα στοῦ ὄρθρου τὴ γαλήνη
τρελλὰ τὴ λαχταροῦσα. Μὰ Ἐκείνη,
χάθηκε σὰν ἀστράκι ἀπ' ἔμπρός...
γιατ' ἦταν ἡ ὠμορφιά της, ὄλο φῶς!

ΑΠΑΓΟΝΤΕΨΗ

Μέσ' τὸ ρουμάνι τῆς ζωῆς μου
σ' τὸ παραμῦθι τὸ παλῆο
γύρεψα νάβρω ἓνα βοτάνι
νὰ τῶχω πάντα γιατρικό.

Μὰ πέρασαν γοργὰ τὰ νεράτα
σὰν μαύρης νύχτας σκοτεινὰ
κι' οὔτε χορτάρι μέσ' τὴ στράτα
δὲ φύτρωσε γιὰ μένα πιά.

ΖΗΛΙΕΣ

Δὲν θέλω τὴν ἀγάπη μου
κανεὶς νὰ τὴν κυττάζει,
γιατὶ τοῦ ξένου ἢ ματιὰ
εἶναι μαχαῖρι στὴν καρδιά
ὅπου σκληρὰ τὴ σφάζει

Δὲν θέλω ἐγὼ τὸ μενεξὲ
νὰ κόφτη ὁ κηπουρός μου
θέλω τὸν πρώτο του ἀνθό,
μονάχος μου νὰ μυρισθῶ
γιατ' εἶναι πιά δικός μου.

Θέλω ἀγάπη ἀτέλειωτη
φλόγα ποὺ νὰ μὴ σβύση
ζητῶ ψυχὴ, μὲς τὴ ψυχὴ,
καὶ τὴν ἀγάπη μοναχὴ
τὰ μάτια μου νὰ κλείση.

ΝΥΧΤΟΠΑΛΑΙΜΑ

Ἄναθεμα κι' ἂν τὸ κλῆσα τὸ μάτι
ὅλη τὴ νύχτα ἀπὸ τὴ συλλογή,
τράνταζα ἀπάνω στὸ κρεβάτι
σ' ἂν κύκνος ποῦ ψυχορραγεῖ.

Ἄναθεμά σε νύχτα ξελογιάστρα,
καὶ ριζικὸ ποῦ νὰ μὴ σὲ χαρῶ
ποῦ δὲν κοιμοῦμαι, ἂν δὲν σβύσουνε τὰ ἄστρα,
κι' ἂν δὲν φιλήσει ἡ πούλια τὸν ἀγγερινό.

Ἄναθεμα σε πλάνε ἀποσπερίτη
καὶ σὺ χαϊδιάρα τοῦ οὐρανοῦ ἀστροφεγγιά,
ποῦ δὲν μπορῶ σὲ τοῦτο τὸ πλανήτη
νὰ μὲ γλυκάνει ὕπνος στὴν καρδιά.

.....
.....

ΚΑΡΔΙΟΚΛΕΦΤΡΑ

Μὲ τὸ γέλοιο στὸ στόμα
σ' ἂν παιδὶ μοῦ κρατοῦσες τὸ χέρι
γιὰ νὰ πῆς δύο σου λόγια ἀκόμα
πῶς θενᾶσαι αἰώνιο μου ταῖρι.

Σὲ κρατοῦσα καὶ γῶ!
ὅταν εἶδα στὴν χαρὰ τῶν ματιῶν σου
νὰ σκορπιέται τὸ βλέμμα γοργὸ
στὴν καρδιά ποῦ ὀρκιζόταν ἔμπρός σου.

Ἦμουν ἥσυχος πιά!
στὸ μυαλό μου δὲν ἔβαζα ἄλλη
γιατὶ εἶχα φωτιά . . . . .
καὶ ἀγάπη γιὰ σένα μεγάλη.

Μὰ ἦσουν δόλια πλανεύτρα!!
κι' ἄλλον πῆγες εὐτὺς νὰ πλανέψης
μὰ αὐτὸς σὲ κατάλαβε ψεῦτρα
καὶ δὲ βρίσκεις καρδιά πιά νὰ κλέψης.

ΚΑΤΑΡΑ

'Αλλοί! ποῦ νὰ μὴ νοιώσης τὴ χαρὰ
σ'ὰν ποῦ δὲν ἔνοιωσα καὶ ἐγὼ μαζὶ σου
τὰ καρδιοχτύπια μου νὰ σοῦ εἶναι συμφορὰ
μεσ' τὴ θεότερῆ τσαχπίνικη ζωὴ σου.

Ποτέ σου νὰ μὴ νοιώσης ἄνεση
οὔτε καὶ ὕπνος νὰ χορτάσῃ τὸ κορμί σου
σ'ὰν ποῦ δὲν ἔνοιωσα καὶ ἐγὼ ἀνάπαυσι
καὶ γλύκα μέσ' τὸ ψεύτικο φιλί σου.

ἈΜΑΡΤΗΣΙΑ

Στὴν ἐκκλησιὰ ἀμάρτησα
καὶ εἶπα, στὴν Παναγιά,
Παρθένα μου ἀγάπησα,
μὰ παντρεμένη μάγισσα
καὶ πόνεσα βαρειά...

Στοῦ ὄρθου τὸ τραγούδιμα
στὴν ἅγια λειτουργιὰ
ποῦταν γλυκὸ νανούρισμα
κι' ἀγγελικὸ φτερούγιμα,
μὲ ἄρπες καὶ βιολιά.

Στάθηκε κεῖ, παρήγορη.
Σ'ὰν ἄστρο ἢ Παναγιά,
καὶ μοῦπε! Κι' ἂν ἀγάπησες
διόλου δὲν ἀμάρτησες
Συγχωρεμένος πιά!!!
.....

ΔΕΙΛΙΝΑ

Σ' τὸ δεῖλι ἔσβυν' ὕστερῆ τοῦ ἡλίου ἢ πνοῆ
μὰ πρὶν ἀκόμα δύση,
ἢ ματωμένη μου καρδιὰ
ἐνοιώθην κάτι τί βαθειὰ
καὶ σ'ὰν παιδάκι ἤθελε
γλυκὰ νὰ σοῦ μιλήσῃ.

"Αχ! πῶς θυμοῦμ' ἀγάπη μου, κείνη τὴν ὥρ' ἀκόμα
ποῦ μοῦ γελούσε τρυφερὰ
μὲ τῆς ἐλπίδας τὰ φτερὰ
τὸ ῥοδινό σου στόμα.

Κι' ὡς ἔβγαινε σιγ' ἀπαλὰ
ἢ ντροπαλή σου ἢ λαλιὰ
ἀπ' τὰ ῥοδόχειλα σου,
νιστέρι ἦταν κ' ἢ ματιὰ
ποῦ μὲ μαχαίρωσε μὲ μιὰ
καὶ μ' ἔριψε νὰ μπερδευτῶ
στὰ δλόξανθα μαλλιά σου.

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ

Τῆς λύπης μου ανέβηκα
τὰ πιδ ψηλότερα βουνά
καὶ εἶπα : Δὲν ἔχει ἄλλη,
λύπη ποῦ τόσο νὰ πονᾶ,
καὶ νᾶναι πιδ μεγάλη!

Καὶ πάτησα ὡς τὴν κορφὴν
τοῦ λυπημένου μου βουνοῦ
ν' ἀναπαυτῶ στὴν ἐρημιά,
Μὰ μεσ' τὸ γέλοιο τ' οὐρανοῦ
βρέθηκα δίπλα σὲ θεριά!.

Πέρονοντας πιά τὰ μάτια μου
στῆς στραίας τὸ λαγκάδι
νὰ μὲ γλυκάνη ὁ ἀυγερινός,
σὲ μιὰν ἀχτίδα ἔχειρα. Καὶ γένηκε σκοτάδι
καὶ μαῦρος κεραυνός!

Σὰν ἀπὸ νυχτοπάλαιμα
σηκώθηκα καὶ ἔκλαψα
τὸ φτωχικό μου ῥιζικό
κι' ὅλες τῆς λύπης μ' ἔθαψα
σὲ ἕναν τάφο μυστικό,

ΟΣΟ ΚΙ' ΑΝ.....

Ὅσο κι' ἂν νοιώθω στὴν καρδιά
τὸν πόνο θεριωμένο
καὶ τὸ ἄγριο κῦμα τοῦ γιαιλοῦ
στὸ βράχο μανιασμένο,
τίποτε μεσ' τὸ ἄπειρο
δὲ μὲ φοβίζει ἔμένα
ὅταν θωρῶ μεσ' τὴ ζωὴ
πῶς ἔχω ἐγὼ ἐσένα

Κι' ἂν φθείρομαι ἀλύπητα
μέσα στὴ δυστυχία
κι' ὀλημερίς τὰ μάτια μου
ἂν εἶναι δακρυσμένα,
ἀκόμα στὸ κεφάλι μου
κι' ἂν τρίζει ἡ τρικυμία!
δὲ μὲ τρομαζει τίποτε
σὰν ἔχω ἐγὼ ἐσένα!

Κι' ἂν θλίβομαι γιὰ τὰ παληά,
σὰν τὰ θυμοῦμαι μόνος
κι' ἡ εὐτυχία μου ἄργεῖ
τί, μὲ λογιάζει ἔμένα;
ἄς μὴ φυτρῶση μεσ' τὴ γῆ
οὔτε ἀνθὸς καὶ κλώνος
ὅταν θωρῶ μεσ' τὴ ζωὴ
πῶς ἔχω ἐγὼ ἐσένα.

.....
.....

ΟΝΕΙΡΑ

Ἐκύταξα στὸ ὄνειρο μου
πῶς ἔγερνα στὴν ἀγκαλιά σου
καὶ μὲ φιλοῦσες μέσ' τὸ στόμα
μὲ τὰ γλυκόθερμα φιλιὰ σου.

Ἄνοιξα τὸ παραθυρό μου
καὶ σὲ ἀντίκρισα στὸ φῶς
μὰ εὐτὺς ἐχάθη τ' ὄνειρο μου
σὰν νὰ τὸ φύσηξε καπνός.

ΤΟ ΜΑΡΑΜΕΝΟ ΡΟΔΟ

Κύτα τοῦ ῥόδου τὴ θωρειὰ
πῶς ἄρχισε νὰ κιτριιάζει
ὦ! δές!! Ἀρρώστησε βαρειά
σὰν νὰ τὸ ἔκαψε χαλάζι.

Μέσα στὸν ἀνυδρο ἀγρὸ
λές πῆρεν χρώμα τοῦ θανάτου
κρίμα! Στὸ ῥόδο τὸ ἀνθηρό,
ποῦ ἔχασε τὴ μυρωδιά του.

Ἄς ἤξερα, πῶς θὰ βρεθῆ
τὸν κλώνο του γιὰ νὰ ποτίση,
καὶ πῶς καρδιὰ θὰ λυπηθῆ
μὲ δάκρυα νὰ τὸ ἀναστήση!..

SI MES VERS AVAIENT DES AILES.....

Ἄν οἱ στίχοι μου εἶχαν φτερά
τί χαρά!
θὰ πετοῦσαν στὰ αἰθέρια
καὶ ἀγγέλων πνοές
μὲ γλυκὲς μουσικὲς
τὸν ψαλμὸ μου θὰ λέγαν στ' ἀστέρια.

Ἄν οἱ στίχοι μου εἶχαν φτερά
τί χαρά!
θὰ μεθοῦσαν κι' αὐτοὶ στὸ κρασί μου,
καὶ ἀγάπης φιλιὰ
ἔχασμένα παληὰ
θὰ θυμίζαν τρελλὰ στὴ χρυσή μου!

Ἄν οἱ στίχοι μου εἶχαν φτερά
τί χαρά!
νὰ πετοῦν στὶς πνοές τοῦ ζεφύρου!
θὰ τῆς ἔλεγαν κεῖ,
μὲ γλυκειὰ μουσικὴ
τὸν ψαλμὸ τοῦ δικού μου ὄνειρου;

.....
.....

ΓΙΑΤΙ

Γιατί η ψυχή μου
να τρεμουλιάζει
και να κομπιάζει
βαθειά ή φωνή.
Γιατί ένας πόνος
να με κουράζει
και να με σφάζει
μέσ' τή ζωή;

Τί έχω πάθει
και πικραμένος
ξυπνώ ο καυμένος
κάθε αυγή;
χωρίς να νοιώθω
το ριζικό μου
στο στοχασμό μου
τί μαρτυρεί;

Γιατί όταν ζούσα
στο φτωχικό μου
μέσα στη νειότη
την γελαστή
έτραγουδούσα
τον ξρωτά μου
και ή καρδιά μου
ήταν ζεστή;

Στής πρασινάδας
το περιβόλι
που τρέχουν όλοι
και γώ παιδι
είδα μιὰ νέα
γλυκειά και ώραιά
άνθη να κόφτει
άπ' τή ροδή.

Το πέρασμά της
και τή μορφιά της
πώς την θυμούμαι
και λαχταρώ!!....
Δέν είδα άλλη
μ' άφράτα κάλλη
σας κάνω όρκο
μά το Θεό!....

Της είπα κόρη
έλα κοντά μου
πονεί ή καρδιά μου
στ' άληθινά....
Συ εύτυχία....
Και Παναγία,
θα σε λατρεύω
παντοτεινά.

Μήπως για μένα
ήταν γραμμμένο
άστρο θλιμένο
μέσ' τήν ψυχή;
Νειότης που-λυώνει
πουνε τ' άηδόνι
ή μουσική του
πώς δέν ήχει;

Στην άνθισμένη
του βίου στρατα
που είν τα νειάτα;
έχουν χαθεί;
μ' άν τα λουλούδια
έχουν πεθάνει
για με κανένα
δέν θα βρεθί;

Είσαι μικρός μου
κι' αυτή ή νειότη
άξίζει φως μου
ότι κι' άν πω.....
αγκάλιασε με
και φίλησε με
γιατι τήν νειότη
και εγω αγαπώ....

Τα όνειρώδη εκείνα
χρόνια,
δέν ζούν αιώνια
κυλούν γοργά.
Μήπως τ' άγέρι
τα ξαναφέρει;
δέν το πιστεύω
γιατι είν' άργά!!....

.....
.....

ΤΙ, ΚΙΑΝ;

Τί κιάν ψηλά σ' τόν οὐρανὸ
τὰ σύννεφα μαυρίζουν;
καὶ τοῦ γυαλοῦ τὰ κύματα
τὸ βράχο φοβερίζουν,
ἀφοῦ τοῦ ἡλίου ἡ χαραυγὴ
δλόφωτη μπροστά σου
πέρνει τὸν κρῖνο ἀπὸ τὴν γῆ
καὶ τὸν σκορπάει σιμάσου;

Τί κιάν τ' ὠραῖο λούλουδο
παγώνει στὴν θωρειά του;
ἀφοῦ τοῦ δίνει ἡ ἀνοιξη
τὴ ζωντανὴ δροσιά του,
καὶ γίνεται χίλιες φορές
μορφώτερο κοντά σου,
σὰν ποῦ εἶναι κρῖνος καὶ ἀνθὸς
καὶ μὸσχος ἢ μορφιά σου;

Τί κιάν ἀνθιοῦν ἡ ἀμυγδαλιές
νοιόνυμφες με' τὰ χιόνια;
ἀφοῦ μαζί τους ξενοχτοῦν
τοῦ Μάρτη χειλιδόνια,
καὶ φέρνουνε ἀπὸ τὸν ἀγρὸ
μύρα κι' ἀφρολουλούδια,
μὲ τ' ἀγεράκι τῆς ἀνγῆς
μ' ἀηδονιῶν τραγούδια;

Μήπως δὲν εἶσαι λούλουδο
κι' ἀηδόνι μάγεμένο;
καὶ ποίημα τῆς ὠμορφιάς
χιλιοτραγουδισμένο;
Γ' αὐτὸ ἀπὸ τὰ κάλλη σου
ὅλη τὴ γλύκα ἐπῆρα
καὶ τραγουδάω ἐρωτικά
μὲ τὴ γλυκειά μου λύρα....

ΣΚΕΨΕΣ ΤΗΣ ΑΥΓΗΣ

Πῶ εἶναι ἐκεῖνο τὸ πουλάκι
ποῦ κελαῖδεῖ μέσ' τὴν ἀυλὴ σου
καὶ στὸ γλυκό του τραγουδάκι
σκορπάει τὰ μύρα ἀπ' τὴ πνοή σου;

Μὴν εἶναι χαραυγῆς ἀηδόνι
κι' ἦρθεν κοντὰ στὴ γειτονιά σου
καὶ τοὺς διαβάτες ξελιγώνει
ὅπως καὶ μένα ἢ ὠμορφιά σου;

Ἢ εἶναι κάποιον καναρίνι
μὲ τὴν πλανεύτρα τὴ φωνὴ του
κι' ἔχασε ἀπὸ τὴν ὠμορφιά σου
τὸ σιδηρόβεργο κλουβί του;

Ἢ εἶναι ὅτι καὶ ἂν εἶναι
κι' ἦρθεν ἐδῶ νὰ τραγουδήσῃ
θενὰ σοῦ πῆ γλυκειά μ' ἀγάπη
πῶς τῶσταιλα νὰ σὲ ξεπνήσῃ;

Ἢ εἶναι ἡμποροῦσα νὰ μαντέψω.....
τὸ τραγουδάκι ποῦ σοῦ λέει
νὰ πῶ στὴν ἄμοιρη καρδιά μου
νὰ πᾶψῃ πιά καὶ νὰ μὴν κλαίῃ...

Π Ο Θ Ο Ι

Ἄπ' τοῦ γιασεμοῦ τὰ φύλλα
θὰ σοῦ πλέξω μιὰ φωλιά
καὶ σιμά σου θὰ τὴ στήσω
νάρθω κεῖ νὰ κατοικήσω
στὴ θερμὴ σου ἀγκαλιά.

Ἐρωταμένος θενὰ τρέχω
στὰ κλαδάκια νὰ πηδῶ,
ἀηδονάκι θενὰ γίνω
καὶ ταιράκι σου θὰ μείνω
νὰ σοῦ γλυκοτραγουδῶ.

Ἡλιοφίλητα κρινάκια
θὰ μαζεύω τὸ πρωτὶ
νὰ τὰ δῶξω στὰ μαλλιά σου
γιὰ νὰ νοιώθῃ ἡ καρδιά σου
τὴν καρδιά πού σε πονεῖ.

Σ' ΕΝΑ ΦΧΙΟΡΑΚΙ

Σ' ἓνα περβόλι θέλησα
γιὰ ν' ἄμπω μοναχός μου
κι' ἓνα φιοράκι ἔγυρε
τὰ φύλλα του ἔμπρός μου.

Θερμὰ ἐσφιχταγγάλισα
τὸ δροσερό του κλῶνο
κι' ἔνοιωσα πρὸ βαθύτερα
τὸν ψυχικὸ μου πόνο.

Μοῦ ἔπανε νὰ μὴ ναρκωθῶ
στὸ μοσκομυρισμὸ του
μ' ἀφοῦ, ἀγαπῶ τὸν κλῶνο του,
ν' ἀφίσω τὸν ἀνθὸ του;.....

.....
.....

ΣΤΟ ΓΚΙΩΝΗ

Γκιώνη πρωϊνὲ τραγουδιστή,
βιολι τῆς μοναξιάς
γλυκειὰ λαλιά τοῦ ἔρωτα
καὶ πόνε τῆς καρδιάς.

Σὰ θέλης τὸ ἄρμονίες σου
πάρεμε σύντροφό σου,
νὰ ζῶ μὲς τὴ φωλίτσα σου
καὶ μέσα στὸ σκοπό σου.

Μὲς τῆς δροσιῆς τῶν ἔλατων
στὰ κελαιδίσματά σου
τοῦ πόνου τὴν σταλλαγματιὰ
σκορπᾶ ἢ δοξαριά σου.

Μά, στὸ ἄυλο ἄρμόνιο
τοῦ ὠραίου τραγουδιοῦ σου,
καὶ ποιὸς δὲν ἔμαγεύτηκε
στὸν ἦχο τοῦ βιολιοῦ σου;

Ἡ ΚΟΠΕΛΛΙΑ Σ' ΤΟ ΝΕΡΟΜΥΛΟ

Ἄφέντη Μυλωνά μου
φέρνω σου τ' ἄλεσμά μου
ψιλὰ νὰ μοῦ τ' ἀλέσης
νὰ πάω στὸ χωριό.
Ἡ μάννα μου ἀπαντέχει
γιατὶ ψωμί δὲν ἔχει
καὶ θέλει νὰ ζυμώση
γιὰ τὸ ζευγωλατιό.

Ἔχομε δέκα ἐργάτες
καὶ ποῦ νὰ τοὶ προφτάξῃς
ποῦ εἶναι δουλευτάδες
καὶ θέλουνε ψωμί
μεροκαματιστάδες
δὲ βρίσκεις ἀφαάπια
νὰ σπέρνουν τὰ χωράφια
γιὰ μιὰ ψωροδοραχμή.

Τὶ βάσανο ποῦ εἶναι
αὐτὴ ἢ ζευγαδωσύνη . . . .
κάθε χρονιὰ νὰ σπέρνης
ἀλύπητο καρπό.
Κι' ἂν ὁ Θεὸς δὲ βροῖξει
κι' ἀνυδριὰ ἀπομείνη,
ἀλοίμονο σὲ κείνη,
π' ὄχει ζευγωλατιό . . .

Γιᾶφης τὴ θυλακούρα
θέλω νὰ τὴ ξαγιαῖσω
τραῖβα τὸ μονοπάτι
καὶ σῦρε στὸ καλό.

Μὰ ἐγὼ ἂν δὲ ζυγιαῖσω
ὄλα τ' ἀλέσματά μου,
τὸ ἔδικό σου κέφι
δὲν ἔχω νὰ μιλῶ.

Κι' ἂν δὲ σοῦ καλαρέσω
μὴ μὲ πολισκοτίζης,
ἔλα ὦρα μερέντι
μὰ νάϊσαι μοναχή,
ἐτότες θὰ σ' ἀλέσω
καὶ μὴ κακοκαρδίζης,
χαρίζω σου τ' ἀξιά
κόρη μου διαλεχτή.

Ἄλοίμονο σὲ μένα
καὶ τί μοῦ γράφει ἢ μοῖρα . . .
ἄς φύω ἢ κακομοῖρα
μὲ χέρια ἀδειανά.
Σύντεκνε χαιρετῶσε
καὶ δὲ σοῦ παραγγέρνω
γιατὶ τὸ ἐργατικὸ μας
ἀπὸ τὰ χτῆς πεινᾶ.

Κι' ἄφισε τ' ἄλεσμα της . . .
στὸ γέρο μυλωνά της
κλαίγοντας μὲς τὸ δρόμο
τὴν τόση συμφορά!!
Ποιὸς μῦλος θὰ μπορέση
μὲ δάκρυα ν' ἀλέση
νὰ πάω τ' ἄλεσμα μου
καὶ ἐγὼ καμμιά φορὰ.

ΝΑΞΙΟΤΗΣ ΚΥΝΗΓΟΣ

Εἶμαι Ναξιώτης ἐγὼ παλληγάρι
μὲ καρδιά τρομερή σ' ἄν λιοντάρι
Κυνηγῶ στὸ βουνὸ
κι' ὅπου θέλω γυρνῶ.

Τὸ μαχαῖρι στὴν μέση μου βάζω
καὶ κανένα ποτὲ δὲν τρομάζω
Κυνηγῶ στὸ βουνὸ
κι' ὅπου θέλω γυρνῶ.

*Ανασκουμπῶνω ψηλὰ τὸ σαλβάρι
μὲ στριμμένο μουστάκι καὶ χάρι
Κυνηγῶ στὸ βουνὸ
κι' ὅπου θέλω γυρνῶ.

*Ὁ λαγὸς δὲν μοῦ φεύγει ἀπ' ἐμπρὸς μου
τὸν σκοτώνω σ' ἄς λέω στὸ φῶς μου
Κυνηγῶ στὸ βουνὸ
κι' ὅπου θέλω γυρνῶ.

Τὰ μαντριά ὅλη νύκτα γυρίζω
τοῦ βοσκῶ μὲ τὸ στόμα σφυρίζω
Κυνηγῶ στὸ βουνὸ
κι' ὅπου θέλω γυρνῶ.

Σ' ἄν καὶ μένα στὴν Νάξο εἶν' ἄλλοι
νὰ γεμίζουν τὸν ντουρά τους κυνήγι
Μὰ εἶμαι ἐγὼ
κι' ὅπου θέλω γυρνῶ.

Κουμπαρῖες καὶ φίλιες χίλιες κάνω
κι' ἀμουροῦζες στὸ χωριό μου δὲν πιάνω.
Κυνηγῶ στὸ βουνὸ
κι' ὅπου θέλω γυρνῶ.

*Ἐχω μία παντρεμένη κουμπάρα
δὲν μ' ἀφίνει καθόλου πεντάρα
Εἶμαι ἐγὼ
ποῦ μὲ ξέρει καλὸ κυνηγό.

*Ἐνας λύχνος ἀνάφτει σ' ἄν φάρος
στὸ μαντρί ποῦ κοιμάται ὁ κουμπάρος
τὸν ξυπνῶ εἶμ' . . . ἐγὼ !!
τὸν λαγὸ κυνηγῶ.

*Ἡ κουπιές, τὸ κρασί μὲ ἀντάρα
τῆς κερονᾶ ἢ καλὴ μου κουμπάρα
μὰ εἶμαι ἐγὼ.
Ποῦ τ' ἀμπέλι τῆς μόνος τρυγῶ.

Σταματῶ μιὰ στιγμή καὶ τσιγκρίζω
καὶ τὸ δόλιο κουμπάρο ζαλίζω.
Στὸ σοφά του κοιμοῦμαι καὶ ἐγὼ
γιὰ νὰ βρῶ μέσ' τὸν ὕπνο λαγό.

Πῶς μὲ βρῆκε τρελλὴ χαζομάρα
καὶ περνῶ γιὰ λαγὸ τὴν κουμπάρα
τὴν σκοπεύω κοντὰ σ' ἄν λαγὸ
καὶ τῆς λέω κουμπάρα εἶμαι ἐγὼ.

ΣΤΟ ΠΟΤΗΡΙ

Ἄφρὸς θυμωμένος στὴ σκέψη σου τρέχει
τραπέζια πετσέτες τὸ πᾶν καταβρέχει.
Πεισμώνεις κι' ἀφρίζεις σὲ ἀπέραντα μίση
καὶ ὄλους σκοτίζεις τρελλὰ στὸ μεθύσι.

Ἄδειάζεις γεμίζεις κοντὰ στὸ βαρέλι
ζουφᾶνε οἱ μπεκρίδες βιδάνιο γιὰ μέλι.
Νειοὺς γέρους τραβάει τὸ μάγο σου χρῶμα
καὶ βάτραχο κάνεις τοῦ ἀνθρώπου τὸ στόμα.

Πετοῦν τὰ μυαλά του,
φουσκώνει ἡ κοιλιά του,
καὶ μέσα τ' ἀνάφτεις μεγάλο καμίνει
ποῦ ἡ ὄψι τ' ἀστράφτει καθάριο ζουμπίνι.
Βαθειὰ τὰ μεράκια μὰ δάκρυα στάζει
τὸ ἄχ τῆς ἀγάπης μὲ πόνο τὸ βγάζεις
γι' αὐτὸ κι' ὁ μπεκρῆς σου μαζύ σου ἀφρίζει
κι' ἀπάνω στὸ γλέντι βαρυνὰ σὲ τσακίζει.

ΒΑΡΔΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Δόσε μου τὸ κρασί μου ἀπόψε νὰ μεθύσω
νὰ ζαλιστῶ κοντὰ σου καὶ νὰ ἀποκοιμηθῶ
δόσε μου τὸ κρασί μου θέλω νὰ τραγουδήσω
καὶ Βάρδων ἀρμονίες νὰ ξαναθυμηθῶ.

Θέλω νὰ πιῶ μαζύ σου τὸ ἀθάνατο κρασί μου
νὰ βρῶ καινούργιο κόσμο ποῦ νοιώθει τὸν καῦμό
νὰ ζαλιστῆ ὁ νοῦς μου στὸ γλέντι τῆς ψυχῆς μου
ποῦ ὁ πόνος της γιὰ σένα δὲν ἔχει τελειωμό.

Ἄφες με νὰ γλεντίσω μὲ τὸ γλυκὸ πιτό μου
θέλω σ' αὐτὸ ἀπάνω τραγοῦδι νὰ σοῦ βρῶ
ποῦ νὰ ταιριάξῃ ὁ ἦχος στὸν ἦχο τὸν δικό μου
καὶ μέσα στὸ σκοπὸ μου μαζύ σου νὰ χαρῶ.

Γέμισε τὸ ποτήρι ὥσπου νὰ ξεχειλήσῃ
καὶ μέσα στὸν ἀφρό του τὸ νέκταρ νὰ τρυγῶ
χορταστικά ὁ νοῦς μου νὰ γύρῃ νὰ μεθύσῃ
στοῦ ὠκεανοῦ τὰ βάθια νὰ πέσω νὰ πνιγῶ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΤΟΝΙΣΜΕΝΑ ΚΑΘΩΣ ΧΟΡΕΥΟΝΤΑΙ
Σ' ΤΗ ΝΑΕΟ

Η ΝΤΙΡΛΑ

Allegro 8va

Σάν τής

μα-σάν τής μαρμαρο-λω-νές πού-νε στήν'Α για-σφιά πού-νε στήν'Α για-σφιά

έ-σει έ-τσι έ-τσι έ-νε και-ρια έρι-νοι κού-νε στήν'Α για-σφιά νι-τη και καρ-

μο-στα-σία τα λα λα... λα-λα-λα λα-λα-λα λα-λα-λα

λα-λα... λα-λα-λα D.C.

Σάν τής μά, σάν τής μαρμαροζολώνες
 πούναι στήν 'Αγιά Σοφιά
 πούναι στήν 'Αγιά Σοφιά,
 Σοφιά, Σοφιά, Σοφιά, Σοφιά,
 πούναι στήν 'Αγιά Σοφιά.

Μέ καφες, μέ καφες μέ τη ματιά Σου
 τρά λαρά λαρά ρά ρά
 τὸ πρωτὶ στήν ἐκκλησιά
 κλησιά, κλησιά, κλησιά, κλησιά,
 τὸ πρωτὶ στήν ἐκκλησιά.

'Από τά, ἀπό τά γλυκάσου μάτια
 τρέχει ἀθάνατο νερό, τρέχ ἀθάνατο νερό.
 καί σου ἤρεψα λιάκι,
 καί δέ μοῦ δωκες νά πιῶ, καί δέ μοῦ δωκες νά πιῶ.
 τραλαρά λαρά λαρά.

ΣΥΡΙΟΣ ΛΕΙΒΑΦΙΤΙΚΟΣ

οπου η ε. οα με ξιπλεκα μαλ-

λια... ομορφη υδ' οφατη οαν κοκκινη μη- λια ηθρα κεινα κω πο γουλι σου.

σι κωιδια-γα... οω ηθρα πο... πο

Τὴν αὐγὴ σὲ εἶδα μὲ ξέπλεκα μαλλιά
ντροπαλὴ κι' ὄφατη, σὰν κόκκινη μηλιά.
Μάθελα κάτι νὰ σοῦ πῶ,
γιατὶ πουλί μου σ' ἀγαπῶ.

Σὰν ξαναγυρνοῦσες ἀπ' τὸν ποταμὸ
ἐνοιώθα γιὰ σένα φλόγα καὶ καμὸ.
Μάθελα κάτι νὰ σοῦ πῶ,
γιατὶ πουλί μου σ' ἀγαπῶ.

Ἦτανε ἀστέρι ἢ κάθε σου ματιὰ
καὶ ἡ ὀμορφιά σου ζάχαρι γλυκειά.
Μάθελα κάτι νὰ σοῦ πῶ
γιατὶ χρυσό μου σ' ἀγαπῶ.

Μὲ τοὶ μαργιολιές μου κάτι σοῦ γενεφα
μὰ ὅτι κιὰν μοῦ εἶπες δὲν ἐπίστεψα
γιατὶ ἐσὺ δὲν μ' ἀγαπᾶς
μοῦ τόπανε ἐκεῖ ποῦ πᾶς.

Ἀπ' τὸν Παρατρέχο σοῦστεϊλα ἀνθούς
γιὰ νὰ λησιμονήσης τοὺς παλιούς καμούς.
Ἀγάπαμε δὲ θὰ τὸ πῶ,
γιατὶ πουλί μου σ' ἀγαπῶ

Καὶ προχτές γιὰ σένα πάλι ἀρώτησα
μοῦπανε πῶς εἶσαι Γαλαναδιώτισσα.
Τώρα κανένα δὲ ρωτῶ
γιατὶ χρυσό μου σ' ἀγαπῶ.

Θενά σὲ στολίσω μὲ φλουριά καὶ βιὸ
νᾶσαι μιὰ σουλτάνα μέσα στὸ χωριό.
Καὶ τότε πᾶ θὰ μ' ἀγαπᾶς
φιωράκι μου τσι ποταμιᾶς.

Μέσα στὸνεῖρόν μου φῶς μου σὰν σὲ δῶ
κάθομαι κοντὰ σου καὶ σοῦ τραγουδῶ.
Ἀγάπαμε τώρα καὶ σὺ
κοπελλουδίτσα μου χρυσή.

ΣΥΡΑΛΛΟΙ ΝΤΟΥΜΗΑΚΙΩΝ

Γαλαναδιώτικα

Σάν άνθος τσί, σάν άνθος τσί, πορτοκαλιās λαρέλα,
 είναι τὸ πρόσωπο σου, εἶναι τὸ πρόσωπό σου,
 λαρέλα ρέ λαρέλα, εἶναι τὸ πρόσωπό σου.
 Κι' ὅποιος σέ δεῖ, κι' ὅποιος σέ δεῖ μαραίνεται λαρέλα,
 καὶ ξεψυχά ἐμπρός σου, λαρέλα ρέ λαρέλα, εἶναι τὸ πρόσωπό σου.

Σάν ἄγγελος, σάν ἄγγελος μου φαίνεσαι λαρέλα,
 σά σειέσαι καὶ λιγιέσαι, σά σειέσαι καὶ λιγιέσαι.
 Γιαντὸ καὶ γῶ, γιαντὸ καὶ γῶ θά παντρεφτῶ λαρέλα,
 λαρέλα ρέ λαρέλα, γιὰ νὰ μου καταργιέσαι
 λαρέλα ρέ λαρέλα, γιὰ νὰ μου καταργιέσαι

Ἄγάπησέ, ἀγάπησέ με φλογερά λαρέλα,
 ὅπως καὶ γῶ ἐσένα λαρέλα ρέ λαρέλα ὅπως καὶ γῶ ἐσένα.
 Σέβαλα μέσ' σέβαλα μέσ' τὰ στήθια μου λαρέλα,
 τὰ βαρυσπληγωμένα, λαρέλα ρέλα κλπ.

Σάν άνθος τσί, σάν άνθος τσί, πορτοκαλιās λαρέλα,
 είναι τὸ πρόσωπο σου, εἶναι τὸ πρόσωπό σου,
 λαρέλα ρέ λαρέλα, εἶναι τὸ πρόσωπό σου.
 Κι' ὅποιος σέ δεῖ, κι' ὅποιος σέ δεῖ μαραίνεται λαρέλα,
 καὶ ξεψυχά ἐμπρός σου, λαρέλα ρέ λαρέλα, εἶναι τὸ πρόσωπό σου.

Σάν ἄγγελος, σάν ἄγγελος μου φαίνεσαι λαρέλα,
 σά σειέσαι καὶ λιγιέσαι, σά σειέσαι καὶ λιγιέσαι.
 Γιαντὸ καὶ γῶ, γιαντὸ καὶ γῶ θά παντρεφτῶ λαρέλα,
 λαρέλα ρέ λαρέλα, γιὰ νὰ μου καταργιέσαι
 λαρέλα ρέ λαρέλα, γιὰ νὰ μου καταργιέσαι

Ἄγάπησέ, ἀγάπησέ με φλογερά λαρέλα,
 ὅπως καὶ γῶ ἐσένα λαρέλα ρέ λαρέλα ὅπως καὶ γῶ ἐσένα.
 Σέβαλα μέσ' σέβαλα μέσ' τὰ στήθια μου λαρέλα,
 τὰ βαρυσπληγωμένα, λαρέλα ρέλα κλπ.

Η ΒΛΑΧΑ

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΑΔΕΙΡΑ 51

First system of musical notation, including piano accompaniment and vocal line with lyrics: "σε - ρα - θι - τε - ρο - νε - ρο - λε - νε - μα - λε - νε - πω - ς - ε - χ' - α - β - δέ - λες -"

Second system of musical notation, including piano accompaniment and vocal line with lyrics: "Σ - τὸν - πο - τα - μὸ - τ' - ἀ - λ - γα - ρι - ε - ς - σὲ - φί - λη - σα - μὰ - δὲ - ν - τὸ - λές -"

Third system of musical notation, including piano accompaniment and vocal line with lyrics: "Μὰ - κεί - νο - τὸ - κα - κό - μο - ι - ο - ρο - ἔ - χει - ὄ - μο - ρ - φες - κο - πέ - λ - λες - Τὰ - μά - τια - σου - τ' - ἀ - ρά - τη - κα - τὰ - εἶ - δα - καὶ - μα - ρά - θη - κα -"

Fourth system of musical notation, including piano accompaniment and vocal line with lyrics: "Ἀ - σή - κη - σα - σε - μά - τια - μου - κι' - ἀ - σή - μο - ρέ - κι' - ἀ - σή - μι - κα - χο - ρέ - β - γεις - Στὸν - κρυσ - τα - λ - λέν - γιο - σου - λαι - μὸ - κά - νει - ὁ - πα - πᾶ - ς - τὸν - ἀ - γι - α - σμὸ -"

Fifth system of musical notation, including piano accompaniment and vocal line with lyrics: "Ἀ - σή - κης - εἶ - ναι - καὶ - ὁ - νε - ἰ - ὸ - ς - ποῦ - ποῦ - τὸν - κιν - δυ - νε - ύ - γεις - Βι - ὄ - λα - μου - καὶ - κα - τι - φέ - μου - δὲ - ν - σ' - ἀ - λη - σι - μονά - ω - πο - τέ - μου - κλι -"

Sixth system of musical notation, including piano accompaniment and vocal line with lyrics: "κα - τὰ - μά - τια - σου - ἀ - ρά - τη - κα - κι' - ἀ - σή - μι - κα - καὶ - μα - ρά - θη - κα -"

D.C. al 8

Fin

Τ' Ἀπεραθείτικο νερό λενέ μα
 λενέ πῶς ἔχ' ἀβδέλες,
 Στὸν ποταμὸ τ' ἀλγαριές
 σὲ φίλησα μὰ δὲν τὸ λές :

Μὰ κείνο τὸ κακόμοιρο
 ἔχει ὄμορφες κοπέλλες.
 Τὰ μάτια σου τ' ἀράττηκα
 τὰ εἶδα καὶ μαράθηκα.

Ἀσήκησα σε μάτια μου κι' ἀσή μορῆ,
 κι' ἀσήμινα χορέβγεις.
 Στὸν κρυσταλλένιο σου λαιμὸ
 κάνει ὁ παπᾶς τὸν ἀγιασμό.

Ἀσήκης εἶναι καὶ ὁ νεῖὸς ποῦ
 ποῦ τὸν κινδυνεύγεις.
 Βιόλα μου καὶ κατιφέ μου
 δὲν σ' ἀλησιμονάω ποτέ μου κλι.

ΤΟ ΛΑΪΜΕΝΑΚΙ

ΜΗΛΑΕΤΟ

'Αρμενάκ' είμαι κυρά μου πάρεμε,
 πάρεμε, άμάν άμάν,
 άϊντε πάρεμε.
 "Άνοιξε τσί διό σ' άγάλες και στή μέ,
 και στή μέση βάλεμε.
 "Άϊντε βάλεμε.

'Αρμενάκ' είμαι κυρά μου πάρεμε,
 πάρεμε, άμάν άμάν,
 άϊντε πάρεμε.
 Και τεράκι σου αιώνιο κάνεμε,
 κάνεμε άμάν άμάν
 "Άϊντε κάνεμε.

'Απ' τά ξένα ήρθα φώς μου πάρεμε
 πάρεμε, άμάν άμάν,
 άϊντε πάρεμε.
 και σ' τακριβαρχοντικό σου βάλεμε,
 βάλεμε, άϊντε πάρεμε.

Allegro ΚΑΡΣΥΛΛΗΜΑΣ 'Ανεκρουστός

ΚΑΡΣΥΛΛΗΜΑΣ ΧΩΡΑΪΤΙΚΟΣ

Δὲν εἶδα ἄλλη κοπελλιά
οὔτε μεσ' στοῦ λειβάδι
ποῦ νάχη φειδωτά μαλλιά
μὲ νοστιμιὰ καὶ χὰδι.

Ἔνα πρωτὶ ἀντίκρουσα
τὴ φλογερὴ ματιά σου
καὶ στοῦ χωριῶ ἐκίνησα
νὰ πῶ τὴν ὀμορφιά σου.
Μὰ ἦσαν ἀστέρι καὶ φωτιά
ποῦ μ' ἔκαψες μέσ' τὴν καρδιά.

(ὁσφρὸν)

Ἄπο τὸ θεὸ νὰ τῶβρης
κι' ἀπὸ τὸν ἀφέντη σου
ποῦ εἶπες μου πὼς θὰ μὲ κάνεις
σύντροφο καὶ ταίρι σου.

Τὰ ματάκια σου τὰ μαῦρα
μ' ἀναψαν φωτιά καὶ λαῦρα
καὶ στὰ στήθεια μου μέσα βαθειά
μ' ἐπλήγωσες σὰ μαχαίριά
καὶ τώρα λοιάνω σὰν κερὶ
ἀφρομηλιά μου λιγερή.

Περδικόστηθη παρθένα
πάρεμε στοῦ σπιτί σου
νὰ φιλήσω τὴν ἐλιά σου
καὶ τὰ χεῖλιά σου.

Τὸ ἀγγελικὸ σου στόμα
ἔχει ῥουμπινένιο χρῶμα
Ἄχ! τὴ δική μου τὴν καρδιά
τὴ βασανίζεις μ' ἀπονιά.

ΧΑΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΔΟΣ

ΕΛΕΝΟΣΥΝΔΑΣ

Allargando

Ο Αϊδωνεύς Κιου - ρα - α - για με πο - υ - να με μαρ - γο - υ - να

λιό σου εώ - πα με σου εώ φα σου εση μάντρα σέ ε ρο πο - μο σου ρο κο μο α

D.C. al 8

Fin.

Νεράκι απ' την κιουρά 'Αγιά
 με πότισες με μαργιολιά.
 Σου τώπα μιá φορά και δυό
 σ' την μάντρα σ' τó τυροκομιό.

Τ' Απεραθιού γλυκό κρασι
 με πότισες, πουλί μου, εσύ
 μη μ' αγαπήσης μ' άπιστιά
 γιατί έχω φλόγα και φωτιά.

'Ανθέ Κορωνιδιάτικε
 ή ύψι σου μαράθηκε.
 'Άλλοι πού να μη σε χαρώ
 πού μ' έλοιώσες τόσο καιρό.

Τρελλή μου Σαγκριώτισα
 μ' έκανες και άρρώστησα
 τó λένε όλα τά πουλιά
 πώς έχεις άμορφα μαλλιά.

Σ' του λειβαδιού τη θεματιά
 μ' έκαψε ή κλάνα σου ματιά
 πές μου τί έφτεξα σου έγώ
 μέσ' τó πηγάδι να πνιγώ.

'Ηλιος κι' άστéρι είσαι σύ
 πού ξετρελλένεις τó νησί
 Σου στέλνω κλώνο απ' την πρασιά
 γιατί είσαι πρώτη στην 'Αξιά.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΑΚΙ

ΣΥΡΤΟΣ ΤΡΟΧΗΜΑΤΙΚΟΣ

Fin

DC. al 8

Φέτος τό' γιυό μωρ' γιυό
 φέτος τό, καλοκαιράκι
 φέτος τό καλοκαιράκι,
 κηνυούσα ένα πουλάκι.

Κηνυού, γιυό μωρ' γιυό
 κηνυούσα, κηνυούσα,
 κηνυούσα, κηνυούσα
 νά τὸ πιάσω δὲν μποροῦσα!

Φέτος τό γιυό μωρ' γιυό
 φέτος τὴν ἀποκρηά,
 φέτος τὴν ἀποκρηά
 σοῦ ἀγόρασα φλουριά.

Νά τὰ βά, γιυό μωρ' γιυό
 νά τὰ βάλῃς σ' τὸ λαιμό σου,
 νά τὰ βάλῃς σ' τὸ λαιμό σου,
 γιὰ τὸν ἀγαπητικό σου.

Φέτος τό, γιυό μωρ' γιυό
 φέτος βρήκα ν' ἀγαπήσω,
 φέτος βρήκα ν' ἀγαπήσω
 τὴ ζωὴ μου νά γλεντίσω.

Φέτος τό γιυό μωρ' γιυό,
 φέτος θά μασκαρευτῶ,
 φέτος θά μασκαρευτῶ
 μὲ τῆς βιόλας τὸν ἀνθό.

Φέτος τό, γιυό μωρ' γιυό,
 φέτος θά σοῦ τραγουδίσω,
 φέτος θά σοῦ τραγουδίσω
 καὶ μαζί σου θά μεθύσω.

Τὸ χειμῶν γιυό μωρ' γιυό,
 τὸ χειμῶνα θά σὲ πάρω,
 τὸ χειμῶνα θά σὲ πάρω
 μὲ πατὰ καὶ μὲ κουμπάρο.

Ποῦ σκορπιέται γιυό μωρ' γιυό,
 ποῦ σκορπιέται τὸ ἀγέρι,
 ποῦ σκορπιέτε τὸ ἀγέρι,
 καὶ ἀνθεὶ τὸ καλοκαίρι.

Θά σὲ πά, γιυό μωρ' γιυό,
 θά σὲ πά στὴν φραγκιά
 θά σὲ πά στὴν φραγκιά
 ἀμουρούζα μου γλυκεριά.

ΑΝΤΙΚΡΥΣΤΟΣ ΧΩΡΑΪΤΙΚΟΣ

ΑΝΤΙΚΡΥΣΤΟΣ ΧΩΡΑΪΤΙΚΟΣ

Τὸ γλυκὸ τὸ πρόσωπό σου
καὶ ἡ χάρι τῶν ματιῶν Σου
μὲ μαγέβουν τὸν καίμενο
καὶ γιὰ σὲ πονῶ!
γιὰ σὲ πονῶ!

Εἶναι τώρα δύο χρόνια
ποῦ μοῦ τραγουδοῦν τ' ἀηδόνια
ὄνειρα γλυκὰ γιὰ σένα
καὶ μ' αὐτὰ περνῶ
γιατί πονῶ
γιατί πονῶ.

(ὁμορῶν)

Πέσ' μου καὶ σὺ πουλί μου
τί νοιώθεις σ' τὴν καρδιά σου
"Αχ! πέσ' μου, στὰ σωστά σου
πές μου ἂν μ' ἀγαπᾷς.
Κοντεύω νὰ πεθάνω
μέσα σ' τὸν ἔρωτά σου
ποῦ δίνει ἡ ματιά σου
σὰν μὲ γλυκοκουττᾷς.
"Αχ! μὲ κουττᾷς
γλυκοκουττᾷς.

Σὰν εἶς' ὄραία
τί μὲ πεδεύεις
καὶ μὲ δεσμεύεις
τὸν δυστυχῆ.
"Ἐλα κοντά μου
στὴν ἀγγαλιά μου

γιατ' ἡ καρδιά μου
πονεῖ ἡ φτωχή.
Σὲ ἀγαπῶ καὶ λαχταρῶ
ἀγάπη μου νὰ σὲ χαρῶ.

Εἶνο πουλάκι ξενειτεμένο
ξενειτεμένο καὶ μοναχό.
Ποῦ ν' ἄβρω μέρος νὰ ξενουχτήσω
νὰ ξενουχτήσω νὰ μὴ χαθῶ.
Σ' ἀγαπῶ καὶ λαχταρῶ
ἀγάπη μου νὰ σὲ χαρῶ.

Ποῖος ἤξερε πουλί μου
πῶς θὰ μὲ χωριστῆς
τί γνώμη σου νὰ ἀλλάξης
νὰ μὴ μὲ λυπηθῆς.
μὲ λυπηθῆς
μὲ λυπηθῆς.

Σὰν ἔρθῆς ἀπ' τὰ ξένα
ἔλα γιὰ νὰ σὲ δῶ.
Θυμήσου τὰ παλιά μας
ἀγάπημ σ' τὸ χωριό.
'Αμὰν 'Αμὰν κ.λ.π.

(Γιαρεδάκι)

Μὲ τῆς ἀγάπης τὰ φτερά
μαζή σου ἐπετοῦσα
μὰ σὺ μὲ ἀπαρηθήθικες
μικρὴ γλυκοματοῦσα κ.λ.π.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Κεφάλ. Α'. - Ίστοριογεωγραφικὲς παρατηρήσεις	5 - 7
» Β'. - Ναξία γλυπτικὴ καὶ ἡ συμβολὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαιότητα	8 - 9
» Γ'. - Ίδιότητες θεῶν, ἱερὰ βουνά, Σπήλαια κ.λπ.	10 - 14
» Δ'. - Εἰδυλιακὴ ζωὴ θεῶν καὶ ὠραίων νυμφῶν	15 - 22
» Ε'. - Μηδικὰ ἔπη, Εὐγενεῖς, γαιοκτήμονες, καὶ τύραννοι	23 - 29
» Ζ'. - Ἀνασκόπησις τῶν Δουκῶν τῆς Νάξου	30 - 38
» Η'. - Ἡθογραφία τοῦ λαοῦ τῶν πέντε δήμων τῆς Νάξου	39 - 81
» Θ'. - Διήγημα (Γιοβάνης)	83 - 114
» Ι'. - Λυρικά καὶ Βακχικὰ τραγούδια παρμένα ἀπ' τῆ ζωῆ τῆς Νάξου	114 - 154
» Κ'. - Μουσικὴ μὲ λαϊκὰ Ναξιῶτικα τραγούδια τοῦ χοροῦ	155 - 175

